

Honvédségi Szemle

140. évfolyam
2012/6. szám

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓÍRATA

AZ ÖNKÉNTES MŰVELETI TARTALÉKOSOK BEVONULÁSÁNAK ÉS FELKÉSZÍTÉSÉNEK TAPASZTALATAI

Honvédségi Szemle

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Megjelenik évente hat alkalommal, minden páratlan hónapban (január, március, május, július, szeptember, november)

Kiadja a Honvéd Vezérkar

A kiadásért felel:

Dr. Orosz Zoltán altábornagy

Szerkesztőbizottság:

Elnök: dr. Orosz Zoltán altábornagy

Tagok:

Birinyi István ezredes

Bozó Tibor dandártábornok

Dr. Böröndi Gábor dandártábornok

Farkas Anikó

Frigyer László mk. vezérőrnagy

Dr. Harai Dénes ny. ezredes

Horváth Gábor dandártábornok

Huszár János dandártábornok

Kiss Zoltán ny. alezredes

Korom Ferenc dandártábornok

Lamos Imre dandártábornok

Matetits László mk. alezredes

Dr. Nagy László ny. mk. ezredes

Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes

Szabó István dandártábornok

Szabó László dandártábornok

Dr. Szakály Sándor

Szpisják József mk. dandártábornok

Szűcs András Péter dandártábornok

Tamási Béla ezredes

Vass Sándor mk. dandártábornok

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a Zrínyi Média – HM Kommunikációs Kft.

Felelős vezető:

Dr. Bozsonyi Károly ügyvezető

Kiadói főszerkesztő: Zsalakó István

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán

(06 30 343-4801)

Korrektor: Eszes Boldizsár

Szerkesztőségi titkár: Solti Gabriella

Telefon: 272-02; 459-5355

e-mail: hsz@hm.gov.hu

A szerkesztőség címe:

1087 Budapest, Kerepesi u. 29/B

Címlapfotó: Rác Tünde

Fotók: Zrínyi Média, a szerzők felvételei, archív, internet

A tördelés a Zrínyi Média grafikai stúdiójában készült.

Tervezőszerkesztő: Dancs Katalin

Nyomdai munkák: HM Térképészeti

Közhasznú Nonprofit Kft.

Felelős vezető: Németh László ügyvezető

Ár nélküli, belső terjesztésű kiadvány.

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható a parbeszed.hm.gov.hu és a honvedelem.hu portálon

HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottsága A kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.

A Honvédségi Szemle lapelődei:

Ludovica Academia Közlönye,

Magyar Katonai Közlöny, Magyar Mars,

Magyar Katonai Szemle, Honvéd,

Katonai Szemle,

Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja

az Európai Katonai

Sajtószövetségnek

(EMPA)

Tartalom

Korom Ferenc dandártábornok:

Alapos Bázis 2012 – A Magyar Honvédség Művelési Vezetési Rendszerének rendszergyakorlata 1

Az MTA Hadtudományi Bizottsága III. köztestületi konferenciája 2

Dr. Deák János ny. vezérezredes:

A nemzeti katonai stratégiai gondolkodás fejlődése 3

Dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes:

A Magyar Honvédség átalakítása (1989–2012) 5

Siklósi Péter:

Magyar védelempolitika a nemzetközi követelmények tükrében 11

Dr. Benkő Tibor vezérezredes:

A Magyar Honvédség felkészítése az országvédelmi feladatokra 12

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy:

Válságövezetek konfliktusai és háborúi 2012 (2.) 17

Szilágyi Zoltán mk. alezredes:

A helikopterek fejlődése és katonai alkalmazása 24

Pongrácz Gábor főhadnagy:

Kutatás a pilóta nélküli légi járművek alkalmazásának légiközlekedés-biztonsági aspektusairól 31

Lázár Tibor százados–Naszradi Miklós százados:

Az ejtőernyős műveletek alkalmazása a modern hadviselésben 33

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

Nemzetközi katonapolitikai és haditechnikai szemle 36

MISSZIÓBAN

Dr. Lippai Péter ezredes:

Egy PRT-parancsnok gondolatai (3.) 39

KIKÉPZÉS–FELKÉSZÍTÉS

Szalay Zoltán t. ezredes–Horváth Gábor dandártábornok:

Honnan hová tart az altisztképzés? 46

Dr. Varga András:

Kérdések és válaszok a Katonasuli-programról 50

Dr. Murinkó Attila mk. alezredes:

Az önkéntes művelési tartalékosok bevonulásának és felkészítésének tapasztalatai 54

HUMÁN SZEMLÉ

Dr. Szelei Ildikó őrnagy:

A mindennapok pedagógiája a parancsnoki, vezetői munkában 56

MÚLTUNK

Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes:

1848-as honvéd emigráns Ausztráliában. A nyughatalan Vékey Zsigmond 59

INTERJÚ

Az önkéntes tartalékos rendszer új távlatokat nyitott a parancsnokság és a hadkiegészítési szakma részére. Beszélgetés Vanyur Tibor Attila mk. ezredessel, a Magyar Honvédség Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság parancsnokával (Dr. Murinkó Attila mk. alezredes) 63

Korom Ferenc dandártábornok:

ALAPOS BÁZIS 2012 – A MAGYAR HONVÉDSÉG MŰVELETI VEZETÉSI RENDSZERÉNEK RENDSZERGYAKORLATA

A Magyar Honvédség feladatrendszerének végrehajtásához kulcsfontosságú a műveletek tervezésének és vezetésének képessége. A vezetés hatékonysága és folytonossága fokozza a katonai képességeket, ezáltal a műveletek végrehajtásának hatékonyságát, hiszen a megfelelő katonai képességek térben és időben összehangolt alkalmazása a műveleti siker kulcsa.

Nemzeti rendszereink tekintetében a Honvéd Vezérkar főnökének honvédelmi törvényben meghatározott felelőssége és kötelessége a Magyar Honvédség katonai tevékenységének vezetése mind békeidőszakban, mind különleges jogrend kihirdetése esetén. Ennek támogatása és megvalósítása érdekében került kidolgozásra a honvédelem irányítási és vezetési rendszerének szerves részeként, a NATO-doktrínákkal összhangban, azok nemzeti rendszereinkre történő adaptálásával a Magyar Honvédség Műveleti Vezetési Rendszere.

A Hadműveleti Csoportfőnökség vezetésével, az együttműködő szervezetek közreműködésével tavaly ősztől folyt az előkészítő és kidolgozó munka. E tevékenységek folyamán készültek el olyan alapidokumentumok, mint a – honvédelmi miniszter által 2012. január 13-án jóváhagyott – Magyar Honvédség Műveleti Vezetési Rendszere, valamint a Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata. A szabályzat a NATO művelettervező eljárásait alapul véve, adaptálva meghatározza a műveletek tervezésének lépéseit, a törzsek tevékenységének rendjét, a művelettervezés során kidolgozandó műveleti dokumentumok tartalmi elemeit.

A NATO és az Európai Unió katonai törzsei egyaránt nagy erőfeszítéseket tesznek a vezetés rendszerének egységesítése és hatékonyságának növelése érdekében. Az elmúlt egy évtized műveleti tapasztalatai, illetve a hazai és nemzetközi katasztrófavédelmi helyzetek kezelése során szerzett ismeretek egyaránt bebizonyították, hogy a katonai képességek önmagukban nem elegendőek a válságok kezelésére, ezért elengedhetetlen az *átfogó megközelítés* elvének alkalmazása. A NATO Átfogó Művelettervezési Direktívája rögzíti, hogy a tervezési eljárásokban meg kell jelenniük a civil szféra képviselőinek, a tervezési folyamatot horizontálisan ki kell terjeszteni a katonai tevé-

kenységek kormányzati és nem kormányzati szervezetek tevékenységével történő összehangolása érdekében. A fenti gondolatmenet megvalósítása érdekében lettek felkérve és bevonva a gyakorlat végrehajtásába az Emberi Erőforrások Minisztériuma, az Országos Rendőr-főkapitányság, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, az Országos Mentőszolgálat és az Országos Epidemiológiai Központ szakértői. A civil szféra szakértőinek megjelenése lehetőséget biztosított az együttműködés gyakorlására a feladatok megoldásában, valamint biztosította, hogy a végrehajtás során a valóságot leginkább megközelítő situációkat lehessen kialakítani.

Az új tervezési eljárás másik meghatározó eleme az *együttműködő tervezés*, melynek során a különböző vezetési szintek szorosabban működnek együtt, véleményezik, illetve közvetlen módon bedolgozzák javaslataikat az egyvel magasabb törzs terveibe, intézkedéseibe. A gyakorlat során nagy kihívást jelentett ezen célkitűzés megvalósítása, mivel a gyakorló törzsek térben nagy távolságban elkönyölve dolgoztak, illetve nem rendelkeztek tapasztalattal az említett tervezési eljárás gyakorlati megvalósítása terén.

A vezetési rendszerek legfontosabb követelménye – természetesen a hagyományos követelmények mellett – az *együttműködés* képessége. A NATO és az Európai Unió tagjaként elengedhetetlen, hogy a Magyar Honvédség Műveleti Vezetési Rendszere képes legyen együttműködni a különböző vezetési rendszerekkel. Ezért célszerű a NATO katonai törzsei által kidolgozott eljárásrend elsajátítása és a magyar hadműveleti szakmai terminológia egységesítése. A nemzeti katonai vezetési rendszer képességekötelménye, hogy legyen képes a szövetségi vezetési irányítási elvek, eljárások, munkamódszerek alkalmazásával, a kommunikációs rendszer alapját képező berendezések, technikai eszközök, felszerelések lehetőségeinek kihasználásával biztosítani a vezetés folyamatosságát, a szövetséggel és más nemzetközi, illetve nemzeti szervezetekkel történő együttműködést.

A Magyar Honvédség Műveleti Vezetési Rendszerében jóváhagyott koncepció értelmében definiálták a civil irányítás és a katonai

vezetés rendszerének határvonalait és kapcsolódási pontjait. A műveletek katonai vezetése érdekében átfedésbe kerül a békeidőszaki és a különleges jogrend szerinti irányítási struktúra. Ennek eredményeként a rendszer alkalmazása lehetőséget nyújt az MH műveleteinek katonai vezetésére a műveletek teljes spektrumában, a katasztrófavédelem elhárítása során végrehajtott műveletektől egészen a magas intenzitású országvédelmi műveletekig.

A végrehajtott gyakorlat tárgya egy különleges jogrend szerinti időszakú művelet tervezése, vezetése, melynek során a vezetési rendszer tesztelésén túl, a Magyar Honvédség vezetési szintjeinek, a katonai stratégiai, a hadműveleti és a harcászati szintű tervezés gyakorlata, a köztük szükséges együttműködési rend megalakítása is fontos szerepet kapott. A gyakorlat tervezése, előkészítése során kiemelt célkitűzés volt az önkéntes műveleti tartalékos katonák bevonulásától kapcsolatos feladatok gyakorlata, a tartalékos állomány felkészítése, kiképzése művelettervezési, műveletvezetési, valamint őrszolgálati feladatok ellátására.

A végrehajtás során beazonosított tapasztalatok, valamint a beérkező jelentések és javaslatok alapján megállapítható: a feladatban részt vevő állomány nagymértékű és egyben konstruktív munkája eredményeként a gyakorlat sikeres és eredményes volt. Kijelenthető, hogy az önkéntes műveleti tartalékos katonák alkalmazhatók, integrálhatók a műveleti vezetési rendszer bármely szintjén, valamint a tisztán önkéntesekből álló alegységek – megfelelő felkészítést követően – képesek lesznek önálló műveletek végrehajtására.

Ugyanakkor szükséges a tapasztalatok további, mélyebb elemzése és értékelése, következtetések levonása és azok visszaforgatása mind a műveleti vezetési rendszer, mind a törzsszolgálati szabályzatban megfogalmazott hiányosságok megszüntetése érdekében.

Tisztelt Szerzőink, Olvasóink!
A Honvédségi Szemle e-mail címe: hsz@hm.gov.hu

AZ MTA HADTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGA III. KÖZTESTÜLETI KONFERENCIÁJA

Az MTA keretein belül 1994-ben újjáalakult Hadtudományi Bizottság az elmúlt években három köztestületi konferenciát szervezett: 2004. novemberben *A hadtudományról* tanácskoztak az akadémia 300 fős létszámú köztestületi tagjai, 2007-ben *Tudomány, honvédelem, reform* címmel tartottak konferenciát, 2012 májusában pedig a *Honvédelem, területvédelem és az önkéntes tartalékos haderő* címet választották a tanácskozás témájául.

Az 2012. október 28-án 130 éves MTA Hadtudományi Bizottság egyik fontos tudományos testülete az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának. Az MTA IX. Osztály a társadalomtudományok igen széles körét öleli fel, hiszen 10 bizottságban és 2 osztályközi bizottságban végzi munkáját.

Az MTA Hadtudományi Bizottság elnöksége mindig törekszik olyan témát napirendre tűzni, amely hasznos a haderő számára, élvezi a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség támogatását. A májusi konferencia témaválasztása aktuális, fontos a HM és a haderő előtt álló feladatok megoldása szempontjából. A tanácskozás szervezői azt remélik, hogy a rendezvény hozzájárult a haderő új jövőképehez, a nemzeti katonai stratégia végleges megfogalmazásához. Arra is számítottak, hogy az előadások és a vita hozzásegítette a konferencia 120 fős hallgatóságát a haderő-átalakítás bonyolultságának és komplexitásának megértéséhez.

A konferencia igen aktuális témakört, a Magyar Honvédség átalakítását tűzte napirendjére. 2012 májusában, az integrált Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat ünnepi állománygyűlésén a miniszterelnök hangsúlyozta, hogy „A honvédség immár nem pusztán egy évről évre megjelenő sor a költségvetésben, hanem a nemzet erejének egyik forrása és a nemzeti szuverenitás záloga”. Az új Alaptörvény, az új honvédelmi törvény és más fontos jogszabályok megkövetelik a haderő helyzetének áttekintését, a jövő haderőképének kialakítását. A

DR. BENKŐ TIBOR VEZÉREZREDES, A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE ELŐADÁS KÖZBEN

A TANÁCSKOZÁS ELNÖKSÉGE

szervezők úgy gondolják, hogy Mészáros Lázár tábornok, az 1948/49-es szabadságharc hadügyminisztere, a Magyar Honvédség megteremtője *A katonaságról* című 1845-ös akadé-

miai székfoglalójában feltett kérdése – „*Amint most áll és szerkesztve van, megfelelő-e legszélesebb értelemben vett hivatásának a katonaság?*” – ma is igaz. A Magyar Tudományos Akadémia örömmel vette, hogy a tanácskozás befogadásával hozzájárulhatott e nagy feladat elméleti-tudományos megalapozásához.

A tanácskozáson elhangzott előadások egyfajta logikai sorrendet tükröztek. Dr. Deák János ny. vezérezredes a rendszerváltozás utáni stratégiai gondolkodás megváltozásáról beszélt. Szenes Zoltán ny. vezérezredes összefoglalta az elmúlt 22 év haderő-átalakítási tapasztalatait. Siklósi Péter védelempolitikáért és védelmi tervezéséért felelős helyettes államtitkár a nemzetközi követelmények haderőfejlesztésben játszott szerepéről beszélt. Végül dr. Benkő Tibor vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke a haderő helyzetéről és új feladatairól osztotta meg gondolatait a hallgatósággal. Az előadásokat az elhangzás sorrendjében, szerkesztett formában közöljük.

A KONFERENCIA RÉSZTVEVŐI

Dr. Deák János ny. vezérezredes:

A NEMZETI KATONAI STRATÉGIAI GONDOLKODÁS FEJLŐDÉSE

A stratégiai gondolkodást – az ókortól fogva – a katonák, a hadvezérek és katonatudósok alakították, fejlesztették ki, de az elmúlt évszázadban a stratégiaalkotás módszereit, algoritmusait a polgári életben, a gazdaságban, így például az üzemi termelés hatékonyságának növelése érdekében továbbfejlesztették. Ma már életünk csaknem minden területén stratégiákat készítenek. Sajnálatos, hogy a modern stratégiaalkotás elvei, modelljei és fogásai a katonai stratégiák megalkotásakor nem mindig érvényesülnek.

A címben jelzett témát a rendszerváltozástól napjainkig terjedő időszakban tekintem át. A konferencián részt vevők összetételének ismeretében – úgy gondolom – nem szükséges, de a szűk időkeret miatt nem is lehetséges a katonai stratégia, a hadászat, a stratégiai gondolkodás, stratégiaalkotás elvi kérdéseiről szólnunk. A referátumomban megfogalmazott gondolatok nem feltétlenül esnek egybe a hivatalos álláspontokkal, lehet velük egyetérteni, de vitatkozni is.

*

A rendszerváltozástól napjainkig a magyar katonai gondolkodást a történelmi változások, a politikai-kormányzati kurzusok, a gazdasági-pénzügyi szükségszerűség, a társadalmi igények és más tényezők is befolyásolták, több esetben meghatározták.

A nemzeti katonai stratégiai gondolkodás – és itt nem a katonai stratégiáról (vagyis a hadászatról) mint a hadtudomány vezető tudományszakáról beszélek – már a *rendszerváltozás előtt* változott, ami egyenes következménye, illetve velejárója volt a '80-as években végbement folyamatoknak. Helsinkitől fogva változott a gondolkodás – és az ún. „kis hidegháború”-t követően az enyhülési időszak, a stockholmi megállapodás, a párizsi egyezmény az európai hagyományos erőkről, de a hadászati fegyverzetek korlátozásáról, majd csökkentéséről szóló egyezmények mind-mind hatással voltak a magyar katonai gondolkodásra. Gondoljunk csak a szervezeti átalakításokra, különös tekintettel a hadosztályszervezetek megszüntetésére, a hadtest-dandár struktúra létrehozására 1987-ben. A rendszerváltozás idején – csak emlékeztetés céljából felidézve – a haderő békelétszáma mintegy 35 százalékkal, szervezeteinek száma közel 20 százalékkal, haditechnikai eszközparkja pedig – differenciáltan – 20-40 százalékkal lett kisebb. Megszűnt hét összefegyvernemi és egy tüzérdandár, valamint huszonkét harcokcsizászlóalj. Aztán teljesen megszűntek a szárazföldi rakétacsapatok.

Ugyanakkor, a Varsói Szerződés tagjaként

a hadműveleti tervezést még a '80-as évek végéig is a Moszkvából kapott direktívák alapján hajtotta végre a magyar katonai vezetés. (A direktívák, illetve a hadműveleti tervcsomagok 1990. december végén kerültek vissza Moszkvába, illetve Budapestre.)

Az ún. „védelmi doktrína” műveleti oldalról azt jelentette, hogy pl. a délnyugati hadászati-hadműveleti csoportosításban a magyar erők hadműveleti felépítése védelmi, de csoportosítása támadó jellegű volt.

A rendszerváltozáskor a gyökeresen megváltozott katonai gondolkodás és a döntések következtében a haderő állapotát alapvetően a következők jellemezték:

- A haderő megkezdte az átalakulást a koalíciós jellegű, túlméretezett, párt által irányított és ellenőrzött haderőből egy nemzeti jellegű, a nemzetközi és hazai igényekkel, feltételekkel összhangban álló, az ország védelmét ellátni képes, a Parlament által ellenőrzött haderő irányába;

- az 1989. évi XXXI. törvény – módosítva az alkotmányt – jelentősen átalakította a honvédelem struktúráját, majd a *novemberi minisztertanácsi döntés* a honvédelem, illetve a haderő irányításáról véget vetett a pártállami szervezeteknek, felszámolták a párt- és politikai szervezeteket.

A rendszerváltozáskor fontosnak tartottuk, hogy a függetlenné váló Magyarország hadereje támogassa a békés folyamatot. A hadsereg egyik legfontosabb feladata volt a szovjet csapatok kivonulásának biztosítása. Megkezdtük – katonai téren is – az *eurolatlanti szervezetekhez való közeledést*, az együttműködést és a párbeszédet. Az ország szuverenitásának biztosítása érdekében újraterveztük az *ország fegyveres védelmét*. A katonai stratégiai gondolkodás eredménye-

sebb lehetett volna, ha munkánkat nem befolyásolja néhány negatív hatás, mint a bizalmatlanság, a költségvetési támogatás egyre csökkenő reálértéke, vagy a vezetés-irányítás rendezetlensége. Mindazonáltal lelkesek és bizakodóak voltunk, és ma sem volna késő megköszönni a szolgálattal azoknak, akik ezekben a nem könnyű és nem egyszerű években – bármilyen szinten – a hazát katonaként szolgálták.

Fontosnak tartottuk, hogy katonailag jelen legyünk az *első öbölháborúban*. A katonai siker érdekében az ország légtérét folyamatosan biztosítottuk az átrepülések végrehajtására. Az egészségügyi kontingensünk kiválóan helytállt.

A *délszláv háború* a legnagyobb katonai kihívás volt. A politikai akaratnak megfelelően a feladat az ország békéjének megőrzése, a háborús konfliktus távol tartása volt. Egyidejűleg egyre konkrétábbá váló kapcsolatok épültek a NATO-val, az EU-val. A délszláv válság kezelésében való részvételünket, a honvédség szerepvállalását és feladat-végrehajtását együttműködésben a határőrséggel, a rendőrséggel és az érintett, határ menti önkormányzatokkal feltétlen eredményesnek értékelhetjük.

Ezzel együtt 1994-ben megkezdődött a *partnerségi programban* való részvételünk, ami aztán bizonyíthatóan a szövetséghez történő csatlakozási készségünket, felkészültségünket. Kiemelem a *Cooperative Nugget* gyakorlaton való részvételünket az Egyesült Államokban, illetve a *Cooperative Light* gyakorlat megrendezését hazánkban.

Az egyre csökkenő finanszírozás és a korábbi műveleti tartalékok felélése mellett kezdtük meg *nemzetközi békeműveleti feladatainkat* Cipruson, a Sínai-félszigeten, illetve később Bosznia-Hercegovinában is. A '90-es évek elejének időszakát a '93-ban *elfogadott biztonságpolitikai*, illetve a *honvédel-*

mi alapelvek, majd év végén az ellenszavazat nélkül elfogadott honvédelmi törvény zárta.

A katonai stratégiai gondolkodásban a legmarkánsabb változást a NATO-hoz 1999-ben történt csatlakozásunk hozta. A csatlakozás előtt fogadta el az Országgyűlés A Magyar Köztársaság biztonság-és védelempolitikai alapelveit, ami ma is mérvadó dokumentum.

A '90-es végén már NATO-tagként vettünk részt a koszovói válság megoldásának katonai támogatásában. Feltétlen kiemelendő a konkrét katonai szerepvállalásunk a stabilizációs műveletekben, mind Bosznia-Hercegovinában, mind Koszovóban.

A NATO-bővítés szakaszainak, illetve a délszláv konfliktus időszakainak függvényében is változott Magyarország geostratégiai jelentősége, amivel együtt járt a stratégiai gondolkodás változása is. Jelentős hozzájárulásunk volt a délszláv konfliktus megoldásához az amerikai, illetve az északi erők számára biztosított befogadó nemzeti támogatás.

A katonai stratégiai gondolkodást az egész világon alapjaiban változtatta meg a 2001. szeptember 11-i terrortámadás. Ezt követően a magyar politikai és katonai döntések következtében a Magyar Honvédség Irakban és Afganisztánban kezdte meg rendkívül fontos küldetését. A későbbiek során lényeges hatással volt az Európai Unióhoz történt csatlakozásból eredő katonai feladatokra való ráhangolódás is, katonailag az Európai Unió harccsoport-konceptiójának felvállalása.

A haderő életében az új évezred első évtizede hozta el a szerződéses – hivatásos haderőrendszer bevezetését. Az áttérés – tekintve a politikai népszerűsége való törekvés, illetve a „társadalmi igény” kielégítésének állítólagos sürgősségétől – valóban megérett lépés lett volna, katonaszakmailag azonban előkészítetlen és ilyen értelemben elhamarkodott. Szakmai véleményünk szerint az áttérést – többek között – a tartalékos rendszer egyidejű átalakításával helyesebb lett volna végigvinni. Súlyos hibának tartjuk a hadkiegészítő, illetve nyilvántartó rendszer felszámolását.

A szakmai tisztesség és korrektség azt kívánja, hogy megállapítsuk: a Magyar Honvédség tisztai, tiszthelyettesi, szerződéses és polgári állománya – ebben az időszakban is – minden változást emelt fővel viselt el, a szolgálatát, különösen a missziós szolgálatot, tisztességgel és magas szinten látta el.

*

A közelmúltban ismét áttekintettük az ezredforduló időszakának a stratégiai gondolkodást visszatükröző legfontosabb tervezési anyagait, így az ún. „stratégiai”, illetve „védelmi” felülvizsgálat, valamint a haderő-fejlesztési elgondolások programját. Úgy látjuk, hogy formailag a tervezési-átalakítási programok tulajdonképpen helyesek voltak, az évtized végére mégis kritikus állapotokhoz vezettek:

- a haderő rendszerei: a készülségi, kiképzési, a humán előmeneteli, a pénzügyi, a haditechnika karbantartási-kiszolgálási, az elhelyezési, infrastrukturális és más rendszerek nehezen működtek, illetve eltorzultak;
- a haderő vezérkar nélkül, a minisztérium közigazgatási irányítás nélkül maradt, a felsővezetésben eluralkodott a korrupció, a tábornoki és főtiszti állomány több tagja méltatlanná vált feladatának ellátására;

- a haderő technikai állapota tarthatatlanná vált, az eszközök jó része elavult, kihordási idejének végéhez közeledett, vagy már túl is haladta azt;

- a haderő tartalékai elfogytak, lenullázták, az anyagi-műveleti tartalékok (lőszer, üzemanyag, élelem, ruházat, felszerelés és más tartalékok) hiányoztak, vagy a végükhöz közeledtek, de már a működési (béke-) készletek is szűkössé váltak, vagy már azokat is felhasználták;

- a haderő kiképzése gyakorlatilag a misszióba kijelölt állomány felkészítésére korlátozódott;

- a missziós tapasztalatokat alig dolgozták fel, a hazatért állomány a szolgálatát a régi szokásoknak megfelelően folytatta;

- a haderő tartalékos állomány nélkül maradt.

És folytathatnánk a sort, összességében a haderő morálisan és anyagi-technikai téren is mélypontra került.

Kérdés az, amennyiben a korábbi stratégiai gondolkodás helyes volt, illetve reálisak voltak az átalakítási programok, miért alakult ki az ismert helyzet? Álláspontunk szerint azért, mert a katonai stratégiai gondolkodás legalapvetőbb elveit féltetve a felülvizsgálatoknál és a tervezésnél:

- a katonai biztonság, illetve a katonai erő jelentőségét alulértékelték;

- helytelenül értékelték Magyarország geopolitikai helyzetét, illetve geostratégiai jelentőségét, ami a Kárpát-Balkán-térség kulcsállami helyzetéből adódott (adódik ma is);

- a katonai kihívásokat, kockázatokat, a potenciális veszélyeket általában alábecsülték vagy egyenesen tagadták, volt amikor a konfliktus lehetőségét is (a washingtoni '99-es stratégiai koncepció téziseivel szemben);

- az alkotmányban rögzített alapfeladatot (az ország katonai védelméét) csak szavakban, formálisan értelmezték, a valóságban csak az expedíciós műveleteket tartották fontosnak;

- a haderő valós helyzetét, a képességhiányokat, a haditechnika állapotát, a tartalékok helyzetét csak megkéské mutatták be az állami vezetésnek, a közvélemény pedig erről keveset tudott;

- ha pedig a haderő helyzetét ismerte az állami vezetés, de nem tett semmit annak érdekében, hogy az változzon, úgy a katonai

vezetésnek le kellett volna vonnia a megfelelő konzekvenciákat;

- a legmeghatározóbb ok pedig az volt, hogy a költségvetést reálértékben folyamatosan, volt idő, amikor markánsan csökkentették, ami pedig a tervezés alapja volt, lett volna, és ma is az.

A sort lehetne folytatni, de sok értelme nem lenne, ha csak az nem, hogy a jövőben hasonló alapvető hibákat ne kövessünk el, sem a felülvizsgálatok, sem a védelemtervezés, sem a működtetés során.

*

A mai konferencia is azért fontos, mert a hadtudománnyal és más tudományterületekkel foglalkozó tudós társaságot valamilyen szinten szeretnénk bevonni a katonai stratégiai gondolkodás világába. A magunk részéről a jövőt illetően látunk esélyt a nemzeti stratégiai gondolkodás megváltozására.

Az elmúlt időszak tapasztalatai, tanulságai, a józan katonai gondolkodás azt mondhatja, hogy a stratégiai gondolkodás, a stratégiaalkotás során mindig figyelembe kell vennünk az ország valós helyzetét, gazdasági-pénzügyi lehetőségeit, haderőnk állapotát – a potenciális kihívásokat, a szövetségi, de a nem baráti környezetet is. Napjainkban egyik legfontosabb alapja a stratégiai gondolkodásnak maga a katonai felkészültség, a korszerű háborús katonai műveletek jellemzőinek ismerete.

Stratégiát alkotni csak a szövetségeseinkkel összehangoltan, a hazai politikai erőkkel egyetértésben, társadalmi elfogadottság birtokában és nem utolsósorban szakmai-tudományos megalapozottsággal lehet. Ennek hiányában a haderő működésében képességhiányok, zavarok és ellentmondások alakulhatnak ki, amit feloldani csak új felülvizsgálattal, a tervezési alapvetések ismételt megfogalmazásával, új célkitűzések és irányelvek meghatározásával lehet. A katonai vezetésnek, a szakmának ebben rendkívüli felelőssége van, minthogy a védelmi igények és szükségletek reális bemutatása a katonai vezetés dolga, kötelessége és át nem ruházható felelőssége.

A magam részéről bízom abban, hogy a láthatóan megújuló magyar katonai stratégiai gondolkodás elősegíti a Magyar Honvédség tényleges képességeinek helyreállítását és ki-fejlesztését is.

Dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes:

A MAGYAR HONVÉDSÉG ÁTALAKÍTÁSA (1989–2012)

A Magyar Honvédség (MH) ma már minden szempontból más fegyveres erő, mint a rendszerváltozás kezdetén volt. Nemcsak neve, de feladatai, szervezete, nagyságrendje és jellege is más lett, nem beszélve a haderő vezetés-irányításáról, gondolkodásmódjáról, ethoszáról, minőségi jellemzőiről. A jelenleg mintegy harmincezer fős, vegyes (orosz–nyugati) haditechnikai eszközökkel rendelkező, gyengén finanszírozott önkéntes haderő elsősorban a nemzetközi szövetségi békeműveletekben jeleskedik. A nemzetközi szakirodalom a Magyar Honvédség képességeit *stabilizációs erőként* tartja számon. A világ meghatározó hadseregeit elemző értékelések nem szerepeltek a honvédséget a legjobb 55 hadsereg között. Ez teljes mértékben érthető, hiszen a haderő tartósan alulfinanszírozott, a 2012. évi költségvetési támogatása a Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet (SIPRI) szerint a 64. helyre volt elegendő a haderők globális katonai költségvetési rangsorán.

Jelen előadás a nemzeti haderő átalakításának legfontosabb tendenciáit igyekszik rekonstruálni, amelynek *tézisszerű* leírásához az amerikai *Richmond Lloyd-modellt* használja fel. (1. sz. vázlat) A nyugati világban a haderőtervezésre a cél–eszköz–erőforrás összefüggésrendszert alkalmazzák, amely állandó „hajtóerőként” szolgál a haderők átalakítása, megreformálása területén. A Lloyd-modell annyiban fejlettebb az alapvető stratégiai összefüggéseket bemutató megoldásoknál (Bartlett-modell, Cohen-modell), hogy a stratégiaalkotás folyamatait összekapcsolja a védelmi tervezés és haderő-felülvizsgálatok feladatrendszerével. Ez a komplex megközelítés jobban lehetővé teszi a haderő-átalakítás politikavezérelt folyamatainak bemutatását, a védelempolitikával kapcsolatos politikai né-

zetek kormányzati stratégiává, kormányprogramokká történő átformálását, a kormányzati szakpolitika megvalósításának erőforrásoktól való függőségét, valamint a cél, stratégia, erőforrások és eszközrendszerek folyamatos összekapcsolásának követelményeit. A modell szerint a nemzeti kormányzati célok (programok, stratégiák, jogszabályok) megvalósítása négy tényezőcsoporttól függ: (1) az ország biztonsági környezetétől, (2) a szövetségi és a nemzetközi rendszerben elfoglalt helyétől, (3) a költségvetési erőforrásoktól és (4) a katonai technológia fejlődésétől. *Jelen előadás a Magyar Honvédség átalakítását ezen összefüggések mentén vizsgálja, bemutatja az alapvető folyamatokat, tendenciákat, következtetéseket von le a hús év átalakulásából.* Az adatok értékelése során a szerző mindenki által elérhető nyílt információkra (internetes források, a brit Nemzetközi Stratégiai Tanulmányok Intézete (IISS) Military Balance c. kiadványai, SIPRI-évkönyvek) támaszkodik.

JAVULÓ BIZTONSÁGI KÖRNYEZET

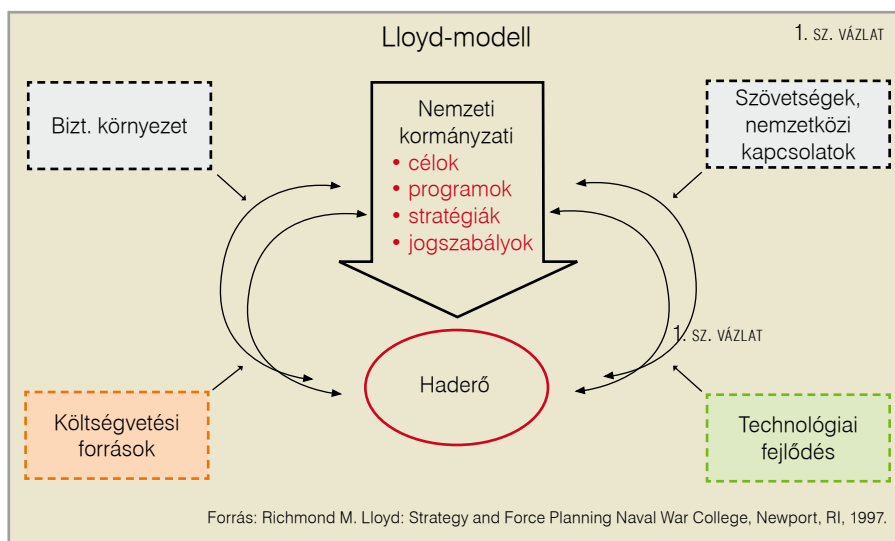
Magyarország biztonsági környezete folyamatosan változott, az euroatlanti integrációs célok megvalósulásával egyenletesen javult. Az euroatlanti és az európai biztonsági szervezetek már 1990-ben (a londoni NATO-csúcs júliusban, a párizsi EBESZ-csúcstalálkozó novemberben) deklarálták a hidegháborús fenyegetések megszűnését, az ellenségkép szétfoszlását. A rendszerváltozás időszakában a Varsói Szerződés megszűnésével és a Szovjetunió széthullásával Magyarország rövid idő alatt teljesen új környezetben találta magát. Bár az ország hamar elkötelezte magát az euroatlanti integráció mellett, az együttműködés bővítése, a kapcsolatok békés rendezése,

új típusú partnerségek kialakítása hosszabb időszakot vett igénybe. Az új kül- és biztonságpolitika eredményeképpen megszűnt az ország ellenségképe, tervszerűen zajlott az európai hagyományos fegyverek korlátozása terén hozott határozatok végrehajtása. Hazánk tudatosan csatlakozott a nemzetközi szinten kibontakozó haderő-csökkentési hullámhoz. A javuló biztonsági környezet eredményeképpen – a délszláv válság időszakától eltekintve – *gyakorlatilag megszűnt az ország közvetlen katonai fenyegetettsége.*

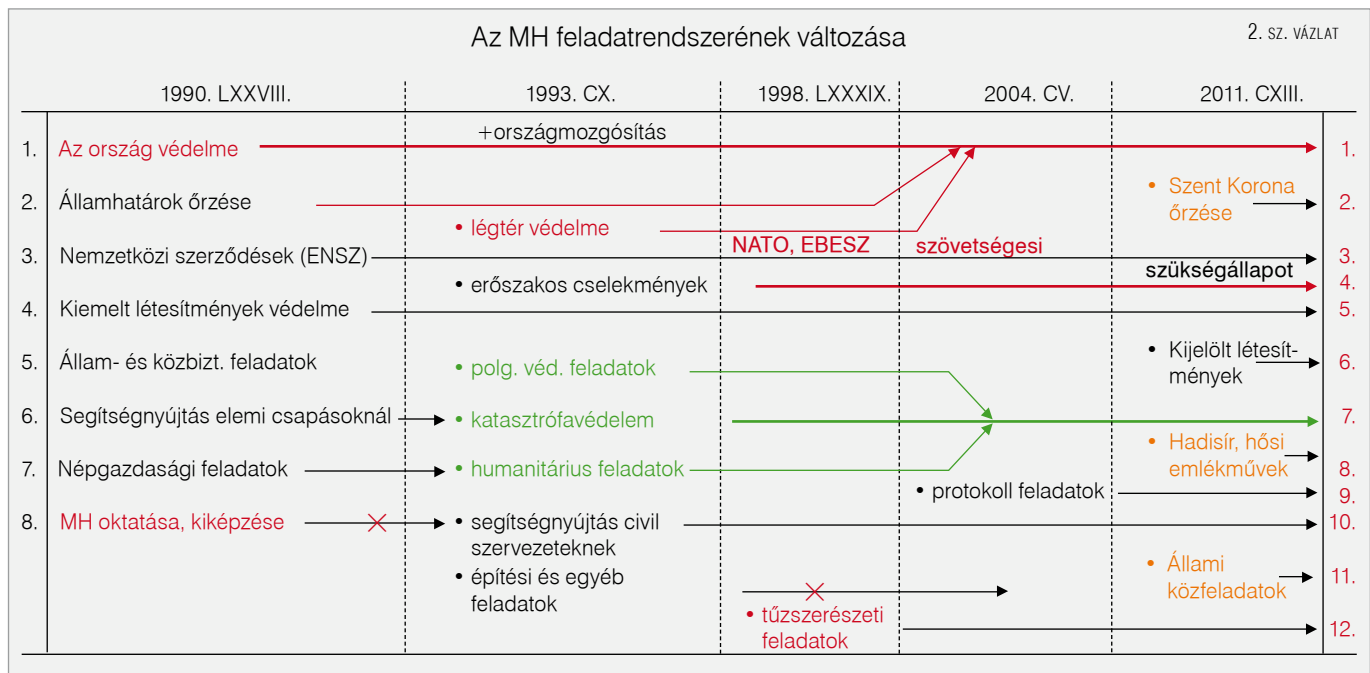
Ezt a kedvező helyzetet erősítette a régió országainak euroatlanti integrációs folyamata: hazánk csatlakozása a NATO-hoz (1999. március 12.) jelentős mértékben erősítette katonai biztonságunkat, majd a 2004-es bővítési kört követően – amikor több szomszédos ország (Szlovénia, Szlovákia, Románia) is csatlakozott a szövetséghez – megszűnt az ország „szigetjellege” a NATO délkeleti peremén. Az Európai Unió párhuzamos bővítései (2004, 2007) nyomán végül ma már az euroatlanti integrációs szervezetek tagságát elnyert, a demokratikus értékrendet és intézményrendszert, az európai piacgazdasági modellt elfogadó szövetséges országok szilárd szomszédsági „biztonsági gyűrűje” veszi körül Magyarországot.

A biztonsági környezet átalakulása, a magyar biztonság- és védelempolitikai gondolkodás fejlődése *megváltoztatta a magyar védelempolitikát* is. Bár a rendszerváltozás utáni időszakban még a területvédelem koncepciója dominált, Magyarország PFP-tagsága után felgyorsultak a NATO-tagságra való felkészülés feladatai. Az önálló haderőre való támaszkodás katonai védelmének doktrínáját a NATO-tagság megváltoztatta, és 1999-től kezdve a magyar szuverenitás katonai biztonságát az MH és a NATO együttesen biztosítja. E folyamatnak a betetőzését a 2004-es uniós csatlakozás jelentette, melynek segítségével Magyarország nem katonai biztonsága is javult. A 2009-es Lisszaboni Szerződés alapján az Európai Unió már széles körű támogatást ad a bajba jutott tagországoknak: a szolidaritási klauzula a terrorizmus elleni harc és a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása területén biztosít segítséget, míg a kölcsönös segítségnyújtási klauzula a katonai fenyegetések esetén kötelezi a tagállamokat segítségnyújtásra és támogatásra.

A biztonságpolitikai változások *jól nyomon követhetők* az országgyűlési és kormányzati dokumentumokban, a stratégiaalkotásban, a nemzetközi katonai koncepciók és megoldások magyarországi adaptálásában, valamint a védelmi és haderőtervezés filozófiájának és módszertanának megváltozásában. Az euroatlanti integrációs csatlakozásunkból fakadó feladatok már 2004 óta teljeskörűen megjelentek a magyar biztonság- és véde-

Forrás: Richmond M. Lloyd: Strategy and Force Planning Naval War College, Newport, RI, 1997.

lempolitikai dokumentumokban (Nemzeti Biztonsági Stratégia [2004, 2012], Nemzeti Külkapcsolati Stratégia [2008], Nemzeti Katonai Stratégia [2009, 2012]), országgyűlési és kormányzati határozatokban, jogszabályokban és tervekben. A korábbiakhoz hasonlóan a legfrissebb dokumentumok is Magyarország szilárd biztonsági helyzetéről, a hagyományos katonai fenyegetés belátható időn belüli valószínűségéről értekeznek. A 2009-ben elfogadott Nemzeti Katonai Stratégia megfogalmazása szerint „nem fenyeget” közvetlen katonai agresszió, melynek megjelenése hosszabb távon is „alacsony valószínűségű”. A várhatóan 2012 végén megjelenő új katonai stratégia is úgy értékeli, hogy Magyarország ellen irányuló katonai agresszióknak „igen kicsi a valószínűsége”. A legfrissebb, ebben az évben elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégia is „elenyésző mértékűnek” tartja ezt a fenyegetést. Nem nehéz belátni, hogy ha a hivatalos politikai és kormányzati értékelések, dokumentumok nem beszélnek számottevő katonai veszélyről, a haderő súlya, szerepe is változik (csökken), amely megmutatkozik az MH mindenkor költségvetési támogatásában is. Az elmúlt 22 évben a haderő átalakítása igazából csak kétszer szerepelt a kormányzati reformcélók között: 1997–1999-ben, a NATO-csatlakozás előtt, illetve 2002–2004-ben, a Medgyessy-kormány programjában. Ez utóbbi alkalommal azonban hamar lekerült a politikai prioritási listáról, amikor hazánk is az Európai Unió (EU) tagja lett (2004. május 1.) Az ország politikai, gazdasági, társadalmi átalakítása, a visszatérő gazdasági nehézségek és válságok, az uniós makrogazdasági célok, pénzügyi konvergenciatervek mindig elsőbbséget élveztek a valós katonai fenyegetettség nélkül fenntartandó haderővel szemben.

AZ MH FELADATRENDSZERÉNEK VÁLTOZÁSA

A közvetlen biztonsági környezet kedvező átalakulását és az integrációs szervezetek tag-ságával járó új kötelezettségeket a Magyar Honvédség feladatrendszerének változása is

tükrözte, amit az elmúlt két évtized honvédelmi törvényeinek áttekintése és értékelése támaszt alá. (2. sz. vázlat) A rendszerváltozás-kori 8 feladatsoport napjainkra 12 feladathalmazzá „nőtte ki” magát, amelyet az MH-nak természetesen mintegy félszáz részletes feladattá kell lebontania és katonai képességekre, szervezetekre specifikálnia. Maguk a honvédelmi törvényi feladatok is további részletezését jelentik az alkotmányban, alaptörvényben meghatározott misszióknak: (1) Magyarország katonai védelme; (2) közös védelmi és békefenntartói feladatok nemzetközi szerződések alapján; (3) humanitárius tevékenység végzése jogszabályok alapján, illetve (4) katasztrófák megelőzésében, a következmények elhárításában, valamint felszámolásában való közreműködés.

A honvédség feladatrendszerének elemzése azt mutatja, hogy a haderő korszerű katonai feladatai is egy fejlődési folyamat eredményeképpen alakultak ki, a biztonság- és védelempolitika evolúciós változását tükrözik vissza a jogalkotásban. A rendszerváltozáskor a törvényalkotók még csak arra ügyeltek, hogy a hadsereg feladatai közül kikerüljenek a régi rendszer – már nem vállalható – teendői, funkciói, illetve megjelenjenek az azonnal életbe léptetett védelempolitikai intézkedések. Ezért az 1989. évi XXII. sz. törvény, az 1990. évi XXI. törvény a vezetés-irányítás rendjét, a Varsói Szerződéstől való elszakadást, a fegyver nélküli és polgári szolgálat bevezetését, az új katonai eskü szövegét, a szervezeti és működési változásokat rögzítette. Az 1990. évi LXXVIII. törvény nyúlt először hozzá a honvédség feladatrendszeréhez, amikor megváltoztatta a hadsereg egyes feladatait: a szocialista állami, gazdasági és társadalmi rend védelme, békéjének biztosítása helyett bekerült a Magyar Köztársaság területének, függetlenségének, alkotmányos rendjének, valamint békéjének biztosítása külső támadással szemben, illetve az ifjúság szocialista szellemű nevelését felváltotta az MH tényleges állománya, oktatása és képzése feladatkör. A rendszerváltozás alatti törvények még csak az 1976. évi I. sz. – szo-

cialista honvédelmet szabályozó – jogszabály dezideologizálását végezték el, amikor kodifikálták a biztonság- és védelempolitikai változásokat. Az 1993. évi CX. törvény volt az első – amely összhangban az Országgyűlés biztonságpolitikai (11/1993. [III.12.] sz. OGY határozat), illetve honvédelmi (27/1993 [IV.23.] sz. OGY határozat) alapelveivel – szakított az 1976-os törvénnyel, és szemléletében, tartalmában és szerkezeti felépítésében új törvényként jelent meg. A rendszerváltozás utáni jogalkotás során született honvédelmi törvények már egyre inkább új típusú és minőségű feladatok megfogalmazására törekedtek. Különösen igaz ez a 2004. évi CV. és a 2011. évi CXIII. törvényre.

Miközben bizonyos feladatok átalakultak és újak jelentek meg, kétségtelenül az ország védelme jelentette mindvégig az első számú feladatot, ebbe „olvadt be” az államhatárok őrzése és a légtér védelme a 2004. évi CV. törvény keretében. Szorosan kapcsolódnak az országvédelmi feladatokhoz a különleges jogrend (régén minősített időszak) időszakában, mint például váratlan támadás, rendkívüli állapot, szükségállapot, megelőző védelmi helyzet idején ellátandó feladatok. Bár Magyarország nemzetközi szerződésekben vállalt feladatai tételesen továbbra is egy feladatkört jelentenek (az 1976-os honvédelmi törvényben szövetségesi feladatként, a Varsói Szerződés említése nélkül), ez jelentősen bővült az ENSZ (1990), a NATO és EBESZ (1998), valamint az EU (2004) szövetségesi szerepvállalással.

Jelentős változást hozott az MH életében NATO-tagságunk, amelynek feladatait első ízben részletesen az 1998. évi LXXXIX. sz. törvény rögzítette. Sajátos evolúción mentek át a polgári és katasztrófavédelmi feladatok. Amíg az 1990. évi LXXVIII. törvény még csak elemi csapások esetén nyújtandó segítségnyújtásról írt, a rendszerváltozás utáni első új típusú honvédelmi jogszabály, az 1993. évi CX. törvény már tovább differenciálta ezt a feladatkört polgári védelmi feladatokra, katasztrófavédelmi feladatokra, illetve humanitárius feladatokra. A 2004. évi CV. törvény, illetve a

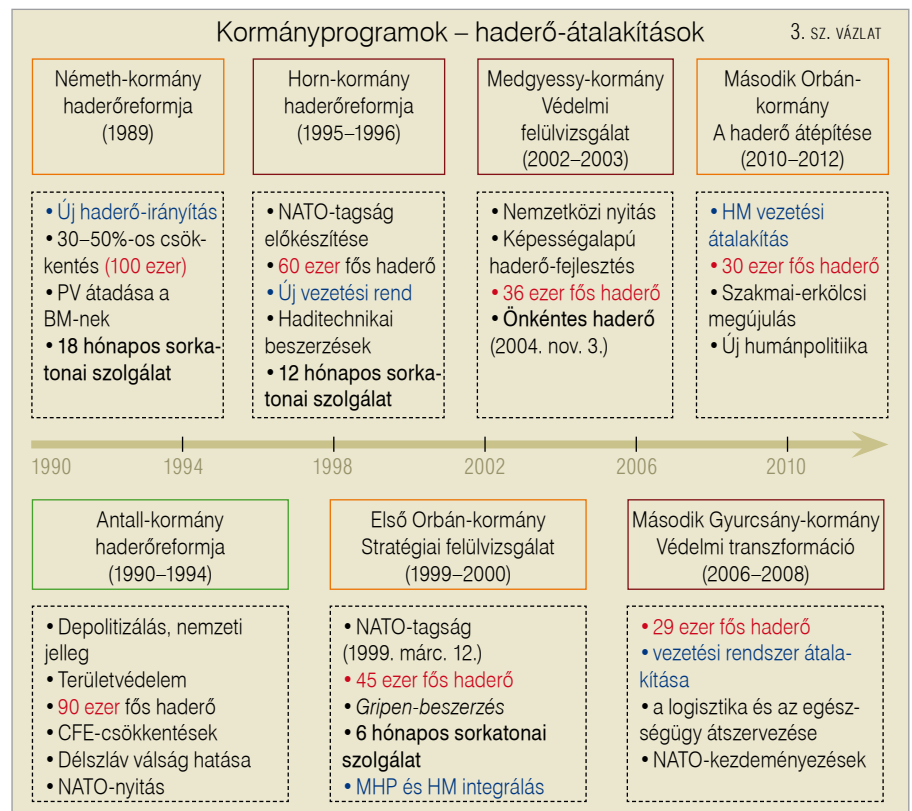
2011. évi CXIII. törvény azonban ismét összevonja ezeket a tevékenységeket, és továbbra is katasztrófavédelemmel összefüggő feladatként rögzíti a szerepköröket. Az 1998-as honvédelmi törvény módosítása során került be a honvédség feladatrendjébe a talált robbanótestek tűzszerzési mentesítése, illetőleg egyéb tűzszerzési feladatok térítés ellenében való végrehajtása, amely azóta is fontos békeidőszaki feladatot jelent. Voltak olyan megbízások, amelyek véglegesen kikerültek az MH feladatrendjéből (mint például az állam- és közbiztonsági feladatok, népgazdasági feladatok), mások pedig önállósultak, és nevesített feladatként (például hadisírok, katonai és hősi emlékművek ápolása, állami protokolláris feladatok) jelentek meg a 2011. évi CXIII. sz. törvényben. A *legújabb honvédelmi törvény 12 pontban fogalmazza meg a haderő katonai feladatrendszerét*, melyek között teljesen új feladatok is találhatóak, mint például a Szent Korona és a hozzá tartozó egyes jelvények őrzése és védelme, vagy az állami közfoglalkoztatás feladatainak végrehajtásában való közreműködés.

A változó biztonság- és védelempolitika jól tetten érhető a módosuló honvédelmi jogszabályokban, amelyek már végrehajtandó feladatként jelentek meg a mindenkor kormányzati, HM- és MH-szervek számára. A honvédség több mint két évtizedes átalakítását úgy is felfoghatjuk, mint a mindenkor kormány azon törekvését, hogy sikeresen megfeleljen az új feladatoknak.

HADERŐREFORMOK ÉS HADERŐ-ÁTALAKÍTÁSOK

A rendszerváltozást követően (sőt már a rendszerváltozás előtti időszakban) szinte valamennyi kormány – a változó biztonsági környezetnek, az új biztonság- és védelempolitikai érdekeknek és céloknak, a jogszabályokban meghatározott új feladatoknak és költségvetési lehetőségeknek megfelelően – módosította a honvédelmi politikát. Ezek a változások természetesen különböztek egymástól, egyes átalakítások reformértékű paradigmaticus fejlődést jelentettek (mint például szakítás a Varsói Szerződéssel, önálló biztonság- és védelempolitika megalkotása, vagy csatlakozás a NATO-hoz és az Európai Unióhoz), mások csak parametrikus (mennyiségi) változást jelentettek. (3. sz. vázlat) A rendszerváltozás utáni kezdeti időszakban a megváltozott biztonsági környezet és a nehéz gazdasági helyzet miatt a *haderő tudatos csökkentése dominált*. A '90-es évek közepétől *előtérbe kerültek a NATO-követelmények*, a szervezeti-működési átalakítás kérdései a szövetséges erőkkel való együttműködés érdekében. Az alapvető kompatibilitási és interoperabilitási szint elérése az elmúlt évtizedben magával hozta a *katonai képesség-fejlesztés feladatait*, amelyek előbb a NATO-hoz való illeszkedést, napjainkban pedig a nemzeti önerő megteremtésének céljait szolgálják. Mindenképpen hangsúlyozni szükséges, hogy a rendszerváltozást követő valamennyi kormányzati időszak és kormány hozzájárult a honvédség új építményéhez, és a *napjainkra kialakult haderő valamennyi kormány együttes tevékenységének eredménye*.

Az elmúlt 22 évben ciklusonként változó

összetételű politikai erő került hatalomra (ez alól a 2006-os választások kivételt képeznek), és *nyolc kormány formálta* a magyar biztonság- és védelempolitikát. Bár minden kormány irányította és működtette a haderőt, azonban védelempolitikai szempontból nem egyforma „erősséggel” befolyásolták az MH életét és működését. Másképpen fogalmazva: csak két kormány volt (az első Gyurcsány-kormány és a Bajnai-kormány), amely nem akarta a haderőt megreformálni, „csupán” a tervek szerint működtetni. Erre a haderő szempontjából idillikus állapotra csak azért kerülhetett sor, mert mindkét kormány az adott kormányzati ciklus második felében regnált, amelyre már az előző kormányok elvégezték a kormány- és pártprogramokban meghatározott átalakítási „penzumot”.

Bár a honvédelem alapkérdéseiben mindig egyetértés volt a különböző kormányzati erőt adó politikai pártok között, a négyéves „váltógazdálkodások” számtalan kisebb irányváltást, hangsúlyáthelyezést, prioritásmódosulást okoztak a haderő transzformációjában. Ennek következtében a haderőreformokban felismerhetők ugyan *egyenes vonalú mozgások* (a haderő méretének csökkentése, az általános hadkötelezettség megváltoztatása, a vezetés-irányítás megreformálása, nyitás a nemzetközi békefenntartás és békeműveletek felé, finanszírozási lehetőségeknek megfelelő működés és fejlesztés, szolgáltatások ki- (szervezése), mégis *számos kezdeményezés halt meg* egyik kormányzati ciklusról a másikra (például a honvédelmi dandárok koncepciója, nemzetőrség létrehozása, szakosodás és részképesség-fejlesztés, fegyverrendszer-beszerzések). A változások ellentmondásos jellegét tovább erősítették azok a *minden kormányzati időszakra jellemző* szervezeti átalakítások, személyügyi változások, hangulatot befolyá-

soló döntések, amelyek a haderő-átalakítás lényegét nem érintették ugyan, de mégis igen sok időt, erőforrást, érzelmi támogatást vettek el a haderő-transzformáció főáramától.

A rendszerváltozást előkészítő időszakban a *Németh-kormány* haderőreformja (1989) a Magyar Néphadsereg 30-50%-os, 100 000 főre történő csökkentését irányozta elő, egyidejűleg 18 hónapra csökkentette a sorkatonai szolgálat időtartamát. A haderő-karcsúsítás részét képezte a polgári védelem átalárendelése a Belügyminisztérium irányítása alá. A reform „hajtóereje” már ekkor a védelmi költségvetés jelentős visszavágása volt, amely aztán – az 1998–2002-es első Orbán-kormány időszakát leszámítva – mindvégig elválaszthatatlan jellemzője volt a modern kori hadsereg-átstruktúrázásoknak.

Az *Antall-kormány* politikai-ideológiai értelemben új haderő építését kezdte meg 1990-ben, és eredményesen oldotta meg a *depolitizált, területvédelmi feladatokra fókuszáló, nemzeti jelleget előtérbe helyező Magyar Honvédség fájdalmas átépítési feladatait*. Sajnos a délszláv válság és a gazdasági visszaesés miatt a haderő-fejlesztési elképzelések nem valósultak meg, a 90 000 főre csökkent haderő számos katonai képességet (főleg támadó képességet) veszített, de egyben megkezdődött a NATO-hoz való közeledés, az új típusú nemzetközi kapcsolatok és együttműködési formák kiépítése. Az MH egészségügyi kontingenssel vett részt az első öbölháborúban, egyre több nemzetközi megfigyelőt biztosított ENSZ-feladatokhoz.

A *Horn-kormány* alatt a 60 000 főre csökkentő haderő előtt már új feladat, a *NATO-tagság közvetlen előkészítésének bonyolult feladatai* álltak. Ezért a második kormányzati ciklus haderőreformjának fókuszában a haderő „natosítása” állt, amely akkoriban áthatotta

a honvédelmi tárca valamennyi intézkedését. A tárca NATO-kompatibilis vezetési rendszert (haderónemi vezérkarok) és csapatstruktúrát alakított ki, az oktatásban, képzésben és kiképzésben előtérbe kerültek a csatlakozáshoz szükséges szellemi kompatibilitási feladatok követelményei. Az ország befogadó nemzeti támogatást nyújtott az IFOR/SFOR-erőknek, műszaki zászlóaljjal járult hozzá a boszniai békefenntartáshoz. Bár a ciklus alatt történtek haditechnikai beszerzések, a csökkenő védelmi költségvetés miatt az MH nem a legjobb kondícióban érte meg Magyarország NATO-csatlakozását.

Az *első Orbán-kormány* egy modern haderő kiépítéséhez stratégiai védelmi felülvizsgálat végrehajtásával kezdett hozzá, hogy teljes értékű tagként szerepelhessen az euroatlanti szövetségben. A háromlépcsős, 10 éves haderő-fejlesztési terv immár egy 45 000 fős haderő modernizációját tűzte ki célul, amely teljesíti a NATO interoperabilitási követelményeit. Magyarország komoly szerepet vállalt a Jugoszlávia elleni légi háborúban, őrzés-védelmi zászlóaljat biztosított a KFOR részére. Bár egyedül ezen időszakban nőtt következetesen a védelmi költségvetés nagysága (2001-ben már a GDP 1,8%-ára), a források mégiscsak a tervezett modernizációs feladatok megkezdésére voltak elegendőek (döntés a JAS-39 Gripen vadászgépek lízingjéről). A kormány tovább folytatta a vezetés átalakítását, az MH Parancsnokságát integrálták a Honvédelmi Minisztériumba. Sajnos a lépcsőzetes átalakítási feladatok nem voltak tekintettel a NATO egyre növekvő balkáni és afganisztáni békefenntartási igényeire, amely feszültségeket indukált a szövetséggel.

A *Medgyessy-kormány* alatt ígéretesen folytatódott a haderő átalakítása, hiszen a haderő-reform védelmi felülvizsgálattal kezdődött. A brit módszer szerint elvégzett kormányzati, felülről lefelé végrehajtott haderő-áttekintés szakpolitikai elvek alapján, az erőforrások szigorú számbavételével és a nemzetközi műveletekhez való erőteljesebb hozzájárulás politikai követelménye szerint zajlott le. A külföldi tanácsadók által is segített felülvizsgálat

szakított az általános haderőfejlesztés uralgó koncepciójával, és elsősorban költségvetési okok miatt bevezette a *szakosodás és specializálódás* haderő-szervezési elveket, a *modulfejlesztési megoldásokat*, lényegesen bővítette az MH nemzetközi együttműködési kereteit. Bár az átalakítás ebben az időszakban is jelentős haderő-csökkenéssel járt (a cél 36 ezer fős haderő megteremtése volt), 2003-tól felgyorsult a különböző technikai fejlesztési programok (Gripen-program, radar-program, RÁBA-program stb.) végrehajtása. Ebben az időszakban vezették be a HM-ben a tárca védelmi tervezési rendszer, alakult ki az 1000 fős békefenntartási ambíciószám, szűnt meg a békeidőszaki sorkatonai szolgálat. Magyarország részt vállalt az iraki műveletben, és 2004-től bekapcsolódott az ISAF tevékenységébe. Sajnos az EU-csatlakozást követően a megígért költségvetési források elapadtak, a védelmi költségvetés folyamatosan csökkent, és az *első Gyurcsány-kormány* alatt a megtervezett feladatok lehetőségek szerinti megvalósítása képezte a fő feladatot.

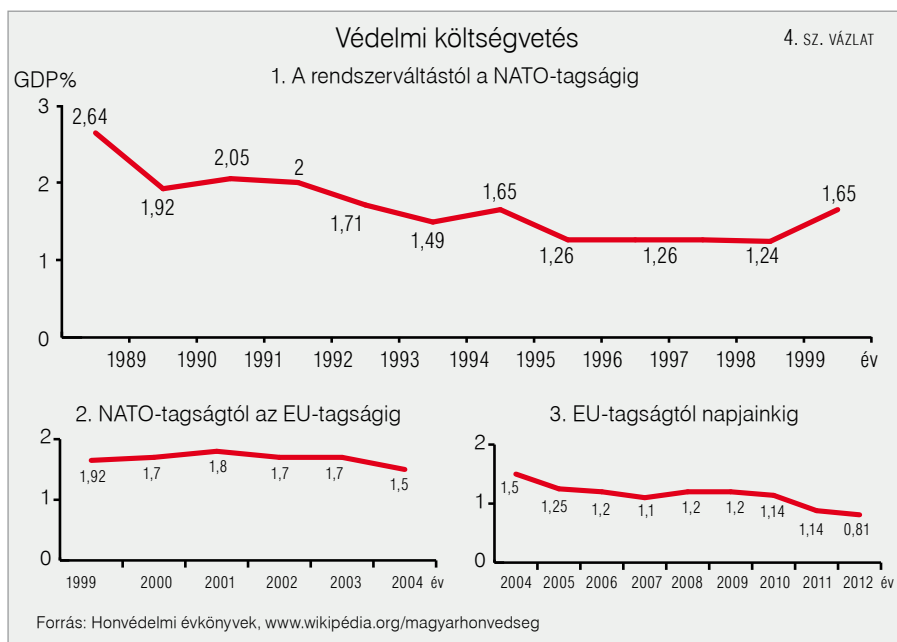
A 2006-os választások után a *második Gyurcsány-kormány* folytatta a haderő transzformációját, de az erőfeszítések elsősorban a *vezetés-irányítás átalakítására, a központi logisztikai és egészségügyi szervezetek átalakítására, illetve a HM-menedzsment centralizációjára* irányultak. A célok közül most sem hiányzott a haderő további csökkentése (27 ezer fő), de a tárca alacsony költségvetését már csak újabb, nagy értékű ingatlanok eladásával tudta kiegészíteni. 2007-ben jelentős átalakítások történtek a *stratégiai és hadműveleti vezetési szinten*: több parancsnokság összehangban – létrejött az MH Összhaderőnemi Parancsnokság, HM-közvetlen ügynökségek (logisztikai, pénzügyi, infrastrukturális) alakultak, megszületett a HM „mega” kórháza, az Állami Egészségügyi Központ. A fejlesztési feladatok a tervek és pénzügyi lehetőségek függvényében folytatódtak. Az MH változatlanul aktív szerepet vállalt a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában, sőt két területen (a pápai C-17-es nehéz szállítóezred létrehozásá-

sával, illetve a katonai-egészségügyi központ budapesti létrehozásával) sikerült erősíteniünk NATO-pozícióinkat. A *Bajnai-kormány* megalkulásával ez a politika folytatódott, a tárca és az MH vezetése az új tízéves terv összeállítására, illetve a stabilizációra helyezte a fő hangsúlyt. A haderő finanszírozási lehetőségei azonban tovább romlottak.

A 2010. évi választások után a *második Orbán-kormány* a haderő szakmai-erkölcsi megújítására, a HM vezetési és menedzsment-rendszerének átalakítására, valamint új humánpolitika bevezetésére összpontosított. Az új tárcavezetés a haderő átalakítása során nem tervezte csökkenteni a létszámot, sőt a csapatstruktúra megerősítésével stabilizálni kívánja az MH mintegy 30 ezer fős költségvetési létszámát. Az új kormányzati ciklus egyik kiemelt feladata az önkéntes (védelmi és műveleti) tartalékos rendszer kialakítása, amelynek megvalósítása a terveknek megfelelően folyik. Az új kormány teljesen új humánpolitikát alakított ki, amelynek alapját a katonai pálya közszolgálati rendszerbe történő illesztése képezi. Megszűnt a korábbi privilégiumok egy része, a felsőfokú katonai oktatás közszolgálati egyetemen zajlik. Sajnos ezt a haderőreformot is elérte az MH-(rendszerváltozás utáni) átalakítások „átka”, a *terveket nem lehet a jelentős védelmi költségvetés-visszavágás miatt teljeskörűen megvalósítani*. A nagy beszerzési programokat át kell ütemezni, fejlesztésre alig marad pénz, a haderő szimpla működtetése ismét fő feladattá vált. Bár a kormány az elkövetkező években nominálértékben meghagyja a HM költségvetését, a védelmi költségvetésnek 0,8%-os GDP-részesedés alá csökkenése egy sor kiigazító lépésre kényszeríti a HM vezetést. Folyik az új 10 éves védelmi terv összeállítása, takarékosági intézkedések bevezetésére kerül sor, és döntési kényszerhelyzet alakul ki több, a haderő működése szempontjából fontos haditechnikai eszköz (például a helikopterek) beszerzése, pótlása tekintetében.

KÖLTSÉGVETÉSI LEHETŐSÉGEK

A haderő rendszerváltozást követő vázlatos bemutatása is mutatja, hogy *valamennyi haderőreform megszakadt vagy „megbicsaklott” a rendelkezésre álló források elégtelensége miatt*. Bár a HM már a '90-es évek végétől hosszú távú terveket készít, melyeknek szerkesztését képezi az erőforrás-tervezés, e prognózisok rendre hamisnak bizonyulnak. Ennek egyik oka az, hogy a HM-tárca – mivel hazánk katonai biztonsága szilárd, megbízható szövetségeseink vannak és a hagyományos katonai fenyegetettség nem kell szembenézni – általában vesztésként került ki a költségvetési vitákból. Sajnos *állami szinten nincs hosszú távú tervezés* (napjainkban van napirenden a stratégiai kormányzati irányítási rendszer kiépítése), ezért a katonai szükségletek hosszú távú tervezési igényeinek, illetve a szövetségi tervezési rendszerekhez való kapcsolódás követelményeinek *nincs állami támasza*, a hosszú távú katonai tervek nem tudnak „belesimulni” a biztonságot és garanciát adó kormányzati stratégiai tervezésbe. Ezért bármilyen nehéz helyzetben a gazdasági szükségességek, közigazgatási reformok vagy a változó összetételű kormányok „felülírják” a

Haditechnikai beszerzések

5. SZ. VÁZLAT

Kivonásra kerültek: T-55 harckocsi, BM-21 sv., Gvozdgyika öj. tar., BMP-1, 2 gy. hímű., PSZH, FUG, MiG-21, MiG-23, Szu-22, AMD-65 gpi.

Felújítások: KUB létrak., rádiólokátorok (P-18M, SZT-68U), pc. rak. (Fagott, Konkursz), BTR, Mi-17, Mi-24, AN-26.

Beszerzések:

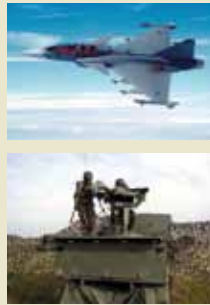
1993: MiG-29 (orosz államadósság terhére)

1996-97: BTR, T-72, Mistral (hitelre)

2001, 2003: Gripen (bérlet)

2004: nem harci tech. eszk. (a költségvetés függvényében), radarok (NSIP)

2007: missziós biztonsági beszerzések (Skylark I. UAV telemax tűzsereszrobotok, MRAP, Humwee harcjárművek) (saját költségvetés+amerikai segítség)

korábbi haderőtervezéshez szükséges finanszírozási „igérvényeket”. Erre jó példa a 2004. évi uniós tagságunk, amikor a brüsszeli jóváhagyást igénylő pénzügyi konvergenciaterv „egy pillanat” alatt felére csökkentette a hosszú távú haderőtervezésre ígért forrásokat.

Pedig a tárca közel egy évtizedes munkával egy jó **védelmi tervezési rendszert** (TVTR) alakított ki, amely a sikeresen működő amerikai tervezési, programozási és finanszírozási szisztéma (PPBS) hazai adaptációjának tekinthető. Napjainkban a TVTR minden alrendszerét a HM egy-egy önálló szervezeti egysége gondozza, és külön főosztály (HM Gazdasági Tervezési és Szabályozási Főosztály) irányítja a rövid és hosszú távú erőforrás-tervezést. Azonban bármilyen alapos tervezés is hiábavaló, ha a HM-nek megadott hosszú távú input- adatok rövid idő alatt bizonytalanná válnak vagy megváltoznak. Rövid távú tervezéssel viszont nem lehet fegyverrendszereket lecserélő (például helikopterek, páncélozott harcjárművek, tűzérési eszközök stb.) programokat megtervezni, hiszen ezek a rendkívül drága fejlesztések csak hosszú távon finanszírozhatók. Ha pedig hiányzik a hosszú távú megbízható fizetési garancia, akkor egy-egy program is komoly működési nehézségeket okozhat a haderőnek. Jó példa erre a Gripen

vadászgépek beszerzése, amely kormányzati tartalékból való finanszírozási ígérettel indult 2001-ben, HM-finanszírozással kezdett megvalósulni, majd „felfalta” a csökkenő védelmi költségvetés éves fejlesztési lehetőségeit, amelyből a tárca a lízingszerződés meghosszabbításával „menekült ki”. A **hosszú távú tervezés megalapozottságának javítása nélkül nehéz elképzelni a haderő technikai modernizációját.**

A haderő finanszírozása az elmúlt két évtizedben folyamatosan romlott: amíg 1989-ben a hadsereg a GDP 2,64%-át költötte működésre és fejlesztésre, ez az arány a NATO-csatlakozáskor 1,65%, az EU-ba való belépéskor 1,5% volt, ma pedig 0,8% körül van. (4. sz. vázlat) A védelmi költségvetés nagysága mindhárom időszakban (rendszer-változás után, NATO-tagságot követően, EU-csatlakozás után) folyamatosan, „sávszerűen” csökkent: 1990-1999 között 1,92%-ról 1,65%-ra mérséklődött, 1999-2004 között 1,65% és 1,5% között ingadozott, az EU-tagság után pedig 1,5%-ról 0,81%-ra zuhant. Mindhárom időszakban a védelmi kiadások lassan, egy-egy sávban mozogva csökkentek, de az első és harmadik időszak „sávhatárai” között már **0,4-0,8% negatív ingadozás** regisztrálható. A költségvetés csökkenésének további fájó

pontja, hogy majdnem minden időszakban a kormányzati cikluson belül is élesen változott a finanszírozás nagysága, amely még a rövid távú célok elérését is kockáztatta. Ezek a mozgások – ahogyan az Állami Számvevőszék 2009. évi jelentése is megállapította – **növelik az MH működésének és fejlesztésének stratégiai kockázatait, amelyeket a tárcavezetés csak korlátozottan tud kezelni.** Az alulfinanszírozottság miatt a tárcavezetés soha nem tudta elérni a személyi kiadások, működési költségek és fejlesztési /beszerzési költségek 40-30-30%-os ideális arányát.

A finanszírozás nehézségei jól érzékeltethetők, ha egy kicsit részletesebben megvizsgáljuk az idei évet. A 2012. évi költségvetési terv szerint a tárca 234,8 milliárd Ft-ot kapott a védelmi kiadásokra, amely az évezred legalacsonyabb katonai büdzséje. Sok jóra persze nem számíthatott a haderő, hiszen az „országvédelmi költségvetés” a kormány tudatosan az ország megújítása, az állami működés egészének átszervezése és a gazdasági növekedés beindítása céljainak rendelte alá. Ennek persze örülhetnénk is, hiszen ez azt jelenti, hogy országunk katonai biztonságát nem fenyegeti veszély, nincsenek olyan kockázatok, amelyek kiemelt finanszírozást igényelnének. No és tárgyilagosan tegyük hozzá: nem vagyunk egyedül Európában a csökkenő katonai kiadásokkal. A hét szűk esztendő azonban tovább folytatódik, hiszen a terv szerint a védelmi költségvetés 2016-ig a jelenlegi szinten marad, csak ezt követően fog évről évre emelkedni, és 2022-re éri el az 1,39%-os GDP-arányt.

A helyzet súlyosságát a **védelmi büdzsé belső aránytalanságai** is mutatják. Az illetményre és járulékokra ebben az évben 104 Mrd forintot, 44%-ot fordít a honvédelmi vezetés, amibe a béremelés nem fért bele. A hasonló nagyságrendet képviselő dologi kiadások (43,6%) is meghaladják a 30%-os optimális arányt. Az 5,1 Mrd Ft-os felhalmozási kiadások a védelmi büdzsé mindösszesen 2%-át teszik ki. A költségvetés elégtelenségét bizonyára a kormány is tudja, hiszen lehetőséget adott a tárcának arra, hogy az idén értékesített haditechnikai eszközökből és ingatlanokból befolyt bevételeket technikai modernizációra fordítsa.

A honvédelmi tárca az év folyamán **spórolással reagált** a rossz védelmi költségvetésre. A már bejelentett létszám-csökkentési intézkedések és bátor szervezeti megoldások (például az integrált Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat létrehozása) a védelmi büdzsében még mindig 15%-kal (33 Mrd forinttal) szereplő HM igazgatási költség nagyságot támadják. A fejlesztési pénz hiányát a tárca a **nagyobb beszerzési programok átütemezésével, olcsó „second-hand” eszközök rendszerbe állításával próbálja csökkenteni.** Ezek az ad hoc megoldások vélhetően azonban nem lesznek elegendőek hosszú távra, és a tárcának előbb vagy utóbb szembe kell néznie a kieső haditechnikai eszközrendszerek pótlásának sürgető igényével, ha nem akar súlyos képességcsökkenéssel szembesülni.

Magyar Honvédség 1990-2012

6. SZ. VÁZLAT

1990		2012	
Sorköteles haderő		Önkéntes haderő	
Létszám (fő)	125 000	24% →	29 500
harcoló erők	91 000	18% →	16 000
{ szárazföldi	68 000	→	10 900
{ légi	23 000	→	5 700
kiképzett tartalékos	168 000	26% →	44 000
Hc. techn. eszköz (db)			
szárazföldi hk.	1 435	2% →	30
pc. jmű.	1 560	21% →	328
tü. e.	866	2%/20% →	15 (+155 raktáron)
sv.	60		–
hdm-hc. rak.	27		–
légi			
hc. rgép.	100	14% →	14
hc. hel.	40	30% →	12
száll. hel.	24	70% →	17
száll. rgép	24	21% →	5 +3 db C-17 (Pápa)
Szervezeti felépítés: HDS – hdt – dd			dd – e – z
Vezetés-irányítás: HM – MHP			HM – MH ÖHP
Külföldön: 190 fő			1000 fő

Forrás: Military Balance 1989-1990; 2011

HADITECHNIKAI FEJLESZTÉSEK

A védelmi felülvizsgálatok és stabilizációs programok – mint láttuk – sokkal inkább a

haderő működképességének fenntartására, mint a haditechnikai eszközrendszer megújítására tudtak összpontosítani. A HM tartós alulfinanszírozottsága *súlyos helyzetbe sodorta a haderőt*, hiszen az elmúlt két évtizedben alig történtek haditechnikai eszközbeszerzések. (5. sz. vázlat) *Az idő előrehaladásával azonban a haderő harci-technikai eszközei elavultak, felhasználhatóságuk korlátozott, fenntartásuk drága, többségük 2016-ig megérett a rendszerből történő kivonásra.* A régi, orosz típusú fegyverrendszerek modern hadviselés körülményei közötti elavultságát jól szemlélteti, hogy Afganisztánban szolgáló katonáinkat – a feladatuk sikeres teljesítése és védelme érdekében – nyugati (amerikai) eszközökkel kellett ellátni.

Az elmúlt 22 év haderő-átalakításai elsősorban az *idős technika kivonásában vagy a régebbi eszközök felújításában jeleskedtek, új típusú fegyverrendszerek beszerzésére ritkán került sor.* A rendszerből való kivonás mindkét haderőnemet és szinte valamennyi fegyvernemet érintette. A szárazföldi csapatoknál megszűntek a T-55-ös harckocsik, a láncfalpas BMP-1 és BMP-2 gyalogsági harcjárművek, a BM-21-es sorozatvetők, a 122 mm-es önjáró tarackok, valamint a magyar gyártású PSZH-k és FUG-ok. A légierőnél kikerültek az eszköztárból a MiG-21, 23 és 29 vadászgépek, a Szu-22-es vadászbombázók. Az MH nagyjavításokkal, élettartam-növelésekkel védekezik a pénztelenség ellen. Modernizálták a KUB légvédelmi rakétákat, a rádiólokátorokat (P-18M, SZT-68U), a páncéltörő rakétákat (Fagot, Konkursz), folyik a BTR-80,-80A páncélozott szállító járművek korszerűsítése, illetve – a források függvényében – a helikopterek és szállító-repülőgépek élettartamának növelése.

Az elmúlt két évtizedben *ritkán került sor új fegyverrendszerek beszerzésére.* Az Antall-kormány alatt az MH – az orosz államadósság terhére, 800 M USA dollár értékben – 28 db MiG-29-es vadászgépet kapott (22 db harci, 6 db kiképzőgépet), amelyek majdnem két évtizedig (2010. december) szolgálták a magyar légtérvédelmet. Talán a „könnyen jött” ajándék is hozzájárult ahhoz, hogy a repülőgépek modernizációja igazán komolyan fel sem merült. A szárazföldi csapatok alapharcjárművének számító BTR-80/ 80A páncélozott harcjárművek egy részét szintén az orosz államadósság részeként kaptuk, illetve vásároltuk a második kormányzati ciklusban. Szintén hitelre vásároltunk a 90-es években T-72 harckocsikat, illetve az Atlas-2 Mistral rakétakomplexumokat. A rendszerváltozás utáni legnagyobb beszerzést a 14 db JAS-39 Gripen jelentette (2001, 2003), amely napjainkban a repülőcsapatok alapvető fegyverrendszere. *Igazán figyelemre méltó beszerzések csak a missziók érdekében történtek*, amelynek keretében páncélozott terepjáró járművek, kommunikációs berendezések, golyóálló mellények és sisakok, új kézi-fegyverek jelentek meg az „arszenálban”. A HM a 2000-es évek végén Skyhawk-1 típusú pilóta nélküli eszközöket, TeleMax és Andros típusú tűzsereszobotokat is vásárolt katonáink biztonságára érdekében. Ezek az aszimmetrikus hadviselés vezérelte beszerzések – még ha ide számítjuk a páncélozott járművek (Mercedes G-270, Toyota Land Crusier, Cougar,

HMMWW, Rába, MRAP) megvásárlását is – azonban nem az egész honvédség felszerelését javítják, hanem csak a békműveletekben (elsősorban Afganisztánban) szolgáló kontingensek állományába tartoznak. Mindenesetre jó példái annak a kétsébséges haderő-modernizációs koncepciónak, amelynek létét oly gyakran szoktuk cáfolni.

A HADERŐ HELYZETE MA – KONKLÚZIÓK

Ha összefoglaljuk az MH átalakításának legfontosabb paramétereit, 1990-hez viszonyítva egy teljesen új haderő képe bontakozik ki. (6. sz. vázlat) A haderő létszáma mintegy egyötöde a rendszerváltozás-kori hadseregnek, eszközeinek mennyisége – különösen a szárazföldi csapatoknál – még ennél is alacsonyabb. Nyilván ennél differenciáltabb képet kapnánk, ha a minőség hadrafoghatósági mutatókkal is számolnánk.

A fegyvernemek közül megszűntek a rakétacsapatok, minimálisra (a 90-es évek mennyiségének 2%-ára) csökkentek a harckocsik és tüzérségi lövegek. A méretbeli változás miatt az 1987-ben létrehozott hadsereg–hadtest–dandár struktúrát fokozatosan felváltotta a dandár–ezred–zászlóalj (illetve ennek megfelelő légierői) szerkezet. Gyökeresen átalakult a katonai vezetés rendje: az MH Parancsnoksága megszűnt, a Honvéd Vezérkar a HM részeként funkcionál, 2007-től a haderőnemi parancsnokságokat felváltotta az MH Összhaderőnemi Parancsnokság. Látványos fordulat következett be az MH nemzetközi beágyazottságában, missziós szerepvállalásában. *Ma ötször több katonánk szolgálja a nemzetközi biztonságot és békét, mint a 22 évvel ezelőtti ötször nagyobb hadseregben.*

Ennek ellenére a hadsereg helyzete nem rózsás, hiszen az átalakítások cikkcakkjai, a tartós alulfinanszírozottság miatt a haderő harci-technikai képességei (a fegyvernemek) aránytalanul meggyengültek. *Megfelelő erőforrások hiányában gyakorlatilag valamennyi haderőreform befejezetlen maradt.*

Kritikus helyzetbe került az MH haditechnikai eszközparkja, amelynél megfelelő befektetések nélkül – az idő múlásával – egy-egy fontos katonai képességcsomag kiesésével kell számolni.

A szervezeti és vezetési változások, a humánpolitikai „reform-sorozat” és a juttatások csökkenése negatív folyamatokat indított el a humán erőforrás-gazdálkodásban. Bár az új katonai stratégia (tervezet) optimista a tekintetben, hogy az MH a jövőben képes lesz teljes spektrumú tevékenységre, képességalapú haderőfejlesztésre és aktív missziós szerepvállalásra egy időben, a jelenlegi erőforrás-tervezés aligha támasztja alá ezt a reményt. Sokkal inkább vissza kell térnünk a 2002/2003-as védelmi felülvizsgálat alatti vitákhoz, az általános rendeltetésű és teljes képességű haderő *versus* a legtöbb lehetőséget biztosító specializáció melletti érvrendszerek ütköztetéséhez, a tervezésben biztosított erőforrások rigorózus számbavételéhez.

Az amerikai szárazföldi haderő egykori (1991– 1995) főnöke, Gordon R. Sullivan vezérezredes írta egykor: *Hope is not a method.* A remény nem a haderőreformok megvalósításának módszere.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Korom Ferenc dandártábornok, a Honvéd Vezérkar hadműveleti csoportfőnöke

Dr. Deák János ny. vezérezredes

Dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes, egyetemi tanár, az MTA Hadtudományi Bizottságának elnöke

Siklósi Péter, a Honvédelmi Minisztérium védelempolitikáért és védelmi tervezésért felelős helyettes államtitkára

Dr. Benkő Tibor vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy

Szilágyi Zoltán mk. alezredes, századparancsnok (MH 86. Szolnok Helikopter Bázis, Vegyes Kiképzőrepülő Század)

Pongrácz Gábor főhadnagy, a HM Tervezési és Koordinációs Főosztály Légügyi Osztály tisztje

Lázár Tibor százados, az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis ejtőernyős kiképzési részlegének vezetője

Naszradi Miklós százados, kutató-mentő irányítást (MH 86. Szolnok Helikopter Bázis)

Gál Csaba ny. mk. ezredes

Dr. Lippai Péter ezredes, az MH 5. Bocskai István Lövészdandár parancsnok-helyettese

Szalay Zoltán t. ezredes, PhD-hallgató

Horváth Gábor dandártábornok, az MH Altiszti Akadémia parancsnoka

Dr. Varga András középiskolai tanár

Dr. Murinkó Attila mk. alezredes, az MH Vezetési és Doktrinális Központ kiemelt főtisztje

Dr. Szelei Ildikó őrnagy, egyetemi docens (NKE)

Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes, egyetemi tanár (NKE)

Siklósi Péter:

MAGYAR VÉDELEMPOLITIKA A NEMZETKÖZI KÖVETELMÉNYEK TÜKRÉBEN

A rendszerváltást követően konszenzuson alapuló döntés született arról, hogy csatlakozni kívánunk az euroatlanti integrációs szervezetekhez (a NATO-hoz, illetve a majdani Európai Unióhoz). A döntés háttérében alapvetően két megfontolás állt: egyfelől az a stratégiai cél, hogy Magyarország a csatlakozási folyamat végén politikai értelemben véve is újra Európa részévé váljon, másfelől pedig, hogy az ország a leghatékonyabb módon tudja biztonságát garantálni.

Az integrációs szervezetekhez mindkét esetben az első körben sikerült hazánknak csatlakoznia. NATO-tagságunk természetesen alapjaiban befolyásolta védelempolitikánkat is. Biztonságunkat a tagság megszerzését követően két alappillérre helyeztük: nemzeti önerőnk mellett immáron a szövetségi együttműködésre is támaszkodhatunk. Annak érdekében, hogy a honvédség képes legyen alkotmányos kötelezettségeinek teljesítésére, valamint hazánk az Európai Unió és a NATO megbízható és tevékeny tagja lehessen, a nemzeti önerő megerősítése elengedhetetlen követelmény.

Biztonság- és védelempolitikánk alapvető kereteit tehát hazánk NATO- és európai uniós tagsága határozza meg. Magyarország biztonságának és stabilitásának sarokkövei: a szilárd, kiegyensúlyozott és tartós transzatlanti kapcsolat fenntartása, valamint az európai integráció további erősítése. Mivel nemzeti érdekeink jelentős része közös érdekeinkbe ágyazódik, így lehetőségünk nyílik arra, hogy azokat az euroatlanti együttműködés szintjén is megjeleníthessük.

NATO-tagságunkból következően a szövetség politikájában bekövetkezett változások jelentősen befolyásolták és befolyásolják hazánk védelempolitikájának alakulását. A csatlakozásunk óta eltelt bő évtizedben jelentős változások történtek a nemzetközi biztonsági környezetben. Megtörtént például a Balkán pacifikálása és elindult a régió euroatlanti integrációja, valamint globális szinten új, a NATO-t érdemben érintő és átalakítását felgyorsító kihívások jelentkeztek. Ezek között említhetjük a nemzetközi terrorizmust, a tömegpusztító fegyverek proliferációját, valamint a kibér- és az energiabiztonságot veszélyeztető kihívásokat.

A nemzetközi terrorizmus elleni harc keretében a NATO műveletet indított az észak-atlanti térségtől jelentős távolságra fekvő Afganisztánban, miután a 2001. szeptember 11-i támadás plasztikusan megmutatta, hogy a távolinak tűnő biztonsági kockázatok, kihívások és veszélyforrások drámai gyorsasággal kerülhetnek határainkon belülré. Az euroatlanti

térség államainak biztonsága tehát nem választható el a világ egyéb részén történő eseményektől.

Az afganisztáni ISAF-művelet alapvető változásokat idézett elő mind a NATO politikáját, mind pedig struktúráját tekintve, és a NATO transzformációjának felgyorsítását eredményezte: az új kihívásokhoz történő adaptálódás jegyében, a kollektív védelem alapfunkciójának megőrzése mellett, a NATO egyre nagyobb figyelmet szentelt a területen kívüli műveleteknek. Ehhez a szövetségnek új képességek kialakítására volt és van szüksége: rugalmasan alkalmazható, interoperábilis, stratégiai távolságban lévő térségekbe is telepíthető és fenntartható erőkre. A transzformációs folyamat eredményeként a NATO mára globális kiterjedésű regionális biztonsági szervezeté vált.

Szövetségi szolidaritásunk jegyében és közvetve saját és az euroatlanti térség biztonságának erősítése érdekében hazánk is jelentős erővel járul már évek óta hozzá az ISAF-művelethez. Közreműködésünk által – az afganisztáni helyzet javításán túlmenően – jelentős műveleti és harci tapasztalatokkal rendelkező állományra teszünk szert, ami hozzájárul ahhoz, hogy a Magyar Honvédség maradéktalanul el tudja látni országvédelmi feladatait.

A NATO védelmi tervezési rendszerének keretében zajlik a tagországok védelmi tervezésének összehangolása. A tervezés során – az V. cikkely primátusának megtartása mellett – természetesen a jelenlegi és a jövőben várható legvalószínűbb fenyegetésekből indulnak/indulunk ki. Így a kollektív védelem mellett elsősorban a területen kívüli műveletekhez szükséges képességek kialakítását kéri tagországaitól a szövetség.

Korunkban jelentős változások tanúi lehetünk a NATO politikájában, valamint a biztonsági környezetben. Európa világpolitikai szerepének csökkenésével párhuzamosan tovább erősödik az úgynevezett feltörekvő hatalmak gazdasági és politikai befolyása. Ez katonai kiadásaiak dinamikus növekedésével is párosul. Ennek köszönhetően az ázsiai–csendes-óceáni térség fontossága a globális biztonság szempontjából is jelentősen felértékelődött.

Ezzel párhuzamosan az elmúlt időszakban vitathatatlanul tovább erősödött az új típusú, nem hagyományos kihívások jelentősége is. Az informatikai rendszerekre való egyre növekvő ráutaltság tovább fokozta a fejlett államoknak és társadalmaknak a kibertámadásokkal szembeni sebezhetőségét. A globális kiterjedéssel bíró nemzetközi terrorizmus ugyan lényegesen meggyengült és aktivitása érez-

hetően csökkent, ugyanakkor továbbra is fenyegetésként kell számolni vele. Szintén tovább folytatódik a tömegpusztító (biológiai, vegyi, radiológiai és nukleáris) fegyverek és célba juttatásukhoz szükséges eszközök terjedése, ami jelentős veszélyforrást jelent a transzatlanti térség biztonságára is. Nem lehet kizárni továbbá a terrorista szervezeteknek ilyen fegyverekhez történő hozzáférését sem. Egyre súlyosabb gondot jelent az energiabiztonság, a stratégiai fontosságú természeti erőforrások kimerülésének, a környezetszennyezésnek, valamint az éghajlatváltozás káros hatásainak kérdése.

Európa szomszédságában, az észak-afrikai és közel-keleti térségben az elmúlt évben jelentős demokratikus változások következtek be, amelyek üdvözlendők, ugyanakkor kockázatok is rejtenek magukban.

A nyugat-balkáni régió euroatlanti integrációs folyamatában elért eredmények ellenére, hazánk biztonsága szempontjából rendkívül fontos, hogy a térség ügyei továbbra sincsenek véglegesen megoldva.

Stratégiai és pénzügyi megfontolásokból az USA a korábbiaknál kisebb szerepet kíván felvállalni az elsősorban Európa biztonságát érintő kihívások kapcsán. Ez nem érinti az V. cikkely további érvényességét, ugyanakkor nagyobb európai szerepvállalást feltételez. A líbiai műveletet példaként lehet hozni arra, hogy mire készülünk a jövőben az Európa biztonságát érintő kihívások kezelése esetében. Az Egyesült Államok nem vállal automatikusan vezető szerepet, ugyanakkor a háttérből segít, ha szükség van rá.

A gazdasági válságból fakadó forrásszűkülés következtében a legtöbb európai országban csökkentek az amúgy sem túl magas védelmi költségvetések. Ennek a tendenciának a fennmaradása esetén, közép- és hosszú távon komoly biztonságpolitikai következményekkel is számolnunk kell. Nem csupán azzal, hogy Európa még kevésbé lesz képes világhatalmi tényezőként fellépni a nemzetközi politikai színtéren, hanem azzal is, hogy tovább szélesedik az USA és Európa védelmi képességei között meglévő szakadék, ami tovább erodálhatja a transzatlanti kapcsolatokat. Ez utóbbi beláthatatlan következményekkel járna Európa és benne hazánk biztonsága tekintetében.

Az európai államok – köztük hazánk – tehát lépéskényszerben vannak, ráadásul egy forrásszűküléssel járó kedvezőtlen gazdasági környezetben. A jelenleg tapasztalható pénzügyi korlátok rávilágítottak arra, hogy meglévő forrásainkat hatékonyabban, a párhuzamosságokat kiküszöbölve, koordináltabban és szervezettebben kell felhasználnunk, ki kell

használunk az együttműködések adta költségcsökkentés lehetőségét.

A NATO és az EU a szorosabb nemzetközi együttműködésben látja a megoldást. Éppen ezért rendkívül fontosnak tartom a képességek csoportosítására és megosztására irányuló, az Európai Unióban „Pooling&Sharing”, a NATO-ban pedig „Smart Defence” néven egyaránt napirenden lévő kezdeményezéseket. A képességek csoportosítása és megosztása ma már nem egyszerűen lehetőség, hanem szükségszerűség. A tendenciák azt mutatják, hogy egyre inkább a regionális együttműködések kerülhetnek előtérbe, és kaphatnak politikai és akár közös finanszírozásra támaszkodó anyagi támogatást.

Ami a pénzügyi lehetőségeket illeti, mindannyian tisztában vagyunk azzal, hogy a Magyar Honvédség már hosszú évek óta alulfinanszírozott, azaz nem jut pénz a szükséges modernizációs programokra. Ráadásul a tervezést eddig jelentősen nehezítette a megbízható hosszú távú forrásprognózis hiánya.

A negatív tendencia megfordítása érdekében a közelmúltban a kormány döntött arról, hogy 2015-ig a honvédelmi költségvetés nem csökkenhet, majd 2016-tól indulva fokozatosan – évente a GDP 0,1%-ával – megnöveli a védelmi büdzsét, melynek köszönhetően 2022-re az eléri a GDP 1,39%-át. Bár még ekkor sem fogjuk elérni a NATO-ban kívánatosnak tartott 2%-ot, de ennek a pluszforrásnak a segítségével elkezdődhet a Magyar Honvédség lépésről lépésre történő modernizálása.

Anyagi forrásaink nem engedik meg, hogy országvédelmi képességeinket teljes mértékben kifejllesszük. Jelen pillanatban biztonsági környezetünk, valamint NATO-tagságunk nem is követelik ezt meg tőlünk. A nemzetközi hatalmi egyensúlyban bekövetkező jelentős léptékű és rendkívül gyors ütemű változások azonban meglehetősen bizonytalanra teszik hosszú távú előrejelzéseinket.

Nem lehet pontosan megmondani, hogy mivel járhat együtt hosszú távon Európa szerepének csökkenése, az ázsiai államok jelentős előretörése, hogyan hat mindez a transzatlanti kapcsolatokra, illetve magára Európára és az Európai Unióra. Amennyiben egy negatív forgatókönyv következne be, az súlyosan érintené Európát és benne Magyarországot biztonságát. Felelőtlenség lenne ezt figyelmen kívül hagyni. Korlátozott anyagi erőforrásaink figyelembevételével meg kell őriznünk, bizonyos területeken újra kell teremtenünk országvédelmi képességeink alapjait, hogy a biztonsági környezet esetleges romlása esetén, viszonylag rövid időn belül a szükséges mértékűre tudjuk fejleszteni.

*

Összefoglalva tehát megállapítható: hazánknak nem áll érdekében szembemenni a nemzetközi trendekkel. Okosan át kell gondolnunk, hogy melyek azok a területek, ahol érdekünkben áll többnemzeti együttműködés kialakítása szövetségeseinkkel, regionális partnereinkkel. Emellett azonban óvatosnak is kell lennünk, és nem szabad hagyunk el-sorvadni az országvédelem szempontjából alapvető fegyvernemi kultúrákat, hiszen azok újratereztése később, szükség esetén nem, vagy csak nagy nehézségek árán és hosszú idő alatt lehetséges.

Dr. Benkő Tibor vezérezredes:

A MAGYAR HONVÉDSÉG FELKÉSZÍTÉSE AZ ORSZÁGVÉDELMI FELADATOKRA

A MAGYAR HONVÉDSÉG ÉS FELADATRENDSZERE

A Magyar Honvédség irányítása és vezetése a hatályos jogszabályok, a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar működését szabályozó alapokmányok előírásainak megfelelően történik. A vezetés és a koordináció rendje kialakult, szabályozott. A Honvédelmi Minisztériumot Magyarország honvédelmi minisztere vezeti, aki a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat és a Magyar Honvédség irányítója is egy személyben.

A Honvédelmi Minisztérium rendeltetése kettős. Egyrészt mint a honvédelem közigazgatási funkcióját ellátó szerv gondoskodik az ország honvédelmi, védelempolitikai, illetve védelemgazdasági céljainak formálásáról, konkrétan az országvédelem tervezéséről, szervezéséről. Másrészt felelős a Magyar Honvédség irányításáért, valamint katonai vezetéséért. A minisztérium integrált szervezet, megtalálható benne a kormányzati feladatok végzését hivatott közigazgatási blokk, valamint a Magyar Honvédség katonai szervezeti stratégiai szintű irányítását végző Honvéd Vezérkar. A minisztérium hivatali működéséért a közigazgatási államtitkár, míg a Parlammal való kapcsolattartásért a parlamenti államtitkár felel. Az egyes szakterületek élén – védelempolitikáért és védelmi tervezésért, védelemgazdaságért, valamint jogi és igazgatási ügyekért felelős – helyettes államtitkárok állnak.

A Magyar Honvédség vezetését a honvédelmi miniszter a Honvéd Vezérkar főnökén keresztül valósítja meg. Az új tárcavezetés 2010 nyarától megkezdte a Honvéd Vezérkar hagyományos NATO-struktúrájának megfelelő kialakítását. A HVK főnökének szolgálati alárendeltségébe tartozó főosztályi szervezetek – a katonai hagyományokhoz, az MH szervezeti sajátosságaihoz és a NATO-parancsnokságok felépítéséhez is igazodva – csoportfőnökségekkel alakultak át, illetve új, az előző kormányzati ciklus minisztériumi szervezetében önállóan nem reprezentált katonai szakterületek (kiképzés, logisztika, felderítés) kezdtek meg működésüket csoportfőnökségi keretek között.

A vezérkarban jelenleg az alábbi csoportfőnökségek működnek: J1 – Személyzeti Csoportfőnökség, J2 – Felderítő Csoportfőnökség, J3 – Hadművelési Csoportfőnökség, J4 – Logisztikai Csoportfőnökség, J5 – Haderőtervezési Csoportfőnökség, J6 – Hír-

adó-, Informatikai és Információvédelmi Csoportfőnökség, J7 – Kiképzési Csoportfőnökség.

Feltétlenül szólni kell a J4 (logisztikai) csoportfőnökségről, hiszen a Magyar Honvédségben belül a legnagyobb gondot – jelen konferencia előadói szerint is – a pénzügyi-gazdasági helyzet, körülmények, az alulfinanszírozottság jelenti. Jómagam azt szeretném, ha a katonai vezetésben, a katonai szervezetek parancsnoklásában változás történne. Életutamból kitűnik, hogy alapvetően katonai szervezeteknél szolgáltam, éltem katonai életet. Nagyon jól tudom, hogy a katonai szervezet parancsnokának gazdálkodása, gazdálkodási lehetősége – pénzügyi, anyagi, humán erőforrás-gazdálkodási tekintetben – meghatározó a katonai szervezet és a katonák felkészítése szempontjából.

A katonai szervezetek élén egyszemélyi parancsnok áll, aki törvényi értelemben is egyszemélyi felelősséggel tartozik mindenért. Véleményem szerint nem lehet a kezéből kivenni sem a pénzügyi, sem az anyagi gazdálkodást, sem más területet. Természetesen vannak véleménykülönbségek, de ez nem baj, mert ezek viszik előre az ügyek megoldását.

A Honvéd Vezérkar vezetése alatt működik a 2007. január 1-jével megalakított MH Összhaderőnemi Parancsnokság. Az MH ÖHP a Magyar Honvédség egyetlen közép-szintű vezető szerve, amely magába foglalja a szárazföldi és légi erők-csapatokat, valamint a logisztikai szervezeteket.

Ma a műveleti parancsnokság (MH ÖHP) létszáma 400 fő. A parancsnokság alárendeltségében lévő katonai szervezetek haderőnemi megoszlása: szárazföldi erők 7989 fő, légi erők 4799 fő, logisztikai és támogatószervezetek 2053 fő. A HVKF közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek létszáma összesen 6716 fő. A katonai szervezetek ténylegesen meglévő létszáma – a 2012. március 31-i adatok alapján – 21 957 fő. Az elmúlt évben tárcaszinten a vezető szervek létszámát csökkentettük, a katonai szervezeteket növeltük.

A Magyar Honvédség feladatait, helyét és szerepét jogszabályok határozzák meg, amelyekben a közelmúltban lényeges változások történtek: a korábbi alkotmány helyébe alap-törvény lépett, de megváltozott a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvény is. A haderő és a katonák feladatai viszont alig változtak.

A Magyar Honvédség feladatait, képességei fejlesztésének irányát Magyarország Alap-

törvénye, a 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezetendő intézkedésekről, továbbá a Nemzetbiztonsági Stratégiából eredeztetett Nemzeti Katonai Stratégia határozzák meg.

Magyarország Alaptörvénye az MH feladatát változatlanul hagyta, amikor meghatározta, hogy „a Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épységének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésekből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése”.

A Magyar Honvédség a katonai műveleteket honi környezetben a szövetséges megerősítés beérkezéséig önállóan, azt követően, illetve az ország határain kívül minden esetben nemzetközi együttműködésben (szövetségi, EU-, koalíciós), a rendelkezésre álló erővel és eszközökkel hajtja végre. Az MH-nak képesnek kell lennie a műveletek teljes spektrumában – a magas intenzitásútól az alacsony intenzitásúig, a harci műveletektől a béketámogató és válságkezelő műveletekig bezárólag – feladatot végrehajtani. A Magyar Honvédség feladatait a 2011. évi CXIII. törvény 36.§-a tartalmazza. A korábbi honvédelmi törvényben meghatározott feladatokon felül két új feladat lett meghatározva; ezek a Szent Korona és a hozzá tartozó egyes jelvények őrzése és védelme, valamint a katonai hagyományörzés és hadisírgondozás.

A Magyar Honvédség törvényben meghatározott fő feladatait *béke-, illetve békétől eltérő műveletekre* oszthatjuk fel. Ez a kategorizálás tovább bontható a nemzeti, nemzetközi és a Washingtoni Szerződés 5. cikkelye alapján végrehajtandó feladatokra.

Részleteiben:

Békeműveletek

Nemzeti feladatok
 Felkészítés, kiképzés
 Terrorizmus elleni harc katonai feladatai
 Humanitárius segítségnyújtás
 Polgári hatóságok támogatása
 Katasztrófavédelem feladataihoz való hozzájárulás
 Tűzszerezőfeladatok
 Kutatás-mentés
 A szükségállapot katonai feladatai
 Légtérelenőrzés
 Működési feltételek fenntartása
 Protokolláris feladatok
 Nemzeti támogatás
 Szent Korona őrzése és védelme
 Katonai hagyományápolás
 Hadisírgondozás

Nemzetközi kötelezettségek
 Befogadó nemzeti támogatás
 Nemzetközi békeműveletek:
 • Békétámogatás
 • Békefenntartás
 • Békekikényszerítés
 Egyéb nemzetközi műveletekben
 Terrorizmus elleni harc katonai feladatai
 Két- és többoldalú nemzetközi kapcsolatok

Humanitárius segítségnyújtás
 Információszerzés, -feldolgozás, -védelem
 Nemzeti támogatás
 Katonai hagyományápolás
 Hadisírgondozás

Békétől eltérő időszak műveletei

Nemzeti
 Határbiztosítás
 Befogadó nemzeti támogatás
 Terrorizmus elleni harc katonai feladatai
 Információszerzés, -feldolgozás, -védelem
 Létesítmények őrzés-védelme
 Működési feltételek fenntartása
 Nemzeti támogatás

5. cikk szerinti feladatok

NATO 5. cikk szerinti műveletek
 • Országvédelem
 • Más tagország megsegítése
 • Részvétel a szövetség egésze elleni stratégiai támadás elhárításában
 Befogadó nemzeti támogatás
 Terrorizmus elleni harc katonai feladatai
 Információszerzés, -feldolgozás, -védelem
 Nemzeti támogatás

A honvédség feladatait, alkalmazását két alapvető dokumentum határozza meg: már elkészült a Nemzeti Biztonsági Stratégia, melyhez nagymértékben kapcsolódik a befejezés előtt álló Nemzeti Katonai Stratégia (*a honvédelmi kormányzat azóta befejezte az új Nemzeti Katonai Stratégia kidolgozását; ezt dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter sajtótájékoztatóján jelentette be szeptember 21-én – a szerk.*).
 Vannak véleménykülönbségek bizonyos kérdésekben, így a veszélyeztetettség problémakörének megítélésében. Ne feledjük el, hogy a képességalapú haderőfejlesztés elsősorban nem arra épül, hogy mennyi pénzünk van, mennyi a költségvetésünk, hanem arra, hogy milyen képességeket kellene megteremtenünk. El kell végezni azokat az értékeléseket, elemzéseket – a geostratégiától kezdve a szomszédos országos haderőképeségén keresztül a világban végigmenő változásokig –, amelyek alapján felállíthatók a Magyar Honvédséggel szemben támasztott képességkövetelmények.

A délszláv válság idején az ország déli részén szolgáltam, így éles helyzetben éltem meg a kialakult konfliktushelyzetet, valamint a szomszédos országban zajló konkrét harci eseményeket. Ezek a kérdések ráirányítják a katonai figyelmét arra, hogy bizonyos képességekkel rendelkeznie kell. A pénzügyi forrás, a költségvetés biztosítása nem a katonai feladata. De abban, hogy mire kell költségvetés, illetve mit foglaljon magába, hogy az adott eszköz mire legyen képes, a katonai véleménynek meghatározónak kell lennie.

A szövetségi rendszeren belüli képességfejlesztéssel, a konferencián elhangzott megállapításokkal egyetértek: nagyszerű példája az EU-tagállamok közötti együttműködésnek az erők összevonása és megosztása (Pooling & Sharing) vagy a NATO-tagállamok között az

„okos védelem” (Smart Defence) elgondolás. Kiváló kezdeményezések, de nem elsősorban a katonák, hanem a politikusok és a pénzügyi dolgokért felelős szakemberek számára. A biztonsági kérdések taglalásakor szólnunk kell arról, hogy a NATO-tagállamok között is léteznek konfliktusok, kialakulhat feszültség. Például a Törökország és Görögország közötti konfliktus évek óta nem megoldott. Ha görög alá vesszük a nemzeteket, azt tapasztaljuk, hogy egyik sem mond le saját képességfejlesztéséről.

Országvédelmi képességünk tervezésekor mi is számos elemzést végeztünk. Megnéztük, hogy a környező (szövetséges, illetve nem szövetséges) országok milyen képességekkel bírnak. Nemigen találunk olyan országot, amely feladta volna a képességeit. A haderők pillanatnyi technikai színvonalra számos tényező függvénye. A tudománnyal foglalkozó szakemberek jól tudják és értik, hogy technikai eszközt adott esetben be lehet szerezni, de a tudást nem lehet megvásárolni. Magyarország védelmi képességét alapvetően meghatározza az ország védelmét ellátó katonák felkészítettsége, tudása, képességei, hogy adott esetben képesek-e kezelni a rendelkezésre álló korszerű technikai eszközöket.

Az elmúlt években a műveleti feladatokat, a békeműveleti feladatokban részt vevő katonákat helyeztük előtérbe; a felkészítés, a kiképzés, a technikai eszközök beszerzése is ezeket a célokat szolgálta. E konferencián is elhangzott már a jól ismert megállapítás: „Ha békét akarsz, készülj a háborúra.” Én azt vallom, nem a háborúra kell készülni, de mindenkor képesnek kell lenni a békét megvédeni. Ehhez igenis kell a képesség.

A MAGYAR HONVÉDSÉG HELYZETE ÉS JELLEMZŐI

A Magyar Honvédség főbb haditechnikai eszközeinek *jelentős része a közeljövőben (2014–2016) eléri életciklusa végét, rendszerben tartásuk és hadrafoghatóságuk csak jelentős ráfordítással, vagy egyáltalán nem biztosítható.* A fennálló helyzetet súlyosbítja, hogy az MH képességeinek kialakításához eddig beszerzett haditechnikai eszközök egy részét műveleti területen alkalmazzuk, ami nagymértékű amortizációval jár, továbbá pótlásuk nem biztosított. Az eszközök technikai kiszolgálásának, mindennapi működtetésének biztosításához szükséges csapat-, illetve központi készletek csak minimális mértékben állnak rendelkezésre, *tartalékokkal azonban egyáltalán nem rendelkezünk.* Az utóbbi évtized romló ellátottsági mutatói miatt az elmúlt időszakban a már kialakított központi készleteket „éltük fel”.

Létezett egy nagyon rossz gyakorlat a hadseregben, magam is átéltem, részese voltam. Egy eszköznek, rakétának, lőszernek a kihordási ideje a garanciális ideig tart. Ám mivel nem volt pénz a cserére, felkértük a szakembereket, vizsgálják meg, állapítsák meg, hogy az adott technika, lőszer, rakéta használható-e még. Megnézték, és a vizsgálati eredmények alapján további rendszerben tartást javasoltak. Véleményem szerint végérvényesen be kell fejezni ezt a gyakorlatot. Ha áttekintjük, hogy a honvédség milyen arányban részesül

A DINAMIKUS EGYÜTTMŰKÖDÉS GYAKORLAT MOZZANATAINAK ISMERTETÉSE

az elmúlt években a költségvetésből, nem egy föfelé ívelő görbét látunk. Mit tehetünk? A technikának nem mondhatjuk, hogy fiatalodjon meg, legyen korszerű. Költségvetési forrásokra van szükség ahhoz, hogy megmaradt képességeket fenntartsuk, megőrizzük.

Konkrét példa a Mistral rakétakomplexum kérdése, mely meghatározó a légvédelmi képesség szempontjából. A rakéták kihordási ideje néhány éven belül lejár, tehát új rakétákra lenne szükség. Hiába a kompatibilis eszköz, ha nincs hozzá rakéta. És ha nincs rakéta, felesleges hozzá a katona. A példákat tovább sorolhatnánk. Elmondhatjuk, hogy e tekintetben az MH nehéz helyzetben van.

Nehézségekbe ütközik a válságreakgáló műveletek személyügyi biztosítása is, egyre nehezebb a beosztások feltöltése, a megfelelő személyi állomány kiválasztása, különösen a speciális képzettséget igénylő beosztások (pl. orvos, egészségügyi szakállomány, tüzér-, felderítő-, híradó-, informatikai, információvédelmi, hadművelési tisztek és tiszthelyettesek) esetében. A probléma megoldására vár.

Számos olyan katonánk szolgál a honvédségben, aki folyamatosan úton van. Elment egyszer Afganisztánba, aztán még háromszor; túl is élte, hála istennek. Ám a gyakori missziós szolgálat komoly megterhelést jelent, nem múlik el nyomtalanul. Nem lehet egy embert számtalanszor kiküldeni. Ötszöri-hatszöri missziós szolgálat komoly pszichés, egészségügyi igénybevételt jelent, és akkor a családi szempontokat még nem is említettük. Megoldást kéne találni a problémára.

Az MH-ban folyó kiképzés legfőbb gondja az évről évre növekvő alulfinanszírozottság. A nemzetközi gyakorlatok és kiképzési rendezvények végrehajtásához szükséges erőforrások nem, vagy csak minimális mértékben biztosítottak. A rendelkezésre álló büdzsé csak az MH készenléti és készségi szolgálatainak, valamint a kiemelt válságreakgáló műveletek legfontosabb felkészítési gyakorlatainak végrehajtását teszi lehetővé.

Az MH katonai szervezeteinek feltöltöttség nem minden esetben biztosítja az alaprendeltetésből eredő feladatok végrehajtását. Az

elmúlt években nagyobb mértékű kiáramlás volt tapasztalható. Egyes szakterületeken, a különböző vezetési szinteken *kritikus létszámi hiányok* alakultak ki a fegyvernemek és szakcsapatok képviselői vonatkozásában, valamint a feltöltetlen légénységi beosztásoknál (kezelő, gépkocsivezető, harcjárművezető). Például az MH ÖHP alárendelt szervezeteinél az orvostiszt helyek feltöltöttségi mutatója alig haladja meg az 50%-ot (52,63%), az effektív feltöltöttség 31,58 %-os. A harc- és gépjárművezetői beosztások feltöltöttségi mutatója 79%-os, amely mind a hazai, mind a nemzetközi feladatok tervszerű végrehajtását és a járandóságok biztosítását is nehezíti.

A Magyar Honvédség professzionális, nemzeti, hivatásos haderővé vált. A honvédség tömeghadserge jellege megszűnt, a sorozott katonaság intézményét békeidőszakban felfüggesztettük, visszaállításával csak a különleges jogrend időszakában számolhatunk. A rendelkezésre álló hadfelszerelés zömében elavult és légi úton nem szállítható, ami azt eredményezi, hogy a haderő csak részben telepíthető. Maximum zászlóaljméretű alkalmi harci kötelékek modulrendszerben állíthatók össze. A modulrendszerű kialakítás a korszerű hadviselés alapját szolgálja, és ez nagyon jó. Nem azért hoztunk létre modulrendszerű szervezeteket, hogy a felderítő katona csak Debrecenben, a műszaki katona csak Hódmezővásárhelyen legyen, hanem pénzügyi megfontolásból. A modulrendszerű képzés olcsóbb, hatékonyabb, mert egy kézben van, de akkor is egyfajta kényszermegoldás.

Egy váratlanul kialakuló válsághelyzet (fegyveres konfliktus vagy katasztrófahelyzet) esetén szükséges rugalmas reagálás érdekében a Magyar Honvédség készenléti szolgálati rendszert tart fenn, amiben nagyságrendileg 2000 katona teljesít szolgálatot. A műveletek vezetése érdekében a HVK kidolgozta az MH Művelési Vezetési Rendszerét, melyet a honvédelmi miniszter hagyott jóvá. A Magyar Honvédség csak szövetséges keretben alkalmas egy országvédelmi helyzet kezelésére és nemzetközi válságreakgáló műveletek végrehajtására.

Jó döntésnek tartom az önkéntes védelmi tartalékos erő létrehozását, ugyanakkor létfontosságú, hogy kilépjünk az ország munkaerőpiacára. Ha megfelelő fizetést tudunk biztosítani, akkor lesz megfelelő emberünk, ha nem tudunk megfelelő javaslattal előállni, akkor hiába is hangoztatjuk, hogy az ország védelme nemzeti ügy és minden magyar állampolgár kötelessége. Ezzel számolnunk kell a jövőben.

A kiképzés során – rövid távon – a válságkezelő műveletekre való felkészülést helyeztük előtérbe, mely egyben a legjobb felkészítése a katonának az országvédelemre. A béke-műveletekben és a missziókban való részvételnek rendkívüli jelentősége van: itt edződnek meg, itt szagolnak puskaport. Itt, elsősorban Afganisztánban, valós harctevékenységekben vesznek részt. Természetes, hogy a kiképzés rendszerét hozzá kell igazítani a mindenkori körülményekhez, lehetőségekhez, feltételekhez. A közeljövő feladata lesz a feltöltöttségi szint kezelése.

Középtávú feladataink között mindenképpen azon elvesztett képességeink helyreállítása szerepel, amelyek az ország védelme szempontjából szükségesek. A tervezésnél figyelembe vettük hazánk geostratégiai helyzetét.

AZ MH ÚJ FELADATAI AZ ORSZÁGVÉDELMI KÉPESSÉGEK BIZTOSÍTÁSA ÉRDEKÉBEN

Az országvédelmi feladatoknak való hatékonyabb megfelelés érdekében elengedhetetlen a Magyar Honvédség meglévő képességeinek fejlesztése (de legalább a jelenlegi szinten történő megtartása), és törekedni kell a megszűnt képességek minél előbbi visszaállítására. A képességmegőrzés és -fejlesztés terén a saját forráson alapuló beszerzéseken és felújításokon túl a honvédség a szövetséges anyagi és eszköztámogatásra is folyamatosan építhet, köszönhetően hazánk kiváló nemzetközi megítélésének a biztonság- és védelempolitika területén. A közelmúlt fontos történése, hogy a MiG-29 típusú repülőgépeket kivontuk a rendszerből, a légtér védelmét a JAS39 Gripenek vették át.

A GDP-arányos honvédelmi költségvetés évek óta folyamatosan csökken, a 2012-es évben a mindenkori legalacsonyabb szintre került. Ez a tendencia elsősorban a modernizációra, fejlesztésre, felújításra és beruházásra fordítható összegek drasztikus visszaesésében nyilvánult meg, de a folyamatos állandósulása a HM gazdálkodásának gyakorlatilag minden területén érezteti hatását.

A Magyar Honvédség tartalékos rendszerének átalakítása a 2010-ben hivatalba lépett kormány munkája eredményeként új lendületet kapott. 2011-ben a rendszer működéséhez szükséges valamennyi törvényi szintű kodifikációs feladat lezárult. A tartalékos rendszer kialakítását a feltölthetőség és a költség-hatékonyság érdekében a tervezett feladatokra és a katonai előképzettségre figyelemmel differenciáltan kezdtük meg.

A három intézmény integrálásával létrehozott Nemzeti Közzolgálati Egyetemen folyó megújított tisztképzésen túl a jövőben az MH csak olyan, hagyományos katonai szakmák esetében támogat képzéseket, amelyek a civil életben nem jelennek meg.

FELADAT-VÉGREHAJTÁS GYAKORLATON

Megújult az altisztképzés intézményrendszere is. Az MH Központi Kiképző Bázis és az MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola szervezeti, illetve létszám-racionalizálásával 2011. november 15-én Szentendrén létrejött az MH Altishti Akadémia. Az MH Altishti Akadémia mint az új rendszerű altisztképzés intézménye biztosítja az altishti kar utánpótlását, az altishti pályára lépéshez szükséges szakmai-ság és mentalitás megalapozását.

A Honvédkórház – Állami Egészségügyi Központ átalakításával, új hadrendi szervezatként létrehozott MH Honvédkórház jelentős szerepet vállal az egész országra kiterjedően a béke-egészségügyi és kiemelten az akut, sürgősségi ellátásban, egyben biztosítja a honvédség működésének egészségügyi támogatását. A korábbi időszak kedvezőtlen finanszírozási kondíciói ellenére a betegek ellátására a legmodernebb szakmai eljárási rend szerint kerül sor. Az MH Honvédkórház működtetésének biztosítása tárcaközi feladat, a konszolidáció további lépéseket igényel.

A korábban csökkentett fegyvernemi képességek – melyek az ország fegyveres védelmének alapját képezik – visszaállítása céljából megalakult az MH 25. Klapka György Lovászdandár szervezetében a 25/11. Harckocsizászlóalj, a 25/101. Tűzerosztály és a 25/36. Páncéltörő Osztály. Ezzel megteremtődött a három fegyvernemi képesség jövőbeni visszaállításának lehetősége.

Az önkéntes tartalékos rendszer (ÖTR) fenntartása, továbbfejlesztése kellő alapot biztosít mind a békeidős (őrzés-védelmi feladatok, katasztrófák következményeinek felszámolása), mind a békétől eltérő (műveleti képességek kiegészítése, megerősítése) feladatok megkövetelt szinten történő végrehajtásához.

Szorosan kapcsolódik az ÖTR-hez a hadkötelezetteket megbízható módon nyilvántartó rendszer kialakítása, üzemeltetése.

Az MH egésze részére jelentős feladatot képez a missziós vállalások teljesítése, melyet magas szakmai színvonalon és nemzetközi elismertség mellett mintegy 1000 fő folyamatosan hajt végre. A honvédség ambíciószint-

je a jövőben is azonos marad, azaz 1000 fő egyidejű missziós tevékenységének képességével számol. A NATO-műveletek terén az MH továbbra is a NATO afganisztáni és nyugat-balkáni – koszovói – műveleteiben, EU-műveletek terén a nyugat-balkáni – bosznia-hercegovinai – műveletben fejti ki a legnagyobb erőfeszítést. Az ENSZ-, MFO-műveletek terén magyar katonák teljesítenek szolgálatot ENSZ-zászló alatt Cipruson, Libanonban, Nyugat-Szaharában és a Sínai-félszigeten.

A gazdasági helyzetből, a gazdaság teherbíró képességéből adódóan a missziók minden oldalú biztosítása egyre növekvő terhet jelent a honvédelmi tárca és az MH számára. A feladat biztosítása alapos tervezéssel és szigorúan ellenőrzött végrehajtással valósul meg, szoros együttműködésben a közigazgatási blokk, a HVK és az MH Összhaderőnemi Parancsnokság érintett szervezeteivel.

NATO- és EU-vállalásaink teljesítése – a rendelkezésre álló források folyamatos csökkenése következtében – *nem az eredeti tervek szerint zajlik*. Kénytelenek vagyunk a vállalt határidők átütemezésére, helyettesítő eszközök alkalmazására a készenlétüket deklarált szervezeteknél. Ezen hiányosságok megszüntetése, felszámolása a kidolgozás alatt álló 10 éves stratégiai terv célja, figyelemmel a rendelkezésre álló forrásokra.

Megkezdődött a korábban megszüntetett, de az országvédelem szempontjából kiemelt jelentőségű katonai képességek visszaállításának előkészítése.

KIKÉPZÉS ÉS FELKÉSZÍTÉS

A Magyar Honvédség kiképzési rendszere a honvédelmi tárca Védelmi Tervező Rendszerének szerves része, amely a katonai doktrínákon, a hadászati, hadműveleti és harcászati követelményeken, illetve a magyar haderő alkalmazásának elvein alapul, egymással meghatározott kapcsolatban levő, tervszerűen létrehozott alrendszerek és elemek összessége; a haderő teljesítményorientált képességei kialakításának eszköze a katonák és katonai szervezetek kiképzése által.

A Magyar Honvédség katonai szervezeteinél a kiképzés a katonák egyéni kiképzését, a katonai szervezetek kötelékkiképzését, valamint a parancsnokok és törzsek hadműveleti, harcászati szintű kiképzését foglalja magába.

A feladatok teljes spektrumára való kiképzés követelményei a korábbi elvektől eltérő csapatkiképzési rendet feltételeznek. Amikor a Magyar Honvédség kiképzési rendszerét jellemezzük, akkor egy kereteiben és tartalmában egyaránt átalakult, kombinált, inkább spirálisan előrehaladó, egyes fázisaiban ciklikusan ismétlődő küldetés- és műveletspecifikus rendről beszélünk. A kiképzés új rendszerének kialakítása, egyes elemeinek felülvizsgálata jelenleg is folyamatban van.

A kiképzés során a feladatokat a rendszer elemei (katonák és alegységek) az egyszerűtől a bonyolult feladatok elsajátításáig, egymásra épülve hajtják végre. A sorkatonai szolgálat ideje több alkalommal is változott, 3x8 hónapos, 2x8 hónapos, 2x6 hónapos képzési ciklusokkal dolgoztunk. A missziós tevékenységek, felkészítések megkezdésétől 3x6 hónapos ciklikus kiképzést terveztünk. Az első a kiválogatások, felkészítések időszaka, a második az effektív missziós szolgálat, míg a harmadik a hazaérkezés után veszi kezdetét (a katonák megkapja azokat a foglalkozásokat, amelyek az osztályba soroló vizsgákhoz szükségesek). Majd kezdődik minden előről.

Elméletileg tökéletes a rendszer, ám nem megy mindenki misszióba, nem komplett alegységek vesznek részt a missziós feladatokban. Minden misszió más-más felkészültségű, más-más struktúrával bíró kötelekeket, katonákat igényel. Ezért meg kell változtatni ezt a rendszert. Egy kombinált, lineárisan előrehaladó kiképzésről kell beszélnünk. A rendszert részletesen, minden elemében a szakterület szakembereivel együtt fogjuk kimunkálni.

A felkészítés rendszerében nagyon nagy jelentőséggel bír az, hogy milyen két- vagy többoldalú gyakorlaton, helyi vagy külföldi felkészítésen tudnak részt venni katonáink. Üdvözlendő, hogy a nemzetek egymást támogatva, ezekben a képességekben együttműködve, a tapasztalatokat átadva segítik egymást. Amikor tudásról, módszerről, annak közreadásáról és megosztásáról beszélnek, nagyon jónak tartom a nemzetközi erő összehívása és megosztása és az „okos védelem” révén biztosított új kiképzési lehetőségeket.

A Magyar Honvédség békeidőszaki kiképzése alapvetően a készenléti erőkre, a missziós alegységekre, a NATO/EU részére felajánlott erőkre és az országvédelmi feladatokra felkészülő erőkre fókuszál.

A Magyar Honvédséggel szemben támasztott követelmény, hogy korszerűen kiképzett és felszerelt, a haza fegyveres védelmére és nemzetközi együttműködésre is képes, rugalmasan és hatékonyan alkalmazható képességekkel rendelkező haderő legyen. Ezért elsődleges feladat az ország fegyveres védelmére történő felkészülést szolgáló képességek fenntartása és az ahhoz kapcsolódó kiképzési feladatok végrehajtása. Kiemelt teendő az újra felállított tartalékos rendszer önkéntes műveleti tartalékos állománya kiképzésének beindítása.

A készenléti erő a nap 24 órájában szolgálatot látnak el annak érdekében, hogy az or-

szág függetlensége, területi integritása és szuverenitása biztosított legyen. A készenléti erők biztosítják a Magyar Honvédség fő erőinek időbeni riasztását, kiértesítését és a feladatok haladéktalan megkezdését. Ezen erők kiképzése a Magyar Honvédség kiemelt feladata.

A nemzetközi és szövetségesi kötelezettségből adódóan a Magyar Honvédség béketámogató műveletekben vesz részt. *Jelenleg a honvédség katonái a világ 21 pontján, mintegy 850 fővel látnak el missziós feladatot.* A valós harci vagy a harci körülményekhez nagyon közel álló környezetben végrehajtandó feladatokra történő felkészítés prioritással bír. A missziós területen megszerzett tapasztalatokat a hazai kiképzés rendszerében feldolgozzuk és beépítjük, biztosítva ezzel a végrehajtó állomány magas szintű, mindenre kiterjedő felkészítését.

Magyarország szövetségesi kötelezettségeiből adódóan integrálódott a NATO védelmi rendszerébe, melynek keretében a Magyar Honvédség kötelékeiből is felajánlunk erőket. Ezen alegységek kiképzésének tervezése, szervezése, végrehajtása kiemelt jelentőségű feladat.

Mindezekből látható, hogy a Magyar Honvédség feladatrendszere és ebből eredően a kiképzési rendszere szerteágazó. A kiképzés rendszerének sikerét bizonyítja az a számtalan nemzetközi visszajelzés, elismerés, amely a magyar katonák kiképzéséről, felkészültségéről szól. Katonáink a világ bármely pontján, bármilyen viszonyok között megállják a helyüket, felkészültségről, elhivatottságról és bátorságról tesznek tanúbizonyságot.

A kiképzés legmagasabb formái a különböző szintű gyakorlatok, amelyek lehetnek hazaiak és nemzetköziesek.

TERÜLETVÉDELEM ÉS NEMZETI ÖNERŐ

A NATO-hoz és az EU-hoz történt csatlakozást követően Magyarország két olyan szervezetnek lett tagja, amelyek szövetségi szinten képesek garantálni tagjaik biztonságát. A csatlakozást követően az állampolgárok biztonságérzete fokozódott, lehetőség nyílt a haderő méretének, ezzel egy időben fenntartása költségeinek csökkentésére. A tömegjellegű, területvédelemre berendezkedett haderőről megkezdődött az elmozdulás az expedíciós jellegű haderő irányába. E folyamat részeként megerősödött a szövetségben történő gondolkodás, a nemzeti védelmi képességek kiegészítő jellegű építése. Az önkéntes haderőre való áttéréssel felfüggesztették a sorozott katonai szolgálatot, felszámolták a tartalékosokat nyilvántartó rendszert. *Magyarország biztonságának össz nemzeti ügye kezdett megfakulni.*

Ugyanakkor szövetségi tagságunk – a szövetség elvárásai alapján – megköveteli, hogy olyan nemzeti képességekkel rendelkezünk, amelyek lehetővé teszik a NATO kollektív védelméhez történő arányos, hatékony hozzájárulást. Ebből következik, hogy Magyarország biztonságának megerősítése és fenntartása két összetevőből kell hogy álljon: a nemzeti önerőből és a szövetségi tagság garanciájából.

A hon védelme nemzeti ügy, közös feladat, mely megfelelő önerővel és szövetségi támogatással valósítható meg. Nem feledkezhetünk

meg róla, hogy adott esetben a szövetségi erők beérkezéséig megfelelő képességekkel kell rendelkezünk. Hogy hol, milyen irányban, milyen képességgel? Ez katonai kérdés. Azért harcolunk, hogy megtartsuk-megteremtjük azokat a képességeket, melyekre igen nagy szükségünk van.

2004. november 3-án leszerelt az utolsó sorkatona, ezt követően csak szerződéses legénységi állomány teljesít szolgálatot a honvédségben. Amikor döntöttünk a sorkatonai szolgálat eltörléséről, vele együtt sajnos számos más is megszűntünk: a bejelentési, az adatközlési, a tájékoztatói kötelezettség. A sorkatonai szolgálat felfüggesztésével a honvédség nevelő hatása, a honvédelmi nevelés gyakorlatilag megszűnt. Jól működő naprakész nyilvántartások hiányában nehezen megmondható, hogy adott esetben kit lehet, illetve kell behívni, ki az, aki rendelkezik katonai előképzettséggel, melyik területen stb. szűnt meg a bejelentési, adatközlési, tájékoztatói kötelezettség, valamint az egészségügyi alkalmasság felmérése. Törvényi lehetőség híján lemondunk a tartalékosok bevonulatásáról, kiképzéséről, felkészítéséről s hadd ne soroljam. Mi maradt? 2003-ban szóba jött az önkéntes katonai szolgálat lehetősége, el is indítottuk, de a terv a pénzügyi helyzet miatt dugába dőlt.

A *nemzeti önerő létrehozása* megkövetelte a tartalékosok rendszerének újragondolását, egy merőben új önkéntes tartalékos rendszer felállítását. A honvédelmi miniszter 2010. október 11-én jóváhagyta a Magyar Honvédség tartalékos rendszere fejlesztéséről szóló koncepciót, amely alapján megkezdődött a megvalósítást célzó kodifikációs és szakmai kidolgozó munka. 2011-ben az önkéntes tartalékos rendszer működéséhez szükséges valamennyi törvényi szintű kodifikációs feladat lezárult. A szabályozókban kialakított önkéntes védelmi és önkéntes műveleti tartalékos rendszert a feltölthetőség és a költséghatékonyság érdekében a tervezett feladatokra és a katonai előképzettségre figyelemmel differenciáltan alakították ki. Ennek eredményeként 2011 januárjára az MH – szemben az ezt megelőző évben rendelkezésre álló 18 fővel – több mint 2000 önkéntes védelmi tartalékosal rendelkezett. A rendszer további építését 2012 márciusában vette kezdetét.

Az „MH tartalékos koncepció” a Magyar Honvédség tartalékképességének helyreállítását, újradefiniálását tűzte ki célul egy olyan rendszer létrehozásával, amely képes a békeidőben is jelentkező feladatok ellátására a lehető leggazdaságosabb módon. Az elgondolás alapvetése az volt, hogy a tartalékos rendszer eddig megvalósított fejlesztését fel kell gyorsítani, és 2011-től biztosítani szükséges a tartalékos rendszer első komponense, a védelmi tartalékos erők, illetve *2012-től a műveleti tartalékos erők fokozatos feltöltését.* Mindezek mellett 2011-től a jogszabályi kötelezettségen alapuló második komponens nyilvántartásának frissítését is meg kellett kezdeni. Mindezek megvalósulása érdekében egy összefoglaló dokumentum született, mely rögzíti az ÖTR felállításának ütemtervét, feladatait, meghatározza a határidőket. A honvédség engedélyezett önkéntes tartalékos létszáma 8000 fő.

A belső szakmai egyeztetések alkalmával a miniszteri értekezlet (2011. január 31.) az önkéntes tartalékos kategóriákat kiegészítette az úgynevezett címzetes (polgári) tartalékos csoporttal. A tartalékos rendszer nyitott, bárki jelentkezhet (férfi, nő), aki elkötelezett a honvédség iránt, aki képes és kész tenni a honvédelem ügyéért. A honvédség viszont nem köt szerződést azon állampolgárokkal, akik jogszabály alapján meghagyásban érintett munkakört töltenek be, akik katonai szolgálatra alkalmatlan minősítéssel rendelkeznek, vagy korábban sorköteleesként polgári szolgálatot teljesítettek.

Felépítettünk egy önkéntesség alapján működő, úgynevezett önkéntes védelmi tartalékosokat magába foglaló rendszert. Ők azok, akik békében a HM El Zrt. közreműködésével teljesítenek szolgálatot. Az önkéntes műveleti tartalékosok pedig azok a személyek, akik már láttak el katonai szolgálatot, akik rendelkeznek katonai kiképzéssel, felkészültséggel, ismerettel; ők konkrét beosztásokat fognak betölteni, önkéntesség alapján. És természetesen vannak, akik nem jelentkeztek önkéntes katonának, de tudjuk, hogy a törvényi kötelezettségek alapján voltak katonák. És vannak a potenciális hadkötelesek, akik még nem voltak katonák. A kiképzés rendszerében nagy hangsúlyt kívánunk fektetni az önkéntes katonák felkészítésére.

Az újabb célkitűzések értelmében megcéloltuk a fiatalokat is. Nagy toborzóerővel eredményekre számíthatunk Debrecenben és Szegeden, sok fiatal érdeklődik az ország biztonságára és a Magyar Honvédség iránt.

Jól tudom, hogy 2004-ben Debrecenben (akkor ott voltam parancsnok) a legtöbb önkéntes katona 35 fő volt. Ez a Magyar Honvédség viszonylatában 2010 tavaszára 17-18 főre csökkent. Napjainkban az önkéntes védelmi tartalékosok részére rendszeresített beosztások 96,53 %-a feltöltött (2049 beosztásból 1978 beosztás). Az önkéntes műveleti tartalékos rendszerben 5576 rendszeresített beosztásra 2063 fő regisztrált, közülük 900 fő szerződést is kötött a Magyar Honvédséggel. A műveleti tartalékosok elhelyezése három helyőrségben – Budapest, Tata, Debrecen – tervezett.

A JÖVŐ FEJLESZTÉSÉNEK ALAPJA – A HADIK-TERV

Az MH hosszú távú képességfejlesztésével összhangban a szakemberek élénken foglalkoznak a magyar hadiipar újraélesztésével. Nagyon okos magyar mérnökemberek éltek és élnek közöttünk napjainkban is. Használjuk ki ezeket a lehetőségeket, az ország pedig profitáljon belőle, hiszen a védelmi ipar újjaélesztése gazdasági és foglalkoztatáspolitikai szempontból is nagy jelentőségű.

Az országvédelem feladatait végrehajtásait lehetővé tevő technikai eszközpark hazai alapokon történő biztosítása, valamint a hazai hadiipar újratemetése érdekében megszületett a Hadfelszerelési Iparokorszerűsítési Terv (Hadik-terv). A Hadik-terv révén elérhető az ország védelmi képességének növelése, a honvédelmi feladatok anyagi-technikai szükségletei egy jelentős szegmensének hazai bázison történő biztosítása, a termelői kapacitás bővítésével összefüggésben a munkahelyek számának perspektivikus és tervezhető növelése.

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy:

VÁLSÁGÖVEZETEK KONFLIKTUSAI ÉS HÁBORÚI 2012 (2.)

A 21. század élettér-háborúi a Közel-Keleten és Közép-Ázsiában

A háromrészes sorozat első írásában a szerző részletes betekintést nyújtott a válságövezetek 20–21. századi konfliktusaiba és háborúiba, elemezte a nemzetközi biztonsági szervezetek válságkezelési reagálásait, foglalkozott az egyre erősebben jelentkező élettérháborúk helyzetével az ókortól napjainkig, az átalakuló hadviseléssel, a biztonsági szektor reformjával, valamint a társadalomtudományok alkalmazásával a válságok rendezése során. A második részben a Közel-Kelet és Közép-Ázsia, míg a cikksorozatot záró tanulmányában az afrikai és a balkáni válságövezetek konfliktusait és háborús eseményeit vizsgálja és értékeli.

KÖZEL-KELET

Az arab–izraeli háborúkkal, a lázongó Arab-félszigettel, a babilóniai Irakkal és a „renitens” Iránnal jellemezhető Közel-Kelet elsősorban politikai-történelmi fogalom, melynek világpolitikai súlya a 20. század folyamán nőtt meg az itt felfedezett s mindmáig konfliktusokat is eredményező olajkincsnek köszönhetően, a kialakult bonyolult etnikai-vallási-politikai ellentétek eredményeként. Ezek a konfliktusok, háborúk az Oszmán Birodalom felbomlásával, a brit és francia mandátumok kiürítésével és Izrael állam megalapításával párhuzamosan felerősödtek. A Perzsa-öböl környékén, va-

lamint Mezopotámia északi részén hatalmas kőolajkiszármazékok találhatók – a világ ismert tartalékainak több mint a fele –, amelyek mára rendkívüli mértékben megnövelték a Közel-Kelet jelentőségét.

A Közel-Kelethez szűkebb értelemben az alábbi államok tartoznak: Izrael, a perzsa Irán, az arab Irak, Jordánia, Kuvait, Libanon, Szíria. Tágabban értelmezve magában foglalja a politikai-történelmi Közel-Keletet, és ide sorolható Bahrein, az Egyesült Arab Emírségek, Egyiptom, Jemen, Katar, Omán, Szaúd-Arábia és Törökország is.

Az arab–izraeli konfliktusok és háborúk

A zsidó állam, Izrael 1948 óta létezik hivatalosan, ugyanakkor szomorú tény, hogy az arab–izraeli konfliktus a palesztinai zsidó és arab lakosság közötti összecsapások formájában a 20. század eleje óta tart, változó intenzitással, háborúk, fegyveres incidensek formájában, valamint politikai és gazdasági síkon.

A hidegháború időszakában az Amerikai Egyesült Államok támogatását élvező Izrael ellenében a Szovjetunió az arab államokat nyerte meg magának. A kétpólusú világrend felbomlása nem vetett véget a konfliktusnak. Jórészt e konfliktus hozadéka a palesztinok nemzet tudatának kialakulása (és reménye ENSZ-tagországgént való elismerésre), de a sokszínű zsidóság nemzeté kovácsolódása is.

A mai arab–izraeli konfliktus megértéséhez, eseményeinek elemzéséhez, s valószínűleg a 21. századi konfliktus megoldásának elősegítéséhez is elengedhetetlen a történelmi múlt ismerete, s annak elfogulatlan értékelése.

Konfliktusok, háborúk a történelmi Izrael területén

Az érintett területek körülbelül 3000 éve zsidók által is lakottak. Héber nyelvet beszélő népcsoportok az i. e. 15–14. században érkeztek a területre királyságot alapítva, majd később a nyugat felől i. e. 13–12. században betelepülő filiszteusokról² kapta a Palesztina nevet. Az i. sz. 66–73. közötti zsidó háború és a Bar Kohba-lázadás (132–135.) után Syria Palaestina néven római provinciaként egyesült. Ezt követően a zsidó lakosság nagy része kivándorolt, diaszpórába kényszerült.

Európában a 19. században felerősödő antiszemitizmus miatt egyre fokozódott a zsidók bevándorlása az akkori Palesztina területére. 1914-re Palesztinában 90 000 zsidó élt, ebből 75 000 bevándorló volt. Az arabok száma ekkoriban megközelítette az 500 000 főt.

Az I. világháború kitörése idején cionista körökben körvonalazódott a gondolat, mely szerint létre kell hozni egy zsidó hadtestet, amely az antant hatalmak oldalán harcol majd a törökök ellen. Remélték, hogy részt vehetnek a palesztin területek törökök alóli felszabadításában, és elnyerik a szövetségesek szimpátiáját és támogatását egy zsidó haza megeremtésére.

A második világháború után az egyre agresszívabb közel-keleti konfliktusok elsődleges nemzetközi problémává léptek elő. Megoldásukra az Egyesült Királyság, az USA, a Szovjetunió és a megalakult ENSZ erőteljes lépéseket tettek. Az újabb problémát az Európából közvetlenül a háború után Palesztinába illegálisan immigrált zsidók egyre növekvő száma jelentette. Több diplomáciai és katonai kísérlet kudarcra után a brit kormányzat az ENSZ-hez fordult. A csúcsszervezet 1947. május 15-én egy bizottságot hozott létre, az UNSCOP-ot (United Nations Special Committee on Palestine – Egyesült Nemzetek Szervezetének Palesztinai Különleges Bizottsága). A bizottság meghozta állásfoglalását: egy, a két nemzet (arab és zsidó) között megosztott országot létrehozása lenne célszerű. Ezt a „kétállamos megoldást” (two state solution) fogadta el november 29-én az ENSZ Közgyűlése.

1948. május 14-én a zsidó állam Izrael néven kinyilvánította függetlenségét és szu-

vereníását. Az arab államok többségében *szent háborúra* (dzsihádra) szólították fel a muzulmán lakosokat. Egyiptom, Libanon, Szíria, Jordánia és Irak hadereje megkezdte az arab területek elfoglalását, megnyitva ezzel az *első arab–izraeli háborút*.

1956-ban Izrael tiltakozott Egyiptom intézkedése ellen, mellyel kizárta őt a Szezei-csatorna használatából. Október végén Izrael Nagy-Britanniával és Franciaországgal együtt megtámadta Egyiptomot; elkezdődött a *második arab–izraeli háború*.

A *harmadik arab–izraeli háború* 1967. június 5–10. között zajlott, amelyet Egyiptom, Szíria, Jordánia és Irak vívott Izrael ellen. A zsidó állam győzelme a háborúban lényeges változást eredményezett a Közel-Keleten: a Sínai-félsziget, a gázai övezet, Jeruzsálem egy része, a Golán-fennsík és Ciszjordánia megszállásával kedvező feltételeket teremtett a további területi terjeszkedéshez.

1973. október 6-án, jóm-kippur (az engesztelés) napján az arab államok összehangolt támadásával (1650 löveg együttes tüzevel) megkezdődött a 20. század *negyedik arab–izraeli háborúja*. Válaszként az Opera hadműveletben izraeli vadászgépek intéztek légitámadást az iraki Osirak atomerőmű ellen.

Az 1975-ben kirobbant *ötödik arab–izraeli háború* a libanoni kérdéshez kapcsolódott. A *hatodik arab–izraeli háború* oka a 2000-es évek többpólusú arab–izraeli konfliktusaiban gyökerezett. Ennek egyik fontos kezei eleme volt, amikor az ENSZ BT határozatával 2008-ban kialakított hat hónapos tűzszünet lejártá előtt több, kis hatótávolságú föld–levegő rakétát indítottak a Gázai övezetből, nyugat- és dél-izraeli települések ellen. A kölcsönös „válaszcsepások” és az életfeltételek korlátozása miatt humán katasztrófa fenyegeti az övezetet.³

A 2011. évi arab tavasz jelentősége és ellentmondásai

2011 és az arab tavasz főbb eseményei:

- Algériában a regnáló elnök, Abidine Ben Ali reformokat ígért, de a jázmin forradalom⁴ kitörése miatt Ben Ali Szaúd-Arábiába menekült. Elkezdődött az arab tavasz!
- Bahreinben és Iránban a fennálló rezsimiek elfojtották a megmozdulásokat.
- Egyiptomban, Líbiában és Tunéziában teljes vezetőváltás történt ugyan, de fennmaradt a kérdés: hogyan tovább?
- Jemenben Saleh elnök többszöri viszázatáncolás után bejelentette végső lemondását.
- Jordániában, Marokkóban és Ománban csak részleges reformok bevezetésére került sor.
- Szíriában 2011 folyamán Bassár el-Aszad elnök az EU és az Arab Liga szankciói ellenére keményen lépett fel az ellenzékkel szemben. Az ENSZ is tehetetlennek bizonyult, a Biztonsági Tanács határozatát két alkalommal is megvétózta Kína és Oroszország.
- Líbiában Kadhafi hatalma megdöntésének elősegítésére megszülettek az ENSZ BT határozatai a fegyverembargó, a NoFlyZone, a humanitárius segítség érdekében. Ugyancsak döntött az ENSZ a BT 2017/2011 (10.31.) határozatával a MANPAD rakéták, valamint további fegyverek begyűjtéséről, illetve vegyi fegyverek megsemmisítéséről.

Az arab tavasz és a 2012. évi fejlemények:

- Algériában a Kadhafi-hadsereg elrejtett rakétái a homok alól kerültek elő 2012 februárjában.
- Bahreinben az újabb tiltakozásokat újabb kemény leszámolások követték.
- Egyiptomban teret nyert a Muszlim Testvériség⁵.
- Líbiában egyre növekszik a belső feszültség a megoldatlan gazdasági kérdések miatt.
- Marokkóban az iszlamisták előretörték.
- Jemenben Saleh elnök emigrált, és volt helyettese lett az új elnök.

Figyelembe véve, hogy a szíriai belső konfliktus (polgárháború) megoldatlansága s egy esetleges török–szír háború veszélye a Közel-Keletet tovább destabilizálhatja, Szíria jelenkori válságával az alábbiakban részletesebben foglalkozom. (30 évvel ezelőtt, a mai elnök apjának, Háfez el-Aszadnak az „uralkodása” idején voltam először Szíriában szolgálati feladatvégzésen).

Szíriai Arab Köztársaság

A Szíriai Arab Köztársaság (*al-Dzsumhúrija al-Arabijja asz-Szúriija*) muszlim arab állam, jelentős keresztény vallási, valamint kurd, örmény, illetve asszír nemzeti kisebbségekkel. 1920-tól francia igazgatás alatt állt, 1946-tól független szíriai arab állam.

1958–1961 között Egyiptom és Szíria létrehozta az Egyesült Arab Köztársaságot.

1967-ben a hatnapos háborúban vereséget szenvedett Izraeltól.

1970-ben az alavita Háfez el-Aszad (a korábbi védelmi miniszter) meghirdette az országban a „javító mozgalmat”.

Az 1972-től 1977-ig terjedő időszakában Szíria Egyiptommal és Líbiával létrehozta az Arab Köztársaságok Szövetségét.

1973-ban Aszad részt vett a „felszabadító” jóm-kippuri háborúban Egyiptom oldalán.

1976–2005 között Szíria csapatokat állomásoztatott a polgárháborús Libanon területén.

1982-ben Háfez el-Aszad elnök leverte a hatalmának megdöntésére indított felkelést.

1991-ben az USA szövetségeseiként részt vett az Irak ellen indított öbölháborúban.

2000-ben Háfez elnök elhunyt, kisebbik fia Bassár (akinek fivére gyanús balesetben vesztette életét) került hatalomra. Bassár elnök londoni orvosi diplomával s egy londoni születésű, szunnita vallású feleséggel, a britek által „Sivatagi Rózsá”-nak becézett Aszmával büszkélkedhet.

2011-ben Bassár elnök megkönnyítette a külföldi befektetések országba áramlását, csökkentette az üzemanyag állami dotációját.⁶

A közel 300 ezer fős aktív és 350 ezer fős tartalékos állományú szír hadsereg sorozásos haderő (30 hónapos behívásos szolgálattal). A szír hadsereg legújabb beszerzései között találjuk az orosz Bastion „partvédelmi” rakétarendszert.

A szíriai arab tavasz 2011/2012. évi eseményei:

2011. február 4.: a szíriai ellenzék meghirdette a „harag napját”, zéró részvételi aránnyal.

Március 29.: a kormány bejelentette lemondását.

EU- és Arab Liga-szankciók gyengesége; ENSZ: emberiség elleni bűntett vádjá Aszad ellen.

ENSZ BT-határozat: 2011. október orosz, kínai vétó.

A szíriai kikötőben, Tartúszban orosz flottabázis található!

2012. február: újabb orosz és kínai vétó az ENSZ BT-ben.

2012. február: eszkalálódó belháború, próbálkozó Arab Liga és ENSZ (Kofi Annan volt főtitkár kinevezése vezető tárgyalónak!).

Humán válság Homsz városában (síita, alavita szír tisztikar vs. szunnita felkelők).

2012. február 24., Tunisz: Szíria-konferencia, oroszok nélkül...

Szír Nemzeti Tanács kérése: határ menti, ENSZ védelmi övezetek kialakítása.

„Polgárháború vagy nemzetközi katonai beavatkozás” és kíméletlen propagandaharc! FSA Szabad Szíriai Hadsereg (al-Kaida kapcsolattal!) fegyverkérelmei.

2012. augusztus: Lahdar Brahimi, elismert diplomata Algériából váltotta Kofi Annant a főtárgyalói poszton.

Az 5 TényezőS Szíriai Válság Fő Érintettjei (A Szerző Saját Szerkesztése)

Pattanásig feszült helyzet 2012 októberében a török–szír határon, a kölcsönös vádaskodások jegyében.

Szíriában polgárháború dúl, sok ezer áldozattal, egymást is támadó ellenzékekkel. Kérdés: akarja-e a Nyugat felfegyverezni az al-Kaida kapcsolatokkal rendelkező ellenzéki csoportokat? Mit tehet az ENSZ Biztonsági Tanácsa a szíriai válság rendezéséért, az ismétlődő orosz és kínai vétókkal szemben? „Demokrácia”-cél helyett itt is a szélsőségesek nyernek? A fenti kérdések nem teoretikus jellegűek: egy nyílt és korlátlan, több országot is érintő háború beláthatatlan következményekkel járhat nemcsak a Közel-Kelet biztonságára, hanem az arab tavasz folyamatának továbbvitelére is. Elvonhatja a nemzetközi közösség figyelmét és korlátozott forrásait olyan további, eszkaláló válságoktól, mint például az Afrika szarva régióban zajló konfliktus rendezetlensége a sokmillió éhező gyermekkel, a tengeri kalózkodás elleni fellépés jogilag is kérdéses mivolta Szomália partjainál, vagy az arabizálódó afrikai országokban egyre kíméletlenebbül zajló élettér-háborúk – a legelőkért, a vízért, a földért, a mindennapi létezésükért!

Irak és konfliktusai

Irak Ázsia délnyugati részén, a Közel-Keleten található. Területének központi részét – a Tigris és az Eufrátesz folyók által közbezárt, a népesség legnagyobb részének otthont adó – Mezopotámia alföldje alkotja.

Irak történeti neve Mezopotámia⁷. Itt volt a világ első ismert civilizációja, a sumér, amit az akkád, a babiloni és az asszír kultúrák követtek. Ezek befolyása már i.e. 5000 táján kiterjedt a környező területekre is. E civilizációkhoz köthetők a legkorábbi írások, a világon itt lehetett először tudományról, matematikáról, jogról és filozófiáról beszélni; ez a vidék a civilizáció bölcsője. A 7. század elején terjedt el az iszlám vallás a mai Irakban. Bagdad öt évszázadon át az arab és muszlim világ vezető nagyvárosa volt.

Nagy-Britannia 1932-ben ismerte el Irak függetlenségét, de a britek továbbra is használhatták támaszpontjaikat és átvonulási joguk volt az országban.

1968-ban Irak új elnöke Ahmed Haszan al-Bakr lett, alelnöke Szaddám Huszein al-Tikriti, al-Bakr földije (mindketten Tikrit környékéről származtak). A Baasz mozgalom fokozatosan Szaddám Huszein irányítása alá került, aki korábbi harcosságait, köztük Bakr elnököt is háttérbe szorítva 1979 júliusában köztársasági elnök lett. Röviddel hatalomra jutása után Irak szomszédságában, Iránban drasztikusan megváltozott a politikai helyzet a Ruhollah Khomeini imám által vezetett iszlám forradalom következtében. Irán muszlim síita teokratikus állammá alakult. Az iraki kormányzat (s véleményem szerint az egész Nyugat) szemében ez veszélyes fejlemény volt, mert Irak lakossága túlnyomó többségében síita, rajtuk uralkodott Huszein kormányzata, amelynek vezető posztjain világi, páranab ideológiát valló szunniták álltak.

Irak 1980-ban hadat üzent Iránnak. Az 1988-ban véget ért háború alatt Irak nagymértékű amerikai és nyugati támogatást kapott, mert szemükben akkor Irak kevésbé tűnt veszélyesnek, mint az iráni iszlám állam.

Az öbölháború

1990-ben az iráni–iraki háborút követő gazdasági válság hatására Szaddám Huszein elhatározta, hogy elfoglalja olajban gazdag szomszédját, Kuvaitot, hogy Irak gazdasági újjáépítését annak erőforrásaiból és pénzéből finanszírozza. Irak 1990 augusztusában megszállta Kuvaitot; a sikeres katonai hadművelet végrehajtása után Huszein kijelentette: Kuvait megszűnt, Irak részévé vált. Ennek nemzetközi jogi érvényét sok ország és az ENSZ is tagadta. Az ENSZ intézkedéseket hozott Irak ellen és követelte, hogy azonnal vonuljon ki a szomszédos ország területéről; a követelést akkor Irak elutasította. Ezt követően az ENSZ Biztonsági Tanácsa egyhangúlag döntött az Irak elleni katonai akció végrehajtásáról. Az Amerikai Egyesült Államok készséggel vállalkozott a Kuvait és Irak ügyében szerveződő nemzetközi koalíció vezetésére.⁸

Az öbölháború⁹ során a koalíciós erők jóval fejlettebb fegyverzettel léptek háborúba, mint az irakiak. Az iraki fegyveres erőket gyorsan szétverték. Szaddám Huszein tudomásul vette az elkerülhetetlent, és utasította az iraki hadsereget, hogy vonuljon ki Kuvaitból. A háborúban az iraki katonai gépezet – különösen pedig a légierő – megsemmisült. A béke fejében Irak arra kényszerült, hogy elfogadja területe feletti repülési tilalmi övezet létrehozását, le kellett szerelnie a birtokában lévő valamennyi vegyi és biológiai fegyvert, nem építhetett és nem vásárolhatott atomfegyvert, és hozzá kellett járulnia, hogy ezen intézkedések végrehajtását az Egyesült Nemzetek Szervezetének megbízottai ellenőrizzék.

A háború után Irak e feltételeket többször megszegte. 1998-ban kiutasították az Egyesült Nemzetek Szervezetének fegyverzetellenőreit, azt állítva, hogy a CIA számára kémkednek. 2002 januárjában George W. Bush amerikai elnök a Szaddám Huszein által vezetett Irakot az „ördög tengelye” részének nyilvánította. Pontatlan és hamis bizonyítékok alapján azzal vádolták Irakot, hogy Nigerből uránt vásárolt és országszerte titkos fegyverlaboratóriumokat létesített. 2002-ben Szaddám Huszein elnök amerikai és ENSZ-nyomásra hozzájárult, hogy a fegyverzetellenőrök visszatérhessenek Irakba.

Az amerikai vezetésű koalíciós erők inváziója

2003. március 20-án az Amerikai Egyesült Államok által szervezett koalíció megtámadta Irakot. Arra hivatkoztak, hogy Irak nem hajlandó felhagyni nukleáris és vegyifegyver-fejlesztési programjával. Az Egyesült Államok ezért jogot formált Irak megtámadására a célból, hogy megakadályozza Irakot tömegpusztító fegyverek építésében vagy birtoklásában, el-távolítsa az iraki diktátor elnyomó rezsimjét és demokratikus rendet vezessen be Irakban. Az Irakot elítélő állítások mind hamisnak bizonyultak – később, későn.

A megszállás után az Egyesült Államok Irak kormányzására felállította az ideiglenes koalíciós hatóságot, melynek feladatait 2004 júniusában az iraki ideiglenes kormány vette át. „Rendes” kormányt 2005 októberében választottak. 2006 őszére polgárháborús helyzet alakult ki, kisebb részben a megszálló amerikai hadsereg és az ellenük küzdő felkelők gerillaháborúja miatt.

Az USA és Nagy-Britannia koalíciója által 2003-ban Irak ellen indított katonai művelet, invázió a Szaddám Huszein vezette rezsim bukásával járt együtt. Az ENSZ BT az inváziót követően kiadott határozatában különös hangsúlyt fektetett az iraki nép megsegítésére, az ország stabilizációjára és újjáépítésére, illetve a humanitárius segélyek eljuttatására. A koalíciós erők felkérték a partner országokat a stabilizációs műveletekben való részvételre. Ennek a felkérésnek eleget téve az Országgyűlés jóváhagyta, hogy a Magyar Honvédség szállító-zászlóaljait és törzstiszteket küldjön a nemzetközi hadosztály irányítása alatt álló szektorba.

És a jelen? Az USA vezette koalíciós erők, az önállóan tevékenykedő USA-haderő egységei és a NATO kiképző missziójának katonái 2011 decemberében elhagyták Irakot. A Jalal Talabani kurd etnikumú elnök, a háromtagú elnökség, a második turnusát töltő síita vallású Nouri al-Maliki kormányfő által vezetett Irakban mindennapos a civil lakosság mérsárlása, gyakoriak a vallási, etnikai, gazdasági indokú robbantások.

Az Obama-adminisztráció az amerikai csapatok Irakból történt 2011. decemberi kivonását követően is hangsúlyos szerepet szán Irakban a CIA-nak, s vele együttműködésben az SOF Különleges Műveleti Erőknek. Ez a szerep nem más, mint az Amerikai Egyesült Államok érdekeinek védelme a hosszú időn át háborús zónaként ismert országban. Hogyan fogja mindez stabilizálni – avagy destabilizálni – a Bagdadban éppen hatalmon lévőkhelyzetét a Közel-Keleten és Közép-Ázsiában zajló polgárháborúk árnyékában? Erre a kérdésre a 2013/2014-es évek történései adhatják meg a nehéz válaszokat.

Irán mint a következő háborús színtér

Irán közel-keleti ország, Délnyugat-Ázsiában található. Szomszédai északon Azerbajdzsán, Örményország, Türkmenisztán, keleten Afganisztán és Pakisztán, nyugaton pedig Irak és Törökország. Noha az országot a helyiek már legalább az Akhaimenida-időszak óta Iránként is ismerik, nyugaton 1935-ig csak Perzsiaként tartották számon. 1959-ben Mohammad Reza Pahlavi iráni sah bejelentette, hogy mindkét megnevezés használható. A Khomeini ajatollah vezette 1979-es forradalmat követően az országot átnevezték Iráni Iszlám Köztársasággá, mellyel Irán államformája teokratikus¹⁰ (iszlám) köztársasággá alakult. Iránban sohasem sikerült az arabizálás. Volt erre törekvés, de az csak megerősítette az irániak elszántságát, hogy megóvják függetlenségüket az arab hódítóktól.

A nemzeti dinasztiák alatt a kulturális virágzás a 9. és 10. században tartott. E korszak legjelentősebb hatása, hogy a perzsa nyelv a mai napig Irán hivatalos nyelve.

Irán rendelkezik a világ második legjelentősebb olaj- és gázkészletével. Az iráni elképzelések között szerepel a kaszpi-tengeri olaj- és gázkészletek kijuttatása a dél-iráni kikötőkön keresztül a nemzetközi piacokra. Irán érdekelt abban, hogy India kulcsfontosságú, hosszú távú energiaszállítójává váljék. Perspektívában számít az európai piacokra is, amelyeket különböző alternatív útvonalú, jelenleg még tervezési szakaszban lévő vezetékekkel kíván elérni.

Az iráni atomprogramot az 1950-es években indították. Az ország jelenlegi létesítményei közé tartozik számos kutatóreaktor, egy uránbánya, egy majdnem teljesen kész atomreaktor és egy uránfeldolgozó üzem, melynek a területén urándúsítással is foglalkoznak. Az Iráni Űrügynökség első, Sian-1 nevű műholdját 2006-ban indította el. 2007-ben egy űrrakéta indult útjára. Célja az egyetemi hallgatók kutatási munkájának előmozdítása és a tudomány támogatása volt. Később kifejlesztették a Safir rakétát, melynek segítségével 2009. február 3-án Föld körüli pályára állították az Omid műholdat.¹¹

Az iráni-amerikai konfliktus történelmi előzményei

Iránban a II. világháború után Nagy-Britannia szerepét egyre inkább az Egyesült Államok vette át. A közel-keleti térség eme jelentős országában fokozatosan felszámolták a szovjet befolyás alatt álló politikai mozgalmakat. Az amerikai hírszerzőszolgálat, a CIA közreműködésével 1953-ban megbuktatták a demokratikusan megválasztott és a nemzeti érdekeket képviselő Moszadik miniszterelnököt. Ezt követően egyértelműen a Nyugat gazdasági, politikai és katonai befolyása érvényesült.

1980 júniusában Zbigniew Brzezinski, Carter elnök nemzetbiztonsági tanácsadója Ammanban találkozott Husszeinnel Jordán királlyal, és megvitatta vele a Khomeini elleni esetleges fellépés lehetőségeit. Husszeinnel volt az iraki Szaddam Huszein legközelebbi bizalmasa az arab világban, és a tervezési folyamat során ő látta el a közvetítő szerepét az Egyesült Államok és Szaddam között. Az elkészült tervek szerint Irak azzal az üggyel támadja meg Iránt, hogy segítségére siessen azoknak az iráni katonatiszteknek, akik – „Nojeh” fedőnéven – felkelést terveztek 1980. július 9-ére. (A felkelést a Hamedan iráni tartományban lévő Nojeh melletti légibázisról nevezték el.) Az iráni katonatisztek akcióját Sapur Bakhtiar szervezte meg, aki Khomeini hatalomátvételekor Franciaországba menekült. Amikor Brzezinski Husszeinnel Jordán királlyal találkozott, Bakhtiar Bagdad közelében tartózkodott. Khomeini azonban tudomást szerzett a Nojeh-ban tervezett államcsínyről, mégpedig a Franciaországban és a Latin-Amerikában tevékenykedő szovjet hírszerzőktől. Röviddel Brzezinski és Husszeinnel találkozája után az iráni elnök, Abolhassan Bani-Sadr letartóztatott 600 tisztet, és a többségüket kivégeztette. Ezzel a nojeh-i államcsíny véget is ért anélkül, hogy ténylegesen elkezdődött volna. Ez egyben azt is jelentette, hogy Szaddam Huszein iraki elnöknek úgy kellett döntést hoznia az Irán elleni invázióról, hogy nem számíthatott az iráni tisztak segítségére. Az Irán elleni iraki támadásra végül is 1980. szeptember 22-én került sor, és ezzel kezdetét vette a két szomszédos ország nyolc éven át tartó véres háborúja.¹²

Irán egy újabb háború küszöbén?

Napjainkban sajnálatosan ismét aktuális a kérdés: Irán egy újabb háború küszöbén áll, avagy a diplomáciai, gazdasági, társadalmi útkeresés még lehetővé teheti az izraeli-iráni nyílt, s valószínűleg mindkét oldalon tömeges „járulékos” veszteséggel, polgári személyek halálával járó háborús helyzet elkerülését?

A perzsa államnak az elmúlt évezredek folyamán sorra alakultak ki háborús konfliktusai közeli és távoli szomszédaival, mely konfliktusok alapjaként – többek között – az ország stratégiai fekvése, mérete, eltérő kultúrája, vissza-visszatérő regionális hatalmi törekvései, esetenkénti etnikai és vallási szélsőséges eljárásai, elfogadhatatlan háborús retorikája szolgáltak.

Várható-e a közeli jövőben izraeli (légi)csapás Irán ellen, netán amerikai segítséggel az elnökválasztást követően? Mit keresnek 2011 után ismét iráni haditengerészeti egységek a Földközi-tengeren? És mi volt a valódi célja a Perzsa-öbölben 2012. szeptemberben megrendezett, USA-vezetésű és 32 ország erőit felvultató, nemzetközi katonai „aknamentesítési” gyakorlatnak, az IMCMEX-nek?

Mindezekre a kérdésekre 2013 folyamán kaphatunk pontosító válaszokat és magyarázatokat – remélem, egy elhűzódó és súlyos következményekkel járó háború helyett, a tárgyalásos „élni és élni hagyni” alapelv figyelembevételével folytatódó válságkonszolidáció jegyében!

KÖZÉP-ÁZSIA

Afganisztán, az öntörvényű ország

A térség mai konfliktusainak elemzése előtt érdemes emlékezni arra, hogy alig 100 évvel ezelőtt már zajlott modern kori válságkezelés, békefenntartás a régióban. A 2001-ben kezdődött afganisztáni háborúban 2003-tól már két szervezet végezte a katonai műveleteket: a NATO Kabult és a főváros környéki területeket ellenőrizte, míg az USA vezette koalíciós erők a háborút vívták.

Kétségtelen tény, hogy Oszama bin Laden 2011. május 1-jei, az USA Haditengerészeti Különleges Erőinek különítménye – Navy SEALs – által végrehajtott likvidálása emelhetette az amerikai haderő önbizalmát. Az elmúlt hónapokban történt – ISAF-bázisok elleni sikeres tálib – támadások, továbbá az ún. „insider attacks” (azaz az Afgán Nemzeti Biztonsági Erők állományába tartozó személy által az ISAF katonái ellen elkövetett merényletek) növekvő száma és a véttlen áldozatokkal járó NATO-légicsapások nem gyengítik a Karzai elnök által tett korábbi szkeptikus kijelentéseket.

A NATO 2012. július 23-án hivatalosan átadta az észak-afganisztáni Mazar-e Sarif feletti biztonsági ellenőrzést az afgán erőknek. Az intézkedésre egy olyan időszakban került sor, amikor az afgán csapatokat egyre több bíráló érte a tálib lázadással való hatékony fellépésüket illetően. A biztonsági ellenőrzés átadásának hivatalosan 2012. július 17-én kezdődött meg a közép-afganisztáni Bámiján tartomány egészében, majd a keleti Mehtarlam és a déli Laskargáh városokban folytatódott. A folyamat első szakasza Kabul és Pandzsir tartományokkal zárult. A biztonsági ellenőrzés átadása a tervek szerint 2014 végéig fejeződik be, s ezzel párhuzamosan kivonják a jelenleg 110 ezer főt számláló külföldi harcoló egységeket Afganisztánból.

Afganisztán: többezer éves múlt – és a jövő?

Az időszámítás előtti VI. századig visszanyúló írásos emlékek alapján az afgánok joggal lehetnek büszkéik történelmükre. S ebben nem csak a Nagy Sándor hadvezér elleni, i.e. 331-ben vívott háborúra emlékezhetnek, hanem például az V. században a fehér hunokkal (!) vívott harcaikra, majd a VII. századtól az

AFGANISZTÁN ÉS PAKISZTÁN A KÖZÉPPONTBAN, A SZOMSZÉDAIKKAL

arab hódításra, 1747-ben pedig Afganisztán államként való megszületésére. Büszkék lehetnek arra is, hogy az 1920-as évek modernizációja során eltörölték a rabszolgaságot, s választójogot biztosítottak a nőknek (15 évvel korábban, mint az USA-ban), kihirdették az alkotmányt; nem feledhetik az afgán nép hőseit, *Masszudot*¹³, s rajtuk keresztül vezetett a híres selyemút is. Sajnos emlékezniük kell a máig fennálló vallási, etnikai és törzsi megosztottságra, egymás kegyetlen lemészárlására, a gyarmataikat sorra vesztő „dühös” britek területmegosztó és a mai napig vitatott határokat kialakító politikájára is.

„Milyenek az afgánok? Mint az időjárás és az ország domborzati viszonyai: szélsőségek!” – írta Vámbéry Ármin az önéletrajzában, a „Küzdelmeim”-ben. 2002 decemberében – a magyar katonai kontingens 2003. januári kitelepítésének előkészítése érdekében – jártam először Afganisztánban. Első személyes benyomásom nagyon szomorú volt, pedig akkor még direkt módon csak Kabult ismerhettük meg, de a látott életfeltételek nyomorúsága, valamint az egészségügyi állapotokról szóló – a nemzetközi parancsnokságon elhangzott – jelentések alapján nem volt kétségem: Afganisztánban jellemző a szegénység, az elmaradottság, írástudatlanság, kevés az egészségügyi létesítmény, az afgán falvak sivárak. Ugyanakkor már 2002-ben ismert volt az a tény is – amit idén szenzációként jelentettek be egyes hírcsatornák –, hogy az országban megtalálható az egész Mengyelejev-táblázat, azaz a kopár hegycsúcsok fantasztikus kinézetet rejtenek.

Az ország földrajzi helyzete, tektonikus és klimatikus viszonyai miatt gyakoriak a természeti katasztrófák: az elmúlt tíz év során három súlyos (6,1; 7,2; 6,7 magnitúdójú) földrengés történt, ebből két alkalommal a magyarok által az elmúlt években megismert Baghlán tartományban. A magas hegyek völgyeiben a hóolvadásokat követően rendszeresen az áradások és a belvizek. Az Afgán-medencében nagy kiterjedésű porviharok alakulhatnak ki, súlyos károkat hozva a mezőgazdaságban, építményekben, esetenként fulladásos halált okozva az élőlényeknek.

Látható az is, hogy Afganisztán évek óta forrása és áldozata is a globális méreteket öltő biztonságpolitikai veszélyeknek és problémáknak. Amennyiben Afganisztán helyzete stabilizálódik, az egyben a térség helyzetét is javítja, így hozzájárulva a globális biztonsághoz. Olyan, a maguk problémáival amúgy is terhelt szomszédokkal, mint például Irán, Pakisztán vagy Kína, az afganisztáni stabilizáció biztosítása nem egyszerű feladat. Csak a nemzetközi közösség komplex részvételével, az afgán törzsi kultúra értékeinek (ilyen például a pastunvált, azaz az afgánok ősi szokásait rögzítő „hegyek iratlan kódexe”) elismerésével, működőképes Loja Dzsirga¹⁴-val, az „Afganisztán az afgánoké” alapelv figyelembevételével hozott nemzetközi lépésekkel képzelhető el valós stabilizáció az országban és a térségben. Abban bízom, hogy a következő két évtizedben az írástudatlanságból kinövő ifjú afgán nemzedék már élhető életet fog magáénak tudni a mesés Afganisztánban.

Afganisztánban nincs megnyugvás, a nemzetközi erők és az ellenállók is rendszeresen

igénybe veszik Pakisztán területét és infrastruktúráját, s a pakisztáni kormányzatnak komoly ráhatása lehet az Afganisztánnal határos területek ellenőrzöttségére, amennyiben persze erre képes és történelmi-vallási okok miatt alkalmas. Afganisztán tehát meghatározó valamennyi szomszédjának mindennapjaiban, de a vallási szélsőségesek elleni harc vonatkozásában szerepe és helyzete globálisnak tekinthető.¹⁵

A biztonsági szektor reformja jellegű válságkezelés alkalmazása Afganisztánban, 2003-tól

A biztonsági szektor reformja kifejezés és annak gyakorlati alkalmazása viszonylag rövid múlttal rendelkezik, mai komplex értelmezésében alig tízéves időtávra tekint vissza. Előzményei más fogalmakkal és részben kevesebb tartalommal már láthatóak voltak (békefenntartóként számomra is) a balkáni békeberendezés 1996–1998 közötti időszakában. A jelenleg folyó afganisztáni válságkezelés során alakult át olyan összetetté, amit a tálibok hatalmának 2001 őszén történt megdöntése utáni konfliktushelyzet kezelése indokolt. Az ENSZ, a NATO, az EU, az EBESZ, a kormányzati és nem kormányzati szervezetek, valamint a globális és a regionális segélyszervezetek jelenléte, együttműködése összehangolt tevékenységet feltételez és igényel az afgán államépítés (-újraépítés) sikere érdekében, az afgán biztonsági szektor valamennyi komponensének szükséges és elodázhatatlan reformja céljából!

A fentiek is azt a felismerést támasztották alá, hogy a nemzetközi szereplők megértették: a biztonság nem csupán katonai elemekből áll. A biztonsági szektor reformjában elsődleges szerepet kap a jó kormányzás, a kiszámítható, átlátható és nyílt politizálás, a professzionális bürokrácia, továbbá egy olyan dinamikus civil társadalom, amely igen aktívan vesz részt a közügyek alakításában és ellenőrzésében. A jó kormányzás kifejezés a biztonsági szektor reformja vonatkozásában az állami intézményeknek a hatékony, közreműködő, felelős, eredményes és átlátható működését jelenti.

A békés államépítés problémái Afganisztánban:

- Afganisztánt brit elgondolás szerint alakították ki; határa a szintén művi úton létrehozott Pakisztánnal a mai napig nem elismert; 3-4 évezredes törzsi kultúrára épített társadalom, a törzsi vallási jog elsőbbségével, mindmáig gyengekező központi kormányzati struktúrával.
- Karzai elnököt az USA-vezette koalíció nyomására szavaztatták meg, országos szinten alacsony a támogatottsága.
- Az afganisztáni parlament felső- és alsóháza (Loja Jirga, illetve Welosi Jirga, ejtsd: dzsirga) gyenge társadalmi elismertséggel rendelkezik.
- Az állami, közigazgatási, törvényhozói, igazságszolgáltatási struktúrák még nem önállóak, a nemzetközi erők és szervezetek (ENSZ, NATO, EU) segítségével szorulnak.
- A gazdasági és a pénzügyi rendszer kialakítása folyamatban van, önállóságát 2015-re érheti el.
- Az állami korrupció ebben a térségben a legmagasabb.

- A nemzeti biztonsági erők kialakítása (kb. 340 ezer fővel) csak 2014 végére várható.
- A törzsi vezetők kivárása játszanak: mi is lesz az ISAF és a tálibok harcának eredménye.
- Az iszlám vallási tömegek bizalma kicsi a nemzetközi erők igazi céljait illetően.
- A 2009. és a 2010. évi választások csalások és törvényteleneségek között zajlottak.

Úgy gondolom, hogy a két súlyos háborús évtized után Afganisztán (azaz „Eshami-ye Afghanistan” – Afgán Iszlám Állam) újjáépítése, az afgánok életszínvonalának méltó szintre emelése és megtartása szintén több évtizedet vesz majd igénybe, s ehhez szükséges többek között (az afgán ópiumtől-herointól joggal tartó) Európai Unió sokkal aktívabb szerepvállalása az itteni nemzetközi válság kezelésében.

Afganisztán kritikus ponthoz érkezik a közeljövőben a válságrendezés tervszerű folyamatában: nemcsak az ISAF-erők harcoló alakulatainak kell(ene) távoznuk 2014-ben az országból, de 2014-ben kerül sor az újabb elnökválasztásra is. Emlékeztünk a 2009-ben és 2010-ben megrendezett szavazást kísérő kritikákra, a nyilvánvaló csalásokra és visszaélésekre. Fontos a megfelelően előkészített, jól szervezett, átlátható, ellenőrizhető, szankcionálható voksolás lebonyolítása. Arra a kérdésre is időben választ kell adni a szervezőknek, hogy a Talibán mennyire vonható be a választási folyamatba. Ennek a tudatában szükséges végiggondolnia a nemzetközi közösségnek a 2013-ban Pakisztánban is esedékes, sorsdöntő választások esetleges kihatásait az afgán helyzetre, valamint a tervezett afganisztáni csapatkivonások ütemezését, elkerülendő egy biztonsági vákuum kialakulását az ázsiai régióban.

Pakisztán konfliktusai

Pakisztán, ez a brit birodalom által szándékosan válságokkal terhelt létrehozott „műország” (hiszen mint alább olvasható, már az ország megnevezése sem egy népcsoport több évszázados múltjára nyúlik vissza, hanem mozaikszó), a létrehozása óta eltelt évtizedek alatt hol saját belső konfliktusai, hol pedig a régióban zajló konfliktus (-rendezés) szereplőjeként vált ismertté világszerte. Az elmúlt évtizedek alatt sokat olvashattunk a medresszekről,¹⁶ a szekuláris állam és a mélyen vallásos népcsoportok szembenállásáról, Pakisztán és India viszályáról, a pakisztáni titkosszolgálat terror-elhárítási és egyidejűleg Talibán- és al Kaida-támogató tevékenységéről, a 2005. októberi földrengés és a 2011. évi árvíz hatalmas pusztításairól, a kényszerigráció súlyos következményeiről is. A nemzetközi szakértők egyes értékelései szerint az ENSZ-mandátumú, NATO-vezetésű ISAF-erők afganisztáni missziójának sikere nagyban függ Pakisztán hozzájárulásától, sőt többben ma már fontosabb szerepet szánnak Pakisztánnak Afganisztánnal szemben a regionális biztonság vonatkozásában. Pakisztán, hivatalosan a Pakisztáni Iszlám Köztársaság független ázsiai állam a Közel-Kelet és Közép-Ázsia határán. Több mint 1000 km-es partszakasszal érintkezik az Arab-tengerrel és az Ománi-öböllel, ezenkívül nyugaton Afganisztán és Irán, keleten India és északkeleten Kína határolja. Pakisztán a hatodik legnépesebb ország a világon. Indonézia után itt él a második legnagyobb muszlim kö-

zösség (amin nem lehet csodálkozni, hiszen éppen emiatt választották le Indiáról).¹⁷

Pakisztán nevét C. Rahmat Ali¹⁸ alkotta meg 1934-ben. A PAKISTÁN név az akkor még indiai, muzulmán többségű tartományok neveiből származik: Pandzsáb (Punjab), Afganisztán (Afghanistan), Kasmír (Kashmir), Iszlámábád (Islamabad), Szindh (Sindh), Tuharisztán (Balochistan). Ezen területeken több mint 30 millió muszlim élt már ekkor is. Az önálló pakisztáni állam az indiai brit uralom megszűntekor, 1947. augusztus 17-én jött létre India muzulmánok lakta területeiből. Az Indiától való különválást mindkét részről véres összecsapások követték. Nem sikerült rendezni a korábban önálló fejedelemség, Kasmír hovatartozását sem.

Természeti csapások Pakisztánban

2005. október 8-án rendkívüli erejű földrengés pusztított Pakisztánban. Az ország nemzetközi segélyeket kért. A pakisztáni híradások több mint 73 ezer ember halálát erősítették meg, 69 ezren súlyos sérülést szenvedtek, a könnyebb sebesültek száma pedig ennél jóval magasabb volt. Becslések szerint 3,3 millió pakisztáni lakos otthonát rombolta le a földrengés az ország északi részében. A szennyvíz és a földrengés következtében szanaszét heverő holttestek elfertőzték a Nilam folyót, Muzaffarábád tartományi székhely fő ivóvízforrását. Teljesen összeomlott az egészségügyi ellátás, megjelent a malária is.

2010. július 29-én közel kétezren meghaltak és több százezren veszítették el otthonukat a Pakisztán északnyugati részét és Kasmír tartományt sújtó felhőszakadásban. Az ország

északnyugati területein egy újonnan épített gát is összeomlott, az ENSZ adatai szerint pedig mintegy ötezer ház került víz alá ebben a régióban. A július 22-i héten az ország délnyugati területein pusztító áradásokban legalább 41-en haltak meg és több ezer ember otthonát mosta el az eső, 150 ezer embert érintett az árvíz. Ez volt a legsúlyosabb áradássorozat a térségben 1929 óta. A monszunszerű esőzések miatti árvíz heteken át lakosok millióit üldözte el lakóhelyükről, tette tönkre mezőgazdasági telepeiket.

Az ENSZ, a NATO, a pakisztáni hadsereg és egy sor helyi és nemzetközi segélyszervezet sietett az árvíz sújtotta pakisztáni térségbe segélymunkásokkal, gyógyszerrel, élelemmel és vízzel. Az infrastruktúrában és a létfontosságú mezőgazdaságban sok milliárd dolláros kár keletkezett. Fokozta a megpróbáltatásokat, hogy hasmenéses kolera terjedt el az árvíz sújtotta országban.

Fontos nemzetközi döntések

Pakisztán vonatkozásában két okból is kiemelt fontosságú volt a 2010-ben lezajlott NATO-csúcs Portugáliában. A csúcson sor került az ENSZ-mandátumú, NATO-vezetésű ISAF Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erőkkel kapcsolatos csapatkivonási határidők tervezett bejelentésére (s így a Pakisztánon át történő utánpótlás-szállítások alkalmazására is). De sor került a NATO és Oroszország kapcsolatait és együttműködését részletező megbeszélésekre is: ennek keretében határoztak többek között egy NATO–orosz drogellenes központ szentpétervári létrehozásáról Pakisztán részvételével, továbbá Oroszország hozzájárulásáról az afgán rendezéshez az ún. logisztikai útvonalak területén keresztüli biztosításával.

Ugyanakkor a regionális feszültségek csökkentésére irányuló erőfeszítésekkel szemben ható tényezőként ismert, hogy a pakisztáni síita muszlim félkatonai szervezetek az ország törzsi igazgatású régióiban (FATA¹⁹) jelentős támogatást adnak a NATO-vezetésű ISAF-erők ellenségeinek az afgán–pakisztáni határ ellenőrzés nélküli átjárása során. A pakisztáni síiták, akik folyamatosan ellenőrzésük alatt tartják a törzsi területek jelentős részét, megállapodtak az afganisztáni hírhedt Haqqani-hálózattal biztonságos határátkelők „fenntartásáról” az ellenállás számára, az afganisztáni Khost és Paktia tartományok, illetve a pakisztáni Kurram törzsi régió között. A NATO és az Egyesült Államok nyomást gyakorolnak a pakisztáni vezetésre mielőbbi katonai terrorelhárító akciók indítása érdekében a Haqqani²⁰-hálózat Észak-Wazirisztánban lévő csoportjai ellen. Pakisztán vezetése ugyanakkor azt jelezte a NATO vezetés felé, hogy a térségbe vezényelt közel 140 ezer pakisztáni katona már így is túlhajszolt a napi feladatvégzése miatt.

(Folytatjuk)

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

America's Role in Nation-Building: From Germany to Iraq, by James Dobbins Strategic Insights, 2004. Volume III, Issue 2.

Az ENSZ és a NATO. 2002. Magyar ENSZ Társaság, 9–17. o.

Anderle Mihály (2010): A bolygónk nagy változások előtt áll. 3. Évezred, 60–68. o.

Bali József (2008): Előszó. In: A NATO és az Európai Unió szerepvállalása Afganisztánban. GTTSZ-KÜM kiadvány, 3.

William Church (2008): Information warfare. International Review of the Red Cross, No. 837. pp. 205-216.

Deák Péter (2009): Biztonságpolitika a hétköznapokban. Zrínyi Kiadó, 71. o.

The Arab Explosion: Questions and Options for NATO, Research Report, NATO Defense College, Rome, 3.

Gazdag Ferenc (2008): A biztonsági szektor reformja és a nemzetközi szervezetek. Biztonságpolitikai Szemle, I. évf. 11. szám, 35–44. o.

Günther Greindl and Alfred C. Lugert (Eds.) (2007): Military Cooperation: The Field Experience UN, EU and NATO; Blue Helmet Forum Austria, Graz, Belgierkaserne, pp. 43.

Kiss J. László (2002): Az „új terrorizmus”, avagy a háború metamorfózisa: a „régí háború”-tól az „új háború”-ig. In Valóság, 7. szám: 14–33. o.

Kiss Zoltán László (2011): Magyarok a békefenntartásban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 37. o.

Kofi A. Annan (2000): „Mi a népek” – az ENSZ szerepe a 21. században, Magyar ENSZ Társaság kiadványa, 16. o.

Lloyd Axworthy (2005): The Responsibility to Protect: Challenges and Responses to Global Conflicts. Előadás, ELTE

Matus János (2002): Kollektív biztonság és a kollektív védelem – az ENSZ és a NATO együttműködése. Előadás a MET „Az ENSZ és a NATO” konferenciáján.

Nagy László (2009): Feszültséggócok, konfliktusok, háborúk. Honvédségi Szemle, 63. évf. 2. szám: 27–29, 39. o.

Radványi Lajos (2006): A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalása. Biztonságpolitikai füzetek, Budapest, 26–28. o.

Rostoványi Zsolt (2004): Az iszlám világ és a Nyugat. Interpretációk összecsapása, avagy a kölcsönös fenyegetettség mítosza és valósága. Corvina Kiadó, Budapest, 103–105. o.

Siposné Kecskeméthy Klára (2008): Hogyan tovább globális partnerség? Szakmai Szemle, 4. évf. 2. szám, 22–28. o.

C. P. Snow: 1959. The Two Cultures – Cambridge University Press, Cambridge, pp. 31-38.

Szenes Zoltán (2005): Katonai kihívások a 21. század elején. Előadás „A katonai erő újszerű alkalmazása a 21. század elején” c. konferencián, 2005. november 3-án. Hadtudomány, XV. évf. 4. szám, 25–29. o.

Wagner Péter (2006): „A bukott államiság” és Afganisztán. In: Márton Péter (szerk.): Államok és államkudarcok a globalizálódó világban. Teleki Intézet, Budapest, 1.

Akadémiai kislexikon II. (L–Z). Főszerk. Beck Mihály, Peschka Vilmos. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 37. o.

Beszélgetés Rostoványi Zsolt Közép-Kelet-szakértővel. Az Este, 2009. január 5.

Varga Erika (2008): Afganisztánról Afganisztánból, egy magyar missziós katona szemzőgéből; Kaposvári Egyetem

Isaszegi János (2010): Afganisztán a NATO ISAF-erők főparancsnokváltása után. In: Nemzet és Biztonság. III. évf. 8. sz. 66–76. o.

Isaszegi János (2011): Afganisztán a liszszaboni NATO-csúcstalálkozó után, a NATO–ENSZ–Afganisztán-megállapodás tükrében (Új „Afganisztánstratégia” a háború tizedik évében). In: Társadalom és Honvédelem, katonaszociológiai különszám. XIV. évf. 3-4. sz. 3–19. o.

Isaszegi János (2007): NTM-I: NATO Training Mission in Iraq and the Iraqi Security; in Military Cooperation: The Field Experience UN, EU and NATO. Blue Helmet Forum Austria 2007. Graz, pp. 95-117.

¹ A héber nyelv, melyet köznapi és tradicionális kifejezéssel egyszerűen csak zsidó nyelvnek is neveznek, az afroázsiai nyelvcsalád sémi ágába tartozik. Izrael állam hivatalos nyelve, amelyet a 19–20. századi nyelvújítás tett alkalmassá a modern használatra. A nyelvet héber írással írják. A héber nyelv modern változata az ivrit.

² A filiszteusok mediterrán eredetű, kora vas-kori nép. Szerepelnek az ókori Keletet végigdúló tengeri népek között. Eredeti nyelvük ismeretlen, de valószínűleg nem sémi, hanem indoeurópai volt; később átvették a kánaáni dialektust és írást. Nevükből származik a kulturálatlan, földhözragadt embert, nyárspolgárt jelölő filiszter szó, valamint abból — a Pilistina, Philistina szavakon át — eredeztethető a Palesztina név is. Traianus császár 70-es hadjárata, a jeruzsálemi szentély lerombolása és a zsidók elűzése után önálló provinciává szervezte a területet.

³ Martin Gilbert: Izrael története (Pannonica Könyvkiadó) ISBN 963-9252-09-3.

⁴ A „jázmin forradalom” a tunéziai demonstrációk révén 2010. december utolsó napjaiban robbant ki, míg az algériai lázadások január első hetében kezdődtek meg, azután, hogy a 26 éves Mohamed Bouzai 2010. december 17-én felgyújtotta magát Szidi Bu-Szaid városának piacán. Az egyetemi diplomával rendelkező, ám a nagyfokú munkanélküliség miatt végzettségének megfelelő állást szerezni nem tudó Bouzazi gyümölcsöskofaként, hatósági engedély nélkül dolgozott a tunéziai városban, ezért a rendőrség elkobozta kordáját annak rakományával együtt. A rendőri intézkedést követően kilátástalan helyzetben lévő Bouzazi tiltakozásának jeleként a piacon felgyújtotta magát. A gyümölcsárús halála megrendítette a tunéziai köztudatot, és gombamódra szaporodtak a kisebb-nagyobb szimpátiatüntetések Tunisz utcáin.

⁵ Muszlim Testvériség: több közel-keleti iszlamista szervezet neve. Az elsőt Egyiptomban alapították 1928-ban, de azóta több más országban is megjelentek. Mustafa Kemal Atatürk 1924-ben szüntette meg az isztambuli Oszmán Kalifátust, amely a világ muzulmán hívőinek egységét jelképezte. A Muszlim Testvériség létrehozásával az alapítók a kalifátus helyét igyekeztek átvenni, de tevékenységüket elsődlegesen az iszlám politikai dimenziójára összpontosították. A mozgalom ma is hangoztatott jelszava: „A Korán a mi alkotmányunk” hűen fejezi ki a céljukat, egy iszlám állam létrehozását, amely a sarfát alkalmazná, miként azt a kalifák is tették.

⁶ Gilles Kepel: Dzsihad. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007

⁷ Mezopotámia: görög szó, jelentése: folyóköz (föld a két folyó, a Tigris és az Eufrátesz között)

⁸ Edmund A. Ghareeb–Beth Dougherty: Historical Dictionary of Iraq. The Scarecrow Press, Inc., Lanham, Maryland and Oxford, 2004.

⁹ Az öbölháború az 1991. január 16-tól 1991. február 28-ig tartó fegyveres konfliktus volt a Perzsa-öbölben, melyben az ENSZ-mandátum alapján tevékenykedő, USA vezette koalíció felszabadította az Irak által megszállt Kuvaitot. Korábbi – 1990-es évekbeli – szakirodalmakban az öbölháború szót rendszerint az 1980–1988 között lezajlott irak–iráni háborúra használták, és eme 1991-est pedig számozással látták el, azaz a II. öbölháború néven nevezték.

¹⁰ A teokrácia (a görög Theosz, Isten és krateia, uralom szavakból: istenuralom) olyan államforma, melyben a világi hatalom forrásának az adott kultúra istenét tekintik. A legfőbb hatalom a papság vagy az egyházi hatalommal is rendelkező uralkodó kezében van, az egyházi és állami intézmények nem különülnek el egymástól. A 21. század elején többé-kevésbé teokratikus berendezkedésű államoknak tekintik például a Vatikánt, Iránt vagy Szaúd-Arábiát.

¹¹ Officina egyetemes lexikon. Főszerk. Markó László. Officina Nova, Budapest, 1994.

¹² Csicsmann László: A Közel-Kelet demokratizálódásának esélyei a 21. században. In: Csicsmann László (szerk.): Iszlám és modernizáció a Közel-Keleten. Az államiség eltérő modelljei. Aula Kiadó, Budapest, 2010.

¹³ Masszud az afgán nép hőse lett, akit arab merénylők 2001. szeptember 9-én (!) meggyilkoltak. Masszud mauzóleumát a Pandzsér-völgyben 2004-ben avatták fel.

¹⁴ A Loja Dzsirga az ország legtekintélyesebb törzsi és vallási vezetőiből álló „nemzetgyűlés”, amelyet fontos kérdések megtárgyalásához és esetenként eldöntéséhez is összehívhatnak.

¹⁵ Wolpert, Stanley A. (1984): Jinnah of Pakistan. New York, Oxford University Press. ISBN 0-19-503412-0.

¹⁶ vallási iskolákról

¹⁷ Kharshed Kamal Aziz. Rahmat Ali: a biography. 1987.

¹⁸ Choudhry Rahmat Ali (1895. november 16.–1951. február) az elsők között emelte fel hangját az önálló Pakisztán létrehozásáért. A „PAKISTAN” elnevezés megalkotója, s egyben Pakisztán létrehozása mozgalmának alapítója. 1933-ban vált ismertté a Most vagy soha című pamfletje, amelyet Pakistan Declaration néven is ismerhetünk.

¹⁹ Federally Administered Tribal Areas – szövetségi igazgatású törzsi területek

²⁰ A Haqqani család neve először az afgánok Szovjetunióval vívott háborúja során vált ismertté. Többen a család vezetői közül életüket vesztették a harcokban, maga a családfeje is súlyosan megsebesült, miközben jelentős támogatást kapott a nyugati országoktól a harcokhoz. 2001 után szembefordult addigi amerikai szövetségeseivel és Karzai elnökkel, s lett az egyik legbefolyásosabb és legbrutálisabb ellensége az afgán központi kormánzatnak és az ISAF-nak.

**JUTASTÓL
SZENTENDRŐIG**

**A ZRÍNYI KIADÓ
újdonsága**

**Földesi Ferenc–
Kovács Tibor
szerzőpáros**

**Jutastól
Szentendrőig**

című kötete, mely
a magyar altisztképzés
történetét dolgozza fel
a kezdetektől
napjainkig.
A reprezentatív
kiállítású könyvet
korabeli
dokumentumok,
egykori és mai fotók
illusztrálják.

MEGVÁSÁROLHATÓ

1087 Budapest,
Kerepesi út 29/B,
Győr Edina:
06-30-578-1048,
gyor@armedia.hu;
Bartha Cynthia:
06-30-633-0619,
cinti@armedia.hu

A Honvédségi Szemle a világhálón
www.honvedelem.hu
www.parbeszed.hm.gov.hu

Szilágyi Zoltán mk. alezredes:

A HELIKOPTEREK FEJLŐDÉSE ÉS KATONAI ALKALMAZÁSA

A XXI. századi összhaderőnemi hadviselés meghatározó résztvevője a helikopter. A helikopter a repülés és a modern kori technika egyik fiatal vívmánya, alig 100 éves múltra tekint vissza, a korszerű katonai helikopterek pedig még ennél is fiatalabbak. Az a gondolat, hogy egy repülőgépet forgószárnyakkal emeljenek föl, valószínűleg egyidős a sárkányrepülő elvével. A megvalósítás ebben az esetben nehezebb volt, mint a merevszárnyú gépeknél, mivel a technika a 20. század elejére érte el azt a szintet, hogy a helikoptereknek esélyük legyen repülni. A fejlesztéseket elősegítette a merevszárnyú repülőgépek repülőterénél kisebb területű fel- és leszállópályák igénye.

A REPÜLÉS KEZDETEI

*„Ha egyszer megízleltem a repülést, azontúl mindig az égre emelt szemmel jársz majd a földön.”
Leonardo da Vinci*

„Az ember évezredek óta vágyott rá, hogy repüljön, mint a madarak. Sokan megpróbáltak vele, sikertelenül. Már csak néhányan vannak velünk azok közül, akik tanúi lehetnek az első motoros repülésnek. Ám az a tény, hogy a repülés a Wright fivérek »Flyer« gépének megszületésétől (1903) az emberi űrrepülésig lényegében egy emberöltő alatt fejlődött ki, alighanem az emberiség egyik legfigyelemreméltóbb eredménye. A mai világban immár megszokottá vált, ami valaha elképzelhetetlennek tűnt. 1899-ben Charles Duell¹ kijelentette: »amit fel lehet találni, azt már mind feltalálták«, Lord Kelvin² pedig azt, hogy »a repülőgép tudományos képtelenség! De ma már tudjuk: alig négy évvel később Wilbur és Orville Wright Daytonban megnyitotta az utat a motoros repülés előtt. A világ már sohasem lesz az, ami volt.

A XXI. század távlatából nehéz megérteni, hogyan ítélte meg a repülést a társadalom. Bár a pilóták többnyire a címlapra kerültek, a repülésnek mégis amolyan cirkuszi légköre volt. Jellemző a brit hadügyminiszter kijelentése 1910-ből: „Nem úgy ítéljük meg, hogy a repülőgép valaha is hadi célokra lenne használható.” A legtöbb katonai stratégia szintén osztotta ezt a véleményt. Mire elértek 1914 végéhez, még a rövidlátó tábornokok és admirálisok is belátták, hogy egy háború megvívásában mekkora szerepük lehet a repülőeknek. A második világháború pedig már a repülőgépek összecsapásáról szól.

A HELIKOPTEREK MEGJELENÉSE

*„A jármű ötlete, amely képes függőlegesen felemelkedni a földről és mozdulatlanul lebegni a levegőben, valószínűleg akkor született, amikor az ember először álmodott a repülésről.”
Igor Sikorsky*

A helyből fel- és leszállás a repülésnek egy különleges formája, amelynek gyökerei egy évezreddel ezelőttre, a kínai időkre nyúlnak vissza. Gavin Menzies angol amatőr régész állítja, hogy: „1434-ben a kínaiak hatalmas, a Nyugat számára addig ismeretlen tudásanyagot érkeztek Itáliába, amivel lerakták a későbbi mérnöki csodák alapjait. A kínaiak minden akkori tudásukat elhozták Velencébe. Innen a kínai nagykövet Firenzébe ment, ahol az anyagot bemutatta IV. Jenő pápának. Ez volt az a szikra, amely valójában elindította az itáliai reneszánszot, és amit Leonardo és Galileo is felhasznált később. Leonardo mindent újrarajzolt három dimenzióban, ami hatalmas újításnak számított. Ha ezt elfogadják, az teljesen átértelmezne az Európa-centrikus történelemszemléletet.” Bár több európai tudós cáfolja ezen állításokat, Menzies kitar elmélete mellett, és ezt alátámasztotta azzal, hogy a Leonardo által lerajzolt minden egyes gépelem megtalálható a Nung Su-ban, egy 1313-ból származó kínai kézikönyvben.

A helikopter középkori atyja, Leonardo da

Vinci³, a sokoldalú feltaláló egy olyan szerkezet vázlatát vetette papírra – és publikálta 1486-ban a Codex Atlanticusban –, amelyet bizvást nevezhetünk a helikopter őséne. Ez a szerkezet emberi erővel meghajtva, egy nagy csavar módjára, helyből felszállva „fúródott” volna a levegőbe. A későbbi évszázadok során a helyből felszállást jobbára csak apró modellekkel valósították meg. A francia Launoy és Bienvenu 1784-ben a korai kínai minta alapján készítettek repülőszerkezetet. Tollakból kettős négyágú, légcsvar formájú modellt konstruáltak, amely megforgatva repülni is tudott. Az orosz M. V. Lomonoszov is készített 1754-ben egy kis helikoptermodellt.

A helikopter szó a görög helix (csavar) és a pteron (szárny) szavakból keletkezett. Ez olyan repülőszerkezetet takar, amely képes függőlegesen felemelkedni, majd vízszintesen bármely irányban haladni, végül pedig függőlegesen leereszkedni. A helikopter szó először 1861-ben honosodott meg a francia nyelvben, amikor a kifejezés „feltalálója”, Viscount Gustave Ponton d'Amécourt maga is szerkesztett egy gőzzel működő modellt.

HOGYAN MŰKÖDIK A HELIKOPTER?

A helikopter első pillantásra igen egyszerű eszköznek tűnik: kell egy (vagy több) függőleges tengelyű légcsvar (a helikoptereknél a rotor vagy forgószárny elnevezés használatos), amely felemeli a járművet. Ezt az emelőerőt kifejtő rotort (vagy rotorokat) hívjuk főrotornak, feladata a helikopter számára szükséges fel-

1. KÉP CH-47 „CHINOOK”

2. KÉP KA-26 „HOODLUM”

hajtóerő termelése, vagyis ez tartja a levegőben a gépet. A probléma ott kezdődik, hogy a főrotor meghajtása forgatónyomatékok hoz létre, ami a függőleges tengely körüli forgásra készíti a helikopter törzsét. Ennek megakadályozása a legkényesebb kérdés, amelyre számtalan megoldás született már. A főrotor feladata továbbá a legtöbb esetben a helikopter hosszanti (előre vagy hátra) és keresztirányú (oldalra való) mozgásának megoldása, amit vagy úgy érnek el, hogy az egész forgószárnyat megdöntik az adott irányba, vagy az éppen adott oldalon lévő rotorlapátok beállítási szögét növelik meg az úgynevezett ciklikus vezérléssel.

A legkézenfekvőbb megoldás a forgatónyomaték problémájára, ha két ellentétes irányban forgó főrotort szerelnek a gépre, melyek forgatónyomatéka kiegyenlíti egymást. A két rotor kerülhet egymás mellé, egy-egy szárnytartó végére, de ez ritka megoldás (Mil¹⁴ V-12), vagy egymás mögé, mint például a Boeing⁵ CH-47 Chinook esetén. (1. kép) Ez utóbbi ideális megoldás egy nehéz teherszállító helikopter esetén, ott, ahol nincs szükség nagy manőverezőképességre.

Ha a két ellentétesen forgó rotort egymás fölött helyezik el, akkor beszélünk koaxiális elrendezésről. Itt a gép farkán lévő kormányfelületek csak segítenek a kormányzásban. Ezt a meglehetősen bonyolult megoldást jelenleg csak egyetlen gyártó, az orosz Kamov⁶ használja, de ők már évtizedek óta, és rengeteg tapasztalatot szereztek ezzel kapcsolatban. (2. kép) A hátsó háború között több kísérleti helikopter esetén is ezt a megoldást használták (például Asbóth Oszkár is), de akkoriban a jó irányíthatóságot még nem sikerült megoldani.

A legáltalánosabb megoldás azonban továbbra is az Oroszországban született, majd az USA-ba emigrált Igor Sikorsky⁷ által 1939-ben bemutatott, azóta „hagyományos” helikopter-elrendezésként aposztrofált farokrotor használatát, ami kiegyenlíti a főrotor forgatónyomatékát, és a farokrotor lapátjainak állásszögét állítva egyben képes a függőleges tengely körüli forgás irányítására is.

A helikopter képességei még mindig pá-

ratlanok: képes bármely irányba repülni, akár hátrafelé is, de egy adott pozíció felett egyhelyben is lebeghet, és szinte bárhol leszállhat, ahol van egy kis közel vízszintes és tiszta terep. A helikopterek hasznos képessége az autorotáció is: a főrotort egy tengelykapcsoló vagy szabadonfutó segítségével leválasztják a meghajtásról, és a süllyedő helikopter rotorlapátjait a feláramló levegő megforgatja, így felhajtóerőt termel, csökkenti a süllyedés sebességét, emiatt ha például a hajtómű működésképtelenné válik, akár sérülés nélkül is leszállhat.

HELIKOPTERKÍSÉRLETEK A XIX. SZÁZADBAN ÉS A XX. SZÁZAD ELEJÉN

Számos európai országban foglalkoztak az emberek az aviatikával: a léghajózással, a merevszárnyú, illetve a forgószárnyú repüléssel. Franciaországban még neves írók, közéleti emberek is részt vettek a repülésről szóló elmélkedésekben, de nemegyszer annak gyakorlati megvalósítására is kísérletet tettek. Hogy csak a leghíresebbek közül említsünk néhányat: Victor Hugo, George Sand, Alexandre Dumas és Jules Verne létrehoztak egy társaságot a helikopteres repülés kérdéseinek megtárgyalására – bár ezen személyek munkássága azért főként irodalmi maradt. A gyakorlatban számos helikoptermodell készült, amelyek több-kevesebb sikerrel fel is emelkedtek a levegőbe, és ott képesek is voltak megtenni valamilyen (általában kisebb) távolságot. A helyből felszállás kérdésével foglalkozott Sir George Cayley is, akit az angol repülés atyjának tekint az utókor. A modellek forgószárnyait kézzel vagy összetekert gumival forgatták meg. Egyébként az efféle egyszerű repülőeszközök még napjainkban is a gyerekek kedvelt játékszeri. Később már léteztek órarugóval vagy gőzzel működő modellek is, de jobb esetben ezek is csak a saját tömegük felemelésére voltak képesek, és repülésük akkor még kormányozatlanul történt.

1842-ben egy Phillips nevű angol ember által készített szerkezet már a szabadban is repült, viszonylag nagyobb távot megtéve. Fennmaradt 1878-ból az olasz Enrico Forlanini

kísérleteinek a híre is, aki gőzzel meghajtott helikoptermodellét készített, amely 20 másodpercig repülve több mint 10 méter magasra emelkedett. Voltak olyan gőzmeghajtású modellek is, amelyeken a forgószárny végén kialakított nyílásokon kiáramló gőz a hatásellenhatás törvényének megfelelően a kiáramlás irányával ellentétes irányba mozgatta a rotor lapátjait, és a gép így emelkedett a levegőbe. Alphonse Penaud 1870-ben egy gumimotoros helikoptermodellét készített, amely látványosan repült. Ezt a modellt később más kísérletezők kiindulási alapként felhasználták. A Wright testvérek érdeklődését is egy helikoptermodell keltette fel a repülés iránt.

Számos ország tudósai, ügyes kezű kísérletezői foglalkoztak a modellek mellett az életnagyságú helyből felszálló szerkezetek megalkotásával is, de ezek a kísérletek akkor még kudarcra végződtek. Az emberi erő, a sűrített levegő vagy a gőz ereje nem bizonyult elég-ségesnek egy ember levegőbe emeléséhez. Az 1880-as években a híres amerikai tudós, Thomas Alva Edison is foglalkozott forgószárnyas szerkezetekkel, mégpedig tudományos alapossággal, és készített is egy olyan mérőpadot, amellyel megmérhette a forgószárny emelőerejét. Az volt a véleménye, hogy addig nem lehet sikeres helikoptert építeni, amíg az akkoriban létezőknél erősebb és könnyebb motor el nem készül. Véleményét később mások is osztották az általuk elvégzett számítások alapján, vagy éppen a saját bőrükön tapasztalva.

A repülés bölcsőjeként emlegetett Franciaországban is többen építettek előbb modelleket, majd életnagyságú helikoptereket. Louis Bréguet a testvére segítségével megalkotta a Gyroplane No. 1 jelű szerkezetet, amely 1907. augusztus 24-én emelkedett fel először a földről mintegy félméteres magasságba. Az egyelőre ember nélküli repülés – négy segítő közreműködésével – két másodpercig tartott. Bréguet később épített ember felemelésére is képes modelleket, de az ezekkel való kísérletezéssel egy baleset miatt akkor felhagyott, s csak 1930 után tért vissza erre a területre.

AZ ELSŐ SIKERES HELIKOPTERFELEMELKEDÉS

Egy másik francia kísérletező, Paul Cornu által készített szerkezet Normandiában, Coquainban önerőből, külső segítség nélkül, 1907. november 13-án a pilótájával együtt 20 másodpercre a levegőbe emelkedett, igaz, csupán 30 centiméteres magasságba. Ezzel együtt ezt az eseményt tekintik a nemzetközi repüléstörténet a helikopter születésnapjának.

Cornu helikopterének törzse egy négykerékű kocsiból s az abból előre-hátra kinyúló két csőből állt, amelyek a forgószárnyakat tartották. A szerkezetet rudakkal és drótokkal merevítette. A kocsiiban egy 24 lóerő teljesítményű Antoinette belsőégésű motor és tartozékai kaptak helyet, a szerkezetet irányító pilóta előtt. A két, egyenként közel 6 méter átmérőjű forgószárny széles, nagy lapátjai kissé felfelé álltak. A kétágú rotorokat egy-egy nagy, vízszintes síkban forgó küllős kerékre szerelték. A kerekeket a motor forgatta meg a kisebb szíjtárcsákon keresztül egy széles, 22 méter hosszú, végtelenített, csavart bőrszj közvetítésével. A szerkezet repülés közbeni stabili-

tásáról a két ellentétes irányban forgó szárny és a légáramukba helyezett közel függőleges felületek gondoskodtak. A szerkezet üres tömege 250 kg-ot nyomott, repülőtömege pedig – a pilótával együtt – elérte a 328 kg-ot. A csak függőleges felemelkedésre képes szerkezet a sikeres levegőben tartózkodás után a leszállást már megkönnyítette, de bizonyította, hogy képes legyőzni a gravitációt.

A KATONAI ALKALMAZÁS KEZDETE

„Hiszem, hogy az első és meghatározó alapelve a hadviselésnek az, hogy először a levegőben folytatott ütközetet kell megnyerni, mielőtt elkezdődik a harc a szárazföldön és a tengereken.”
Montgomery

A helikopterek katonai alkalmazásának kezdetét általában az 1950-es és az 1960-as évek – azaz a koreai háború és a franciák algériai háborújának – idejére teszik. Az is közismert, hogy Vietnámban már széleskörűen alkalmazták mind szállításra, mind különböző fegyveres változatokban a helikoptert. A kezdet, az eszköz megjelenése azonban jóval régebbre tehető. 1918-ban a haditechnikai eszközök fegyvertárában megjelent a helikopter, amely 80 év alatt – tömegessé válása és hatékony alkalmazási, harcászati-műszaki jellemzői révén – beépült a haderők szervezetébe, s a légiérő és más haderőnem fontos elemeként a harctevékenységekben jelentős szállítási és harci, csapásmérő szerepet tölt be.

1916-ban az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregében a magyar Petróczy István őrnagy (később ezredes) javaslatot tett a katonai felső vezetésnek, hogy váltsák fel a kábelen felengedett megfigyelőballonokat helikopterekkel (a ballonok közül sokat lelőttek az antant repülői). A magyar Kármán Tódor professzort bízták meg a tervezéssel, Zsurovecz Vilmos gépészmérnököt a kivitelezéssel, így kapta a típus a PKZ jelölést. A meghajtásra villanymotort terveztek, a helikopteren Asbóth Oszkár-féle forgószárnyakat alkalmaztak. A biztonság okáért két változatot rendeltek meg, Kármán Tódor irányításával a PKZ-1 változatot a MÁG-nál, Mátyásföldön, a PKZ-2 változatot Pestszentlőrincen a Lipták-gépgyárban építették. A PKZ-1 1918-ra elkészült, de soha nem repült. A PKZ-2 1918 júniusában már repült, de személyzet nélkül. A forgószárnyak felett volt a megfigyelőkösár két személy és egy géppuska részére. 1918 augusztusában a gép 50 m magasba emelkedett, de oldalhúzás következtében belengett, leesett és összetört. A háború befejezése miatt a további kísérletek megszakadtak.

A katonai alkalmazás szempontjából kiemelkedő szerepe van Juan de la Cierva spanyol mérnöknek. Cierva munkásságát az első és a második világháború között fejtette ki, nevéhez fűződik egy sor sikeres autogiró⁸ megépítése. Az első – C-4 jelű – gépe 1923. január 9-én repült eredményesen Madrid közelében. Cierva munkásságának jelentőségét az emeli ki, hogy gépeit – licenc alapján vagy anélkül – alkalmazta a brit, a francia, az amerikai, a japán, a német, a szovjet és részben az USA haderő!

3. KÉP CIERVA C-30

Cierva legsikeresebb alkotása a C-30 változat lett. (3. kép) A javított változatú C-30A első vásárlói az angolok voltak. 1934 decemberében egy úszótalpas és 10 db kerekos Avro C-30 Rota I-gép került a RAF⁹ állományába. A 70 legyártott C-30 változathoz 37 angol polgári cégekhez, szervekhez került. Jó néhány gépet az újdonságok iránt érdeklődő európai, indiai, kínai, ausztráliai és dél-amerikai tulajdonosok szereztek meg.

Következő változat volt az Avro C-40 Rota II, melyből 5 gépet szereztek be a RAF részére. A gépeket a második világháború kitörésekor a brit expedíciós hadsereggel bevetették francia földön: futárszolgálat, tüzérségi tűzhelyesbítés, légi felderítés és megfigyelés céljából. 1940-ben Dünkirchennél mind az 5 gép elpusztult. A háború kitörésekor az angolok egy tucat civil C-30 gépet besoroztak a hadseregbe. Ezeket és még néhány repülőképes Avro C-30 Rota I-et – összesen 15 gépet – egészen a háború végéig egy önálló autogiró-repülőszázad kötelékében az Anglia különböző helyein telepített lokátorállomások kalibrálására használták.

Érdekes módon Németország feltalálói nem találjuk a forgószárnyasok úttörői között. Kivétel talán dr. Heinrich Karl Johann Focke¹⁰, aki 1936-ban az Fw 61-es megalkotásával beindította a forgószárnyasok fejlesztését. Az akkori zavart politikai helyzetben a náci elbocsátották a Focke-Wulf vállalatotól, de ő megalapította új cégét, a Focke-Achgelist, amely csak forgószárnyas repülőgépekkel kezdett foglalkozni. Először megvásárolta a Cierva C-19 Mark IV. autogiró licencét, majd 1939 közepére elkészítette az Fa 266 típus első példányát, melyet később átkezesztettek Fa 223-ra. (4. kép) Az első prototípus világrekordot állított fel: 1940 októberében 182 km/ó sebességet ért el, 3705 kg repülőtömeggel, majd két nappal később 7100 m magasságra emelkedett. A cég 100 gépre kapott megrendelést és öt alapváltozatot dolgoztak ki:

Fa 223A tengeralattjáró-vadász, 2 db 250 kg-os vízbombával; Fa 223B felderítő; Fa 223C kutató-mentő; Fa 223D szállító; Fa 223E kétkormányos kiképző helikopter.

Fa 223

Az Fa 223EV2 prototípuson megjelent a teljesen üvegezett orr-rész, a teherkabin alatti üveglapok és az orrra szerelt, mozgatható, 7,9 mm-es MG15-ös géppuska. Ez a gép a jobb áramvonalazás révén elérte a 220 km/ó sebességet. Ebből a változathoz minden gép lett. A kísérleteket felgyorsították, és bombatartókat, póttartálytartót, elektromos emelőszerkezetet, mentőkapszulát és dublított kormányt helyeztek el a helikopteren. 1944 végén 400 gépes rendelést kapott a cég, amit azonban már nem sikerült megvalósítani, mert a szövetségesek bombatámadásai következtében az üzemek jelentős része elpusztult. 1945 elején egy szállítórepülő-század állományában volt még néhány Fa 223-as és Flettner Fl-282-es, melyek szállító-, futár- és tüzérségi tűzhelyesbítő feladatokat láttak el. Az Fl-282 típusú helikopter első példánya 1940 júliusában készült el. 15 db elő- és 30 db szériagépet rendeltek, amiből 20 db készült el 1943-ig. Ezt a típust sikeresen alkalmazták mint konvojvédő helikoptert a Földközi-, az Égei- és a Balti-tengereken. Különösen sikeres volt a tengeralattjárók elleni harcban. A tengeralattjáró felderítése után a riasztott bombázó repülőgépet rávezette a célra.

A második világháború kitörése előtt már a francia haderő is rendelkezett egy autogiró-parkkal. A hadseregben 52 db, LeO C-30 típusú licenc alapján gyártott autogiró szolgált. Feladataik hasonlóak voltak az angol autogirókéval. Ezenkívül a francia haditengerészetnek is volt 8 db gépe, melyek a hajók felderítését végezték és 1940. május végéig őrzőrátoztak a La-Manche csatorna felett.

A forgószárnyú repülőszervezetek születésénél ott voltak az oroszok is: Sikorsky és Jurjev, elméleti munkáikkal és – igaz, akkor még nem túl sikeres – kísérletekkel. A fejlesztés azonban a cári rendszer bukása és jó néhány szakember külföldre menekülése után sem állt le. Az eredmény akkor mutatkozott meg, amikor a Vörös Hadsereg légieréjébe – új fegyverként – 1941 nyarán bevonult az autogiro. A gép tervezésénél ismerős nevekkal találkozhatunk. A gép főkonstruktórének és az üzem igazgatójának Kamovot nevezik ki, helyettesének pedig Miilt. A gép az A-7 típusjelzést kapja, a katonai változata pedig az A-7-3a-t. A maga korában talán a legjobban felfegyverzett forgószárnyas volt. Fegyverzetéhez tartozott 3 db 7,62 mm-es géppuska, ebből az egyik egy körsírnre erősített ikergéppuska, amit a megfigyelő kezelte. A szárnyak alatt 4 db FAB-100 bomba, és emellett 6 db 82 mm-es RSz-82 nem irányítható rakéta függesztésére volt lehetőség. A gép hasznos (harci) terhelése 800 kg volt, 2 – 2,5-szer több mint külföldi kortársaié. A gép „ősatya” itt is – mint jó néhány más esetben – a Cierva féle autogiro, konkrétan a C-8 típus volt.

Egy másik autogiró is sikeres lett, pályafutása a hadseregben érte el alkalmazásának csúcspontját. Az USA-ban 1929-ben alapították a Kellett Autogiro Corporation céget, mely a Cierva gépek sikere láttán megvásárolta a gép licencét. A cég első gépe a kétüléses K-2 lett 1931-ben, de ismertebb típusa, a KD-1 változat is elkészült 1934-ben. A gép felkeltette a hadsereg érdeklődését is, és beszereztek 15 db-ot. A Kellett cég autogirója azonban nem az amerikai hadseregben, hanem – a sors iróniája folytán – a császári japán hadseregben futott be igazi karriert. A japán kormány 1939-ben vásárolt egy KD-1A gépet, amelyet átadott egy japán cégnek továbbfejlesztés céljából. A cég a gépet 240 LE-s német motorral szerelte fel, és mint Ka-1 típust kezdte építeni. Az első Ka-1 1941. május 26-án repült. Ebből a gépből összesen 240 db-ot gyártottak a haderő részére. A hadsereg futár- és tűzérsegi tűzhelyesbítő gépként alkalmazta, a haditengerészet pedig a tengeralattjáró-elhárításban vette hasznát. A flotta parti bázisokról és repülőgép-anyahajókról alkalmazta felderítésre. Említésre méltó, hogy a Ka-1 típus tulajdonképpen már felfegyverzett változat volt, 2 db 60 kg-os bombát vagy tengeralattjárók elleni mélységi vízbombákat szállíthatott.

Az Egyesült Államok hadseregének még a háború alatt szolgálatba állított első, egyforgószárnyas helikopterét Igor Sikorsky építette. Az a Sikorsky, aki a cári rendszerben még Oroszországban dolgozott és a forradalom kitörése után vándorolt ki Amerikába. Helikopter építésével 1938-tól kezdett a gyakorlatban is foglalkozni, első gépe 1939. szeptember 14-én a levegőbe emelkedett. 1942-ben már XR-4 típusjelzéssel találkozhatunk ezzel a helikopterrel. Még ugyanebben az évben a hadsereg elfogadja a gépet és megkezdődik a sorozatgyártása R-4 típusjelzéssel. (5. kép) Összesen 131 db készült belőle, melyet hatékony felderítő- és mentőhelikopterként alkalmaznak. Az R-4-es helikopter még igencsak kezdetleges szerkezet volt, ahogy első követőik is: a benzinmotoros erőforrás miatt igen kicsi volt a teherbírásuk, a pilóta mellett maximum néhány embert, esetleg helyettük mindössze

5. KÉP SIKORSKY R-4

egy-kétszáz kilogrammnyi terhet tudtak magukkal vinni. Használhatóságukat mégsem kérdőjelezhetette meg senki, hiszen tökéletesen megfelelték a csendes-óceáni hadszíntéren futárfeladatokra és súlyos sérültek gyors kórházba juttatására; sőt, 1944-ben még egy Burma felett lezuhant repülőgép személyzetét is sikeresen kimentette egy R-4-es. A haditengerészet és a parti őrség is nagy fantáziát látott benne, hiszen a helikoptereknek nem kellett hosszú felszállófedélzet, és úszótalppal felszerelve képesek voltak a vízbe esett embereket kimenteni. Az első helikopterek szinte kizárólag könnyű és erős csöváztestű helikopterek voltak, és ahol lehetett, igyekeztek spórolni a tömeggel.

Az eddig leírtak alapján megállapíthatjuk, hogy a forgószárnyas repülőeszközök fejlődésének története egyidős a merevszárnyú repüléssel, mert képviselői már a kezdet kezdetén ott voltak és maradandót alkottak. A nagyszámú elterjedésüket a bonyolultabb és ezért drágább szerkezetük nehezítette, de az idők során elismert helyet vívtak ki maguknak mind a katonai, mind pedig a polgári repülésben.

Az autogirók és helikopterek második világháborús alkalmazása tekintetében a következőket lehet megállapítani:

- az autogirók és helikopterek katonai és harci alkalmazására – korlátozott mennyiségben és feladatokkal – a hadviselő felek, azaz a német, az angol, a francia, az orosz, az USA és japán haderőiben már a második világháborúban sor került;
- kialakultak a helikopterek katonai alkalmazásának klasszikus feladatai, mint: a légi futárszolgálat, a személyi állomány és anyagok légi szállítása, a harcmező megfigyelése és a légi felderítés, a bajba jutott hajózármány kutatása és mentése, a tengeralattjárók elleni harc (felderítés, csapásmérés – mélységi vízbombák alkalmazása, csapásmérő repülőgépek célra vezetése);
- a háborús tapasztalatok és a technikai fejlődés eredményeként az autogirók fejlesztése abbamaradt, és a figyelem mind polgári, mind katonai vonatkozásban a helikopterek fejlesztésére összpontosult.

A KATONAI ALKALMAZÁS MINŐSÉGI KITELJESÉDÉSE

A helikopter a fegyveres harc új minőségű eszközévé vált. A második világháború befejezésétől napjainkig terjedő időszak a helikopterek és a katonai helikoptererők széles körű fejlesztésének és alkalmazásának időszak. A hidegháború éveiben a teoretikusok úgy gondolták, hogy a helikopter a harmadik világháború fegyvere. Ez természetesen túlzás, de kifejezi azt a tényt, hogy a fegyveres küzdelem egy minőségileg új eszközéről van szó, melynek alkalmazása nélkül elképzelhetetlen bármilyen harctevékenység. A helikopter megingatta az összefegyvernemi harccal, a csapatok mobilitásával és légi támogatásával kapcsolatos korábbi teóriákat is.

A helikopterek első komolyabb, tömeges bevetése a koreai háborúban volt, ahol felderítésre, megfigyelésre, illetve sérültek kimentésére használták őket nagyobb számban. Itt már megjelentek a felfegyverzett helikopterek is, de a korlátozott hasznos terhelés miatt csak két 7,62 mm-es géppuskát vihettek magukkal, ami nem jelentett túl komoly tüzéret. Ezek a gépek még mindig meglehetősen kezdetlegesek voltak és viszonylag kicsi volt a teherbírásuk.

Eközben a világ többi részén is elkezdődött a helikopterek sorozatgyártása, főleg a Szovjetunió és Franciaország tudta felvenni a versenyt az amerikaiakkal; egyre nagyobb helikoptereket sikerült építeniük és a hasznos terhelést is egyre feljebb tornázták. A szovjet Mil Mi-4-es (6. kép) például már 14 katonát vagy 1,6 tonna terhet volt képes felemelni, erőforrása pedig egy II. világháborús dugattyús repülőgépmotor változata volt.

Ez utóbbi rá is nyomta a bélyegét a helikopterek alkalmazhatóságára. A belsőégésű dugattyús motorok a feladatra nehezek voltak, más megoldást kellett találni. Ez pedig fel is tűnt a tengelyteljesítményt leadó gázturbinák képében, noha szkeptikusok akadtak ezen a téren is. A cambridge-i repülőmérnöki iskola egyik professzora, miután megtekintette Frank Whittle¹¹ terveit a sugárhajtóműről, csak ennyit mondott: „Nagyon érdekes Whittle édes fiam,

6. KÉP Mi-4

7. KÉP UH-1 Huey

8. KÉP Mi-24D

de ez sohasem fog működni.” Szerencsére nem lett igaza, és a repülésben megjelent a gázturbinás hajtómű. Gázturbinával először a Kaman K-225-ös helikopter repült. Itt a forgószárnyakat egy lassító áttételen keresztül egy gázturбина hajtja meg, mely azonos méret és tömeg mellett sokkal nagyobb teljesítményt képes leadni, igaz, azon az áron, hogy az üzemanyag-fogyasztása is jelentősen na-

gyobb. A gázturbiná rövid idő alatt szinte teljesen kiszorította a dugattyús motorokat a helikopterekről, azok ma már csak az ultrakönnnyű civil helikoptereken találhatók meg.

Az Egyesült Államokban az UH-1, a keleti blokkban a Mi-8 hódította meg az eget, az UH-1 Huey (7. kép) pedig szinte azonnal indult is a dél-ázsiai hadszíntérre, Vietnámba és Kambodzsa, ahol „mindenes” he-

likopterként szinte a háború jelképévé vált. Csapatszállításra, felderítésre, felszerelések szállítására, sérültek kimentésére használták, felfegyverezve pedig harci feladatokra. A Huey igen sikeresnek bizonyult, ahogy többi társa is, hiszen a légi szállítás nagyon nagy mozgékonyt adott a csapatoknak, így azok rövid idő alatt akár az ellenség hátába is kerülhettek. A tömeges elterjedésre vonatkozó néhány adat: 1970-re már 4000 helikopter volt a térségben. A szállítások méretei szinte elképesztők. 1962 és 1970 között a szállító helikopterek 24,7 millió bevetést hajtottak végre, 38,5 millió katonát, 3,5 millió tonna anyagot és harci technikát szállítottak. Ezek a helikopterek pótolhatatlan kutató-mentő eszközként is jeleskedtek. Az 1965–1969 közötti időszakban 40 471 embert mentettek ki, ezen belül a katapultált hajózárlomány 55%-át.

Azonban a hegyes vidéken a helikopterek egyik sajátos tulajdonságával is találkozhatunk: a magasabb területeken a ritkább levegő miatt csökken a helikopterek teljesítménye, ami miatt kevesebb embert, felszerelést vagy sérültet szállíthattak.

A vietnámi háborúban azonban komoly hiányosságok is felmerültek a felfegyverzett UH-1-esekkel. Miután szállításra tervezték őket, szélesek és nagyok, hiszen ehhez nagy belső tér kellett, amire viszont nem volt szüksége a harci változatnak, hiszen a fegyvereket a gép oldalára, csővázakra erősítették fel. Mint kiderült, a katonák és az anyagi eszközök légi szállítása nemcsak a csapatok mobilitását növelte, hanem a harcmezőt a harmadik dimenzióba is kiterjesztette. A csapatok helikopteres harcbevételére szükségessé tette az ellenség tűzzel való lefogását a földi harc folyamán és a szállító helikopterek repülési útvonalán. Ilyen támogatást a gyalogságnak csak egy új kategóriájú helikopter tudott nyújtani, ez pedig a csatahelikopter, harci helikopter volt.

Ezért egy kifejezetten harci gép fejlesztését kezdték meg, amelynek keskeny, áramvonalas törzse van, nagy sebességre képes, és erős fegyverzettel látták el. Az ambiciózus program eredménye az AH-56 „Cheyenne” lett, de a gép túl bonyolultnak és drágának bizonyult, ezért végül is egy olcsóbb és egyszerűbb alternatívát kerestek.

A Bell¹² az UH-1 alapján, annak meghajtási rendszerét meghagyva létrehozott egy nagyon keskeny törzsű, erősen felfegyverzett helikoptert, az AH-1 Cobrát. A helikopter orrába egy forgatható torony került, amelybe 40 mm-es gránátvetőt és 7,62 mm-es Gatling-géppuskát szereltek, a törzs két oldalára, a csonkaszárnyak alá, négy rögzítési pontra lehetett a nem irányított rakétákat tartalmazó blokkokat, géppuska- vagy gépágyúkonténereket, illetve irányított páncéltörő rakétákat helyezni.

A Szovjetunió is követte a példát, ők a saját szállító helikoptereükből, a Mi-8-asból (8. kép) alakították ki a harci változatot, a Mi-24-et. A gép azonban néhány téren eltér az amerikai ellenfelétől: sokkal nagyobb, és a törzsében deszantteret alakítottak ki, vagyis képes csapatszállításra is. A szovjetek is nagy számban használták helikoptereket az 1980-as évekbeli afganisztáni háborúban, ám ez a hadszíntér jelentősen eltér attól, amelyen az amerikaiak harcoltak egy évtizeddel korábban. Afganisztán hegyes vidékein szintén problémát okozott

a ritka levegő, de még ennél is több gondot jelentett a por, ami a hajtóművekbe kerülve „megette” a gázturbinák lapátjait, ezért hamarosan szinte minden szovjet helikopteren megjelentek a centrifugális elven működő porszűrők. A szovjet helikopterek legnagyobb gondja viszont hamarosan a CIA¹³ által az afgán ellenállókhoz eljuttatott vállról indítható légvédelmi rakéta lett, mely a hajtóműből kiáramló hőt követte.

JELEN ÉS JÖVŐ

Az USA-ban az AH-64 (9. kép), a Szovjet-unióban a Mi-28 és a Ka-50/52 (10. kép), Dél-Afrikában a Rooivalk, Európában pedig a Mangusta és a Tiger/Tigra (11. kép) jelentette a következő lépést. A kritikus helyeket páncéltattal látták el, mindent megtéve a gép és a legénység túléléséért. No persze a páncéltatt egy helikopter esetében leginkább könnyű kevlar-szálas kompozit műanyagokat jelent, amelyek a repeszekről és a kézfegyverek tüzetől óvják a legénységet és a hajtóművet. Ezek a gépek olyan rögzített futóművel készülnek, amelyek kemény földet éréskor elnyelik a becsapódási energia egy részét, a maradékot pedig a speciálisan kialakított ülések próbálják levezetni, hogy a pilóta túlélhessen egy zuhanást.

A Ka-50 érdekes vonása a katapultülés, a helikopterekben ez az eszköz ritka jelenség, mivel katapultálás előtt valahogy el kell távolítani a forgó rotort (vagy rotorokat) a géptől, például lerobbantják a lapátokat. Mivel pedig a harci helikopterek jellemzően úgyis kis magas-

9. KÉP AH-64 „APACHE”

ságban repülnek, így nincs meg a kellő reakcióidő a cselekvésre. A Ka-50 esetén is csak mintegy 100 méter felett van jó esély a túlélésre katapultálásakor. Persze a dolgot onnan is meg lehet közelíteni, hogy ha egy AH-64 vagy Tiger mondjuk 600 méteren kap végzetes találatot, akkor ott a személyzet maximum buzdognóva meghúzza a katapult fogantyúját...

Fegyverzet terén a 30 mm-es gépágyúk lettek általánosak, melyek páncéltörő lövedékei akár egy harckocsi páncéltatának gyen-

gebb részeit is képesek átütni, illetve az irányított páncéltörő rakéták harckocsi-elhárításra, valamint a NIR¹⁴ alkalmazása baráti egységek tűztámogatására. Viszonylag friss a hőkövető légiharcrakéták feltűnése, melyek segítségével az ellenséges helikopterek (repülőgépek) leküzdését könnyítik meg.

A szállítóhelikopterek terén elsősorban a megbízhatóság növelése kapott nagy figyelmet, valamint az NVG¹⁵-rendszerek elterjedése, illetve a modern navigációs és kommunikációs rendszerek alkalmazása. A különleges feladatokat ellátó (például speciális egységeket szállító) helikopterek esetén mindez hatványozottan igaz; ezek a gépek légi utántöltésre képesek (pl. a viszonylag lassan repülni képes C-130-asokból is feltankolhatják magukat), vagyis a hatótávolságuk jelentősen megnőtt. Emellett még pluszüzemanyag-tartályokat is beépítettek, radarral szerelték fel őket, a nagyobb veszélyek miatt páncéltattal látták el, az önvédelemre pedig a szállítóhelikoptereken szinte általánossá vált a door gunnerek¹⁶ és a különböző űrméretű géppuskák alkalmazása.

A helikopterek egyik fő dilemmája a korlátozott végsebesség, az akadály pedig pont az, ami a helyből fel- és leszállást, illetve a lebegést lehetővé teszi. Ehhez ugyanis nagy forgószárnyra van szükség, de az a gép egyre gyorsabb haladásával egyre nagyobb ellenállást produkál. A hagyományos helikopterek tartós vízszintes repülésben elérhető végsebessége 300 km/h körül alakul (de inkább alatta). Különlegesen kialakított forgószárnylapátokkal elérhető a 400 km/h is, például az 1960-as évekbeli AH-56 Cheyenne esetén egy tolólégcsavart szereltek a gép farkára, amellyel képes volt 408 km/h-s végsebességet elérni. De az elérhető sebesség ennél tovább már nehezen fokozható, hiába szerelnék akár egy „bivalyerős” sugárhajtóművet a gépre, valamit tenni kell a rotorral.

Szintén gond, hogy a helikopter közismeretlen zajos, vagyis már messziről hallható, ezt megoldani pedig nem túl egyszerű. Ugyan a gázturbinára lehet egyfajta hangtompítót szerelni, de a fő zajforrást a rotorok jelentik, amelyet csak bizonyos szintig lehet csökkenteni a rotorlapátok számának növelésével, illetve

10. KÉP KA-50 „BLACK SHARK”

11. KÉP EC-665 „TIGER”

SIKORSKY S-92 KUTATÓ-MENTŐ HELIKOPTER

azok megfelelő kialakításával. A hagyományos helikopter elrendezésénél alkalmazzák azt a megoldást, hogy a farokrotor egy házban foglal helyet mint egyfajta ventilátor, vagy magát a farokrotort gázsugár-kiáramlással pótolják (Coanda-elv¹⁷).

Problémát jelent a hajtómű által kibocsátott hő. Ennek csökkentésére a gázturbinából kiáramló forró levegőt a környezeti hideg levegővel keverik, és felfele, a főrotor irányába térítik ki, így annak légárama szétteríti a meleg levegőt. E probléma különösen azért kényes, mert a vállról indítható infravörös irányítású légvédelmi rakéták jelentik az egyik legnagyobb veszélyt. Ha már elindították a rakétát, akkor csalik kidobásával lehet védekezni, illetve infravörös zavarórendszer alkalmazható, ami megpróbálja elvakítani a rakéta hőérzékelőjét.

Harci gépeknél fontos a radarkeresztmetszet csökkentése is, ami annyit tesz, hogy a rádióhullámokat minél kisebb felület verje vissza, vagyis a gép alakját úgy tervezik meg, hogy minél simább legyen, a lehető legkevesebb él törje meg. Például a fegyverzetet a gép törzsébe igyekeznek elhelyezni. Ezt eddig csak a „Comanche” helikopternél tartották kellőképpen szem előtt.

A legjobb megoldás azonban még mindig a rejtőzés: kihasználni a terep által nyújtott fedezéket, a fák vagy éppen az épületek mögé bújni. Hogy így is lássanak, a rotor fölé helyezik az érzékelőket, így elég azokat kidugni a fedezékből, és a pilóták így biztonságosan felderíthetik a célpontokat. Mivel a gép nagy része takarásban van, így nemcsak észrevenni nehezebb őket, de megtámadni is. Ennek a megoldásnak a hátránya, hogy a „turbán” jelentősen növeli a légellenállást, ezáltal csökkenti a gép elérhető maximális sebességét.

A leírtak alapján megállapítható, hogy a második világháború utáni időszak – a helyi háborúk időszaka – nagyon sok tapasztalathoz jutatta a fegyvertervezőket. A tapasztalatok feldolgozása és a gyakorlatba való átültetése nyomán születtek meg a korszerű harci és szállítóhelikopterek, melyek harcászati mű-

szaki jellemzői lehetővé teszik a szárazföldi csapatok hatékony támogatását azzal, hogy a korábbi háborúk tapasztalataiból kiindulva optimális harcászati fogásokat alkalmaznak:

- repülés a cél körzetébe az ún. biztonsági folyosóban, azaz H_z15 m repülési magasság alatt;
- a terepdomborzat és a különböző építmények kihasználása az álcázásra és az ellenséges tűz elleni védelemre;
- a rakéták indítása 30–100 m magasságra való emelkedés után;
- gyors elrepülés a legközelebbi fedezék mögé oldal- vagy hátsó irányba, hogy a lehető legkisebb felületet nyújtsa a légvédelmi tűznek;
- éjjellátó berendezések alkalmazása;
- korszerű navigációs és felderítő eszközök alkalmazása;
- önvédelmi és EHC¹⁸-berendezések használata.

A megszerzett tapasztalatokat gyarapították az utóbbi években és évtizedekben lezajlott háborúk és helyi konfliktusok is. Az öbölháborúban például korszerű harci helikopterek tevékenykedtek, mégpedig szoros és hatékony együttműködésben csatarepülőkkel. A harci helikopterek magas szerepvállalása a harckocsik elleni harcban azzal magyarázható, hogy a korszerű földi-légi támadó hadműveletben az ellenséges csapatokat hadműveleti felépítésük teljes mélységében egyidejűleg pusztítják még olyan mélységben is, ahová a helikopterek harcászati hatósugara már nem terjed ki. A harci helikopterek az öbölháborúban nemcsak a harckocsikra, hanem más objektumokra is mértek csapásokat. Többek között éjszaka Irak 700 kilométeres mélységében lévő kulcsfontosságú lokátorállomásaira, melynek eredményeként azonnal megindulhatott a szövetséges légierő támadása a kijelölt célpontok ellen.

A második nemzedékhez tartozó csapásmérő helikopterek képesek jól alkalmazkodni a földi célok elleni tevékenység körülményeihez. Gyors mennyiségi növekedésük eredményeként indokoltan feltételezhető, hogy az ellen-

séges vadászokkal és harci helikopterekkel való megütközésük – azaz védelmi és támadó légi harcuk – mind valószínűbb lehet. Joggal vizsgálható tehát a kérdés: képesek a harci helikopterek légi harcot vívni?

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Pokorádi László: A helikopteres repülés első száz éve (Debreceni Szemle, 2009. (17. évf.) 1. sz., 3–18. o.)
- Bödök Zsigmond: Magyar feltalálók a repülés történetében Nap Kiadó (Dunaszerdahely); ISBN: 80-89032-19-2; Letöltés helye és ideje: mek.oszk.hu/03200/03277.pdf, 2012. 06. 25. 17.55)
- All the World's Rotorcraft (Kiadó: „avia.russian.ee” internetes folyóirat; Letöltés helye és ideje: ud:http://avia.russian.ee/helicopters_eng/the_history_of_helicopters_bell_ah-1_bell_ah-1_focke_drache_kamov_r.htm, 2012. 07. 01. 19.13)
- Szilvássy László: A harci helikopterek fejlődése a hőskortól napjainkig (Szolnoki Tudományos Közlemények XI. 2007.; Letöltés helye és ideje: http://www.szolnok.mtesz.hu/sztk/kulonszamok/2007/cikkek_pdf/Szilvassy_Laszlo.pdf, 2012. 06. 22. 18.34)
- Wikipedia, The Free Encyclopedia

¹ Charles Holland Duell (1850. Cortland – 1920.Yonkers) az amerikai Találalmányi Hivatal vezetője

² Lord Kelvin (William Thomson) (1824. Belfast – 1907. Largs) matematikus, mérnök, fizikus

³ Leonardo da Vinci

⁴ Mihail Leontyjevics Mil (1909. Irkutsk – 1970. Moszkva) mérnök, repülőgép- és helikoptertervező

⁵ William Edward Boeing (1881. Detroit – 1956. Seattle) faipari mérnök, hajó-, majd repülőgép-építő

⁶ Nyikolaj Iljics Kamov (1902. Irkutsk – 1973. Moszkva) mérnök, repülőgép- és helikoptertervező

⁷ Igor (Ivanovics) Sikorsky (1889. Kijev – 1972. Easton) mérnök, repülőgép- és helikoptertervező

⁸ Autogiró („önmagától forgó”) forgószárnyas repülőgép

⁹ RAF – Royal Air Force – Brit Királyi Légierő

¹⁰ Dr. Heinrich Karl Johann Focke (1890. Bréma – 1979. Bréma) mérnök, repülőgép- és helikoptertervező

¹¹ Sir Frank Whittle (1907. Earlsdon – 1996. Columbia) RAF-pilóta, mérnök, a sugárhajtómű felfedezője

¹² Lawrence Dale Bell (1894. Mentone – 1956. Buffalo)

¹³ CIA – Central Intelligence Agency (Központi Hírszerző Ügynökség)

¹⁴ NIR – nem irányított rakéta

¹⁵ NVG – Night Vision Goggles – éjjellátó szemüveg

¹⁶ Door gunner – fedélzeti (ajtó) lövész

¹⁷ Marie Henri Coanda (1886. Bukarest – 1972. Bukarest) repülőmérnök, aerodinamikus

¹⁸ EHC – elektronikai harc

Pongrácz Gábor főhadnagy:

KUTATÁS A PILÓTA NÉLKÜLI LÉGI JÁRMŰVEK ALKALMAZÁSÁNAK LÉGIKÖZLEKEDÉS-BIZTONSÁGI ASPEKTUSAIRÓL

2012 januárjától az Óbudai Egyetem és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem oktatói és kutatói megkezdhetik azt a munkát, melyre az előző évben nyújtottak be közös pályázatot. Az Új Széchenyi Terv keretén belül és az Európai Unió társfinanszírozásával megvalósuló „TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-0001 Kritikus infrastruktúra védelmi kutatások” célja, hogy egy-egy, nemzeti szinten elfogadott kutatási keretet („fogalomtárat”) hozzon létre, elemezze a legújabb generációs számítási és kommunikációs technológiák hatásait és azokat beépítse a kritikusinfrastruktúra-védelmi stratégiákba, továbbá, hogy rugalmas, öndiagnosztizáló és öngyógyító fizikai és kiber-infrastrukturális elemeket (módszereket, eljárásokat, technológiákat, szolgáltatásokat) dolgozzon ki. A kutatás *Adatintegráció* elnevezésű alprogramjában több kiemelt kutatási terület is foglalkozik a pilóta nélküli légi járművekkel (Unmanned Aerial Vehicle, a továbbiakban: UAV). Közülük az egyik az UAV-k jövőbeni alkalmazásának kérdéseit, a polgári légi forgalom által használt légtérbe történő integrációjukat, illetve a kritikus infrastruktúrára és a légi közlekedésre gyakorolt hatásait és kockázati tényezőit kutatja.

Napjainkra a pilóta nélküli légi járművek technológiai színvonala elérte azt a szintet, hogy számos területen alkalmassá váltak a hagyományos repülőgépek, helikopterek által végzett feladatok ellátására. A fegyveres erők már évek óta sikerrel alkalmazzák ezeket az eszközöket főként olyan területeken, ahol pilóta vezette társaik bevetése túl nagy kockázattal, vagy megengedhetetlenül magas költségekkel járna. A katonai UAV-k némelyike ma már képes részt venni több napig tartó feladatokban, akár leszállás nélkül is, jelentősen növelve ezzel a felderítés képességeit.

Magyarországon egyelőre az egyetlen UAV-felhasználó a Magyar Honvédség a *Skylark 1LE* típusú UAV-k alkalmazásával. Ezeket az eszközöket harcászati felderítési feladatok végrehajtására alkalmazzák, elsősorban az afganisztáni hadszíntéren. A *Skylark* kezelőszemélyzete Magyarországon sajátítja el az üzemeltetéshez elengedhetetlen elméleti ismereteket. A gyakorló repülések a hatályos jogforrások alapján azonban kizárólag katonai feladatokra elkülönített légterekben hajthatók csak végre. Hazánkban elegendő számú, e célokra felhasználható légtér áll rendelkezésre. Időközben más állami szervezetek, potenciális felhasználók (rendőrség, katasztrófavédelem, Nemzeti Adó- és Vámhivatal stb.) is jelezték:

A PILÓTA NÉLKÜLI LÉGI JÁRMŰVEK NAPJAINKBAN MIND NAGYOBB JELENTŐSÉGGEL BÍRNAK

amennyiben a jogszabályi környezet valamikor lehetővé tenné az UAV-k alkalmazását elkülönített légtereken kívül is, abban az esetben légi megfigyelési, felderítési célokra is használnák azokat. Az állami szférán kívül a polgári oldal számos területén mutatkozik egyre nagyobb igény az UAV-k felhasználására. Ilyen lehet a közlekedési, a gáz-, illetve villamoshálózat vezetékeinek légi ellenőrzése, a mezőgazdasági terménybecslés, építési területek légi fotózása, továbbá az eszközök hobbiszintű felhasználása.

Az UAV-nak a polgári légi forgalom által használt légtérbe történő integrációja több repülésbiztonsági kérdést is felvet. Ezeknek alapja, hogy jelenleg a légi járműért – és az azzal okozott bármilyen kárért – elsősorban felelős személy a fedélzeten tartózkodó pilóta, a parancsnok. Az UAV-k esetében azonban nem beszélhetünk a konvencionális értelemben vett pilótáról, így a rá vonatkozó szabályozóknak is bizonyos mértékben eltérőnek kell lenniük. Mindezek ellenére az EUROCONTROL

előzetes álláspontja alapján 2016-ban már feltűnhetnek Európa egén nemcsak katonai, de polgári felhasználású UAV-k is. Hogy ez mekkora kihívást jelent a nemzetközi és a nemzeti jogalkotók, valamint a velük foglalkozó szakemberek számára, jól reprezentálja, hogy nemzetközi szinten már 2002 óta folynak az előkészítő munkák, azonban mindmáig nem született egységes páneurópai szabályozás a pilóta nélküli eszközök kérdéskörében.

REPÜLÉSI SZABÁLYOK

Függően az időjárási körülményektől, illetve a feladattól a repülést alapvetően két szabály szerint kell végrehajtaniuk a repülés résztvevőinek. Az egyik közülük a *Visual Flight Rules* (látvarepülési szabályok, a továbbiakban: VFR), mely során a pilóta alapvetően a repülőgépből kitekintve, vizuális meggyőződés alapján tájékozódik, navigál és tart elkülönített más légi járművektől, valamint a tereptől. A másik alapvető szabály az *Instrument Flight Rules* (műszer szerinti repülés, a továbbiakban: IFR), amely során a fedélzeti navigációs berendezésekre hagyatkozva hajtja végre a repülési feladatot. Már a kutatás kezdeti szakaszában felmerült egy kérdés, nevezetesen, hogy az UAV-repülés VFR- vagy IFR-szabályoknak megfelelően működő légi forgalomnak minősül-e. A szakértők egy része azt az álláspontot képviseli, hogy mivel a pilóta nem tartózkodik a fedélzeten, így az kizárólag IFR-repülés lehet. Ezzel a koncepcióval szemben azonban számos szakértő azt vallja, hogy az UAV-ra telepíthető, 360 fokban forgatható nagyfelbon-

MIKRO UAV

A JELENLEG RENDSZERBEN LÉVŐ LEGNAGYOBB TÖMEGŰ UAV, A GLOBAL HAWK

UAV-KEZELŐSZEMÉLYZET

tású kamerák képe jobb kitekintést engedhet az UAV kezelőszemélyzete részére, mint a hagyományos repülőgépek pilótafülkéje. További kérdés, hogy az UAV-k milyen kategóriákra bonthatók és a kialakítandó szabályozói háttér a különböző kategóriájú UAV-k esetén hogyan alkalmazható. Egyértelműen szét kell választani a néhány kilogramm össztömegű eszközöket a közepes, illetve a Global Hawk méretű, nagy hatótávolságú felderítő repülőgépektől. A kategóriák kialakítása során többek között figyelembe kell venni az UAV össztömegét, repülési sebességét, legnagyobb repülési magasságát, hordozható hasznos tömegét (kamera vagy egyéb megfigyelő rendszerek, fegyverzet stb.), valamint minden olyan repülési paramétert, amely repülésbiztonsági szempontból befolyásoló tényezőként merülhet fel.

A kategorizálás során tisztázandó, hogy a jelenleg főként sport-, illetve hobbicéllal üzemeltetett modell-repülőgépek – amelyek komolyabb példányai hasonló repülési paraméterekkel rendelkeznek, mint egy alacsonyabb kategóriás katonai UAV – hova sorolhatók be a pilóta nélküli eszközök szabályozásában, és milyen követelmények támaszthatók azok felhasználóival szemben. Napjainkban bárki vásárolhat olyan néhány kilogramm tömegű modell repülőgépet, amely nem megfelelő használat esetén komoly károkozásra lehet képes a földön, illetve a levegőben, akár más légi járművel való ütközés során.

A kutatás céljai közé tartozik többek között, hogy megvizsgálja az UAV üzemeltetőjével szemben támasztott követelményrendszert, és az eredmények alapján a jogalkotó megkezdhesse a jogszabály-módosítási folyamatokat. A hagyományos repülőgépek pilótái, a repülő-műszaki szakszemélyzet, illetve a légiforgalmi irányítók munkája egyaránt hatósági szakszolgálati engedély meglétéhez, illetve

repülőorvosi alkalmassági vizsgálatához kötött. Kérdésként merülhet fel, hogy az UAV pilótájának vajon milyen eltérő vagy további alkalmassági feltételeknek kell megfelelnie. Az UAV-k kategorizálása során meg kell határozni, hogy mely kategóriák üzemeltetése legyen szakszolgálati engedélyhez kötött, valamint, hogy az engedély megszerzése milyen tudásanyag ismeretét követelje meg.

TECHNIKAI KIHÍVÁSOK

A probléma másrészt technikai jellegű, hiszen szükséges csökkenteni azt a biztonsági kockázatot, amely alapvetően az UAV-k esetében abból származik, hogy a légi járműért elsődlegesen felelős személy, a pilóta nem tartózkodik a fedélzeten. Ennek a helyzetnek a kiküszöbölésére folynak azok a kutatások, amelyek az UAV felhasználásában az úgynevezett „sense and avoid”² rendszerek használatát célozzák meg. Ezek az eszközök bizonyos esetekben automata funkciókat léptethetnek életbe más légi járművek elkerülésére, illetve más rendszerek olyan körkörös videoképet biztosítanak a földi személyzet számára, amely lehetővé teszi az esetleges konfliktusforrások elkerülését. Az UAV-k esetében azonban a „sense and avoid” rendszereknek a légi forgalom más résztvevőitől való elkülönítés mellett biztosítaniuk kell a földfelszínnel, tereptárgyakkal történő ütközés elleni védelmi megoldásokat, továbbá a veszélyes meteorológiai jelenségek kikerülésére alkalmas funkciókat. A távvezérelt UAV-k esetében olyan technológiai biztosítékokat kell rögzíteni, amelyek garantálják, hogy az UAV és a kezelő közötti adatkapcsolat, valamint a vezérlés megszakadása esetén sem jelenthet veszélyt az eszköz sem más légi járműre, sem pedig a földön tartózkodó személyekre, anyagi javakra.

Figyelemmel arra, hogy az UAV integrációjával foglalkozó kutatási alprogram a kritikus infrastruktúrávédelmi kutatások alá tartozik, meg kell vizsgálni, hogy az UAV-k illetéktelen, illetve jogosulatlan polgári alkalmazásai mi-

POLGÁRI FELHASZNÁLÁS: A BHE BXAP14 UAV-JA

lyen biztonsági kockázatokat hordozhatnak magukban, illetve azt, hogyan akadályozható meg a szabályosan üzemeltetett UAV-k eltérítése és esetlegesen fegyverként történő alkalmazása. A feltárt biztonsági kockázatok felszámolása vagy minimalizálása érdekében a szabályozói környezet olyan irányú módosítását szükséges javasolni, hogy mind az állami, mind a polgári felhasználói igények a repülésbiztonság színvonalának megőrzése mellett legyenek kielégíthetőek.

Annak ellenére, hogy ma még számos technikai, jogszabályi és egyéb szakmai kérdés vár megoldásra e területen, a pilóta nélküli légi járművek megjelenése a polgári légi forgalom által használt légterekben a fejlődés elkerülhetetlen lépcsőfokának látszik. A bemutatott kutatás, valamint több hazai és nemzetközi szervezet is azon dolgozik, hogy – eleget téve a repülés fejlődési igényeinek, a légi közlekedés biztonságának szavatolása mellett – a pilóta nélküli rendszerek mielőbb integrálhatóvá váljanak a jelenlegi légi közlekedési környezetbe. Az integráció kétségtávolú forradalmasítja a légi közlekedést, megnyitva olyan kapukat, amelyek ezelőtt elképzelhetetlenek voltak a polgári repülésben. Csak idő kérdése, hogy az UAV elterjedését követően mikor jelennek meg az első pilóta nélküli személy- és teherszállító repülőgépek is.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- 1995. évi XCVII. törvény a légi közlekedésről
- 26/2007. (III. 1.) GKM–HM–KvVM együttes rendelet a magyar légtér légi közlekedés céljára történő kijelöléséről.
- Palik Máttyás: Pilóta nélküli repülés – légi közlekedésbiztonság. Repüléstudományi Konferencia 2008 – 70 éves a légierő tudományos konferencia kiadványa.
- MQ-1 Predator unmanned aircraft, armed with AGM-114 Hellfire missiles, (U.S. Air Force photo/Lt Col Leslie Pratt).
- http://www.livingroom.org.au/uavblog/archives/micro_uav_flies_like_an_insect.php (Megnyitva: 2012. augusztus 31.).
- http://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:RQ-4_Global_Hawk_2.jpg (Megnyitva: 2012. augusztus 31.).
- <http://www.flightglobal.com/blogs/learnmount/2010/03/think-there-are-loads-of.html> (Megnyitva: 2012. augusztus 31.).
- <http://www.bhe-mw.eu/?page=details&id=458&level=1&parent=418> (Megnyitva: 2012. augusztus 31.).

¹ A biztonságos légi közlekedés fejlesztésére létrehozott, európai kormányközi szervezet. Jelenleg 39 ország és az Európai Bizottság is tagja. Célja a légi közlekedés biztonságának fokozása mellett a teljesítményközpontú szemlélet meghonosítása és a légi közlekedés okozta környezeti károk csökkentése.

² A rendszer a „konvencionális” légi járműveken alkalmazott Airborne Collision Avoidance System/Traffic Alert and Collision Avoidance System működési elvét követi.

Lázár Tibor százados–Naszradi Miklós százados:

AZ EJTŐERNYŐS MŰVELETEK ALKALMAZÁSA A MODERN HADVISELÉSBEN

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

Az ejtőernyők katonai alkalmazása a modern hadviselés során több, egymástól jól elkülöníthető fázison ment keresztül. Első alkalmazási területük az első világháborúban és az azt közvetlenül megelőző időszakban személyi mentőernyőkként a különféle légi járművek személyzetének biztonságos földre juttatása volt.

Az ejtőernyők katonai célú alkalmazásának valódi jelentősége azonban a vertikális átkaroló műveletek megvalósíthatóságában mutatkozott meg. Ezt a lehetőséget felismerve a második világháború kitörésének idejére már több ország rendelkezett ejtőernyőegységekkel, amelyeknél az ejtőernyőket a harcoló csapatok tömeges kijuttatásának eszközeként alkalmazták. Ezzel egy időben jelentek meg a körkúpolás teherernyők is, amelyek az utánpótlás földre juttatását biztosították alacsony súlyhatár mellett és korlátozott pontossággal.

Az ejtőernyők katonai alkalmazásában az áttörést a légcéllás ejtőernyők rendszeresítése¹ jelentette. Ezekkel az ejtőernyőkkel már lehetővé vált kis csoportok észrevétlen kijuttatása a műveleti területre. Ennek elsődleges módja a nagy magasságban végrehajtott ugrás után az ejtőernyők nagy magasságban történő nyitása (HAHO ugrás)² és besiklás a célterületre.

Az ejtőernyők alkalmazásának legmodernebb válfaja a GPS-irányítású légcéllás teherernyőrendszerek használata. E rendsze-

rek használatának közös elve, hogy az ejtőernyő irányítószinóirjaihoz egy GPS-irányítású szervómotoros vezérlőegységet csatolnak, amely az irányítószinórok mechanikai mozgásával az ereszkedés pályáját meghatározva juttatja el a terhet az előre kijelölt pontra.

LÉGCÉLLÁS TEHEREJTŐERNYŐ-RENDSZEREK

A légcéllás ejtőernyőrendszerek katonai alkalmazásának potenciálja megkérdőjelezhetetlen. Amikor különböző terheket repülőgépek juttatnak célba, felszállás után és leszállás előtt nagy valószínűséggel válnak a légvédelem célpontjává. A szállító repülőgépek útja az ellenfél által is pontosan nyomon követhető, a teher kirakásának helye meghatározható. A teherrendszerek azonban nagy magasságból biztonsággal dobhatók, ereszkedésük során nincs sem hő-, sem fény- vagy hangkibocsátás, és jelenlétük radarral is csak nehezen mutatható ki, mivel a felületük viszonylag kicsi és csak minimális mennyiségű fémalkatrészt tartalmaznak. További előnyük, hogy üzemeltetésükhöz közvetlen személyzetre nincs szükség, és beszerzési költségük is versenyképes. Amennyiben egy teherdobási művelet kudarcba fullad és az eszköz megsemmisül, az eset nem követel emberi életet, és a légcéllás teherernyőrendszer elvesztéséből fakadó anyagi veszteség is csupán töredéke bármely légi jármű árának, amely hasonló méretű teher célba juttatására képes. E technikai lehetőségek köszönhetően megoldódik az elöretolt

erők precíziós utánpótlása, ami meghosszabbítja a műveleti területen eltölthető időt.

A jelenleg elérhető légcéllás teherernyőrendszerek (GigaFly, DOP-1M, Sherpa) lényegesen eltérnek egymástól a maximális terhelést, az alkalmazási területek változatosságát, illetve az irányítás módját tekintve.

Terhelés tekintetében pillanatnyilag az amerikai Airborne Systems³ által gyártott GigaFly elnevezésű rendszer képes a legnagyobb tömegű teher célbajuttatására. A GigaFly maximális terhelhetősége 42 000 font, azaz mintegy 19 000 kilogramm.

A katonai ejtőernyős felszereléseket is gyártó cseh MarS cég 2009 márciusában tartott bemutatót Magyarországon, melynek során kétezer méterről dobták le a cég DOP-1M rendszerét, mely az előre meghatározott földet érési ponttól mindössze tizenöt méterre ért földet. A cseh rendszer újdonsága a hagyományos tandemernyő-kupola használata, amely – ellentétben a többi légcéllás ejtőernyőrendszer kupoláival – a terhek célbajuttatásán túlmenően a kompatibilis hevederzethez csatlakoztatva személyekkel történő alkalmazásra is bevethető⁴.

A kanadai MMIST cég által kifejlesztett Sherpa teherernyőrendszer különlegessége, hogy automata üzemmódról bármikor átkapcsolható földről vagy levegőből történő kézi vezérlésre. Lehetőség nyílik továbbá arra is, hogy a Sherpát beprogramozzák egy földi irányadó jeleinek vételére; ebben az esetben a jelforrás 200 méteres sugarán belül ér földet.

A célpontot megközelítve a Sherpa háromféle üzemmódban landolhat. Ezeröttszáz méterről a teherernyő egy 80 m sugarú spirális pályán kezd süllyedni a célpont körül, majd minden egyes kör megtétele után az irányítószinór további behúzásával folyamatosan csökkenti a süllyedés rádiuszát. Ez az úgynevezett közvetlen földet érési üzemmód nagy pontosságot biztosít, viszont a spirális pálya következtében a földet érés komoly terheléssel jár.

Amikor a pontosság kevésbé fontos, a Sherpa szintén ugyanazt a 80 m sugarú megközelítési módot követi, azonban közvetlenül földet érés előtt szélel szembe fordul, hogy lecsökkentse a sebességét a teher kíméletes célba juttatása érdekében. Ennek az üzemmódnak különösen sérülékeny felszerelések szállítása esetén van jelentősége.

A harmadik lehetőség a távirányított üzemmód. Ebben az esetben a légcéllás teherernyő ereszkedési pályáját – távirányítást alkalmazva – az operátor irányítja és közvetlenül földet érés előtt kilebegtetheti a siklóernyőt, így a földet érés a lehető legkisebb terheléssel jár.

GÉPBE SZÁLLÁS

ÉRNYŐHAJTOGATÁS

EJTŐERNYŐS KATONAI MŰVELETEK NAPJAINKBAN

A kis létszámú, különlegesen kiképzett és felszerelt alegységek nap mint nap hajtanak végre ejtőernyős műveleteket a világ válságzócaiban. Ha a nagyobb ejtőernyős műveleteket szeretnénk sorra venni, akkor beszélünk kell az 1989 decemberében végrehajtott panamai hadműveletről, melynek során a 75. Ranger Ezred és a 82-es Légideszant Hadosztály ejtőernyős katonái hajtottak végre harci ugrást. 2001. október 19-én Észak-Afganisztánban ismét a 75. Ranger Ezred kerül harci alkalmazásra ejtőernyős kirakással. Kétszáz ranger (az Amerikai Egyesült Államok hadseregének különlegesen felkészített elit rohamosztágosai) katonát PSYOPS lélektani műveleti feladattal dobtak le felszereléssel együtt Afganisztánban, hogy hangosbeszélők segítségével tájékoztassák és agítják az afgán lakosságot. Az ejtőernyős-alakulatok megérkezésére nem kellett sokat várni, hiszen 2003. március 23-án az USA 173. Airborne (Légimozgékonyaságú) Dandár közel 1000 katonája harci ugrást hajtott végre Észak-Irakban az Operation Iraqi Freedom művelet keretein belül. Az ejtőernyősök éjszaka alacsony magasságon – 600 láb (180 méter) – ugrottak ki az őket szállító C-17-esekből. Az időjárás kedvezőtlen volt, hiszen az ugrást megelőző napokban eső esett, sár volt a földet érési területen, és sem holdfény, sem a csillagok sem segítették a műveletet. Harciaszati szempontból viszonylag nagy magasságból érkeztek az avianói (Olaszország) légi bázisról felszálló C-17-es szállító gépek (30 000 láb – 9000 méter – magasan), és innen meredek szögben ereszkedtek a célterület (Kundish-völgy) fölé 600 lábra, ahonnan végrehajtották az ugrást. Ez volt a Market Garden hadművelet óta a legnagyobb ejtőernyős művelet. Az ósageg 2004 februárjáig maradt Irakban és folytatta harci feladatait. A különleges műveletek nem publikusak, ezért nem nagyon rendelkezünk azokról információval.

2004. június 23-a nevezetes dátum lett az amerikai tengerészgyalogság történetében, ugyanis 35 évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a tengerészgyalogság felderítő (Force Recon) újra HAHO-HALO ejtőernyős ugrást hajtsanak végre. Tengerészgyalogosok első ilyen típusú ugrására 1966. június 14-én a vietnami háborúban került sor⁵.

TEHERDOBÁS HARCI KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT

Nem szükséges azonban ennyire visszamenünk az időben, hogy ejtőernyős alkalmazással találkozzunk, hiszen napjainkban az afganisztáni hadszíntéren mindennaposak az utánpótlásdobások ejtőernyők segítségével. 2009-ben a magyar OMLT állománya az Ohioi Nemzeti Gárdával karöltve hajtott végre ilyen harci feladatot. A hitelesség kedvéért idézem Molnár Zsolt ezredesnek, az OMLT 01 parancsnoknak jelentését a feladat végrehajtásáról:

„A légi utánpótlás lehetősége, mint harci és nem harci anyagok csapatokhoz való juttatása, az egyik legfontosabb lehetőségek közé lépett elő napjaink válságövezeteiben. Az MH Műveleti Támogató és Összekötő Csoport (OMLT 01) első váltásának idejében két alkalommal került sor légi úton történő utánpótlás fogadására, 2009. május 22-én, illetve 2009. június 21-én.

Az első utánpótlásra (dobásra) május 22-én Afganisztánban harci körülmények között került sor, ezúttal ez az esemény kerül kifejtésre. A dobás ötnapos előkészítést igényelt, amelyet a csoport amerikai tagjai koordináltak, mivel a segítség a bagrami amerikai légbázisról érkezett. A csoport vezetése felmérte az előzetes igényeket és arra az elhárításra jutott, hogy az azonnali feladatok megkövetelik azt a gyorsaságot, amelyet az afganisztáni viszonyok között a légi utánpótlás (teherdobás) képes biztosítani. Ezek első-sorban műszaki szakanyagokat (homokzsák, gyors telepítésű drótakadályok) valamint élelmiszer- és vízutánpótlást jelentettek.

Az igények felterjesztését és visszaigazolását követően a dobásért felelős tiszt kijelölte

és szemrevételezte a dobási zónát. A dobás területe a csoport települési helyétől nem messze (2 km) került kijelölésre. A dobás ideje előtt 12 órával a biztosítócsoporthoz elfoglalta a kijelölt helyét a biztosítási zónában. A biztosító-alegység zárta a területet és felkészült a harcérintkezésre, arra az eshetőségre, ha az ellenállók megzavarják a légi dobást, illetve megakadályozzák azt.

A zárást a csoport több zónára osztva körkörösén hajtotta végre. A külső zónában megfigyelők, a harmadik zónában járőrök és ellenőrzőpontok kerültek működtetésre, a második zónában közvetlen biztosítócsoporthoz települtek, felkészülve terepszakaszok foglalására. A belső zónában került telepítésre az a személyi állomány, amely a ledobott készletek felszedéséért (begyűjtéséért) és annak biztosításáért felelt.

A dobást az amerikai légierő (US Air Force) repülőgépei hajtották végre. A repülőgépek a sokat próbált C-130-as típusokból kerültek ki. A négy szállítógépből álló két géppárt a földön települt OMLT légitámaszpontja rávezette a dobási zónára, majd jelentette, hogy a terület tiszta. A repülők parancsnoka megadta a visszaigazolást a koordinátákra, majd megkezdte a ráközelítést. A dobási magasság elérésekor (200-300 méter) újabb megerősítést követően nyitották a hátsó rámpákat és végrehajtották a dobást. Összességében nyolc teherkonténer került ledobásra az igényelt eszközökkel.

A sikeres dobást követően a pilóta jelezte a földi személyzetnek a sikeres dobás végrehajtását, majd éles fordulót végrehajtva földközeli repülésben elhagyta a dobási zónát. Biztonságos távolságban emelést hajtottak végre és visszatértek a bagrami légbázisra.

A sikeres dobást a földi csapat légitámaszpontja visszaigazolta a pilótának. A dobást követően, megfelelő biztosítás mellett megkezdtek a konténerek begyűjtését, teherautóra rakodását. A dobás során használt ejtőernyőket az amerikai fél nem tartotta szükségesnek begyűjteni, mivel a műveleti területen végrehajtott dobások az említett ejtőernyő »fogyóanyag« számát. A sikeres dobást követően a biztosítóerők fokozatosan bevonásra kerültek, és az anyagok beszállításra kerültek az OMLT bázisára.

Maga a dobás megszervezése nem több mint öt napba került, az anyagok összekészítésével és a biztosítás megszervezésével együtt. Az utánpótlás fogadásának egy egyszerű példájával állunk szemben. Mind az időintervallum, mind a terep, a fogadott anyagok mennyisége jelzi, hogy a légi úton fogadott utánpótlások jelentősége napjainkban sem veszített fontosságából.⁶

EJTŐERNYŐS UGRÁS SPECIÁLISAN KÉPZETT KUTYÁKKAL

A brit SAS (Special Air Service) kamerával ellátott, fegyveresek megtámadására kiképzett kutyákat használ az afganisztáni műveletekben. A katonák a mellükre csatolt kutyákkal hajtanak végre ejtőernyős ugrást. Az állatok elsődleges feladata, hogy megkeressék és megtámadják az ellenséges fegyvereseket, de emellett a kutyák fejére kamerát is erősítenek, hogy előretolt felderítő feladatokat is el tudjanak látni. Már nyolc állat elpusztult a bevetések során, „de ez nyolc SAS-kommandós

KUTATÓ-MENTŐ KATONA UGRÁSA KUTYÁVAL

is lehetne” – idézett a The Times egy meg nem nevezett forrást.

A speciális műveletekben részt vevő kutyákat úgy képzik ki, hogy akár 7500 méteres magasságból is tudjanak ugrani, és félórás siklóernyős bevetést is nyugodtan viseljenek. Ilyen magasságban ők is kapnak külön a számukra készített légzőmaszkokat. A SAS minden valószínűség szerint az amerikai Delta Force elit egységétől vette át a taktikát. Napjainkban a kutató-mentő egységek is hajtanak végre kutyákkal ejtőernyős ugrásokat, főleg a magashegyi mentők Svájcban, Franciaországban, Ausztriában, Németországban. A bajba jutott embereket vagy repülőeszközöket ugyanis sokszor csak ejtőernyők segítségével lehet megközelíteni. A kutyák pedig a hó alatt rekedteket még 7 méter mélyen is felkutatják. (A képen egy osztrák kutató-mentő katona hajt végre ejtőernyős ugrást a kutyával.⁷)

A tandem ejtőernyősrendszer alkalmazásának lényege, hogy egy ejtőernyős szempontból kiképzetlen „utast” (specialistákat, szakembereket) is percek alatt fel lehet készíteni az ejtőernyős tevékenység végrehajtására, és ilyen módon viszonylag rövid idő alatt el lehet juttatni olyan jellegű helyszínekre, amelyek megközelítése egyéb módon vagy nem megoldott, vagy túl sok időt, illetve anyagi-technikai kapacitást venne igénybe.

A tandemejtőernyőhöz csatlakoztatható teherrendszerrel, teherkonténerrel nagy tömegű felszerelés vagy speciálisan kiképzett állatok kis területre történő precíziós célba juttatása is kivitelezhető a tandempilóta által. A kutató-mentő bevetések alkalmával a szakszemélyzet kárhelyszínre való juttatásának egyik alapművelete az ejtőernyős ugrással történő célba juttatás. Ezt a megoldást abban az esetben alkalmazzák, amikor a kutató-mentő helikopter nem képes végrehajtani leszállást vagy biztonságos függést a kárhely közelében. Ebben az esetben a szakszemélyzet két ejtőernyős tagja ejtőernyővel éri el a helyszínt, majd előkészíti a helikopter biztonságos leszállását.

Az ilyen jellegű szituációkban azonban ezeknek a szakembereknek a tevékenysége ennyire korlátozódik. Ebből következik, hogy nem tudnak ellátni olyan jellegű szakfeladatokat, amelyek speciális képzettséget igényelnek. Ilyenek lehetnek például:

- árvízvédelmi szaktevékenységek;
- tűzvédelmi szaktevékenységek;
- speciális szakorvost igénylő ellátások;
- katasztrófavédelmi szakembert igénylő tevékenységek;
- tűzszerezési feladatok;
- rendvédelmi feladatok;
- bármilyen szaktevékenység, amelyre a kutató-mentő szakszemélyzet nincs kiképezve.

Amennyiben ilyen helyzet áll elő, feltétlenül indokolt a fent említett szakemberek vagy anyagok haladéktalan és nagy pontosságú célba juttatása. Ez elméletileg a kutató-mentő helikopterrel elképzelhető, azonban pontosan a szélsőséges helyzetekre való tekintettel számolniuk kell azzal, hogy a helikopter leszállása a helyszínre esetleg nem lesz kivitelezhető.

Különleges műveleti csoportok műveleti területen történő tevékenységének támogatása céljából szükséges lehet speciális szakanyagok, személyek, állatok, felszerelések kijuttatására tandem-ejtőernyősrendszerrel. Ilyenek lehetnek például:

- a csoporton kívüli, ejtőernyős képességekkel nem rendelkező személyek (pl. ügynökök, helyi ismeretekkel rendelkező személyek, specialisták);
- állatok (pl. robbanószer-, kábítószer-, személykereső kutya);
- nagyobb tömegű terhek, szakanyagok (pl. a művelet sikeres végrehajtásához szükséges speciális felszerelések, robbanóanyagok).

Ezt a megoldást abban az esetben alkalmazzák, amikor a szárazföldi úton történő kirakás kivitelezhetetlen, vagy légi szállítás esetén a helikopter nem képes végrehajtani leszállást, illetve biztonságos függést a zóna közelében, valamint ha észrevétlenül bejuttatást kell alkalmazni.

Végezetül egy közelmúltbeli „civil” példa. 2011. január 21-én a Magyar Televízió Híradó című műsora közreadott egy nagyon érdekes híradást. Egy orosz teherszállító hajó bajba jutott Grönlandon, léket kapott és a szivattyúberendezése is elromlott. Az új-zélandi légierő C-130 típusú kutató-mentő repülőgépe segítségükre sietett és teherernyők segítségével szivattyúkat dobott le a jégen kijelölt célterületre. Ez a feladat is fényesen bizonyítja az ejtőernyők alkalmazásának fontosságát. Alkalmazásuk elengedhetetlen mind a modern hadviselésben, mind a polgári életben kialakult speciális veszélyhelyzetekben.

(Fotó: Forray László és internet)

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Holló József: A deszant-rohamcsapatok alkalmazása. In: Honvédelem, 1987/12. szám.

Huszár János: Huszár ejtőernyősök Pápán 1939–1945. Pápai Jókai Kör, Pápa, 1993.

„Military Free Fall School”. In: <http://www.globalsecurity.org/military/agency/army/jfksws-mffs.htm>, letöltve 2010. október 21.

Plaster, John L: SOG The Secret Wars of America's Commandos in Vietnam, New American Library, New York, 1979.

„Normandy Landings” In: http://en.wikipedia.org/wiki/Normandy_landings, felhasználva 2012.május.20.

„Operation Market Garden” In: http://en.wikipedia.org/wiki/Airborne_forces+Operation_Market_Garden: 22A_Brige_Too_Far22, felhasználva 2012. május. 20.

Precision Guided Aerial Delivery Systems”, In: <http://www.airborne-sys.com/productlisting.htm+aerialdelivery>, felhasználva: 2012. május 20.

¹ Streeter, Tal: „Domina Jalbert: Brother of the Wind” In. Drachen Foundation Journal, 2002/10.

² HAO (High Altitude High Opening) jelentése: Nagy magasságból (akár tízezer méterről) történő ugrás után nagy magasságban történő nyitás.

³ „Precision Guided Aerial Delivery Systems”, In: <http://www.airborne-sys.com/productlisting.htm+aerialdelivery>, felhasználva: 2012. május. 20.

⁴ DOP-1M <http://www.pd-sicherheit.de>, felhasználva: 2012. május. 20.

⁵ „Military-Airborne-Operations” <http://www.globalsecurity.org/military/ops/index.html.us> military operations.

⁶ „Teherdobás harci körülmények között”. Molnár Zsolt ezredes, az MH Ludovika Zászlóalj parancsnokának jegyzete (kéziratban), felhasználva: 2012. május. 20.

⁷ http://www.eje.hu/tandemugras_kutyaval/, felhasználva: 2012. május. 20.

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

NEMZETKÖZI KATONAPOLITIKAI ÉS HADITECHNIKAI SZEMLE

OROSZORSZÁG ÚJ INTERKONTINENTÁLIS BALLISZTIKUS RAKÉTÁT FEJLESZT

Szergej Karakajev vezérezredes, az orosz hadászati rakétacsapatok parancsnoka szeptember elején bejelentette, hogy Oroszország új interkontinentális ballisztikus rakétát fejleszt, amellyel az 1967 óta rendszerben lévő R-36M2 Vojevoda (SS-18 Satan) típusú rakétát fogják felváltani. A Vojevoda az orosz rakétacsapatok legnagyobb teherbírású interkontinentális ballisztikus rakétája, egyes változatai akár tíz robbanófejet és 40-nél is több megtévesztő visszatérő egységet hordozhatnak. A kétlépcsős rakéta 20 Mt-nál nagyobb robbanóerejű termonukleáris robbanófejet is hordozhat. Az új rakéta az utóbbi időben kifejlesztett rakétákkal ellentétben – mint például a tengeri indítású Bulava, valamint a szárazföldi telepítésű Topol-M és Jarsz – folyékony üzemanyaggal fog működni, hasonlóan a Vojevodához, de annak mintegy 210 tonnás indítási tömege helyett az új rakéta csak mintegy feleakkora tömegű lesz, viszont hordozókapacitása az elmúlt évtizedek fejlesztéseinek köszönhetően alig változik. A 45 tonnás Jarszhoz képest a harci rész tömege annak négyszerese, öt tonna lesz. Az alkalmazott üzemanyag és a nagy indítási tömeg miatt a rakéta nem egy mobil rendszer részeként fog szolgálni, hanem silóban telepítve várja majd az indítási parancsot. A jelenlegi elképzelések szerint az új rakéta fejlesztését 2018-ra befejezik. A fejlesztésével kapcsolatos hír megjelentetésével az orosz vezetés feltehetően azt a korábbi bejelentését próbálja megerősíteni, miszerint Oroszország ellenintézkedéseket fog fogantatni, és akár új nehéz interkontinentális rakétát is rendszerbe állít, ha az Amerikai Egyesült Államok nem hagy fel az európai rakétavédelmi rendszerrel kapcsolatos elképzeléseivel.

OROSZORSZÁG ÉS A NATO AZ ERŐEGYENSÚLY LETÉTEMÉNYESEI – OROSZ ÉRTÉKELÉS

Alekszander Grusko, Oroszország NATO-nagykövete szeptember közepén értékelte a NATO–orosz viszonyt. Szerinte – a meglévő nézetkülönbségek ellenére – a NATO-nak és Oroszországnak szükségük van egymásra, mivel Oroszország nélkül fennállna annak a veszélye, hogy a NATO a „világ rendőrévé” válna, és érdekeinek megvalósítását az ENSZ Biztonsági Tanács döntései sem korlátoznák. Nem szerencsés a NATO-t a legrégebbi nemzetközi szervezetként jellemezni, hiszen – más szervezetekhez hasonlóan – a NATO is átesett már több fejlődési szakaszon, követe a nemzetközi élet változásait. Az 1980-as években a

NATO elképzelhetőnek tartotta, hogy katonai konfliktusba kerül a Varsói Szerződés országaival, mivel feszültség volt a két szervezet között. Bár a Szovjetunió felbomlását követően és a NATO–Oroszország párbeszéd megkezdésével a helyzet jelentősen javult, de még messze van az ideálistól, mondta Grusko. A nagykövet szerint jelenleg két különösen fontos együttműködési terület van. Egyfelől meg kell találni a két felet kölcsönösen érdeklő területeket, ahol eredményeket lehet elérni. Másfelől Oroszországnak és a NATO-nak folytatniuk kell a hidegháború következményeinek a felszámolását, erősíteni a kiszámíthatóságot és a katonai szektorok közötti kapcsolatokat. Emellett a 2010-es liszaboni NATO-csúcstalálkozó szellemében korszerűsíteni kell a partnerséget. Grusko szerint az európai rakétavédelmi rendszer jelenti jelenleg a kapcsolatok fejlődésének a fő akadályát, mivel a felek álláspontja a kérdésben huzamosabb ideje nem változott. Oroszország közös rendszert javasol, míg a NATO sajátot akar létrehozni, és beleszólást sem enged a rendszer paramétereinek a meghatározásába.

JAVULÓ AMERIKAI–KÍNAI KATONAI KAPCSOLATOK

Leon Panetta amerikai védelmi miniszter szeptemberben – Tokió után – Pekingbe látogatott, két évvel azután, hogy a két ország kapcsolatai mélypontra jutottak, mert az Amerikai Egyesült Államok nagy mennyiségű korszerű fegyverzetet adott el Tajvannak. Panetta pekingi látogatása során kiállt az amerikai–kínai katonai kapcsolatok fejlesztése mellett. Szerinte – bár biztonsági érdekeik a Csendes-óceán térségében nem teljesen fedik egymás és eltérő álláspontot képviselnek a kínai–japán területi vitában – a két ország kapcsolatainak fejlesztése elősegíti a térség felvirágoztatását és erősíti stabilitását. A szorosabb kapcsolatok következtében a két fél közötti bizalmatlanság csökkenni fog, ami pozitívan hat nemcsak a közeli, hanem a tágabb térség biztonságára is. A háromnapos látogatás során az amerikai delegáció több politikai és katonai vezetővel találkozott, valamint ellátogatott egy kínai haditengerészeti bázisra. A találkozókon a

1. KÉP AZ ABRAHAM LINCOLN REPÜLŐGÉP-HORDOZÓ Vezette kötelék egy korábbi RIMPAC-gyakorlaton

2. KÉP EGY AMERIKAI AAV-7 TÍPUSÚ HARCJÁRMŰ ELHAGYJA HORDOZÓHAJÓJA FEDÉLZETÉT

felek tárgyaltak a Tajvanba irányuló amerikai fegyvereladásokról, a Kína és Japán között fennálló területi vitáról, annak lehetséges megoldásáról, valamint a térség biztonsági helyzetét befolyásoló egyéb kérdésekről. Panetta meghívta a kínai haditengerészet egy hajóegységét, hogy vegyen részt 2014-ben a Csendes-óceánon megrendezendő RIMPAC nemzetközi gyakorlaton, amelyen az Amerikai Egyesült Államok vezetésével több mint 20 ország haditengerészete képviseli magát. (1. kép)

JAPÁN CSÖKKENTI KATONAI KÖLTSÉGVETÉSÉT

A japán védelmi minisztérium a 2013. április 1-jén kezdődő 2013-as pénzügyi évre 4570 milliárd jenes (58 milliárd dolláros) katonai költségvetésre nyújtott be igényt. Ez 1,7%-kal alacsonyabb a 2012-es pénzügyi évre jóváhagyott összegnél, és az utóbbi 20 év legalacsonyabb költségvetése. Ezzel együtt a védelmi minisztérium folytatja a védelmi rendszer átszervezését és korszerűsítését, hogy az megfelelően az utóbbi időszakban Kína felől érkező kihívásoknak. Japán ezért kiemelt figyelmet fordít a fegyveres erő vezetési és irányítási rendszere hatékonyságának növelésére, a híradó eszközök korszerűsítésére, valamint a felderítés és a rakétavédelem javítására, továbbá a számítógépes rendszerek védelmére. A 2013-es költségvetés keretében – többek

3. KÉP A T-50 A VILÁG KEVÉS HANGSEBESSÉG FELETTI KIKÉPZŐ REPÜLŐGÉPÉNEK EGYIKE

4. KÉP A LECSERÉLÉSRE KERÜLŐ GRAD-1 SOROZATVETŐ

között – 72,3 milliárd jent költenének egy 5000 tonnás romboló és 19,2 milliárdot egy akna-szedő hajó beszerzésére, valamint 10 milliárdot négy Boeing E-767 típusú repülőgép korszerűsítésére. A beszerzendő eszközök között szerepel négy darab AAV-7 típusú amerikai kételtű páncélozott harcjármű is, mivel a hasonló rendeltetésű hazai jármű nem elégíti ki a japán katonai vezetés igényeit. Az amerikai harcjárműveket elsősorban a távolabbi vizeken lévő, Kína által vitatott hovatartozású szigetek védelmére tervezik alkalmazni. (2. kép)

A DÉL-KOREAI HADIIPAR NÖVELI EXPORTJÁT

Dél-Korea hadiipari exportja 2006 és 2009 között átlagosan évi 10%-kal nőtt, jelentősen hozzájárulva ezzel az ország exportjának növekedéséhez. 2006 és 2011 között Dél-Korea átlagosan évi 1,15 milliárd dollár értékben exportált fegyvereket, szemben az évi átlag 2,56 milliárd dolláros importtal. 2011-ben az ország 2,4 milliárd dollár értékben exportált haditechnikai eszközöket, 2012 első felében pedig az export már elérte az 1,6 milliárd dollárt. Az exportban jelentős szerepe van a hajóépítőiparnak. 2011-ben például 500 millió dolláros szerződést kötöttek Indiával nyolc aknamentesítő hajó eladásáról. A hajók az indiai kikötőket védik az ellenséges tengeralattjárók által telepített aknáktól. A repülőgépipar a nemzetközi piacon sikeresen szerepel a KT-1 és a T-50 típusú kiképző repülőgépeivel. Szakértői becslés szerint az országnak évente mintegy 9 milliárd dollár értékű fegyverre van szüksége, hogy lépést tartson Észak-Koreával és lecserélhesse az 1974 környékén nagyobb tömegben rendszeresített fegyverzetet. 2011-ben a dél-koreai haderő 8,5 milliárd dollárt költött fegyverbeszerzésre. Az országban jelenleg 95 hadiipari vállalat működik. 2006-ban összesen 4,9 milliárd, 2010-ben már 8,4 dollár értékben termeltek. (3. kép)

KORSZERŰSÍTIK AZ OROSZ HADERŐ GÉPKOCSIPARKJÁT

Oroszország Nyugati Katonai Körzetében folytatódik a szállító járművek cseréje. 2011–2012-ben a katonai körzetben rendszeresített tehergépkocsik háromnegyedét lecserélik az Ural és a Kamaz gyár termékeire. 2011-ben több mint 3000, 2012-ben pedig több mint 2200 új terepjáró tehergépkocsi állt szolgálatba a

katonai körzet alakulatainál. A járművek cseréjével sikerült elérni, hogy az alakulatoknál már nincs 2000 előtt gyártott tehergépkocsi. A katonai vezetők azt várják a nagyszabású korszerűsítéstől, hogy az alakulatok mozgékonyasága jelentősen javul, valamint nő a személyi állomány és a hadianyagok szállításának a biztonsága. A program végrehajtása emellett pozitívan hat a nemzetgazdaságra is, mivel jól fizető munkát és munkahelyet biztosít az érintett autógyárak térségében lakók számára. A sajtó még márciusban jelezte, hogy az orosz haderőben nagyszabású selejtezési program van folyamatban, amelynek keretében T-55, T-62 és T-64 típusú harckocsikat, valamint GAZ-66 és ZIL-131 típusú gépkocsikat vonnak ki a hadrendből. (4. kép)

LENGYELORSZÁG TOVÁBB NÖVELI KATONAI KÖLTSÉGVETÉSÉT

Lengyelország az elmúlt években folyamatosan növelte katonai kiadásait. A katonai költségvetés 2011-ben 7,1%-kal, 2012-ben 5,8%-kal haladta meg az előző évit. 2013-ban folytatódik a növekedés, a katonai költségvetés 6,74%-kal haladja meg a 2012. évit, vagyis 31,17 milliárd zloty (mintegy 9,82 milliárd dollár) lesz. Az összegből 26,2%-ot fordítanak a fegyverzet és a haditechnika korszerűsítésére, szemben a 2012. évi 17%-kal. A terv szerint a kutatás-fejlesztésre fordított összeg háromszorosára nő, de még így is csak 78,4 millió zloty (24,7 millió dollár) lesz. A költségvetés legnagyobb részét, a 34,3%-át a fegyveres erők fenntartására fogják fordítani. Az állomány egészségvédelmére 12,2 millió dollárt, 86%-kal többet fognak költeni 2013-ban.

AZ OROSZ MISTRAL-OSZTÁLYÚ HAJÓK TERVEZETT FEGYVERZETE

Az orosz haditengerészet az évtized végéig négy Mistral-osztályú hajót kap. A Vlagyivosztokot és a Szevasztopolt Franciaországban fogják legyártani, a másik kettő nagyobb ré-

5. KÉP A TONNERRE, A FRANCIA HADITENGERÉSZET HARMADIK MISTRAL-OSZTÁLYÚ HAJÓJA

szét – mintegy 80%-át – Oroszországban. A Vlagyivosztok építése már megkezdődött Saint-Nazare-ban, szolgálatba állítása 2016-ban várható. A Mistral-osztályú hajók valószínűleg Oroszország két flottája, az északi és a csendes-óceáni állományában fognak szolgálni. A francia hajóktól eltérően – amelyeken Simbad típusú hordozható légvédelmi rakéták, 30 mm-es gépágyú és 12,7 mm-es géppuskák jelentik az alapfegyverzetet – az orosz fél erősebb fegyverzetet szeretne elhelyezni saját hajóin, mivel komolyabb haditengerészeti erővel történő összecsapásra is számít. Ezért orosz légvédelmi rendszert és a tengeralattjárók elleni harc egy eszközt is telepíteni fogja hajóin. Ez utóbbi a 2010-ben rendszeresített Paket-NK típusú torpedóelhárító rendszer, amely képes a hajót 800 méterre megközelítő támadó torpedókat megsemmisíteni. Egy Mistral-osztályú hajó 16 helikoptert, négy kételtű páncélozott partraszállító járművet, 70 egyéb páncélozott járművet és 450 fő katonát hordozhat. A jelenlegi elképzelések szerint az első két hajó nyolc-nyolc Ka-52K harci, illetve Ka-29 típusú szállító helikoptert fog hordozni a fedélzetén, míg a szárazföldön további hét-hét helikopter áll majd rendelkezésükre az esetleges veszteségek pótlására, illetve a javítás alatt lévő helikopterek felváltására. A Ka-52 Alligátor harci helikopter haditengerészeti változata jelenleg még fejlesztés alatt van, a kísérleti repülések várhatóan 2014-ben kezdődnek. A Ka-29 Helix támadó-szállító helikoptert már a szovjet haditengerészet is alkalmazta, ezért átalakítása az újabb követelmények szerint viszonylag gyorsan és olcsón megvalósítható. Mivel a hajókat legalább 40 évig tervezik hadrendben tartani, ezért a típus későbbiek

6. KÉP A KA-52 TÍPUSÚ HELIKOPTER SZÁRAZFÖLDI VÁLTOZATA 2009-BEN EGY BEMUTATÓ REPÜLÉSEN

ben feltehetően korszerűbb harci eszközöket is kap. A Mistral-osztályú hajók olyan feladatok is végre tudnak majd hajtani a jövőben, amelyeket az orosz flotta jelenleg nem képes elvégezni. Ilyen feladat lehet például orosz állampolgárok kimenekítése olyan országból, ahol polgárháború kezdődött, ha az rendelkezik tengeri kikötővel. Ilyen hajóra nagy szükség lett volna 2011-ben a líbiai események idején. A Mistral-osztályú hajó lehetővé teszi az orosz haditengerészet számára kisebb expedíciós műveletek végrehajtását is. (5-6. kép)

PAKISZTÁN ÚJABB KÍSÉRLETET HAJTOTT VÉGRE A BABUR ROBOTREPÜLŐGÉPPEL

Szeptember közepén Pakisztánban újabb kísérletet hajtottak végre a Hatf VII Babur típusú robotrepülőgéppel. A hivatalos közlemény szerint a 750 km hatótávolságú eszköz nukleáris robbanófej hordozására is alkalmas. A robotrepülőgép fejlesztése az 1990-es évek végén kezdődött, amikor India az orosz Jahont haditengerészeti robotrepülőgép alapján saját fejlesztésbe kezdett, és ezért Pakisztán fenyegetve érezte magát. A Babur fejlesztésének új lökést adott, hogy 2005-ban pakisztáni területen egy amerikai légi balesetet követően két alig sérült BGM-109 Tomahawk típusú robotrepülőgépet találtak, amelyek tanulmányozásával új ötleteket, megoldásokat kaptak. Ennek következtében sikerült az eszköz addigi 500 km-es hatótávolságát 50%-kal növelni. A repülőgép tömege másfél tonna körül van, a harci rész ennek mintegy 20%-a. (7. kép)

7. KÉP A BABUR ROBOTREPÜLŐGÉP KONTÉNERES VÁLTOZATÁNAK KÍSÉRLETI INDÍTÁSA

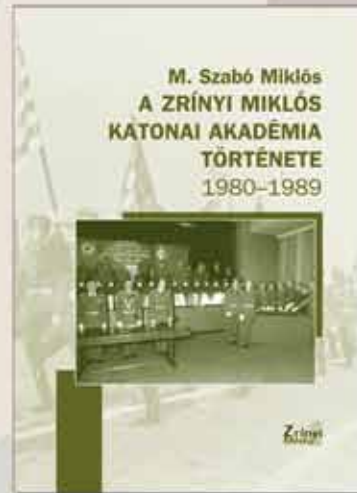
A HM ZRÍNYI MÉDIA – ZRÍNYI KIADÓ KÖNYVÚJDONSÁGAI

TŰZ ÉS VÍZ KATONÁI MH. I. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred (Csapathagyományok-sorozat)

Az MH I. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred katonái folyamatos harc feladatot látnak el: életük kockáztatásával hatástalanítják, semmisítik meg a hazánk területén fellelt aknákat, bombákat és egyéb robbanótesteket. Számukra a közszolgálat a mindennapok valósága. Ezt a valóságot mutatja be képekkel gazdagon illusztrálva ez az album, és visz közelebb bennünket annak megértéséhez, hogy mely az a hűt és erő, amely e katonákat hajtja a feladat elvégzése során, minden veszély ellenére.

Kémnyelvű
120 oldal
165 × 238 mm
2. bővített, átdolgozott kiadás

M. Szabó Miklós: A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA TÖRTÉNETE, 1980-1989

Az 1980-as években minden korábbinál nagyobb ütemben folyt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiának a kor magyar felsőoktatása színvonalára történő emelése. Az Akadémia az évtized közepére egyetemi rangot érdemelt ki, s a magyar egyetemi közönség megbecsült tagjává vált. A ZMKA minden megrázkódást elkerülve teremtette meg a rendszerváltást követő viszonyok közötti töretlen továbbélést, a NATO-akadémiák közösségének egyenrangú tagjává választ, illetve a Nemzetvédelmi Egyetemmel való átalakulás feltételeit.

Keménytáblás
276 oldal
165 × 238 mm
Kiadás éve: 2011

Zrínyi Média
HM Kommunikációs Kft.

HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó
1087 Bp., Kerepesti út 29/B.
A kiadóban kedvezménytel vásárolhat munkanapokon 8-15.30-ig
Románi Cinti mobil: 06-30 633-0619, tel.: 459-5319
Fax/Tel: 459-5383 E-mail: cinti@armedia.hu
Győr Edina mobil: 06-30 578-1048, tel.: 459-5373
E-mail: gyoredina@armedia.hu

Dr. Lippai Péter ezredes:

EGY PRT¹- PARANCSNOK GONDOLATAI (3.)

Emléklül valamennyi Afganisztánban elesett bajtársunknak!

CIVIL EGYÜTTMŰKÖDÉS

A nagy távolság és a rossz útviszonyok, valamint biztonsági okok miatt a PRT-9 nem tudta biztosítani a jelenlétét Burka, Pol-e Hesar, Gozorgah Noor, Khost-wa Fereng, Fereng Gharo járásokban. Csak részlegesen volt jelen Pol-e Hesarban, Tala-wa Barfakban, Dahana-i Ghoriban és Baghlan-e Jadidban. De még a rendszeresen látogatott járásokban is csak a fő közlekedési útvonalak mentén tudott projekteket megvalósítani. A folyó kinetikai műveletek támogatásának elsőbbsége a magyar PRT amúgy is szűkös erőforrásait főként az érintett járásokban kötötte le. Ennek ellenére a PRT mindvégig szem előtt tartotta, hogy valamilyen formában minden járás vezetésével legyen valamilyen kapcsolat.

A távoli járások vezetőivel fenntartott kapcsolatot erősen korlátozta a kommunikációs infrastruktúra fejletlensége. Az extrém donorzati viszonyok miatt a mobiltelefon-hálózat sem tudott teljes lefedettséget biztosítani. Éppen ezért velük a kapcsolattartást leginkább a Camp Pannoniában lebonyolított találkozókra lehetett megvalósítani. Gyakran érkeztek távoli járásokból kérések segélyanyagok eljuttatására, amelyek átadására többször került sor a magyar táborban. Ilyen esetben az átadott anyagok eljuttatása a rászorulóknak részére csak korlátozottan volt nyomon követhető, és leginkább csak bizni lehetett abban, hogy oda is kerülnek, ahol szükség van rájuk.

A sikeres projekt-kivitelezés alapja a kormányzati szervekkel való szoros együttműködésben rejlik. Mivel a tartományi és járási szintek között meglehetősen laza volt a koordináció és az információáramlás, ezért ez több problémát is felvetett. Sajnos a hivatalokban még mindig jellemző volt a szakmai felkészültség és a korrupció, amit maga a tartományi kormányzó is elismert. A kormányzat nem igazán rendelkezett fejlesztési tervének prioritási listájával és gyakran váltogatta elképzeléseit a fejlesztés vonatkozásában. Mivel az egyes hivatalok élén is gyakoriak voltak a változások, ezért nehéz volt megtalálni egy-egy projektnél az illetékes személyt.

A biztonsági helyzet, valamint az újjáépítési és fejlesztési tevékenység kölcsönös hatással van egymásra. A lakosság sok helyen kevésbé barátságosan viselkedett a magyar katonákkal szemben, mint korábban, mert azt tapasztalták, hogy a megelőző évekhez képest jóval kevesebb jutott a fejlesztési beruházásokra². 2009-ben összesen 195 beruházási programot valósított meg a CIMIC-részleg. 2010-ben a forráshiány következtében csak 88 fejeződött be októberig. Ennek okai összetettek.

A PRT-9 időszakában a tartomány feszült

biztonsági helyzete egybeesett a magyar külpolitikai szándékokban érezhető bizonytalansággal, ami rombolta a magyarok presztízsét mind az afgánok, mind a szövetségesek körében. A helyiek és a szövetségesek jól értesültek bizonyultak a magyar belpolitikai kérdésekben, ráéreztek és rá is kérdeztek a bizonytalanság okára.³ A bizonytalanság konkrétan abban nyilvánult meg, hogy a magyar PRT-k 2010-re betervezett középtávú fejlesztési keretét csak 2011 tavaszán tették felhasználhatóvá. Ez lényegében azt jelentette, hogy az alaprendeltetésűkhöz tartozó fejlesztési feladatokat a más rendeltetésű és korlátozottabb ügynevezett CIMIC-keretből kellett volna fedezni, ami viszony még annyira sem volt arányban az igényekkel, mint a tervezett fejlesztési keret. A HM és az MH vezetése – felismerve a helyzetből adódó kényszert – a 2011-es évre a korábbi 155 millió Ft helyett már 200 millió forintot tervezett CIMIC-költségvetésre.

A 2010-es CIMIC-kereten időarányosan osztozott a PRT-8 és a PRT-9 két váltása. Azaz a PRT-9 nagyjából a felével gazdálkodhatott. A gyakorlatban ebből az összegből kellett fedezni mindent, amire nem volt külön pénz és akár csak egy kicsit is rá lehetett fogni, hogy abból valamely módon az afgán lakosság is pozitívan részesül, és ez növeli a PRT biztonságát. Így például, amikor a tábor bejárata előtti útkezesztődést elmosta az árvíz, azt is a CIMIC-keretből kellett rendbe hozni komoly összegekért. Ezzel jelentősen csökkent az afgánok felé végrehajtható projektek száma.

A fejlesztési és CIMIC-aktivitást befolyásolta az időjárás is. Téli időszakban kevesebb projektet lehet lefuttatni a rosszabbodó út- és építési viszonyok miatt, de a rövidebb nappali időszak is kihatással volt erre a tevékenységre. 2010-ben fokozatosan túlsúlyba kerültek a

biztonsági beruházások. A helyi közösségek részéről jelentkező igények alapján kijelenthető, hogy jelentős súlyponti eltolódás mutatkozott az elvárt projektek jellegében. Nagyon sok igény érkezett az afgán kormányzati és biztonsági erők részéről COP-ok, FOB-ok vagy ellenőrző-áteresztő pontok építésére. Ezeket az igényeket az RC-N vezetése is jogosnak és fontosnak ítélte, minek következtében saját erőforrásaiból is nagyobb arányban támogatta az ilyen „biztonsági” projekteket.

Afgán partnereink legtöbbször azt várták tőlünk, hogy komplett, felépített EÁP-ot, COP-ot kapjanak, lakókonténerrel, konyhával, WC-vel, klímával, fűtéssel, villanyal, vízellátással. Ebből fakadt némi konfliktus. Nem akarták belátni, hogy ha ők beleadnák a projektbe a kormányzati szervek munkagépeinek kapacitását vagy legalább a kétkezi munkájukat, akkor lehet, hogy több helyen nyílna lehetőség szerényebb felszereltségű létesítményeket építeni, és ráadásul sokkal gyorsabban. A projektben történő bármiféle saját rész biztosítására nem voltak hajlandók. Szembesülnünk kellett vele, hogy ők mindent úgy várnak el az ISAF-tól, hogy az – szerintük – „jár” nekik. A „saját rész” biztosítására még akkor sem voltak hajlandók, amikor a kérelmüket „életbevágóan” sürgősnek állították be a beadáskor. Ebben a hozzáállásban még az sem tudta őket megingatni, hogy egyértelművé lett téve számukra, hogy a PRT-t a projektek megvalósításában köti a hazai szabályozásnak megfelelő ügyrend, ami nem teszi lehetővé az ilyen projektek általuk kívánt határidőn belüli végrehajtását, hacsak a raktárainkból azonnal biztosítható anyagi készletek mellé nem teszik oda a saját fizikai munkájukat.

A forrásínséges időszakban a PRT igyekezett további pénzügyi vagy materiális forrá-

A „KUNDUZ–BAGHLAN FOLYOSO” HADMŰVELET EGYIK EGYEZTETŐ TÁRGYALÁSA CAMP PANNONIÁBAN 2011 JANUÁRJÁBAN

sokat felkutatni. Az RC-N parancsnokságon működött egy amerikai–német vezetés alatt álló ún. támogató parancsnokság, ami az erődítésekkel is foglalkozott. Elméletileg nemcsak erődítési anyagokat volt lehetőség igényelni tőlük az afgánok számára, de teljesen készre felépített erődöket is. Mivel itt sem a magyar PRT igényei jelentették a prioritást, elég nehezen ment a támogatás megszervezése. Tudomásul kellett vennünk, hogy ezen a területen is „minden szentnek maga felé hajlott a keze”. Kitartó erőfeszítések árán is csak szerény eredményeket sikerült elérni náluk. Ugyanakkor a hatalmas igények mellett minden segítség jól jött.

A hazai szabályzórendszer komoly akadályozó tényezőként jelentkezett egy olyan időszakban, amely megkövetelte volna az azonnali reagálás képességét az erőforrások felhasználásában. A CIMIC-keret például három címréndkódon lett elosztva, és az egyes kereteket nem lehetett engedély nélkül, igény és szükséglet szerint átcsoportosítani a helyzet által megkövetelt célokra. Ez akadályozta a parancsnokot abban, hogy a rendelkezésre álló keretet a felmerülő szükségleteknek megfelelően tudja – hatékonyan és operatíván – felhasználni. Többszöri szakmai vita után ezen a téren végül sikerült elérni, hogy elég volt utólag engedélyeztetni az egyes keretek közötti átcsoportosítást.

Természetesen a PRT-nak sem volt érdeke, hogy a biztonsági behúzások miatt teljesen háttérbe szoruljon a civil infrastruktúrát, a közegészségügyet vagy az oktatás fejlesztését célzó tevékenység a tartomány bármely járásában. Azt viszont be kellett látnunk, hogy kapacitásaink korlátozott volta miatt súlyponton kell képeznünk azokra a járásokra, ahol a kinetikai műveletek folytak. Ezt követelte meg az RC-N-től kapott feladatrendszer is. Ennek érdekében olyan döntés született, hogy a forrásaink 2/3-át a kinetikai műveletek által érintett járásokra koncentráljuk, 1/3-át pedig a békésebb járásokban költjük el, ami legalább minimálisan biztosíthatja a PRT jelenlétének fenntartását ott is.⁴

A gazdasági válsággal is magyarázható forrasszűkülés pont abban az időszakban következett be, amikor a kinetikai műveletek negatív hatását fokozott fejlesztési tevékenységgel kellett volna kompenzálni. Ez a szituáció ideiglenesen rontotta a magyar PRT biztonsági helyzetét.⁵ Ebben a helyzetben a magyar PRT igyekezett szorosabbra fűzni az együttműködést az USAID helyi munkatársaival, akikkel még több közös feladatot terveztek.

A PRT-9 helyzetét tovább nehezítette, hogy missziója alatt a PRT-9 politikai tanácsadója⁶ összesen csak kb. két hónapot tudott a magyar táborban tölteni, mert időközben visszarendelték Magyarországra. Jelenlétének, hároméves helyi tapasztalatának és kapcsolattartásának hiánya űrt hagyott maga után.⁷ A POLAD, mint a magyar Külügyminisztérium szakembere, nagyon jól tudta segíteni a PRT-parancsnok munkáját. Segített például világosan megérteni, hogy stratégiai szinten hol tart az afganisztáni szerepvállalás, mit és miért csinál a nemzetközi közösség és Magyarország. Mi, katonák, ugyanis hajlamosak vagyunk arra, hogy csak a szűken vett katonai feladatokra koncentráljunk!

Az elmaradt fejlesztési források miatt szükség lett volna az ISAF és a nemzetközi közösség által rendelkezésre bocsátott közös források kihasználására. Az elnyerésükhöz elkészítendő pályázatokhoz a magyar PRT-nak nem volt elég gyakorlati tapasztalata, ami különösen fontosá tette volna a nemzetközi pályázatokban is jártas DEVAD jelenlétét.⁸ Az Afganisztánban 2010 második felében beinduló „átmenet” (Transition) időszakában a PRT-knek fokozódó szerepet szántak. Ennek során szükségesnek ítélték a szerkezeti/szervezeti „evolúciót”. Ez a helyzethez igazodóan operatív módon követeli meg a PRT-k szerkezetének átalakítását. Az evolúció során fokozatosan a civil elemnek kellene előtérbe kerülnie a katonai elemmel szemben. Az „átadással” párhuzamosan a PRT-knek át kell adniuk biztonsági és gazdaságfejlesztő szerepüket az afgán kormányzati szerveknek.

A romló biztonsági helyzet miatt több olyan járás is volt, ahová a magyar katonák nem tudtak eljutni az ellenállók aktív tevékenysége, vagy saját erőforrás hiánya miatt. A fejlesztési tevékenységnek ugyanis egyik legfontosabb feltétele a biztonságos környezet. Annak hiányában a legjobb szándék mellett sem lehet építésbe kezdeni semmilyen területen se. A növekvő ellenállás következtében az ISAF tevékenységében a súlypont a korábbi fejlesztési tevékenység irányából átmenetileg a kinetikus biztonsági műveletek irányába tolódott el az északi régióban is. A magyar PRT erőforrásainak jelentős részét lekötötte a folyamatban lévő hadműveletek támogatása, ezért erőt kellett csoportosítani erre a feladatra. Kevesebb erő jutott a viszonylag békés járások látogatására. A PRT-9 egy olyan hadműveleti és anyagi helyzetbe került, amely időlegesen felvetette a PRT addig megszokott tevékenységének folytathatóságát.

POLAD és DEVAD hiányában a PRT-9 fejlesztési projektjeit a CIMIC-részleg igyekezett irányítani a parancsnokhelyettes⁹ irányításával. CIMIC-es szakembereink sikeresek voltak, jól felkészültek, majdnem mindenki már a többedik misszióját teljesítette odakint. A CIMIC-részleg a sikeres együttműködés érdekében igyekezett fokozni ez rendszeressé tenni a koordinációs értekezleteket azokkal a kormányhivatalokkal, amelyek leginkább érintettek voltak a fejlesztési projektekből. Az átmenet időszakában, az igazi nagy volumenű fejlesztésekhez azonban ez nem lett volna elegendő. Ezért is örövendetes, hogy 2011 őszétől már megjelent egy DEVAD a magyar PRT-ban.

Az afgán kormányzati rendszerben érdekes helyet foglalnak el a shurák, a választott tanácsok, amelyek jól tükrözik a tényleges helyi hatalmi viszonyokat. Tartományi viszonylatban ennek a 15 fős testületnek már többször is megválasztott vezetője volt Mohammed Rasul Mohsene (Rasul Khan), aki többször is látogatást tett a magyar PRT-ban és többször is járt vendégként Magyarországon.¹⁰ Mindig lelkesedéssel beszélt Magyarországról és a magyarokról. Ennek ellenére a kritikával sem fukarkodott, ha a fejlesztések elmaradásáról volt szó, főként, ha ez az ő befolyási övezetét érintette.

Baghlanban mintegy 20-30 nem kormányzati szervezet¹¹ dolgozott. Velük is a CIMIC-részleg tartotta a kapcsolatot. Havonta szer-

A FELADATOK SORÁN ADÓDÓ SZOKATLANUL NAGY PORHATÁS ERŐSEN MEGVISELTE AZ EMBERI SZERVEZETET ÉS A TECHNIKÁT

vezett részükre tájékoztató és koordinációs értekezletet, amely látogatottsága változó volt. Az együttműködési igény az NGO-k részéről nem mindig volt egyértelmű. Ennek egyik oka saját függetlenségük, pártatlanságuk látszatának fenntartása volt. Biztonságuk érdekében nem, vagy csak igen ritkán mutatkoztak biztonsági és fegyveres erővel közösen. A magyar segélyszervezetekkel a kapcsolat folyamatos volt. Így a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat és a Magyar Református Szeretetszolgálat (Aid for Life)¹² képviselőivel is sikerült koordinálni a szükséges mértékű közös tevékenységet. Az utóbbi NGO például egy konténernyi egészségügyi anyag szakszerű és célzott kiosztását bízta a PRT-ra, és megkezdődött a felszerelés szakszerű használatát célzó tanfolyamok előkészítése is.

A magyarok számára jelentőségében a többi szervezet közül kiemelkedett az Amerikai Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Hivatala¹³, amelynek tartománybeli képviselői a magyar táborban települtek. Noha folyamatosan hangoztatták, hogy ők a PRT részét képezik, ennek ellenére a koordináción és az információcserén kívül megőrizték teljes függetlenségüket. Komoly segítséget nyújtottak az RC-N-től érkező jelentős információ- és értékelési igény kielégítésében. Időnként a PRT segítségét kérték fegyveres kíséret szempontjából, főleg ha olyan területre akartak menni, amely biztonságilag nem volt stabil. Tevékenységük a fejlesztés minden területére kiterjedt. Programjaik volumenüknél fogva hosszabb kivitelezést igényeltek, mint a CIMIC-projektek, és főként a hosszú távú előrelépést szolgálták. Ilyenek voltak az oktatási infrastruktúra, az elektromos hálózat vagy éppen a Salanghágót elkerülő, Tala-wa Barfakon¹⁴ át futó alternatív útvonal rekonstrukciója. Ez az út különösen érzékeny projektnek bizonyult a térségben lévő szénbányák és a Baghlan, illetve Bamijan tartomány határterületében tevékenykedő ellenálló csoportok miatt.¹⁵ A magyar PRT a fejlesztési források hiánya miatt a megszokottnál is jobban igyekezett segíteni az USAID tevékenységét, amit bizonyos fokú pótcselekvésnek is lehet ítélni.

Az Egyesült Nemzetek Afganisztáni Megfigyelő Missziója¹⁶ (ENSZ-erőszervezet) szintén koordináló szerepet tölt be az NGO-k és a nemzetközi közösség más jelen lévő fejlesztési szervezetei között. Az UNAMA-val is gyakoriak voltak az egyeztetések, kimondottan jó kapcsolatot sikerült velük kialakítani. Nagyon értékes információkat osztottak meg a PRT-val a biztonság és a várható folyamatok vonatkozásában. Mivel egyes képviselőik már hosszú évek óta a tartományban tartózkodtak, rendkívül jó helyi kapcsolatrendszerrel bírtak, amely révén jó rálátásuk volt a történésekre. Rendszeresen jártak a magyar táborba. A kapcsolat velük leginkább információátadást és -egyeztetést jelentett. Vészhelyzetben a magyar PRT-nak segítséget kellett volna nyújtania az ENSZ-alkalmazottak evakuációjában is, amit nem sokkal később a MeS-ben működő UNAMA-kirendeltség elleni gyilkos támadás tett reális feladattá.

Összegezve: a képességek és lehetőségek maximális, de mégis erősen korlátozott kihasználásával vállalt kötelezettségeknek eleget téve, a PRT-9 igyekezett folytatni a fejlesztési tevékenységet és az afgán lakosság életkörülményeinek javítását.¹⁷A mandátumának és a nemzeti megkötéseknek megfelelően, minden rendelkezésre álló eszközzel részt vett a biztonsági helyzet javításában. Erőforrásszűkös, de veszélyektől erősen terhelt időszakban sikerült személyi veszteségek nélkül teljesítenie feladatát.

ÉLET- ÉS MUNKAKÖRÜLMÉNYEK

Az MH PRT táborhelye Pol-e Khomri északi részén, egy félig lakó-, félig ipari negyedben található. A várost kettészélő Kunduz folyó cementgyárral szemközti oldalán, egy katlanban fekszik. Közvetlen közelében lakóházak találhatóak, míg 1000-2000 m-es távolságon belül dombok és hegyek veszik körül. Ez a tény katonailag meglehetősen szerencsétlen, de a tábor alapító holland katonák ezzel akarták jelezni az afgán lakosság felé békés szándékukat, amelyet a mindennapi közvetlen szomszédságban is ki akartak fejezni. Időközben ez a látszólagos hátrány bizonyos előnyként érvényesült. Mivel a tábor körüli házak közül többet jó módú és befolyásos afgánok építettek, ezért ezek egyfajta védelmet jelentenek a magyarok számára. Ugyanis az ellenállók tüzerismeretei nem állnak valami magas színvonalon, így a magyar táborra kilőtt rakéták és gránátok esetleg a befolyásos afgánok házeit találhatják el. Márpedig lehet, hogy a házak tulajdonosai nagyobb veszélyt jelentenek a támadókra, mint az ISAF!

A magyar tábor (Camp Pannonia) egy keskeny, több kilométer hosszú sziget északi részén fekszik kb. 300x300 m-es területen. A tábor mára már zsúfolt, de egészen jól felszerelt lakókörnyezetet biztosít az ott szolgáló mintegy 300 magyar, horvát, montenegrói és albán, valamint amerikai katonának, akik többsége 3 személyes, légkondicionált lakókonténerekben nyert elhelyezést. (A tábor bővítése többször téma volt, de 2010-ben ez a kérdés is lekerült az asztalról.) A tábor zsúfoltságát növelte, hogy a kinetikai műveletek időszakában a tábor kb. 90-100 fő befogadására alkalmas átvonulószállásként működő „sátortábor” – a

A 2011 JANUÁRJÁBAN KAPOTT MAXXPRO TÍPUSÚ PÁNCÉLOZOTT CSAPATSZÁLLÍTÓK MINŐSÉGI UGRÁST JELENTETTEK FELSZERELTSÉGBEN ÉS VÉDETSÉGBEN IS

téli időszak ellenére is – szinte folyamatosan foglalt volt a tartományba vezényelt harcoló szövetséges csapatok által. A tábor infrastruktúrájának nem egyszer maximálisan túli leterheltségét tovább növelte a Pol-e Khomri közvetlen környezetében hadműveleteket folytató szövetséges csapatok étkezési és üzemanyag-tankolási igénye. A nem létező képzeletbeli „arcvonal” hosszú hónapokon keresztül Camp Pannoniától pár kilométerre húzódott. A korábban már említett HELIPAD szintén nagy forgalmat bonyolított. Mindennek köszönhetően a magyar PRT tábor egy mindig nyüzsgő előretolt logisztikai bázis képét nyújtotta.

A folyamatos összezártságnak megvannak az előnyei és hátrányai is. Az összetartozó kisalegységek tagjai ezáltal tökéletesen megismerik egymást, viszont tény, hogy egy idő után nő a személyek közötti konfliktusveszély is. Ezért van nagyon nagy szerepe annak, hogy a különböző szintű parancsnokok és a pszichés terhelést is csökkenteni hivatott tábori lelkesítő és csapatpszichológus milyen hatásokkal képes oldani ezeket a feszültségeket. Szerencsére a katonák zömének sokszor kell táboron kívüli feladatra menni, és így túl sok idejük nem marad arra, hogy a hálókörleteikben tartózkodjanak. Ez alól talán csak a pénzügyi kivétel, amely a munkahét egyetlen pihenőnapját jelenti. Amennyiben a biztonsági helyzet megengedte, akkor ezeken a napokon a PRT csak minimális külső feladatot tervezett. Ez a nap magyar katonák számára karbantartással, mosással, nyíratkozással, pihenéssel, sportolással szokott telni, hacsak az ember nincs ügyeleti vagy készenléti szolgálatban, illetve nem osztják be az aznapra tervezett biztonsági járőrökbe.

Kevés szabadidejüket a tábor lakói különféleképpen tölthetik el. Rendelkezésükre áll egy – a hollandoktól örökölt és nagyon jól felszerelt – kondicionálóterem, a szintén egészen jól el látott – bár kicsi! – könyvtár, rendszeresen frissített könyv- és DVD-kínálattal. A „legelveteműltetebek” nem a légkondicionált konditerem futógépein, hanem a tábor kerítését jelentő vályogfalak mentén kialakított őrőség-felvezetési útvonalakon futnak rendszeresen. Ez a tevékenység nem csak a fizikai állóképességet fejleszti, de ha beleszámoljuk a nyári időszak magas hőmérsékletét, a kis távolságokból adódó monotonitást, valamint azt, hogy a hepehupás útvonal több helyen teniszlabdányi kővel borított szakaszokon visz keresztül, akkor nyugodtan mondhatjuk, hogy a mentális állóképességet is. A kissé zord futó-körül-

mények ellenére a kilencedik váltás katonái is megrendezték a maguk félmaratonját, sőt 10 km-es felszereléses erőltetett menetet, úgynevezett Commando March-ot is; a megmérettetéseken nagy számban vettek részt a táborban lakó más nemzetek katonái is.

A PRT-9 időszakában nem lehetett használni a tábor kisméretű betonozott alakulóterét, hiszen ott az FST települt. Így a kispályás focis és a röplabdamerkőzéseket a rendezvényekre is használt úgynevezett „Fehér Sátor”-ban szervezték, amelynek az alapzata viszont közel sem volt ideális erre a célra. Ezek mellett az asztalitenisz, a póker, a darts, a sakk és a csocsó volt még nagyon népszerű. Ezekből a sportágakból rendszeresen rendeztünk bajnokságokat is. Ezek a rendezvények is nagyon jól beváltak közösségépítő és feszültségoldó szerepüket.

A magyar katonák nagyon kedvelték a tábor szilárd építésű objektumainak egyikében – az étkező épületében – kialakított kávézót és az ahhoz kapcsolódó fedett „sörkertet” is. Így volt ez akkor is, ha az RC-N SOP-ja alapján naponta fogyasztható napi két doboz sör vagy túl drága volt, vagy ellátási gondok miatt nem állt rendelkezésre. Ezekben a helyiségekben helyezték el a kollektív kikapcsolódást szolgáló berendezéseket és játékokat is (tv, DVD, projektor, csocsó, darts, folyóiratok stb.) Ugyanebben az épületben volt megtalálható az internet-terem is. Az internet – több szerződésmódosításunk ellenére is – meglehetősen keskeny sávszélességben tudott csak üzemelni. Az internetes munkahelyek számát javította, hogy sok szolgálati helyen és irodában is elérhető volt a világháló. A kreatív katonák gyorsan megtalálták a módját annak is, hogy a lakókonténerekbe routerek segítségével bevigyék az internetet. A sávszélesség problémáját azonban ez sem oldotta meg. Nagyon sok katona vitt magával laptopot, amely egyrészt a családokkal való összeköttetést, másrészt a szórakozást szolgálta.

Az étkezédt nem csak étkezésre használták a PRT. Ez volt az egyik legbiztonságosabb hely arra is, hogy nagyobb létszámú állománygyűléseket és tantermi foglalkozásokat lehessen szervezni. Az állomány étkezését egy, az egész ISAF-ben működő civil cég biztosította. Dolgozóink – nemzetiségüket tekintve – igen heterogén állománya és a magyar konyhaművészet ismeretének hiánya pár hónap után ugyan kissé egyhangúvá tette a magyar katonák számára az étkezést, de éhen azért senki sem halt! Mindig talált az ember valami „ehe-

tőt” a választékban. Nagyon népszerűek voltak a rossz idő beálltáig havonta megszervezett szabadtéri grillvacsorák. Arra is lehetőség volt, hogy az állomány, kikérve a vacsorára járó nyersanyagokat, maga főzzön. Ennek értelmében a szabadságról visszatérő katonák egyik fő feladata az volt, hogy otthonról magyar fűszereket és ha lehet, akkor némi „gyaur” fűstöltő árut hozzanak. Anélkül ugyanis nem volt igazi az itt sem nélkülözhető babgulyás! A kötetlen főzőcskézések népszerű helyszíne volt az úgynevezett „jurta”, amelyet még a PRT-2 kezdett el építeni holland maradék sátoranyagból. A helyi fa- és bambuszburókkal, valamint szőnyegekkel berendezett „hi-tech jurta”, melyet hűtőgéppel, elektromos kerti szúnyogriasztóval és középen bográcsállvánnyal is felszereltek, jól szolgált a kikapcsolódást.

Szintén az állomány pihentetését célozták a lakókonténer-komplexumok végében kialakított és leálcázott félig nyitott dohányzó-pihenőhelyek, amelyek a tábor társadalmi életének fontos helyszíneivé váltak – nem csak a dohányzók körében! Sokan itt hajtották végre a fegyverkarbantartást külső feladatokról visszatérve, mások itt vacsoráztak, vagy csak éppen TV-t néztek, illetve elszívtak egy szál cigit.

Kiutazás előtt az állomány komoly egészségügyi szűrésen esett át, ami nem jelentette azt, hogy odakint ne lett volna szükség egészségügyi ellátásra. Mivel a legközelebbi szövetséges egészségügyi intézmény több mint 100 km-re települt, ezért a magyar tábort egy kicsi, de jól felszerelt egészségügyi központtal kellett ellátni. A nagy szakmai és missziós tapasztalattal rendelkező egészségügyi szakállomány munkájára elengedhetetlen szükség volt a napi járóbeteg-rendelés során is. Az igen szigorú higiéniai előírások és felvilágosító munka ellenére is mindenkielőfordult a misszió időszakában – volt olyan, akivel nem is egyszer –, hogy különféle emésztőzavari problémákkal kellett megküzdenie. Ennek valódi okát legtöbbször nem lehetett meghatározni, de tény, hogy a magyar katonáknak az európai ember számára meglehetősen „koszos”

környezetben kellett feladataikat megoldaniuk. Az ilyen jellegű kellemetlen tapasztalatok fényében egyáltalán nincs mit csodálkozni azon, hogy hajdanán az Afganisztánban állomásozó szovjet csapatok számára mekkora problémát jelentettek a fertőző betegségek, köztük a vérhas!

A trópusi viszonyok között számolni kellett a különböző rovarok és kígyók megjelenésével. Különösen komolyan kellett venni a malária és a homoki legyek által terjesztett leishmania-fertőzés veszélyét. Az úgynevezett nyenyec (kis testű, fekete rovar) pedig képes volt rá, hogy hólyaghúzó harci anyaghoz hasonló folyadékot lövellve az emberi bőrre azzal színtel azonos hatást érjen el. Az ilyen sérülések csak hosszú hetek után kezdtek gyógyulni. Ennek elkerülése céljából a magyar katonák egyenruháját rovarriasztó szerrel impregnálták, ami viszont bizonyos számú mosás után elvesztette hatását. Ilyenkor volt lehetőség hasonló anyagot tartalmazó spray-vel ismét befújni az egyenruhát. Noha Camp Pannoniában is akadt skorpió, nagyméretű pók és számkunra ismeretlen fajtájú kígyó, szerencsénkre ilyen jellegű sérülésünk nem volt. Ebben talán az is közrejátszott, hogy az olykor idegesítően hangos macskákból is akadt jó pár a táborban. Ezekről ugyanis kiderült, hogy nem csak a rágcsálókat, de a rovarokat, sőt a kígyókat is elejtik! Ennek ellenére a macskák túlszaporodására is oda kellett figyelni.

Komoly kellemetlenséget jelenthetett az Afganisztánban is jellemző, nagyon finom por. Ennek egyik extrém változata a homokvihar, amely szintén nem ritka a világ azon táján. Nem csak a kellemetlen „látogatók” (értsd: rovarok és más csúszó-mászók!), de a por miatt is ildomos volt a lakókonténernek legkisebb részeit is letömíteni, vagy leragasztani. Azon túl, hogy nem kellő karbantartás esetén nem csak a mechanikus, de az elektromos berendezéseket (tv, számítógép, fényképezőgép stb.) is tönkretette ez a lisztnél is finomabb homok, számolni kellett az emberi szervezetre gyakorolt kellemetlen hatásaival is. Még a porvédő

szemüvegek használata mellett is gyakran előfordul szemgyulladás az ember szemébe került por miatt. Ugyanakkor nem ártott védeni a légutakat sem! Nem véletlen, hogy a helyi lakosok esetében még a férfiak öltözetének is elengedhetetlen része a finom szövésű pamutkendő. A magyar katonák ugyan kaptak a felszerelésükben necckendőt, de az teljesen alkalmatlan volt arra, hogy az orr és a száj elé tekerve kiszűrje a belélegzett levegőből ezt a finom port. Talán éppen ezért az előjárók szemét hunytak a felett a szabálytalanság felett, hogy minden katona helyi beszerzésű kockás kendőt viselt az egyenruhához, ha feladatra indult. A központi biztosítású porvédő álcokok ugyan tökéletes szűrést biztosítottak, de viselésük és karbantartásuk – főként nyáron – kevésbé volt praktikus, mint a finom szövésű pamutkendőké.

Egészségkárosító hatása lehetett volna magának a nagyon erős napsütésnek is. Tavaszai időszakban szinte észrevétlenül tud leégni az ember, főként ha a magashegyvidéki területen jár, ahol még a vakító hó is fokozza a napsugarak hatását. A sérülések elkerülése végett a katonák 30-as faktorú naptejet kaptak és jó minőségű fényvédő szemüveggel is ellátták őket kiindulás előtt. A napszemüveg-viselésnek azonban, a divaton túl, voltak bizonyos szabályai. Mivel az afgán emberek szeretik látni a partnerük szemét, ezért nem volt ajánlatos napszemüveget viselni, ha találkoztak velük az ember. A magyar katonák betartva ezt a helyi szabályt, lakott településen tartózkodva levették a napszemüvegüket. Részben a napsütés, de részben már az említett rovarok elleni védelmet is szolgáltatta az a rendszabály, hogy táboron kívül a katonák még a legnagyobb melegben is letűrt ujjú zubbonyban jártak. Ennek a napsugárzástól való védelmen túl más szerepe is volt: egy esetleges harchelyzetben kellemetlen csupasz könyökkel és alkarral kúszni a köves, kavicsos talajon!

Nyári időszakban nagyon oda kellett figyelni a folyamatos folyadékpótlásra. A nem ritkán 10-12 órás (vagy hosszabb!) feladatok során a katonák nemcsak a 3 literes háti folyadék-tartályaikat (Camel Back) töltötték fel indulás előtt hideg vízzel, de a kocsiokba külön berakott hűtőtáskába is bőven került. Mivel a háti víztartályokban pár óra alatt felmelegedett a folyadék, nagyon kellemes tudott lenni, amikor még délután is hűvös vizet ihatott az ember a hűtőtáskákból! Előírás volt, hogy még ezen felül is tartalékban lennie kellett minden kocsiok két-kartonnyi ásványvíznek. Ez, még ha meleg is volt, biztosította volna a túlélést bizonyos ideig egy olyan országban, ahol a tiszta ivóvíz nagy kincs! Előírás volt a magyar katonák számára is, hogy csak üveges ásványvizet szabad fogyasztaniuk. Ennek általános kiszérelése a 0,5 literes volt, mert ez volt az a mennyiség, amit egy felnőt ember nagyjából egy „ültében” meg tudott inni, még mielőtt káros folyamatok indultak volna meg a felbontott palackban. Mindig meg kellett vizsgálni felbontás előtt, hogy nem sérült-e a kupak, mert bármiféle fellazulás már fertőzésveszélyt jelenthetett és az ilyen palackos vizet nem is volt szabad elfogyasztani.

Arról sem szabad megfeledkezni, hogy mit eszik a katona terepen. Főleg, ha magyar katonáról van szó! A már említett hűtőládák kapa-

2011. FEBRUÁR 18-ÁN A NÉMET TF MeS-T ÉRT SÜLYOS TÁMADÁS VALAMENNYI SÉRÜLTJÉT A MAGYAR TÁBORBA SZÁLLÍTOTTÁK BE. AZ AMERIKAI ÉS MAGYAR ORVOSOK, VALAMINT KATONÁK MINDENT ELKÖVETEK, HOGY MEGMENTSÉK AZ ÉLETÜKET

A MAGYAR PRT ÖSSZEKÖTŐ CSOPORTJAI A ROSSZ BIZTONSÁGI HELYZET ELLENÉRE A TÁVOLI JÁRÁSOKBAN IS FOLYTATTÁK A FEJLESZTÉSI PROJEKTEKET. A KÉPEN ÉPPEŒ JELGA JÁRÁSBAN ELLENŐRZIK AZ EGYIK OTTANI ISKOLA ÉPÍTÉSÉT

citása általában csak a folyadék hűtésére volt elegendő. A meleg időszaok beköszöntével nagyobb figyelmet kellett fordítani az étkezések higiénias viszonyaira. A télen még megengedhető szendvicsek nyáron már nem jelenthettek megoldást, és ilyenkor jön a hermetikusan és sterilen zárt katonai napi fejadag (MRE – Meal Ready to Eat). A kint töltött több mint fél év alatt a magyar katonáknak szerencsájük(?) volt több nemzet napi csomagját is megkóstolni. Mindegyikben akadt valamiféle magyarok számára „slágernek” számító elem, de összességében mégis a magyar MRE bizonyult a legsikeresebbnek. Egyrészt ízvilágában még mindig ez állt a legközelebb a magyar gyomorhoz, másrészt az elmúlt években valóban sokat fejlődött a praktikusság szempontjából is. Étkezések előtt terepen is kötelező volt a mosakodás. Ennek érdekében nemcsak kánában vittek magukkal a katonák vizet, de az egészségügyi központból folyamatosan töltötték fel a kocsikban tárolt és a maguknál hordott kézfertőtlenítő készleteket is. Az első hasmenés után ezt a témát mindenki nagyon komolyan vette!

Már említtem, hogy a táborban átvonuló szállásként egy kis sátoortábor is üzemelt, amely a szinte folyamatosan folyó hadműveletek miatt még télen is állandóan „telt házként” üzemelt. Nyáron a közvetlen napsütés következtében a sátrak belsejében annyira felment a hőmérséklet nap közben, hogy azt még a betelepített mobil légkondicionáló berendezés sem volt képes kompenzálni. A jelenség elkerülése érdekében a sátrakat azok ponyvájától kb. 1 m távolságban sűrű szövésű hálóval „álcázták”. Ez a módszer valamilyen oknál fogva csak a magyar táborban terjedt el, és kivívta a gyakori „sátras” vendégek elismerését. Hasonló módszerrel tettük elviselhetőbbé a kontingens robbanóanyag-kereső kutyájának otthont adó, vályogból épült kennelek hőmérsékletét is.

Afganisztáni viszonyok között nagy hangsúlyt kap a tisztálkodás és a ruhák mosatása. Szerencsére ezen a téren nem volt mire panaszkodni. Noha a magyar tábor fúrt kútjai bőséges vízhozamot biztosítottak, a vízfelhasználást mégsem volt szabad túlzásba vinni.

Ennek egyik fő oka az volt, hogy a szennyvizet biológiai úton történő tisztítás után, ivóvíz mennyiségben kellett visszaengedni a közeli folyóba. (Szerintem a magyarokon kívül senki sem foglalkozott ilyen mértékben a környezetvédelemmel!). A víztisztító baktériumtenyészetnek adott kapacitása volt, amit nem volt ildomos túllépnii! Éppen ezért az egyszeri zuhanyzást illett 3 perc alatt letudni. Szerencsére ez nem jelentette azt, hogy a nyári időszaokban ne lehetett volna naponta 2-3 alkalommal is felfrissülni! Lehetőleg a csúcsra járatást kellett elkerülni. A táboron belül a kiszolgálásunkért felelős civil cég egy jól működő mosodát is üzemeltetett. A nevekkel ellátott mosóhálóokban leadott személyes ruházatot általában 48 óra belül már tisztított állapotban kapta vissza az állomány. A mosatási idő olyan esetekben nőtt meg, amikor a táborba nagyobb számú „sátras” vendég érkezett, akiknek szintén lehetőséjük volt a mosatásra.

A folyó hadműveletek miatt a magyar tábor nagyon felértékelődött minden szövetséges szemében. Mivel itt lehetőség volt viszonylag védett környezetben üzemanyag-feltöltésre, légi szállításra, meleg étkezésre, egészségügyi ellátásra, tisztálkodásra és mosatásra, internetezésre és nem utolsósorban némi kapcsolódásra, ezért minden a tartományban harcoló ISAF-katonák szívesen tért be hozzánk. Camp Pannonia lényegében egy eldretolt logisztikai bázisként is működött a szövetséges katonák szemében. Élet- és szolgálati viszonyaink a tartományban harcoló más ISAF-katonák viszonyaihoz képest luxusnak voltak tekinthetők. Nem véletlen, hogy sokan csak „Hotel Pannonia*****”-nak nevezték! Időnként nehéz volt megértetni még az RC-N-szal is, hogy kapacitásaink korlátozottak és a tábor infrastruktúráját könnyű túlterhelni, ami viszont komoly üzemzavart eredményezhetett.

A szabadság és a hazajutás lehetősége minden hadművelési területen lévő katonára számára kulcskérdés. A szabadság hasznosságával kapcsolatban erősen megoszlanak a vélemények. A PRT-9 már a misszió megkezdése előtt úgy indult a feladatnak, hogy a bonyolult biztonsági helyzetben nem biztos, hogy lesz lehetőség a 10 napos szabadságra.

Ezt igyekeztünk is jó előre letisztázni nemcsak a katonák fejében, de a családokkal is. Ennek ellenére mindent megtettünk annak érdekében, hogy mindenkit eljuttassunk a megérdemelt szabadságára, ha az illető el akart menni. A téli időszaok, a folyamatosan zajló hadműveletek és a korlátozott szállítási kapacitások miatt az át- és visszacsoportosításokat nagy időbeni ráhagyással kellett tervezni. Ennek következtében előfordult, hogy egyik-másik váltás a másikkal időben némi átfedéssel, akár 20 napig is távol volt Camp Pannoniából. Még így is megtörtént, hogy egyes váltásokat már csak az utolsó pillanatban sikerült eljuttatnunk MeS-be, ahonnan a szabadságos repülőgépjáratok indultak. És voltak katonák, akik kimondottan nem akartak szabadságra menni, mert nem akarták kitenni a családtagjaikat a rendkívül nagy bizonytalanságnak (időnként a biztos rossz is jobb, mint a bizonytalan jó!), vagy éppen a gyermekeiket akarták megkímélni az újból nehéz elválás traumájától. Az ő érvelésük is érthető volt.

KÜLDÉTESORIENTÁLT VEZETÉS?

A vietnami dzsungel aszimmetrikus viszonyai rákényszerítették az amerikai hadvezetést, hogy a német hagyományokon alapuló, az alárendelt számára nagy döntési és cselekvési szabadságot adó küldetésorientált felfogás szemléletében alakítsák át vezetésszemléletüket. A küldetésorientált vezetésnek az a lényege, hogy az előjáró csak az elérendő célt tűzi ki, míg az oda vezető utat az elől lévő kötelék parancsnoka fogja meghatározni. Döntését az előjáró szándékának megfelelően kell meghoznia, de esetenként ezt felülírhatja a gyökeresen megváltozott helyzet szűkebb szükségesség. Amennyiben nincs meg az összeköttetés lehetősége az előjáróval, akkor a helyzetváltozás kényszerűsége még olyan döntést is szülhet, amely esetleg ellentmondásban van az eredetileg kapott parancsokkal.¹⁸ Ez a fajta vezetési felfogás abból a felismerésből született, hogy mindig a harcéri parancsnok van a konfliktus helyszínén, ő ismeri legjobban saját helyzetét és saját köteleke képességeit, amely alapján megalapozott és gyors döntést lehet hozni. A küldetésorientált vezetésszemlélet mára a NATO meghatározó vezetésszemléletévé vált. A Magyar Honvédség szintén lépéseket kell hogy tegyen ezen a téren, ha nem akar alulmaradni a kihívásokban. Noha már több mint 10 éve beléptünk a NATO-ba, de vezetésszemléletünkben még mindig sok olyan zárvány maradt, amely akadályozza a szemléletváltást. Ezek különösen élesen ütköznek ki egy olyan küldetés során, amely magán hordozza mindazokat a jegyeket, amelyek valaha életre hívták az akkor forradalmian számító vezetési felfogást.

Már az általános békefenntartás során is beigazolódtott, hogy a kisalegységek, de időnként az egyes katonák szintjén hozott döntések is felértékelődnek. Afganisztán esetén még több olyan példa van, amikor nemcsak a kisalegységek, de az egyes katonák jó vagy rossz döntéseinek akár közvetlen stratégiai kihatása is lehet. Az afgán lakosság különösen érzékeny a nemkívánatos, járulékos veszteségekre¹⁹, amit az ellenállás propagandája kíméletlenül ki is használ a saját érdekében. Márpe-

dig a magyar katonák is bármikor kerülhetnek Afganisztánban olyan helyzetbe, ahol saját maguknak kell dönteniük például arról, hogy ki ellen használják fegyverüket. Minél több a bizonytalansági tényező egy konfliktusban, annál nagyobb ennek az esélye. Márpedig az aszimmetrikus hadviselésben rengeteg a bizonytalansági tényező, ahol sokszor még azt sem egyszerű eldönteni, hogy ki az ellenség és ki a barát, hiszen az ellenállók nem használnak megkülönböztető jelzéseket, fegyverüket pedig általában nem viselik nyíltan. A „pozitív célazonosítás” gyakran csak a támadás bekövetkezése után lehetséges, mert az ellenállók nem követik a genfi konvenció szabályait. A lesből indított támadások elhárítása során pedig nem mindig van idő tűzparancsot kérni! Az életet jelentő gyors ellenreakció képességére fel kell készíteni a katonáinkat!

A hagyományos harctevékenység során ritkábban fordul elő, hogy a katona vagy egy kisalegység parancsnoka csak magára számíthat döntéseiben. Az aszimmetrikus hadviselésben ennek az esélye megnő. Az afgán domborzati viszonyok között amúgy is bármikor előfordulhat, hogy a katona éppen a legkritikusabb helyzetben veszíti el a híradókapcsolatot az előljárójával, és ilyenkor a kapott parancsnoki szándék szellemében magának kell meghoznia a megváltozott helyzethez legjobban igazodó, jó döntést.

Az első és legfontosabb, hogy a katona felismerje a helyzetet, amikor nem várhat parancsra, hanem magának kell a döntéseket meghoznia. Ez közel sem olyan egyszerű feladat, mint az első olvasatra tűnik. Harchelyzetben parancsra várni a legnagyobb bűn! A katonák felkészítése nem merülhet ki a tömegkezelés, a kis kötelékben végrehajtott harcászati feladatok és a magas szintű fegyverhasználat elsajátításában. A legváratlanabb és legveszélyesebb helyzetben is tisztában kellett lenniük cselekedeteik morális és egyéb hatásaival. Ennek szellemében nem kis feladatot jelentett, hogy a hagyományos hadviselésre felkészített katonák gondolkodásmódját is hozzáigazítsuk az új jellegű feladathoz. Minden egyes katonát meg kellett tanítani a saját szintjén az önálló döntéshozatalra, mert arra bármikor szüksége lehetett.

A felkészítés során éppen ezért igyekeztünk minél több olyan helyzetet beállítani, amelyeken keresztül ezt a felismerési és döntéshozó képességet automatikussá tudtuk fejleszteni. Mindenkinél meg kellett szoknia, hogy minden helyzetben lennie kell „rangidősnek”, aki köteles átvenni a parancsnokságot, mert nem fordulhat elő, hogy a katonák egyetlen csoportja is vezetőtlen marad egyetlen percre is. Alapelvként kezelendő, hogy körültkintő, önálló döntésre csak jól felkészült és tapasztalt katonák képesek. A parancsnokok kiválasztásának felelőssége mindig az előljáró parancsnoké! A PRT-ba és hasonló feladatra csak nagyon jól felkészített és tapasztalt katonákat szabad küldeni, akik energiáját nem az köti le, hogy leküzdjék a honvágyat vagy az összecsapásból adódó feszültségeket, hanem a feladatuk lehető legnagyobb százalékával a feladatra tudjanak koncentrálni. Az MH PRT-9 ilyen szempontból szerencsés helyzetben volt, mert katonáinak zöme korábban már több missziót is megjárta, és olyanok is akadtak

bőven, akik korábbi PRT-kban is szolgáltak. A személyi állomány kiválasztásánál ez fontos szempont volt.

Képzelnék el egy katonai konvojának utolsó gépjárművének géppuskairányzóját. Az ISAF komoly energiákat fektet arra, hogy a média különböző formáit kihasználva tájékoztassa az afgán lakosságot a katonai konvojokkal szembeni helyes magatartásról. Ennek alapján katonai oszlopot hátulról csak akkor szabad előzni, ha arra egyértelmű jelzést adnak neki. Az afgán sofőrök nem arról híresek, hogy betartják a közlekedési és egyéb szabályokat még annak ellenére sem, hogy a nagy többség elvileg tisztában van a katonai konvojok megközelítésének szabályaival. Természetesen mindig vannak kivételek. De nagyon gyakran előfordul, hogy hátulról vagy oldalról nagy sebességgel közeledik egy civil gépjármű a konvojhoz, miközben vannak, akik tudatosan és rossz szándékkal közelítik meg a katonai menetoszlopokat. (Gépjárműves öngyilkos merénylők!) De ki tudja teljes bizonyossággal eldönteni, hogy miről is van szó?

Tehát jön az afgán jármű, és figyelmen kívül hagyja a toronylövész egyértelmű tiltó jelzéseit. Ilyenkor jobb esetben pár másodperce van arra a géppuskásnak – az esetek többségében még annyi sem, miközben alkalmaznia kell a fegyverhasználat előtti valamennyi intézkedést – hogy döntsön: köteles-e fegyverét használni, vagy sem.²⁰ Ilyen esetben elvileg jelenlétére kéne a helyzetet a parancsnokának is. A gyakorlat viszont azt bizonyítja, hogy erre egyszerűen nincs idő!

Az ilyen helyzetek szabályos és felesleges áldozatok nélküli megoldása a szabályok tökéletes ismeretét, kiváló helyzetfelismerést és nagy-nagy odafigyelést igényel a legalacsonyabb rendfokozatú katonától is. Sajnos többször is kaptunk hírt arról, hogy más nemzeteknél nemkívánatos járulékos veszteségek léptek fel hasonló szituációkból, amelyek nemcsak az elkövetőkkel szemben, de esetenként az egész ISAF-fel szembeni ellenszenvet növelték. Az idegen katonai jelenlétre fokozottan érzékeny környezet elengedhetetlenül megköveteli a helyzetnek megfelelő, önálló döntéseket. Afganisztán esetében ez jelenti a küldetésorientált vezetés legfőbb szükségességét.

A küldetésorientált vezetés szemlélet másik alapelve, hogy az előljáró és a beosztott közötti kölcsönös bizalomra épül. Mindkét félnek tudnia kell, hogy a másik valós értékeken alapuló kiválasztás útján, tudása, felkészültsége, rátermettsége és tapasztalatai alapján került a beosztásába. Ha ez nem lenne igaz, akkor nem szívesen bízánk meg a döntéseiben! Ebből a szempontból is szerencsés helyzetben voltunk, mert a PRT-9 kontingens zömét a hódmezővásárhelyi 62. lövészszázalaj adta, melyet a zászlóalj állománytáblájában nem szereplő beosztásokra egészítették ki a dandár többi alegységeiből. Amennyiben a dandár sem rendelkezett a szükséges szakemberrel, akkor jöhettek csak szóba más katonai szervezetektől érkező katonák. Ezzel biztosítható volt, hogy egymást ismerő, homogén közösség induljon Afganisztánba, amelyiken belül már eleve adva volt az egymás ismerete alapján működő bizalom. Ilyen helyzetben az összegyűjtött tapasztalatok és az összekovácsoltság sem vesznek el a misszióból történő

visszatérés után, hiszen a bajtársak zöme a misszió után is egy katonai szervezetnél marad!²¹

A küldetésorientált vezetés akkor tud igazán hatékonyan működni, ha a katonai vezetés mindhárom szintjét – taktikai, operatív, stratégiai – teljesen át tudja hatni. Ha a felsőbb szintekről hiányzik, akkor a taktikai (harcászati) szinten sem tud igazán működni. Így nem működhet akkor sem, ha a hadművelleti területen lévő parancsnoknak túl gyakran kell a hazai „békeszemlélettel” szembesülnie, amikor kéréseket és igényeket terjeszt fel. Ez nehezen tolerálható a végrehajtott szintről, miközben a helyszínen mindennaposak az áldozatokkal járó fegyveres összecsapások és így az ebből adódó pszichikai nyomás.

A felelős és felkészült harctéri parancsnok jelentései jelzésértékkel bírnak a végrehajtható feladat és a végrehajtásához rendelkezésre álló feltételek megléte vonatkozásában, amit a legkomolyabban kell venni. A kérelmek és felterjesztések elbírálására jogosult parancsnoknak az adott területen nagy személyes tapasztalattal és rendkívüli empátiával kell rendelkeznie. Ezért is szükséges rendkívül nagy figyelmet fektetni a parancsnoki beosztásokra kijelölt személyek kiválasztására. Amennyiben ez nem valósul meg, akkor a kölcsönös bizalom helyett a kölcsönös bizalmatlanság lesz a domináns, ami nemcsak a küldetésorientált vezetést lehetetleníti el, de súlyos következményekkel is járhat.

A küldetésorientált vezetés szemlélet működését nemcsak szubjektív tényezők akadályozhatják, de több objektív tényező is. Egyik ilyen volt a PRT esetében a Nemzeti Támogató Elem²², amelyet azzal a szándékkal hoztak létre, hogy az Afganisztánban szolgáló valamennyi magyar katona logisztikai ellátását biztosítja. Ez nagyon jó felismerés volt a kisebb katonai szervezetek és az egyéni beosztásúak esetében, de a PRT rendelkezett minden olyan szervezeti elemmel, amely lehetővé tette a csaknem teljesen önálló logisztikai működést. A stratégiai légihíddal érkező anyagok átadás-átvételét a hadművelleti területre történő megérkezés után a korábban kis létszámmal működő Nemzeti Logisztikai Elem tökéletesen el tudta látni a PRT vonatkozásában is. Az NSE azonban a PRT logisztikai biztosításának csaknem minden területén szakmai előljárói hatáskört kapott, ami egy plusz lépcsőfokként jelentkezett a logisztikai igénylések rendszerében. Hadművelleti területen az idő tényezője sokkal nagyobb jelentőséggel bír, mint békeviszonyok között, így minden plusz lépcsőfok idővesztést jelenthet. Szintén az operatív intézkedések objektív akadályként jelentkezett, hogy helyi (afganisztáni) és hazai beszerzések vonatkozásában is szigorúan a hazai békeszabályokat kellett követni.

A helyzet követelte gyors döntések legnagyobb akadályozó tényezőjének éppen ezeket a hazai békeszabályokat éreztem. Egy háborút nem lehet békeszabályokkal megnyerni, mert azok nem biztosítják a gyors és operatív vezetéshez szükséges feltételeket. Márpedig Afganisztánban – de facto – háború folyik. Ott nem lehet minden egyes vezetési szintnek egy hónapig ülnie egy felvetett problémára adott válaszon. A döntéseket a lehető leggyorsabban kell meghozni, gyakran azonnal! A hazai

területen érvényes szabályzókkal – legyen szó akár csak az ügyviteli átfutási időkről – nehezen lehet jó és időbeni választ adni a kintiről felvetett gondokra. Ez a probléma nagyon nagy kockázatot hordoz magában. Ezért gondolom azt, hogy mindig prioritást kell hogy élvezzenek a kint szolgálók problémái és felvetései, és a hazai szabályzóinkat is ennek az elvnek a maximális figyelembevételével kell átalakítani. A megoldásuk keresésében maximálisan figyelembe kell venni a kint szolgáló parancsnokoknak a javaslatát. Legaktuálisabb, legmélyebb és legtöbb tapasztalata a kinti helyzetről neki van. Négy és fél ezer kilométer távolságból nem lehet igazán látni és érezni azokat a tényezőket, amelyek ott és akkor hatnak!

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

2011. március 10-én a PRT-9 utolsó váltása is hazaérkezett a hadműveleti területről. Mindenki fizikai épségének birtokában térhetett haza, ami már maga nagy eredmény. Ugyanakkor a sok-sok kihívás és nehézség ellenére elmondható az is, hogy a kontingens feladatát legjobb tudása szerint teljesítette, ami kivívtá nemcsak a nemzetközi közösség, de a helyiek elismerését is. A helyzet komolyságát, a feladat nehézségét és veszélyességét mi sem mutatja jobban, mint hogy a PRT-9 közel húsz katonája kapta meg az újonnan alapított „Kardokkal ékesített szolgálati jel” valamely fokozatát, amelyet harc helyzetben tanúsított helytállásért adományozható.²³

2010. február elején az ISAF-erők akkori főparancsnoka, Petraeus vezérezredes a PRT-nél tett látogatása során a „Meritorious Service Medal”-t adományozta a PRT parancsnokának (*e tanulmány szerzőjének – A szerk.*). A magas amerikai állami kitüntetés természetesen az egész magyar PRT teljesítményének szól. Ugyanígy a tala-wa barfaki támadás során az USAID-nek nyújtott magyar segítség elismeréséül, az USAID afganisztáni misszióvezető-helyettesétől kapott köszönetnyilvánító emléklap is, a parancsnokon keresztül, az egész magyar PRT teljesítményét és helytállását dicséri. De a legnagyobb elismerést mégis az jelentette, hogy misszióknak végén is éreztük az afgán emberek irányunkban mutatott bizalmát, amikor nemcsak a gondjait, de az őszinte gondolataikat is megosztották velünk. A magyar PRT-t mindvégig egy olyan kapcsolatok tartották, amely nemcsak összeköti őket az ISAF-fel, de segíti is őket érdekeik érvényre juttatásában.

Parancsnokként és vezetőként számomra beigazolódtott, hogy a küldetés sikere szempontjából nem elég csak az előljáró követelményeinek megfelelni. A legfőbb elvárás az volt, hogy a feladatot saját áldozatok nélkül kell teljesíteni és minden katonát élve kell hazavinni²⁴. Drasztikusan fogalmazva: minden más háttérbe szorult. De közben meg kellett felelni a saját állományom elvárásainak is úgy, hogy a katonai és vezetési alapelveket következetesen be kellett tartani és tartatni. Időnként súlyos döntésekre kényszerültem, amiket egyszerű emberként talán nem hoztam meg, de parancsnokként nem tehettem mást. Nem volt elég mindig csak az „Előre!” parancsot kiadni. Voltak helyzetek, amikor csak személyes példamutatással lehetett átlendíteni az állományt

a holtponatokon. Szerencsére ezt az alárendelt parancsnokaim elismerték és partnerek voltak benne. Ez adta az igazi erőnket.

Úgy gondolom, hogy ez a vezetési felfogás nem vitte rossz irányba a kontingenst. Egy vérzivataros időszakban, viszonylag normális hangulatban, normális emberi és bajtársi viszonyok között végig lehetett csinálni a hat hónapot, ami persze nem azt jelenti, hogy nem voltak súrlódások. Minden misszió, különösen a negyedik hónap után, nagyon nehéz. Úgy vélem, hogy az adott feltételek és viszonyok között, nagy „botrányok” és főleg veszteségek nélkül teljesíteni egy ilyen feladatot, tisztességes munkának számít a kontingens minden tagja részéről.

Egy másik nagy tanulság számomra: ilyen helyzetben nagyon egyedül tud maradni a parancsnok. A döntéseimet gyakran nagy pszichikai nyomás alatt kellett meghoznom, még akkor is, ha a döntések előkészítésben sokat segített a törzsem. A felelősség viszont oszthatatlan. Vannak gondolatok, amit ott senkivel sem oszthat meg a parancsnok. Emiatt a nagy nyomás miatt néha el is ragadt a hév, aminek következtében olyan megnyilvánulásaim voltak „fölfelé”, amit nem könnyű akceptálni. Köszönöm az előljárói szervezeteknél szolgáló kollégáknak és parancsnokaimnak, hogy tolerálni tudták ezt a fajta magatartást is, és a maguk részéről igyekeztek mindent megtenni annak érdekében, hogy nekünk odakint könnyebb legyen a feladat-végrehajtás és az élet!

Kinti szolgálatunk ideje alatt lőttek ránk mindenféle fegyverrel, robbantottak mellettünk, sebesülteket cipeltünk, kötöztünk, és látunk meghalni gyermekeket, öregeket, nőket és férfiakat. De a sok szörnyűség és veszély között mindig volt egy biztos pont számunkra: a családok és a barátok hátszárja. Az egyre sötétebb napok fénypontja volt, amikor a telefonban vagy a skype-on meghallottuk hangjukat, vagy szerencsésebb esetben megpillanthattuk arcukat. Nagyon sok erőt tudtunk meríteni a rövid beszélgetésekből, a levelekből, a házastárs, a gyerekek, a barátok fényképéből.

A misszió előtt, alatt és utána is elengedhetetlen volt a családok és az otthoni kollégák támogatása. Minket lekötött a mindennapi éredek, veszélyes, de mindenképpen változatos feladat. Az otthon maradottaknak viszont nemcsak a rossz biztonsági helyzetről érkező aggasztó hírekkel, de az otthonlét hétköznapi gondjaival is meg kellett küzdeniük. Noha a családokat a dandár családtagoktól rendszere egyre nagyobb gyakorlattal és tapasztalattal tudta segíteni, mégis nagyon sok kihívással találták magukat szemben a misszió ideje alatt.

„Az igazi csatákat itthon vívják a családok” – szoktam mondogatni a családi napok alkalmával, és ezt igaznak is tartom. A családok kitaratása, áldozatai és támogatása nélkül mi sem tudtuk volna teljesíteni feladatunkat odakint. Nem lehetünk kellő mértékben hálásak azokért az áldozatokért, amit a számunkra legkedvesebbek hoztak értünk! Hazaérkezésünk után is ki kellett hogy tartson a velünk szemben tanúsított türelmük, mert sok esetben hosszú hónapok kellettek még ahhoz, hogy visszaülteszünk a régi környezetünkbe. Nem voltunk már ugyanazok az emberek, mint

akik hajdanán elmentek Afganisztánba. Az odakint megélt feszültségek és szörnyűségek sokakban hagytak mély nyomokat, amelyeket fel kell dolgozni, és ehhez is szükséges a család támogatása. Sajnos több olyan esetről is tudok, amikor ez a türelem nem tudott elég ideig kitartani, és házasságok, párkapcsolatok mentek tönkre a misszió kapcsán. Gyakran gyermekeink is sérültek lelkiileg távollétünk miatt. Ezek olyan nehézségek, amelyeket leginkább csak azok tudnak megérteni, akik meg is élték őket. Ezekről és az ehhez hasonló nehézségektől válik egy munka vagy szakma hivatássá.

Végül, de nem utolsósorban köszönettel tartozom mindazoknak a férfiaknak és nőknek, akikkel együtt szolgálhattam hazánk érdekeit 2010 augusztusa és 2011 márciusa között az afganisztáni Baghlan tartományban. Büszke vagyok a teljesítményükre, büszke vagyok, hogy a parancsnokuk lehettem!

(Vége)

A cikk megírásában felhasználtam Wagner Péternek adott korábbi interjúmat, amely a *Sereg Szemle* 2011/3. számában jelent meg.

¹ 1 PRT – Provincial Reconstruction Team – Tartományi Újjáépítési Csoport, hivatalos rövidítése MH PRT, vagy MH TÚCS. Továbbiakban PRT.

² http://hvg.hu/itthon/20101121_afganisztan_magyar_fejlesztések, letöltve: 2012.10.01.

³ Egy időszakban felmerült a klasszikus PRT-feladatból történő kivonulás gondolata is, illetve a misszió átalakítása kiképző jellegű feladattá.

Lásd: <http://wagnerpeter.blogspot.hu/search?q=PRT+fejleszt%C3%A9s>, letöltés: 2012.10.01., valamint <http://wagnerpeter.blogspot.hu/2010/11/tervek-katonak-es-fejlesztések-2011-re.html>

⁴ A békés járáások elhanyagolása azt a veszélyt hordozta magában, hogy a helyi lakosságban kialakul egy olyan kép, hogy érdemesebb teret adni az ellenállóknak, mert akkor több projektet várhatnak a PRT-től. Ez a fajta elégedetlenség az ellenállás áttekintésének megkövetelését is jelenthette volna ezekre a területekre. Ezt maguk a helyi lakosok magyarázták el, ami egyfajta nyomásgyakorlás volt irányunkba.

⁵ Baghlan tartomány kormányzója a PRT fejlesztési tevékenységének visszaesése miatt negatív kritikájának nyilatkozatban is hangot adott a helyi TV-ben!

⁶ Political Adviser – POLAD.

⁷ A PRT-10 kontingenssel 2011 márciusában új POLAD érkezett a magyar PRT-hoz, majd ősszel, a korábban a magyar ökömenikusoknál tapasztalatokat szerző szakember személyében egy fejlesztési tanácsadó (DEVAD) is, akinek sikerült egy néhány fős szűk stábot is kialakítania maga körül, ami más PRT-k tapasztalatai alapján egyre inkább szükséges a komoly projektek megvalósításánál.

⁸ Az egyik legkézenfekvőbb forrást az amerikai Commander's Emergency Response Program (Parancsnoki vészhelyzeti készlet program, továbbiakban CERP) jelent-

hette volna. Ennek a forrásnak a megszerzéséhez azonban megint csak olyan szintű pályázatok megírására lett volna szükség, amelyhez a PRT nem rendelkezett felkészült szakemberrel. Noha ezek a pénzek hivatalosan nem fejlesztési pénzek voltak, de nagyságrendjüknel fogva lehetővé tették, hogy akár ilyen volumenű projekteket is végre lehessen belőlük hajtani. A PRT-9 szolgáltatának befejezése után a magyar PRT-hoz is érkeztek úgynevezett CERP-menedzserek, akik segíteni tudták az ilyen irányú pályázatait.

⁹ Huszár Ferenc alezredes.

¹⁰ Rasul Khan a Jam-i Islami párt helyi vezetője, aki parancsnokként harcolt a szovjetek ellen, majd Mosoud oldalán a tálibok ellen is. Az Andarab-völgyből származó tadzsik politikus, aki családi kapcsolatai és különböző üzleti tevékenysége révén is a tartomány egyik, ha nem a legbefolyásosabb embere. Az ő személyiségét sem lehetett egyértelműen megítélni.

¹¹ Non-governmental organization. Továbbiakban: NGO.

¹² A Magyar Baptista Szeretetszolgálat ekkor már kivonult a tartományból.

¹³ United States Agency International Development. Továbbiakban: USAID.

¹⁴ Továbbiakban: TWB

¹⁵ Az egyik TWB-ba indított USAID – PRT konvoj 2011. január 12-én, úton visszafelé RPG-s lesállításba futott egy szűk kanyonban. A magyar katonák lélekjelenlétének és a hatalmas szerencsének köszönhetően senki sem szenvedett komolyabb sérüléseket.

¹⁶ United Nations Assistance Mission in Afghanistan. Továbbiakban: UNAMA.

¹⁷ Érdekes megfigyelésnek bizonyult, hogy bárki is hajtott végre a tartományban fejlesztést vagy CIMIC-projektet, a helyi médiumok és helyi vezetők azt szinte mindig a PRT „számlájára” írták még akkor is, ha mi hangsúlyoztuk az eredeti projektmenedzser valódi kiletét! Ez a korábbi évek koordináló munkájának pozitív hozadéka volt.

¹⁸ A magyar hadtörténelem egyik legmagasabb katonai kitüntetését – a Mária Terézia Rend lovagkeresztjét – olyan esetekben ítéltek oda, amikor az illető a kapott parancstól eltérő döntést hozott, az a csata szempontjából döntőnek és sikeresnek bizonyult. Ilyen döntést meghozni hatalmas felelősség és kockázat!

¹⁹ Collateral damage

²⁰ A bevetés szabályaiban (Rules of Engagement – ROE) foglaltak szerint.

²¹ Azon személyek esetében, akik a felkészítés egészében nem vettek részt, vagy csak a felkészülés utolsó fázisaiban csatlakoztak a kontingenshez, kezdetben megfigyelhető volt a kölcsönös bizalom hiánya!

²² Natioanal Support Element, továbbiakban: NSE.

²³ Olyan katona is volt, aki két harchelyzetben tanúsított bátorságáért mindkét alkalom után felterjesztésre került ennek a kitüntetésnek két fokozatára is, de a hazai bürokrácia csak egyszer, és akkor is az alacsonyabb fokozatot ítélte meg neki.

²⁴ Szlankó Bálint: Maximum nulla áldozattal, Athenaeum Kiadó, Budapest, 2011. 236. o.

Szalay Zoltán t. ezredes– Horváth Gábor dandártábornok:

HONNAN HOVÁ TART AZ ALTISZTKÉPZÉS?

A Magyar Honvédség tiszthelyettesképzése az 1993-as oktatási törvények (felsőoktatási, közoktatási, szakképzési) hatására az államilag elismert szakképzés keretében működik. Az államilag elismert, iskolarendszerű katonai szakképzés, a felnőttképzési formában megvalósított képzés, valamint 2011. szeptember óta a belső tanfolyami rendszer biztosítja az altiszti utánpótlást és előmenetelt. 2012. január óta új törvények határozzák meg az oktatási rendszert, amelyek erőteljes hatással vannak a katonai oktatási rendszerre is. A szerzők írásukban – a jobb megértés érdekében – bemutatják a tiszthelyettes-/altisztképzés múltját és jelenét, az aktuális folyamatokat az államilag elfogadott szakképzés és a belső képzés tükrében.

BEVEZETÉS

Az elmúlt húsz évben jelentős változások történtek a katonai oktatási rendszer szerkezetében, tartalmában és működési feltételeinek területén is. Az euroatlanti csatlakozás követelményei miatt a Magyar Honvédség (továbbiakban MH) feladatai között kiemelt feladattá vált a személyi állomány új követelményeknek megfelelő felkészítése, ennek pedig alapvető feladata a hivatásos és szerződéses – benne a tiszthelyettesi, 2012-től altiszti – állomány alapképzése, át- és továbbképzése.

Eszényi József alezredes altisztekről írt történelmi munkáját olvasva hisszük és valljuk: „... a múlt valóságának ismerete segíthet a helyes megoldások keresésében. Ami több évtized gondos kísérleteinek eredményeként jónak bizonyult, valamint az azóta eltelt idő sem tette anakronisztikussá, beépíthető a jelenbe anélkül, hogy ismét végigjárjuk a kísérletezés sok buktatóival és hatékonyságcsökkenéssel járó rögzös útját.”¹ A múlt részletes ismerete és a tanulságok levonása nélkül a jövő tervezése során hibákat követhetünk el, illetve elkövethetjük ugyanazokat a hibákat, amelyeket ki kellene javítani.

Az altiszti állomány képezi a honvédség gerincét, ennek az állománykategóriának a képességei alapjaiban határozzák meg a honvédség alkalmazhatóságát. Az MH szervezeti és működési korszerűsítése a rendszerváltástól az ország 1999-es NATO-tagga válásáig és azóta is permanensen zajló folyamat. A humánpolitikai stratégiák egyik nagy fontosságú feladatává vált a tiszti-altiszti állományarány módosítása, a feladatkörök átrendezése, valamint a felkészítés rendjének az új követelmé-

nyekhez való igazítása. 2011-re a cél egy olyan központosított, altiszteket képző és oktató intézet létrehozása és működtetése lett, ahol az altiszti képzési szisztéma ismételt megújulása érdekében az alapképzés, a katonai szakképzés, a belső (altiszti és zászlós-) képzés, benne a vezénylőzászlósok képzése egy helyen folyik. Ezt a célt szervezésileg egyszerűbb megvalósítani, ám a képzési tartalmat és formát számos tényező befolyásolja.

A TISZTHELYETTESKÉPZÉS KÖZELMÚLTJA

1957: A hivatásos tiszthelyettesi állománykategoriat ismét rendszeresítették és létrehozták a MN Központi Tiszthelyettes Iskolát (Szentendrén).

1960-as évek: kiképző központok vették át a hivatásos tiszthelyettesi kiképzés feladatait. A kétéves képzés végén kibocsátott tiszthelyettesek csak a honvédségen belül elismert és felhasználható képesítést kaptak.

1970-es évek: a polgári rendszer felé való nyitás részeként 1975-ben a technikai szakterületen (Szabadszálláson) a 3+1 éves, iskolarendszerű, a polgári szakmunkásképzésre alapozott szaktiszthelyettesképzés indult. A képzésben a honvédség által igényelt szakmai tartalmat (1 év) beépítették az Országos Szakmunkásképzési Jegyzék szerinti (3 év) szakmunkásképzésbe. A végzősök az állami szakmunkásvizsgálóval együtt tettek tiszthelyettesi kibocsátó vizsgát.²

1984: négyéves szakközépiskolai felkészítés kezdődött 8 technikai szakon, 8 helyőrségben. A képzés állami rendszerű érettségi képesítővizsgálóval és tiszthelyettesi kibocsátó vizsgával zárult. A parancsnoki szakokon a képzés továbbra is a kiképző központokban, 2 év időtartamban, de állami vizsgarendszerhez nem kötött történt. Az avatás után fegyvernemenként szervezett 3-6 hónapos ismeretkiegészítő, illetve első beosztásba felkészítő tanfolyam segítette a pályakezdet.

1991: megszűntették a kiképző központokat, ezzel együtt a kétéves parancsnoki tiszthelyettesképzést a katonai főiskolákra helyezték át. A tiszthelyettesképzésre történő jelentkezés feltétele az érettségi vizsga lett, de államilag elismert képesítést nem adott. A katonai szakközépiskolákban megkezdődött a 4+1 éves rendszerű képzés (4 éves műszaki szakközépiskola, valamint az arra épülő egyéves technikai és tiszthelyettesi követelményrendszer teljesítése).

1993: A képzés átalakításainak társadalmi,

gazdasági és haderő-szükségleti alapjait az oktatásügyben zajló folyamatok határozták meg, melyek jogszabályi kereteit az 1993. évi oktatási törvények adták. A felsőoktatásról szóló törvény miatt a katonai főiskolákról le kellett választani az ott folyó tiszthelyettesképzést. A közoktatásról szóló törvény szerint az általános műveltségi képzés a 10. osztályig tartott, a 11-12. osztályokban is csak szakmai alapozást engedett, így a szakképzés – mint tiszthelyettesképzés – csak a középiskola befejezése után volt kezdhető. Az új Országos Képzési Jegyzékre (OKJ) olyan szakmák felvételét engedte, melyek követelményrendszerét szakmai és államigazgatási szűrés után jogszabályban tesznek közzé. Katonapolitikai döntés alapján a honvédelmi tárca a katonai szakmai igények alapján 1993-ban 21 katonai szakképesítést vetetett fel az Országos Képzési Jegyzékre. A katonai szakképzés teljesen az állami szakképzés részévé vált.

Az átalakítás biztonságpolitikai alapjait a szövetségi rendszerekben zajló folyamatok határozták meg.³ 1995-ben kidolgozták a honvédség átalakításának középtávú tervét.⁴ A képzés átalakítása során a HM Kollégiuma 1996. március 20-án elfogadta a „Tiszthelyettes képzés megújítása” szakmai előterjesztést.⁵ A döntésnek megfelelően radikálisan csökkentették a középfokú tanintézetek számát, átalakult a tiszthelyettesképzés tartalma, a felkészítés időtartama. Kedvező változások történtek a hadsereg belső életének fejlesztésében, az 1996-ban elfogadott jogállásról szóló törvények⁶ hatására.

Az 1995. szeptemberi tanévben indult az Országos Képzési Jegyzéken szereplő új követelményű és tartalmú képzés 15 szakirányban, több mint 200 fővel, a működő szakközépiskolákban.

1996: A honvédelmi miniszter a tiszthelyettesképző központok és intézmények koncentrációjával, azok jogutódjaként – a tisztképző intézetek bázisán – Budapesten, Szentendrén és Szolnokon új katonai szakképző iskolákat alapított. Az intézményekben a közoktatási és szakképzési törvények előírásainak megfelelő képzés folyt.⁷ Az intézmények az egy- és két éves hivatásos tiszthelyettesképzés mellett részt vettek a nem katonai oktatási intézményekben végzett tanfolyamrendszerű felkészítésében, az érettségivel nem rendelkezők érettségi vizsgára való felkészítésében, a tartalékos alegységparancsnokok képzésében, és komoly szerepet kaptak a pályán lévő kiegészítő képzésében.

A tiszthelyettesképzés teljesen betagozódott az állami szakképzés rendszerébe, annak minden alapszabályát elfogadta és az óta is alkalmazza.

1999: A haderő-átalakítás, a tiszthelyettesi létszám és a beosztások mennyiségének jelentős növelése, a tiszthelyettesekkel szemben támasztott új követelmények, az új előmeneteli rend és a hivatásos haderő irányába történő elmozdulás a tiszthelyettesképzésre is hatással volt. Az 1999. decemberi kormányhatározat a tiszthelyettesek hatékony képzését és továbbképzését biztosító koncentrált szakképző intézmény létrehozását írta elő.⁸

2001: a három katonai szakképző iskola jogutódjaként – augusztus 1-jei hatállyal – létrehozták az egyintézményes tiszthelyettesképző

iskolát Szentendrén (ahol 1957. június 1-jén alakult meg az első Központi Tiszthelyettes Iskola). Neve 2003. június 1-jétől MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola.

A tiszthelyettesek alap- és kiegészítő alapképzése az államilag elismert szakképzés részeként, iskolarendszerű formában, modulrendszerben folyt. A HM-szakképesítések száma az 1997-es 41-ről 2002-re 23-ra, majd 2003-ra négyre csökkent.⁹

2005: Az országos szakképzés átalakításának részeként a Honvédelmi Minisztérium is módosította a katonai szakképesítéseit. Megjelent a szerződéses legénységi állomány előmenetelét biztosító felnőttképzési forma.¹⁰ A MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola 2008 szeptemberétől 2012 júliusáig végezte a képzést a felnőttképzési és iskolarendszerben egyaránt.

Az államilag elismert szakképzés mellett igény jelentkezett a szerződéses legénységi állomány tiszthelyettesi előmenetelét biztosító képzésre. Az MH Altiszti Akadémia Előkészítő Csoport még 1999-ben kidolgozta a szerződéses tiszthelyettesek 6 hónapos képzési programját¹¹ (őrmesteriskola), ami csak belső képzésként adott katonai képzettséget és lehetőséget az őrmesteri előléptetéshez. Az MH Szentendrei Katonai Szakképző Iskolában a felkészítés olyan szerződéses katonákra irányult, akik katonai szolgálattal alatti szerzett gyakorlati tapasztalataik, motivációjuk, fizikai, pszichikai és kommunikációs képességeik alapján, parancsnokaik javaslatára, tervezhető középiskolai végzettséghez nem kötött tiszthelyettesi beosztások ellátására. Ez a képzési forma – a tapasztalatok feldolgozása után, 2003. márciustól – az érettségivel nem rendelkező, de többéves teljesítményük alapján, a parancsnokok által őrmesteri beosztásra tervezett szerződéses legénységi állományú katonák részére a hadseregben megjelölt tiszthelyettesi beosztások ellátására feljogosító, belső tanfolyamrendszerű katonai vezetői felkészítésként folytatódott.¹² A belső képzés csak középiskolai végzettséghez nem kötött tiszthelyettesi beosztás betöltésére jogosította fel a katonát. A képzés levelező rendszerű volt, távoktatási elemeket is tartalmazott. 2004-től a legalább két éves gyakorlati tapasztalattal rendelkező, kiválasztott tisztesek számára nappali, 6 hetes tanfolyamrendszerű katonai vezetői felkészítést rendeltek el. A belső képzés csak középiskolai végzettséghez nem kötött őrmesteri beosztás betöltésére jogosította fel a szerződéses katonát.

Ezek a képzési formák nagy lehetőséget biztosítottak az agilis, tanulni vágyó szerződéses tisztesek számára szakmai ismereteik központi, belső képzési rendszerű fejlesztéséhez, illetve katonai előmenetelük tervezéséhez. Minden képzés magán hordozta a felnőttképzés összes tulajdonsággyegjét, ami jó tapasztalatot biztosított a későbbiekben.

Részletesebben foglalkozik a fentiekkel a Sereg Szemle 2010/3. számának „Képzés, képzettség, előmenetel” című írása,¹³ amely – a tiszthelyettesé váló katonák szolgálati útjának végigkövetésével – a Magyar Honvédség összetett, államilag elismert katonai szakképzését és belső tiszthelyettesképzését mutatja be.

2012: Új fejezet kezdődött a tiszthelyettes-

majd altisztképzés történetében 2011 novemberében, amikor Magyarország honvédelmi felelős minisztere a 144-41/2011. számú alapító okirattal 2011. november 15-i hatállyal megalakította Szentendrén a Magyar Honvédség Altiszti Akadémiáját. Az Altiszti Akadémia integrált képzési és kiképzési struktúrája két lépcsőben nyerte el végleges formáját: először a jogelőd szentendrei Központi Kiképző Bázis szervezeti elemei, továbbá a fent korábban már említett KPTSZI adminisztratív és kiszolgáló szervezetei integrálódtak, majd 2012. július 31-én a KPTSZI oktatási szervei is beolvadtak az egységes akadémiai struktúrába.

HADERŐ-ÁTALAKÍTÁSOK A NATO-CSATLAKOZÁS ÓTA

A 2322/1999. számú kormányhatározat alapján végrehajtott „Stratégiai felülvizsgálat” következtében a honvédség létszáma 57 ezerről 45 ezerre csökkent, a leszervezések újabb tiszt- és tiszthelyettes-elbocsátással jártak, melynek nyomán a felerősödő bizonytalanság érezhető morális problémákat okozott. Részben ennek következtében – költségvetési problémák, terrorfenyegetettség – rendelték el 2002-ben az ún. „Védelmi felülvizsgálat”-ot. A 65/2002. számú HM rendelet szabályozta a Magyar Honvédség elvárt képességeit, kapacitásait, szerepét; kiemelt cél volt az önkéntes hadsereg kiépítése, a társadalmi presztízs emelése. A 2002. januári 50%-os illetményfejlesztés hatására ténylegesen javult az állomány morális helyzete, valamint rövid távon megoldódni látszott a létszámihiány. Tömegével jelentkeztek szerződéses katonának, a honvédség válogathatót a jelentkezők között. Jelentősen emelkedett a tiszthelyettesi beiskolázási létszámot, 2003-ban 514 főt avattak a '98-as 300-hoz képest.

A stabilitás helyett azonban – a költségvetési problémák és a kormányváltás utáni stratégiaaváltás következtében – újabb haderőreform várt a honvédségre. A 14/2004. OGY. határozat megszabta az MH hosszú távú fejlesztésének irányait. Ennek következtében fegyvernemek kerültek a megszűnés határára (pl. a pécsi tüzérdandár, amely a tüzérség egyetlen fegyvernemi harcászati magasabbegysége volt), kiképző központokat zártak be, köztük az egyik legmodernebb laktanyát, a szombathegyit. A tiszthelyettesképző iskolát ismét átszervezték, képzőközponttá alakult.

A politikai pártok egyetértésével időközben nagy előrelépés történt az önkéntes haderő kialakításának koncepciójában. A 2004. évi CV. törvény megszüntette a sorkatonai szolgálatot. Novemberben leszereltek az utolsó sorkatonák (2500 fő), és 2005-re 1700 fővel növelték a szerződéses legénységi állomány létszámát. Viszont a tiszthelyettesi létszámot – érthetetlen módon – 500-zal csökkentették.

2006-ban újabb intézményi struktúraváltást élt meg a haderő. Példamutató módon a minisztériummal kezdték a csökkentést, létrehozták az MH Összhaderőnemi Parancsnokságot, leszerelték a hadkiegészítő parancsnokságokat, radikálisan csökkentették a katonai szervezetek számát (pl. bezárták az egri, nagytarcsai, tapolcai laktanyákat). Átszervezték a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemet és a szentendrei tiszthelyettes-

szerződéses kiképzést folytató szervezeteket. A missziós képességek erősítése vezérelte a döntéshozókat. Kétpólusúvá vált a haderő, a missziós elvárásokat vállalókra, teljesítőkire és a csak idehaza szolgálókra, ami belső feszültségeket okozott.

Az 51/2007. számú OGY. határozat az MH létszámát 22 ezer alá csökkentette, az összlétszám 23 950 fő lett. A tiszthelyetteslétszám 1700-zal, a szerződéses legénységé 2600-zal csökkent. Ez drasztikus létszámcsökkenés volt, mert a feladatok nem csökkentek. Sajnos a kiáramlást erősítette a jogállási törvény nyugdíjra vonatkozó előírása, aminek következtében a 25 év szolgálati idővel rendelkező tapasztalt tiszthelyettesek – a magasabb jövedelmet biztosító szolgálati nyugállomány jogelőnyét kihasználva – kiváltak a szervezetből. Ez a helyzet súlyos működési problémákat okozott a csapatok életében. Ismét átszervezték a képző intézményeket, bezárták a Nemzetvédelmi Egyetem Üllői úti kampuszát, Szentendrén kialakították az MH Központi Kiképző Bázist és szolgálati alárendeltségében az MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskolát.

A tiszthelyettes-állomány létszámadatait vizsgálva: a NATO-csatlakozás utáni permanens haderő-átalakítás következtében csak átmenetileg nőtt a létszám. A 2000-es évektől stagnált, miközben egyre nagyobb számban korábbi tiszti munkaköröket tiszthelyettesivé minősítettek. A logisztikai szolgálat területén a beosztások zöme zászlósi besorolást kapott, ami miatt át kellett strukturálni a szervezeti működést és a képzési rendszert is.

NATO TISZTHELYETTES–STRATÉGIA 2010

2010. október 13-án a Szövetséges Erők Európai Legfelsőbb Parancsnokságán (Supreme Headquarters Allied Powers Europe – SHAPE) a szövetséges fegyveres erők európai legfelsőbb parancsnoka (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR) és a szövetséges átalakítási parancsnok (Supreme Allied Commander Transformation – SACT) aláírták a NATO-történetének első olyan hivatalos okmányát, amely a tiszthelyettesekre vonatkozó NATO-standardokat és -iránymutatásokat rögzíti. Ezt az okmányt *NATO tiszthelyettes-stratégia és ajánlott irányelvek* (NATO NCO Strategy and Recommended NCO Guidelines for the NATO Alliance) néven ismerhette meg a szövetség valamennyi tagja.¹⁴

„...A NATO két stratégiai parancsnoksága új dokumentumának rendelkezése, hogy ösztönözze további tiszthelyettesi kezdeményezéseiben a Szövetség tagországait és partnereit, valamint, hogy segítséget nyújtson mindazoknak, akik haderejük személyi állományát – ezen belül a tiszthelyettesi kart – jobban meg kívánják feleltetni közös kihívásainknak. Az újonnan elfogadott dokumentum szervezeti összhangot teremthet a NATO és partnerei különböző felépítésű tiszthelyettesi karai között,

és rámutat arra, hogy – legalábbis a céljainkat és alaprendeltetésünket illetően – sokkal több bennünk a közös vonás. (...) A NATO-n belül a dokumentum ösztönzi a Szövetség olyan közös tiszthelyettesképzésének megteremtését, amely minden nemzet részére rendelkezésre áll majd, amennyiben illeszkedik azok nemzeti programjához; előrendíti a NATO-iskolán létrehozott tiszthelyettesképzést, és szorgalmazza egy tanfolyam létrehozását a szövetséges nemzetek rangidős tiszthelyettesei részére, akik a katonai struktúra legmagasabb szintjén teljesítenek szolgálatot. (...) A dokumentum felhatalmazza és képessé teszi a NATO rangidős tiszthelyettesi állományát (Senior Enlisted Leader – SEL) (...) arra, hogy irányítsák és vezessék a tiszthelyettes-fejlesztést. Biztosítsák továbbá, hogy a tiszthelyettesek nevelése és fejlesztése – a személyes példamutatáson, a feladatszabáson túl – küldetésstudatukra és a felelősségvállalásukra alapozva történjen.”¹⁵

Jelenleg nem egyértelmű a NATO tiszthelyettes-stratégia hatása a magyar altisztképzés átalakítására. Az integrált hazai altisztképzési struktúra megteremtése ugyanakkor lehetőséget nyújt olyan munkaműhely kialakítására, amely képes lesz egyrészt a stratégia feldolgozására és gyakorlatba történő átültetésére, másrészt a szövetségi rendszerben folyó munkákban való egységes és aktív részvételre. Ezt jól illusztrálják a szövetséges haderők és parancsnokságok vezénylőzáslószámainak egyre sűrűbbé váló látogatásai és konzultációi az MH Altishti Akadémia altishti és altisztjelölti állományával. Ezen túl az MH Altishti Akadémián szervezett – a képzés részét képező, illetve a tanfolyamszerű – nyelvi képzés fejlesztése lényeges potenciált jelent ezen a téren is. Mindemellett kétségtelennek tűnik, hogy a téma vizsgálata a jövőben megszerzendő tapasztalatokra építve további kutatásokat igényel.

A HUMÁNPOLITIKA TÜKRÉBEN

A honvédelmi miniszter „humánpolitikai irányelveit” közreadó HM-utasítás 2009 óta tartalmazza: „A tiszthelyettesi állomány utánpótlása elsősorban a legénységi állományból belső toborzással történjen, amelynek során a kiválasztás alapja a nyújtott teljesítmény, a megszerzett szakmai tudás és tapasztalat.” Ennek megfelelően alakították a beiskolázási létszámokat, és 2009 szeptemberétől megteremtették a feltételeit annak, hogy az érettségivel nem, de szakképzettséggel rendelkező szerződéses katonák részszakképzés megteremtésével tiszthelyettesi beosztásba kerüljenek.

A Magyar Honvédség tiszthelyetteseinek felső-, közép-, illetve alapfokú iskolai végzettséggel és szakképzéssel, továbbá konkrét feladatokra felkészítő tanfolyami végzettséggel kell rendelkezniük.¹⁶ A tiszthelyettesi munkakörökhöz előírt iskolai végzettség, szakképzés vagy tanfolyami végzettség, hazai és külföldi katonai, rendvédelmi, illetőleg polgári felső- és középfokú oktatási vagy egyéb in-

tézményben, iskolarendszerű és azon kívüli képzés keretében szerezhető meg. A jogállási törvény alapján HM-rendelet határozza meg azokat a tiszthelyettesi munkaköröket, amelyek feltöltése során a beosztás jellegének megfelelő, civil szakképző iskolában szerzett szakképzés vagy megfelelő katonai-szakmai előképzettség és felkészültség megléte esetén a középiskolai végzettségtől el lehet tekinteni. A 2009/2010-es tanévtől az MH KPTSZI-n megkezdődött az érettségivel nem, de polgári szakképzettséggel rendelkező szerződéses katonák szakképzése is, amelynek során részszakképzés megteremtésével tiszthelyettesi beosztásba kerülhetnek. A munkatapasztalatra építő, azt elismerő, 8 hetes intenzív képzéssel, a parancsnokok elvárásának megfelelően, hatékonyan biztosították a szerződéses tiszthelyettesi beosztások feltöltését.

A 2010-es kormányváltás után a közszolgálati életpályák összehangolásáról szóló 1207/2011. (VI. 28.) kormányhatározat meghatározta, hogy az érintett tárcáknak ki kell dolgozniuk az ágazati személyzeti stratégiákat, új katonai életpályamodellt kell kialakítani. Ennek megfelelően dolgozták ki a katonai pályamoddellel, az előmenetellel, a munkaköri követelmények rendszerével, a teljesítmény mérésével és a személyzetfejlesztéssel, ezen belül a tiszt- és altisztképzési rendszerrel kapcsolatos stratégiai feladatokat, célkitűzéseket.

„A humánstratégia funkcionális ágazati stratégiaként a Magyar Honvédség feladatrendszerének ellátásához a szükséges számú és összetételű, megfelelően képzett és kiképzett, motivált és a változó körülményekhez alkalmazkodni képes, elhivatott állomány folyamatos rendelkezésre állását biztosító alapelveket és cselekvéseket határozza meg.

A humánstratégiának és a stratégiával összhangban kidolgozásra kerülő, annak megvalósítását célzó, rövid és középtávú cselekvési programoknak szorosan kell illeszkedniük a honvédelmi tárca hosszú távú stratégiai tervéhez, valamint a Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Programban megfogalmazottakhoz.”¹⁷

A honvédelmi miniszter az 50/2011. (IV. 22.) HM-utasításban¹⁸, valamint a Honvéd Vezérkar főnök a 95/2011. sz. intézkedésében elrendelte a Magyar Honvédség új típusú tiszthelyettesi képzési rendszerének előkészítésére és bevezetésére vonatkozó feladatokat.

A kettős rendszerű tiszthelyettes-felkészítési rendszer részei:

- belső, tanfolyamrendszerű képzések:
  - a szerződés legénységi állomány tanfolyamrendszerű felkészítése,
  - zászlósi előmenetelt biztosító tanfolyamrendszerű felkészítés,
- államilag elismert, 2 éves, iskolarendszerű katonai szakképzés.

Az államilag elismert szakképzés rendszerében az altishti pályát választó érettségizett fiatalok katonai szakképzése 2 éves nappali, iskolarendszerű képzés keretében valósítható

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
tts/zls	11 161	10 093	10 103	10 017	10 754	10 736	10 220	10 268	8535	8829	8890	8270
szerez. leg.	5 330	6 175	6 268	7 384	9 841	8 105	9 763	9 722	7104	7519	7517	7630

Forrás: HM SZCSF

meg. Ez a képzési forma a repülő-műszaki, az elektronikai, technikai szakterületek szakbeosztásaiban dolgozók szakmai utánpótlását biztosítja. A nagy értékű, csúcstechnikai eszközök kezeléséhez jól képzett szakemberekre van szükség ott, ahol nincs szakmai utánpótlás legénységi állománykategóriából, sőt a megfelelő szakmai alapok nem szerezhetők meg a polgári oktatásban sem.

A szerződéses legénységi karriermodell részeként a már állományban lévő, érettségizett szerződés legénységi állomány felkészítése a belső szabályozók által meghatározott rendben valósul meg, két részben: első a 3 hónapos alaptanfolyam; második a szakirányú szakmai tanfolyami felkészítés 3–6 hónapos időtartamban. Az alaptanfolyam ismeretanyagára épül a szakmai beosztásra felkészítő tanfolyam. A két tanfolyamrész sikeres teljesítése után lehet kinevezni és beosztásba helyezni a katonát.

A zászlósi előmenetelt az intenzív, 2–6 hónapos tanfolyamrendszerű szakirányú felkészítés biztosítja a főtörzsőrmesterek számára.

A JELENLEGI HELYZET

A kormány 150/2012. sz. kormányrendeletben adta ki a kétéves képzést is tartalmazó új Országos Képzési Jegyzéket, amely alapján a szakképesítésért felelős Honvédelmi Minisztérium a 19/2012. sz. rendeletben kiadta a szakmai és vizsgakövetelményeket; a képzés megkezdéséhez szükséges szakképzési tantervi ajánlást és a kerettanterveket a szakképzésért és felnőttképzésért felelős nemzetgazdasági miniszter adta/adja ki.

Az MH Altiszti Akadémia rendelkezik a szakképzés megkezdéséhez szükséges működési engedéllyel, személyi és tárgyi feltételekkel. Az akadémia a szervezeti integráció eredményes befejezését követően megalakította a Kinizsi Pál Altiszti Oktatási Osztályt, amely 2012. augusztus 27-én bevonultatta az első kétéves iskolarendszerű képzésben részt vevő altisztjelölti állományát, és a tanfolyami rendszerű altisztképzés 2012. szeptember 3-i megkezdésével megnyitotta a 2012–2013-as tanévet.

A honvédelmi tárca a 2012/13-as tanévtől az új, kétéves, államilag elismert szakképzés keretében 46 fővel kezdte meg az iskolarendszerű altisztképzést, 6 ágazaton, illetve szakmairányon. A belső, tanfolyamrendszerű képzések bevezetése 2011. szeptemberben már megtörtént. Ez tartalmát tekintve változatlanul folytatódott 2012 szeptemberétől, amikor 68 fővel beindult az altiszti alaptanfolyam, mintegy 60 fővel megkezdődtek a zászlósi tanfolyamok, és további közel 300 fővel különféle szakmai és előmeneteli tanfolyamokat szervez az intézmény az altiszti és zászlósi kar továbbképzése érdekében, biztosítva a Magyar Honvédség csapatainak és tőrzseseinek szakember-szükségletét.

ÖSSZEĞEZÉS

A polgári szakképzés és a felnőttképzés változásai, a honvédségünkben lezajlott folyamatok és a szövetségi rendszerbe való beépülésünk követelményei nagy hatással voltak és vannak a katonai szakképzésre és a Magyar Honvédség képzési rendszerére. A tiszthelyettes- és

altisztképzés mára már történelmi hagyományokat is magába foglaló, folyamatos feladattá vált, melynek során a múlt tapasztalatainak ismerete nélkülözhetetlen a jövő alakításához.

Írásunkban rávilágítottunk azokra a területekre, melyek az altisztképzés alakulását a közelmúltban befolyásolták, valamint azt meghatározzák és szabályozzák napjainkban. A jelenlegi helyzet szélesebb körű megértése és a továbbfejlesztést elősegítő közös gondolkodás érdekében ajánljuk tanulmányunkat minden érintett és érdeklődő részére.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Eszényi József: A Magyar Királyi Honvédség altiszti kara 1920 – 1944. Püski Kiadó, Budapest 1994. 11. o.

Major István: A négyéves tiszthelyettesképzése a jövő. Honvédelem 1980/5., 12–21. o.

Tompa János–Kovács Zoltán: A tiszthelyettesi kar múltja, jelene és jövője. SVKI Védelmi Tanulmányok No 29. Budapest, 1999. 66–74. o.

Szűcs Endre – Vartman György: A tiszthelyettesképzés fejlődése. A katonai előképzés egy újszerű lehetősége. Humán Szemle, 2006/ különszám, 89–106. o.

Vartman György mk. őrnagy: A Magyar Honvédség tiszthelyettes szakképzése átalakításának megalapozása a minőségi követelmények és a hazai polgári szakképzés korszerűsítésének tükrében. Doktori (PhD) értekezés, ZMNE, Budapest, 2007.

Szalay Zoltán ezredes: A honvéd tiszthelyettesek helyzete a NATO-csatlakozástól napjainkig 1–2. Honvédségi Szemle 2011/6., 2012/1.

¹ Eszényi József: A Magyar Királyi Honvédség altiszti kara 1920 – 1944. Előszó, 11. o. Püski Kiadó, Budapest, 1994.

² Major István: A négyéves tiszthelyettesképzése a jövő. Honvédelem 1980/5., 12–21. o.

³ NATO-kézikönyv 1997, SVKI; Atlanti doszsié. HM-kiadvány, 1998. (Az Országgyűlés 54/1990. (VII. 3.) sz. határozata alapján Magyar Köztársaság kilépett a Varsói Szerződésből. A NATO kinyilvánította, hogy többé nem tekinti ellenségnek a volt Varsói Szerződés államait, megalakították a biztonságpolitikai és katonai konzultációk céljából az Észak-atlanti Együttműködési Tanács (NACC) szervezetét. 1993. januárban Magyarország hozzájárult, hogy a délszláv repülési tilalom ellenőrzése érdekében a NATO AWACS gépei használhassák a magyar légteret. 1994. január 11-én a NATO csúcstalálkozón meghirdetik a Partnerség a békéért (PifP) programot Az új biztonságpolitikai helyzethez való alkalmazkodás érdekében a szövetség újraértékelte a politikai és katonai struktúráját, 1995. szeptember 28-án kiadta „Tanulmány a NATO bővítéséről” című dokumentumát. 1997. július 8-án a NATO madridi csúcstalálkozója úgy határoz,

hogy a szövetség csatlakozási tárgyalásokra hívja meg Magyarországot, Csehországot és Lengyelországot. A folyamat eredményeként a Magyar Köztársaság 1999. március 12-e óta a NATO tagja.)

⁴ 88/1995. (VII. 6.) sz. országgyűlési határozat „a Magyar Honvédség hosszú, valamint középtávú átalakításának irányairól és létszámáról”.

⁵ Tompa János–Kovács Zoltán: A tiszthelyettesi kar múltja, jelene és jövője. SVKI Védelmi Tanulmányok, No. 29., Budapest, 1999. 66–74. o.

⁶ A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (Hszt.)

⁷ Az 1/1997. (I. 9.) HM rendelet a katonai szakképzések szakmai és vizsgakövetelményei kiadásáról.

⁸ Szűcs Endre–Vartman György: A tiszthelyettesképzés fejlődése. A katonai előképzés egy újszerű lehetősége. Humán Szemle, 2006/külszám, 89–106. o. Az 1/1997. (I.9.) HM rendelet a katonai szakképzések szakmai és vizsgakövetelményei kiadásáról.

⁹ A honvédelmi miniszter felelősségi körében, „az Országos Képzési Jegyzékről” szóló 37/2003. (XII. 27.) OM rendeletben háromféle szakképesítést („Honvéd tiszthelyettes I.,” „Honvéd tiszthelyettes II.” és a „Honvéd zászlós”) határozott meg, melyek az új OKJ-ről szóló 1/2006. (II. 17.) OM rendeletben sem változtak. A katonai szakképzést a 15/2004. (VI. 18.) és a 34/2005. (VIII. 24.) HM rendeletekben megjelentetett szakmai és vizsgakövetelmények, valamint az oktatás megszervezéséhez szükséges általános irányelvek és tantárgyprogramok szabályozták.

¹⁰ A katonai szakképzések szakmai és vizsgakövetelményeit a 17/2008. HM rendelet tartalmazta, amely a Honvéd zászlós esetében 700 óra, a Honvéd tiszthelyettes I. szakképzés esetében 1 év/1320 óra, a Honvéd tiszthelyettes II. szakképzés esetében 1 év/1120 óra, valamint az Alapfokú katonai vezetőhelyettes I-II. részzszakképzés 630 óra képzési időt határozott meg.

¹¹ 128/1999. sz. Honvéd Vezérkar főnöki parancs.

¹² 11/2003. sz. Honvéd Vezérkar főnöki parancs.

¹³ Szalay Zoltán ezredes–Dr. Vartman György mk. őrnagy: Képzés, képzettség, előmenetel, Sereg Szemle 2010/3. 59–67. o.

¹⁴ NATO Tiszthelyettes-stratégia és ajánlott irányelvek alapján (<http://www.aco.nato.int>)

¹⁵ Bogdán Tibor: NATO tiszthelyettes-stratégia és ajánlott irányelvek. Honvéd Altiszti Folyóirat, 2010/6. szám.

¹⁶ 20/2002. HM rendelet a Magyar Honvédség egyes beosztásaihoz kapcsolódó munkaköri követelményekről 5. § (1) ; A Hjt. 79. § (1) és (2) bekezdései.

¹⁷ A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012–2021. közötti időszakra.

¹⁸ 50/2011. (IV. 22.) HM utasítás a Honvédelmi Minisztérium humánpolitikai munkacsoport és a humán cselekvési programokat kidolgozó szakértői munkacsoportok létrehozásáról és működéséről.

Dr. Varga András:

KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK A KATONASULI-PROGRAMRÓL

Írásom alap gondolata nagyon is időszerű akkor, amikor a honvédelmi neveléssel kapcsolatos komplex elképzelésekkel foglalkozunk. Szükséges a mögöttünk álló időszak tapasztalatainak összegzése, a hibák javítása, az eredmények hangsúlyozása. Az elmúlt néhány év társadalmi, gazdasági és nem utolsósorban jogszabályi háttéré változásának eredményeként számos kérdés merül fel, amelyekre a válaszok akár hosszú időre kijelölhetik azt az irányt, amely mentén érdemes a fiatalok honvédelmi ismereteivel kapcsolatos oktatást orientálni.

Munkámban a Katonasuli-programmal, a katonai alapismeretek tantárggyal kapcsolatos kérdéseimet teszem fel, mintegy vitát generálva az érdeklődő szakmai és a szélesebb közvélemény számára. Kérdésfeltevéseim szubjektív, önkényes módon közelítenek a problémához, ezekre olyan válaszokat keresek, amelyek eddigi, a témával kapcsolatos kutatásaimra és gyakorló pedagógusi munkámra támaszkodnak.

Az oktatási szféra – a köznyelv által is sokszor (el)használt – kifejezése az oktatás expanziója, melynek több iránya is lehetséges. A honvédelemmel kapcsolatos ismeretek átadásának és népszerűsítésének történelmi folyamatában is beszélhetünk egyfajta modern kori reneszánszról, expanzióról. Az utolsó katonai középiskola bezárását követően (2006) évekig mostohagyerekként kezelték a honvédelmi nevelést a közoktatás rendszerén belül.¹ Ezt követően egyre erősödött az igény, ha nem is önálló intézményként, a katonai nevelés más köntösben történő feltámasztására. Megfelelő előkészítést követően az általános iskolák és középiskolák mellett megjelent néhány felsőoktatási intézmény képzési palettáján is ez a képzés. Mára elmondható, hogy számszerűleg is egyre többen kerülnek kapcsolatba a tárggyal.² Erről a folyamatról kisebb-nagyobb pontossággal tájékoztat minket a tárgy „hivatalos weboldala” is, amely a kezdetektől fogva (többször megújult köntösben) próbál naprakész információkat biztosítani az érdeklődők számára.³

Az első szintér, ahol iskolai kereteken belül a fiatalok találkozhatnak a katonai élet rejtelmeivel, a 10–14 éves korosztály. Az általános iskolákban még nincs kialakult tematika a tárgy tanítására, jellemzően egy-egy elhivatott pedagógus társadalmi munkában, szakkör formájában végzett tevékenységéről beszélhetünk. Mindebben nagy segítséget jelentenek a hagyományőrző egyesületek programjai és az egyéb civil szervezetek által elindított, hazafias érzést kialakító, elmélyítő kezdeményezések.⁴ Ebben az életkori szakaszban különösen mozgósító erejűek lehetnek a közös családi katonai rendezvények, a hagyományápolás (pl. amelynyiben az iskola névadója egy történelmi személy), játékos vetélkedők, laktanyalátogatások. Super elmélete szerint ez az időszak (10–14 év)

az érdeklődés és a képesség fázisait öleli fel, amikor az egész életutat tekintve a serdülőkből kialakulhatnak azok az impulzusok, amelyek a későbbi pályaválasztási attitűdjükben meghatározóak lehetnek.⁵

A középiskolai keretek között zajló formális képzés már kevésbé önálló, egymástól sziget-szerűen elkülönülő helyi képződmények sokasága, bár sok esetben megfigyelhetőek az esetlegességek. Itt már tantárgyként szerepel a katonai alapismeretek, amely komplett pedagógiai rendszerrel rendelkezik; ennek elemei: tankönyv, munkafüzet, tanári kézikönyv, kerettanterv érettségi követelményekkel (közép- és emelt szint), illetve pedagógus-továbbképzés.⁶ Ennek ellenére a tantárgyat bevezető iskolák (főleg a kezdeti időszakban) nem voltak tisztában azzal, hogy milyen nehézségekkel kell szembenézni e tárgy oktatása kapcsán. Központi tervezés e kérdésben továbbra sincs, így a pontos tanulói létszám sem határozható meg. A képzést bevezető intézményekben változatos formában történik a tárgy oktatása. Egyes helyeken 4 éven keresztül zajlik, kötelező, vagy fakultatív jelleggel, máshol csak az utolsó két évben, az emelt szintű képzések választásának egyféle alternatíváját nyújtva. A legtöbb helyen fakultáció formájában tanulják a diákok, de vannak olyan iskolák, ahol erre a képzésre történt a beiskolázás, illetve létrejött az ország jelenleg egyetlen katonai szakközépiskolája is, Debrecenben.

Az egyetemi képzésben is az utóbbi években bontogattja szárnyait a tárgy, a felsőoktatásban „honvédelmi ismeretek” néven választhatják a tanulók. A tendenciák alapján levonható az a következtetés, hogy egyre több intézményben, egyre több diák hallgatja ezt a tantárgyat.⁷

A fentiekből látható, hogy elkezdett kialakulni egy horizontális és egy vertikális jellegű tagoltsága az ismeretek átadásának, amelynek nagyban figyelembe kell vennie a korosztályi jellemzőket mind az ismeretek átadásánál, a nyelvezet és tematika kialakításánál, mind természetesen a számonkérés során.

Ezek alapján azt állíthatnánk, hogy a Katonasuli-program, illetve a katonaság és a honvédelem ügyének oktatását kiszolgáló tárgyak sikeresek, fejlődőképeseek. Én azt gondolom,

ez csak részben igaz, mert számos olyan kérdés merül fel, amelyek már a kezdetektől jelen vannak, vagy a képzések folyamán generálódtak. Írásom további részében néhány ilyen kérdést teszek fel.

A HONVÉDELEM AZ EGÉSZ TÁRSADALOM ÜGYE. VALÓBAN?

A rendszerváltást megelőzően már a 80-as évek közepétől a honvédelem kérdésének hátterbe szorulását figyelhettük meg, amelyen a 90-es évek első felének eseményei sem segítettek. Fordulatot az ezredforduló előestéjének változásai jelentettek, amelyek közül témánk szempontjából döntő jelentőségűnek bizonyult az új szövetségi rendszerhez való kapcsolódás. A NATO-csatlakozás idején (1999) számos empirikus munka jelent meg, amely azt kutatta, mekkora a társadalmi támogatottsága a szövetségben való részvételnek.⁸ Ez az aktus, illetve az ezt követően fokozódó nemzetközi szerepvállalás ismét ráirányította a figyelmet a honvédelem ügyére. Mindezt erősítette az a társadalmi elvárás és törvényalkotói elhatározás, amely a sorozáson alapuló hazai haderőt hivatásos hadsereggé alakította. Ezzel a lépéssel az eddigi szoros közvetlen kapcsolata, társadalomban ágyazottsága szűnt meg a honvédségnek, hiszen a fiatal férfiak felnőtté válásának egyfajta kötelező rítusa ért véget a sorozás felfüggesztésével. A fiatal katonákon keresztül közvetlenül érintettek voltak a büszke apák, az aggó anyák, a szorongó feleségek, menyasszonyok. Mivel ez a típusú szoros kapcsolat ma már nem létezik a civilek és a haderő között (kivéve ez alól természetesen a jelenleg is aktív szolgálatot teljesítők családja), talán jogosan merülhet fel a kérdés: társadalmi ügy egyáltalán ma Magyarországon a honvédelem kérdése? Ha igen, akkor melyik társadalomnak az ügye? A fiatalabb generációké, amelyek tagjai csak hírből, filmekből, számítógépes játékokból hallották, milyen a katonaelet, vagy az idősebbeké, akik talán nosztalgizálva gondolnak vissza katonaeveikre? Esetleg a katonáké, akik naponta megélik a nem túl magas társadalmi presztízből fakadó hátrányokat, vagy azoké, akik minden lehető eszközzel megpróbálták elkerülni a fegyveres katonai szolgálatot?

„A honvédelem az egész társadalom ügye”, írja *Bognár* egy 1998-as tanulmányában.⁹ A munkában megfogalmazódik annak az igénye, hogy „az ország biztonságának, védelmi képességének fenntartása, az ezzel járó kötelezettségek teljesítése az állampolgárok részéről áldozatokkal jár. Nem mindegy, hogy az érintettek ezt rájuk erőltetett kényszernek, vagy tudatosan vállalt, saját érdekeik érvényesülését segítőnek minősítik. Az utóbbi helyzet elérésében nagy szerepe van a hazafias és honvédelmi nevelésnek, oktatásnak, amely valamilyen formában és módszerekkel minden országban folyik.”¹⁰ *Gál* arra hívja fel a figyelmet, hogy „a Magyar Honvédségnek a társadalommal való kapcsolatát kifejező jogi szabályozását az európai megközelítés jellemzi, a katonára, a tisztre mint egyenruhás állampolgárra tekint.”¹¹

A kérdés megválaszolása érdekében kompromisszumot kell kötni, pontosítani kell a honvédelem társadalomban betöltött helyét, szerepét. El kell fogadnunk azt a szociológiai

megközelítést, amely alrendszerre osztja a társadalmat, kategorizálva őket.¹² Ennek alapján újra definiálható a kifejezés: a honvédelem a vele közvetlen kapcsolatban álló társadalom ügye. Természetesen ennek nagysága, a társadalomban betöltött szerepe, presztízse, érdekérvényesítő ereje, az emberek mindennapjaiban való részvételi képessége állandóan változik, nem csak a honvédséget közvetlen érintő folyamatok miatt.

BESZÉDTÉMA MA A HONVÉDSÉG?

Ezt a kérdést egyértelműen és leszűkítve a haderő Facebookon való megjelenése kapcsán vettem fel.¹³ A magyar fiatalok fogyasztási szokásai, kommunikációs kultúrája, alapvetően követve a nyugati trendeket, az utóbbi években jelentősen átalakuláson megy keresztül. Ennek a folyamatnak az egyik jól érzékelhető jelensége a virtuális térben való jártasság, ügyintézés, kapcsolattartás szerepének növekedése, és így a személyiség bizonyos átalakulása. Ezt a folyamatot így fogalmazza meg egy hazai Facebook-kutatás szerzőpárosa: „amint belépünk ebbe a világba, egy olyan új helyzetben találjuk magunkat, amelyben a kezdetektől fogva alakulhat online személyiségünk – akár aktív felhasználók leszünk, akár csak csöndes megfigyelők.”¹⁴

A közösségi oldalokról készült 2011-es, 25 EU-s országot elemző kutatási anyagból kiderül, hogy a 9–16 éves gyerekek 59%-a van jelen közösségi oldalakon. Magyarországon 66%-uk (tehát az EU-s átlag fölött)¹⁵. Hasonló adatokat vonultat fel egy amerikai kutatás, mely szerint az általuk 2010-ben vizsgált fiatalok valamivel több mint fele 14–18 éves kora között csatlakozott a Facebookhoz.¹⁶ A socialbakerek – közösségi oldalak statisztikai rangsorával foglalkozó – oldal szerint hazánkban az elmúlt 6 hónapban 5%-kal növekedett a regisztrációval rendelkezők száma, így a teljes lakosság 41%-a tagja a „Facebook-családnak”.¹⁷

Ezek a hatások a Magyar Honvédség megjelenését is „kötelezővé” tették, amely meg is történt 2011. december 20-án.¹⁸ A statisztikákat böngészve láthatjuk, hogy valamivel több mint 7700 ember kedveli, és mintegy 3000 fő beszél a szervezetről. Azt gondolom, a fenti adatok függvényében ez meglehetősen szerény látogatottság, így ezen a „fronton” nem áll jól a haderő, annak ellenére, hogy meglehetősen aktív posztolás jellemzi az oldal üzemeltetőjét. A hozzászólások egy része pozitív, de nagyon sok pesszimista, a védelmi szféra egészét leikcsinylő megjegyzés is szerepel.

A Katonasuli facebookos megjelenése még ennél is szerényebb, mindössze 450 körüli ismerőssel rendelkezik, annak ellenére, hogy az oldal már 2011. október óta működik. Összehasonlításként egy magyar kutatás szerint a diákok negyede rendelkezik legalább 400-nál több ismerőssel.¹⁹ Ezen az oldalon kevésbé aktív a részvétel, pedig a fent idézett kutatási adatok szerint „a tanulók 65%-a naponta végez valamiféle megosztást vagy használna bizonyos alkalmazást a Facebookon, 24% pedig hetente nyilvánul meg aktívan az oldalon, tehát nem csak szemlélődik, hanem az ismerősök számára is látható módon van jelen”.²⁰

A kérdésre azt a választ lehet megfogalmazni, hogy igen, beszédtéma a közösségi

oldalakon jelen lévő egy része között a honvédelem ügye, de korántsem nevezhető a legnépszerűbbnek. Annak ellenére, hogy színes és érdekes, mindig megújuló tartalommal vannak feltöltve a hivatalos oldalak, meglehetősen szűk az a felhasználói bázis, amely aktívan részt vesz az oldal életében.²¹

MARKETING VAGY ÉRTÉK?

A Katonasuli-program elindításának célja a tankönyv szerzői szerint: „Fontos társadalmi érdek hazánk lakosságának honvédelmi felkészítése. Különösen fontos az ifjúság, ezen belül a középiskolás korosztály honvédelmi nevelése, a honvédelem ügyéhez történő pozitív hozzáállásának kialakítása és folyamatos fejlesztése”.²² Ez a megközelítés helyesen láttatja velünk azt a változást, amely azt takarja, hogy napjaink értékhierarchiájában már nem szükségesen a honvédelemmel kapcsolatos kérdések képezik a fő hangsúlyok egyikét. A pozitív odafordulást ki kell alakítani, ennek egyik lehetőségét jelenti az oktatási csatorna mint a másodlagos szocializáció színtere.

Felmerülhet a kérdés, hogy a honvédelem, a hazafiság kérdése egy olyan piaci termék, amit el kell adni a fiatalok felé, vagy feltételezzük és bízunk benne, hogy a diákok rendelkeznek olyan értékrenddel, amelyben előkelő helyen szerepelnek a hazával kapcsolatos értékek.

Saját és egyéb kutatásokra alapozva is megállapítható, hogy a fiatalok egy része érdeklődően viszonyul a Magyar Honvédség irányába, ugyanakkor azt is látni kell, hogy a többség semleges, vagy egyenesen elutasító ezzel szemben.²³ *Harai* megfogalmazása szerint: „A történelem kódolta bennünk, hogy a háborút csak halálként és szenvedésként értjük... Nem véletlen, hogy már gyermekkorban kialakul, kifejlődik bizonyos tartózkodás a katonai szolgálattal szemben.”²⁴ Ugyanakkor *Kanyó* kutatásai azt mutatják, hogy a katonai pályára vonatkozóan meglehetősen fiatal korban kialakulhat. Az általa végzett felmérés a tisztképzésben részt vevő hallgatók egy részét érintette. Megállapítja, hogy a jelöltek több mint fele már az általános iskolában, további egynegyede a középiskolás éveit alatt döntötte el, hogy katonai hivatást választ.²⁵ A rendszerváltást követő évek honvédelmi szférájának fokozatos presztízsvesztése megállni látszik, sőt egyre javuló tendenciát mutat. Erre szolgálhat jelként az Ifjúság 2008 nagymintás adatfelvétel eredménye, mely megállapítja, hogy a 2004-es felmérésekhez képest a honvédség bizalmi indexe a duplájára növekedett. Ennek okaként a kutatók így vélekednek: „... elképzelhető, hogy egy új típusú nemzeti büszkeségnek vagyunk tanúi. Büszkék vagyunk katonáinkra, akik nemzetközileg is elismert módon állnak helyt külföldi missziókban, és árvizek, természeti katasztrófák esetén képesek itthon is a civil lakosság segítségére sietni.”²⁶

Ugyanakkor a fiatalok érték szemléletében az elvont értékek (mint pl. a haza védelme, vallásos meggyőződés) egyre hátrébb szorulnak, és egyre kevesebb szerepet játszanak a mindennapi élet szervezésében. Éppen emiatt lehet egyetérteni *Lengyel* állításával: „... úgy vélem, a társadalmi közvélekedésben ma a honvédelem emocionális töltete háttérbe so-

rul a társadalmi jelleget felváltó foglalkozási szerep professzionalizmusa mellett.”²⁷

Vajon helyes, érdemes ezeket a diákokat egy olyan képzésbe belekényszeríteni, amelylyel szemben már a kezdetek előtt negatív sztereotípiákkal rendelkeznek? Következő kérdésem ezzel a dilemmával is foglalkozik.

BŐVÍTÉS VAGY MÉLYÍTÉS?

A kérdésben szereplő szókapcsolat jellemző kérdése azoknak a társadalmi képződményeknek, amelyeknek el kell dönteniük, hogy expanzív vagy intenzív módon változzanak. A Katonasuli-program életében is jelentkezik már ez a kérdés, ugyanakkor még ma sem rendelkezünk kellő tapasztalatokkal a megnyugtató válaszra. A legfőbb gond, hogy nem kristályosodott ki a tárgy kettős célja, nem határolódott el egymástól az ismeretterjesztés és a professzió kialakításának folyamata. Ennek hiányában azt is nehéz eldönteni, hogy kik is vegyenek részt a képzésben, mekkora társadalmi bázisra szeretnénk kiterjeszteni a honvédelmi témájú ismeretek oktatását. Jelenleg a katonai alapismeretek tantárgynak kettős célja van. Egyrészt szemléletátadás, értékteremtés azoknak a fiataloknak, akik érdeklődően fordulnak a honvédelem ügye iránt, másrészt felkészíteni a diákokat a középszintű vagy az emelt szintű érettségire. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a célképzést minden esetben úgy kell végrehajtani, hogy a célcsoport befogadó, motivált legyen. A tárgyválasztással kapcsolatos bizonytalanságot számos tényező indukálja. Az állandóan átalakuló felsőoktatás nem képes előre olyan keretszámokkal szolgálni, amelyre alapozva növelni vagy csökkenteni lehetne a középszintű oktatásban célirányosan részt vevő diákok számát.

A képzést felvállaló iskolák sok esetben nincsenek tisztában azzal, hogy milyen elvárásoknak kell megfelelni és milyen kritériumokat kell teljesíteni ahhoz, hogy a katonai tanítása kapcsán ne kerüljenek eleve versenyhátrányba a többi, a tárgyat már tanító intézményhez képest.

Egyértelművé kell tenni, hogy az ismeretterjesztés, vagy a továbbtanulásra való felkészítés a cél. Teljesen eltérő pedagógiai magatartást igényel a tanártól az egyik, illetve a másik.

A tárggyal kapcsolatos ellentmondásokat azért is időszerű lenne feloldani, mert hosszú távon az alábbiakban fogalmazható meg a dilemma: szélesíteni akarjuk-e azt a társadalmi bázist, amely honvédelmi oktatásban vesz részt (hogy aztán idővel egy egész generáció attitűdjét változtassuk meg), vagy speciálisan egy szűkre szabott érdeklődő réteget szeretnénk mélyebb ismeretekben részesíteni? Az előbbi az ismeretterjesztést, az utóbbi a továbbtanulást, honvédelmi pályaeorientációt jelentené.

Mindkét elképzelésnek vannak pró és kontra érvei. A bővítés mellett szól, hogy ezáltal sikerülhetne a legújabb Nemzeti Alaptanterv azon kívánalmának eleget tenni, hogy meg kell teremteni a hazafias nevelést, és erősíteni kell a nemzeti öntudatot. Szintén mellette szól, hogy diákok sokkal szélesebb köre sajátítana el alapvető ismereteket, így csökkenne a honvédséggel kapcsolatos negatív sztereotípiák köre, hosszú távon a haderő presztízsemelkedéséhez is vezetne. Hátrányaként meg kell

említeni, hogy a tárgy figyelemfelkeltő, eredményes oktatásához nagyon komoly technikai–anyagi–szakmai háttérre van szükség, ennek hiányában egy szál könyvvel és munkafüzettel, esetleg pár színes prezentációval a tanár céltáblája lesz a diákok unalmának.

A mélyítés mellett szóló legfőbb érv az, hogy időben elkezdődhet egy olyan pályatervezési, pályorientációs folyamat, amely tényleg képes arra, hogy a középiskolai évek alatt tudatosuljon a fiatalban: valóban erre a pályára törekszik, rendelkezik-e azzal a hivatástudattal, nemzeti érzéssel, ami ahhoz szükséges, hogy megfeleljen a katonai pályakialakulási kritériumainak. Ugyanakkor hátránya, hogy ez a fajta „elitképzés” csak néhány iskolában valósulhatna meg, ezzel koncentrálna a képzést.²⁸

A kérdés eldöntésében egy kétlépcsős modell látszik a járható útnak, határozottan el kell választani a feladatokat. Úgy vélem, mindkét cél helyesen fogalmazódik meg a Katonasuli-program kapcsán, hiszen szükség van a szélesebb körű ismeretterjesztésre is, de az egyetemre, munkavállalásra való felkészítésben azt is elengedhetetlennek látom, hogy mélyebb, átfogóbb, szakmaibb ismeretek birtokába is kerülhessenek már a középiskolában a diákok. Mivel a haderő befogadóképessége erősen korlátozott (mind továbbtanulás, mind munkavállalás szempontjából), ezért a jövőben még inkább növekedni fog a debreceni katonai középiskolának a súlya mint a közvetlen utánpótlás bázisiskolája.²⁹ Az országban még néhány helyen szükség lenne hasonló súlyponti iskolák létrehozására, az iskolák és katonai alakulatok hasonlóan gyümölcsöző együttműködése révén.

ELŐSEGÍTI-E A NAT A KATONASULI-PROGRAMOT?

Az új Nemzeti Alaptanterv³⁰ (továbbiakban NAT) szerint a köznevelés egyik deklarált célja, hogy a diákokban „kifejlődjön a hazafiság érzelmvilága”. Ennek alapján külön fejlesztési területnek, nevelési célnak jelöli a nemzeti öntudat, hazafiság növelésének kérdését.³¹ A diákoknak olyan attitűdökkel kell rendelkezniük, amelyek lehetővé teszik számukra (többek között) a nemzeti múlt megismerését, a közösséghez tartozás fontosságát, a hazaszeretet érzésének kialakulását. Fel kell ismerniük, hogy szükség esetén hazánk védelme minden állampolgárnak a kötelessége.

A NAT egyik önálló műveltségi területe az „ember és társadalom” témaköre. Ebben – sok egyéb mellett – fontos fejlesztési területként jelöli meg a hazafias nevelést és a nemzeti öntudat erősítését. Ehhez a gondolathoz csatlakozva kiemelt fejlesztési célként határozza meg a nemzettudat és állampolgári ismeretek kialakítását, tudatosítását, fejlesztését. A Történelemtanárok Egylete – mindamellett, hogy üdvözli a hazafias nevelés hangsúlyosabb jelenlétét a NAT-ban –, megjegyzi kritikájában: „*egyértelműen sok korábbi elem kiemelésével: más kultúrák megismerése és elfogadása, a nemzettudat és állampolgári ismeretek kialakítása, tudatosítása, fejlesztése stb. Megjegyezzük, hogy a nemzettudat ápolása mindig a történelemtanítás része volt, ezért nem látjuk szakmai magyarázatát a nemzeti öntudat és a hazafias nevelés fontossága jelenlegi kieme-*

lésének”.³² Ugyanakkor számos más, szinte feldolgozhatatlan mennyiségű fejlesztési célt utal ennek a műveltségi területnek a felelősségébe; ennek a véleményének ad hangot a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata is.³³

A hazafias nevelés fontosságának felismerésében és az oktatási rendszerbe való integrálásában törvényi háttérrel biztosítanak azok a dokumentumok, amelyek egyre behatódóbban foglalkoznak a kérdéssel. A Magyar Köztársaság honvédelmi miniszterének a „Magyar Honvédség tartalékos rendszere oktatási fejlesztéséhez kapcsolódó egyes feladatokról” szóló HM-utasításában foglaltaknak megfelelően az MH önkéntes tartalékos rendszerének védelmi tartalékos komponense 2011. január 1-jén megkezdte működését.³⁴ Ezt követően jelent meg az ehhez kapcsolódó kormányhatározat 3. pontja, amely a nemzeti erőforrások minisztere és a honvédelmi miniszter részére az alap-, közép- és felsőfokú oktatási intézményekben az állampolgári, honvédelmi ismeretek terjesztését célzó program kidolgozását és bevezetését adja feladatul.³⁵ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 21.§ (1) ,j) pontja pedig a kormány feladatai közé sorolja a köz- és a felsőoktatás keretein belül a honvédelmi nevelés programjának végrehajtását.

A kiemelt fejlesztési célnak való megfelelésben problémát okozhat, hogy a tanárok sem egyeznek meg egyértelműen a kérdés fontosságában, és főleg nem tartalmában. Hiába az egyre pontosabb jogszabályi háttér, a „nagypolitika” törekvése, a hazafias nevelés és nemzettudat erősítésének kérdésében érdemi előrelépés rövid távon nem várható.

A NAT-ban foglaltak megvalósulását a kerettanterveknek kell biztosítaniuk. Újdonság az új NAT-ban, hogy közli a fő tartalmi jellemzőket, a megfelelés kritériumait. A köznevelési törvény 10%-ban maximálja az intézmény helyi szabad időkeretét. Ha valóban tartalommal szeretnénk megtölteni a hazafias nevelés kivitelezését, akkor a 10% alternatív lehetőség nagyon kevésnek tűnik. Valamint féltő, hogy a központilag meghatározott kerettanterv e részének megvalósítása számos olyan iskolai tökéletlenséget felvet majd, ami miatt lehetetlen lesz megfelelni a célnak. Nem beszélve arról a nem éppen elhanyagolható dologról, hogy a középiskolák már egy majdnem kész, önálló identitását már nehezen feladó diákokat kapnak, vagyis korábbi korosztályokban kell elkezdenni az alapok lerakását.

A Katonasuli-program épp emiatt juthat nagyobb szerephez, hiszen nagy mozgásteret és pedagógiai szabadságot biztosíthat a hazafias érzések kialakításának folyamatában. Azokban a középiskolákban, ahol nincs lehetőség ezt a képzést elindítani, alternatív megoldásnak tartom pl. az 50 órás közösségi szolgálat igazolását³⁶ (például a hadisírgondozó által kiállított igazolással, vagy egyéb helyi civil kezdeményezésekkel, hagyományörző egyesületekkel való együttműködést). A részletes kerettantervek ismeretében a Katonasuli-program és a NAT kapcsolatát tovább lehet majd árnyalni. Az „Elősegíti-e a NAT a Katonasuli-programot?” kérdésre tehát a válasz: igen.

Összegzésként megállapítható, hogy a felmerülő kérdések ellenére a Katonasuli-program

elmúlt néhány évének talán legnagyobb eredménye, hogy kezdi kivívni helyét a közoktatás rendszerében, emellett megvetette lábát a felsőoktatásban is, és szigetszerűen az általános iskolák némelyikében is tetten érhető. A folyamatban nagy segítséget jelenthet a NAT azon elképzelése, mely szerint kiemelt fejlesztési területként kezeli a hazafias nevelést. Ugyanakkor törekedni kell arra, hogy lehetőség szerint minden olyan oktatási intézmény, ahol a katonai alapismeretek tárgyat tanítják vagy tanítani szeretnék, rendelkezzen egy katonai alakulattal gyakorlatban is megvalósítható együttműködési megállapodással, amit természetesen a pedagógiai célok eléréseért tartalommal is meg tudnak tölteni.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Bognár Károly: A honvédelem az egész társadalom ügye. Hadtudomány. 1998. VIII. évfolyam. 4. sz. 31–36. o.
- Dr. Czank László: A katonai alapismeretek tantárgy pedagógiai rendszere In.: Honvédségi Szemle. LXV. évfolyam. 2011/6. sz. 31–33. o.
- Dr. Harai Dénes: Katonadolog? Gondolatok a katona antropológiájáról a gépesített háborúk korában. Masszi Kiadó, 2003.
- Gál Anna: A hivatásos katona társadalmi szerepéről. Hadtudomány. IX. évfolyam. 3–4. sz. 87–93. o.
- Kanyó Lászlóné: A tisztii hallgatók pályaválasztásának néhány jellemzője. In. Hadtudomány, 2002/1. szám. 57–63. o.
- Lengyel Zsuzsanna: A katonai pályaszocializáció néhány sajátosságáról In.: Hadtudományi Szemle, 2008. I. évfolyam/1. szám. 69–75. o.
- Martinkó József: Cógerek és katókosok. A katonai középiskolák története. Libri Kiadó, Bp., 1998
- Szilágyi Klára: A tanácsadás elméletei. Gödöllő, 1993. GATE
- Talcott Parsons: A modern társadalmak rendszere. In.: Felkai – Némédi – Somlai: Olvasókönyv a szociológiatörténetéhez II. Szociológiai irányzatok a XX. században. Új Mandátum Könyvkiadó 2000, 40–50. o.
- Tóth-Mózer Szilvia–Lévai Dóra: Az oktatási és nevelési folyamat kiterjesztése online közösségi felületekre. Pedagógiaonline, 2011. I. évfolyam.
- Varga András: A katonai pálya és a honvédelemhez való viszony szociológiai kérdései a középiskolás korosztály körében. Doktori (PhD) értekezés, ZMNE, 2011.

¹ A katonai középiskolák történetéről ld. bővebben: Martinkó József: Cógerek és katókosok. A katonai középiskolák története. Libri Kiadó, Bp., 1998

² Ezt a megállapítást támasztja alá Czank. Munkájában összesíti az elmúlt évek tapasztalatait, és megállapítja, hogy egyrészt a 2007–2008-as tanév első félévétől kezdve egyre többen (összesen 6237-en) vették fel a tantárgyat, illetve, hogy a 2011/2012-es

tanév első félévében már négy felsőoktatási intézményben lehetett a tárgyat tanulni. http://193.224.76.4/download/honv_ism_2012.pdf Dr. Czank László: A honvédelmi alapismeretek oktatásának tapasztalatai a 2011/2012-es tanév I. félévében.

³ www.katonasuli.hu (hasonló megjelenésű oldal még a www.honvedelem.hu is)

⁴ Erre jó példa a pákozdi Katonai Emlékparkban zajló „Hazafiság Iskolája” pedagógiai program, melynek elindítója és fő szervezője a Honvédség és Társadalom Baráti Kör székesfehérvári szervezete.

⁵ Super elmélete alapján In.: Szilágyi Klára: A tanácsadás elméletei. Gödöllő, 1993. GATE

⁶ Ezt részletesen kifejti dr. Czank László munkájában: A katonai alapismeretek tantárgy pedagógiai rendszere In.: Honvédségi Szemle. LXV.évfolyam. 2011/6. sz. 31–33.o.

⁷ A 2011/12-es tanévben 4 felsőoktatási intézményben volt hallgatható a tárgy, a Pannon Egyetemen, a Debreceni Egyetemen, a Nyíregyházi Főiskolán és az Eötvös József Főiskolán.

⁸ A teljesség igénye nélkül: pl.: Tárki, Közép-európai közvélemény. Lakossági vélemények a NATO-tagsággal kapcsolatban három visegrádi országban. 2000. február. Tárki, letölthető: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a541.pdf>, vagy A lakosság biztonságérzete. Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum 1999. 6. sz. letölthető: <http://www.zmne.hu/Forum/99jun/lakosság.htm>

⁹ Bognár Károly: A honvédelem az egész társadalom ügye. Letölthető: <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1998/ht-1998-4-3.html>

¹⁰ Uo.

¹¹ Gál Anna: A hivatásos katona társadalmi szerepéről. Hadtudomány. IX. évfolyam. 3–4. sz. letölthető: <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1999/ht-1999-34-9.html>

¹² A társadalmi alrendszer szociológiája elméletének bevezetése Talcott Parsons nevéhez fűződik. Talcott Parsons: A modern társadalmak rendszere. In: Felkai–Némedi–Somlai: Olvasókönyv a szociológia történetéhez II. Szociológiai irányzatok a XX. században. Új Mandátum Könyvkiadó 2000, 40–50. o.

¹³ A Facebook egy amerikai alapítású ismertségi hálózat, amely 2004-ben kezdte meg működését, napjainkban világszerte a legkedveltebb szociális hálózat, több mint 630 millió taggal. In.: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Facebook>

¹⁴ Tóth-Mózer Szilvia – Lévai Dóra: Az oktatási és nevelési folyamat kiterjesztése online közösségi felületekre Pedagógia-online 2011. I évfolyam. In.: <http://herj.hu/2011/07/toth-mozer-szilvia-es-levai-dora-az-oktatasi-es-nevelési-folyamat-kiterjesztése-online-közösségi-felületekre/>

¹⁵ A kutatás címe: Risks and safety ont he internet. Letölthető: http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Initial_findings_report.pdf

¹⁶ S. Craig Watkins: Got Facebook? Investigations What’s social about social media? In.: http://www.theyoungandthedigital.com/wp-content/uploads/2010/11/watkins_lee_facebookstudy-nov-18.pdf 5. o.

¹⁷ Egyéb kapcsolódó statisztikai érdekességek is találhatóak ezen a weboldalon: <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/?orderBy=penetration&interval=last-6-months>

Ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy regisztrációja nemcsak személyeknek, hanem intézményeknek, cégeknek stb. is lehet, így valószínűleg ez az adat nem pontos a teljes felnőtt lakosságra értelmezve.

¹⁸ A Magyar Honvédség hivatalos Facebook-oldala elérhető: <http://www.facebook.com/magyarhonvedseg>

¹⁹ Tóth-Mózer Szilvia–Lévai Dóra: Az oktatási és nevelési folyamat kiterjesztése online közösségi felületekre Pedagógia-online 2011. I évfolyam. In.: <http://herj.hu/2011/07/toth-mozer-szilvia-es-levai-dora-az-oktatasi-es-nevelési-folyamat-kiterjesztése-online-közösségi-felületekre/>

²⁰ Uo.

²¹ A többi, honvédelemmel kapcsolatos Facebook-oldalt nem állt módomban elemezni a terjedelmi keretek miatt.

²² Katonasuli tankönyv.

²³ Varga András: A katonai pálya és a honvédelemhez való viszony szociológiai kérdései a középiskolás korosztály körében: doktori (PhD) értekezés.

²⁴ Dr. Harai Dénes: Katonadolog? Gondolatok a katona antropológiájáról a gépesített háborúk korában. Masszi Kiadó, 2003. 20–21.o.

²⁵ Kanyó Lászlóné: A tisztí hallgatók pályaválasztásának néhány jellemzője. In. Hadtudomány, 2002/1. szám. 57–63. o.

²⁶ Ifjúság 2008 vizsgálat. In.: 111. o. letölthető: http://www.mobilitas.hu/uploads/1/hirek/2382/fajlok/ifjusag2008_gyorsjelentés_90520.pdf

²⁷ Lengyel Zsuzsanna: A katonai pályaszocializáció néhány sajátosságáról In.: Hadtudományi Szemle, 2008. I. évf. /1. szám. 72. o.

²⁸ Ez ellen szólhatna egy jól működő kollégiumi rendszer, amely képes lenne a beiskolázási tereket kitolni, vagy egy olyan új középiskolásokra vonatkozó ösztöndíjrendszer, amely a már meglévő Béri Balogh Ádám tanulmányi támogatást egészítené, szélesítené ki nagyobb létszámú tanulóra.

²⁹ A debreceni katonai középiskola létrejöttéről szóló híradás: Kiteljesedik az emberi tartást adó honvédelmi nevelés. letölthető: <http://www.katonasuli.hu/cikk/556/kiteljesedik-az-emberi-tartast-ado-honvedelmi-nevelés>

³⁰ 110/2012.(VI.14) Korm. rendelet. Megjelent: Magyar Közlöny 2012 évi. 66. szám.

³¹ A nevelési célok magukba foglalják az ismeretszerzést, a gyakoroltatás-cselekedtetést, valamint ezek érzelmi hatását is.

³² Állásfoglalás a 2012-es NAT vitaanyagáról letölthető: <http://www.tte.hu/te/allasfoglalasok/7418-allasfoglalas-a-2012-as-nat-vitaanyagrol>

³³ Letölthető: <http://www.tortenelemtanitas.hu/2012/04/az-mtt-tanari-tagozatanak-veleménye-az-uj-nemzeti-alapanterv-%C2%ADtervezeterol/>

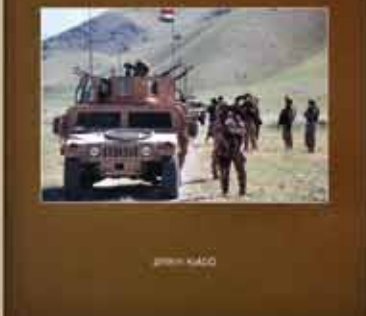
³⁴ Magyar Közlöny. 95/2010. (XI.16.) 96. sz. 2010. 11. 16.

³⁵ „A honvédség tartalékos rendszerének fejlesztéséhez kapcsolódó egyes ágazati feladatokról.” Magyar Közlöny. 1029/2011. (II. 11.) 15. sz. (II. 22.) Korm. határozat 2016. január. 1-je után megkezdett érettségi vizsga után lehet megkövetelni.

A HM ZRÍNYI MÉDIA KÖNYVÚJDONSÁGA

Kiss Zoltán László

MAGYAROK A BÉKEFENNTARTÁSBAN

Keménytáblás, 164 oldal

A könyv szerzője a békefenntartói tevékenység történeti áttekintésén felül egy olyan katonaszociológiai vizsgálat eredményeit adja közre, amelyben a válaszadók megosztják a külföldi missziókra történő kiválasztás, felkészítés, a missziós szolgálat, valamint a vissza-illeszkedéssel kapcsolatos tapasztalataikat, s megfogalmazzák igényeiket, illetve elvárásaikat.

A vizsgálat során feltárt tények reális és hiteles képet alkotnak a bekezdésekben részt vevő katonáink aktuális helyzetéről.

Hiánypótló mű fotókkal, grafikonokkal, táblázatokkal gazdagon illusztrálva.

Zrínyi Média
HM Kommunikációs Kft.

1087 Budapest, Kerepesi út 29/B.
Telefon: 06-1-459-5371, 459-5373
Fax: 06-1-459-5383
E-mail: gyoredina@zrmedia.hu
Könyveinket megtekinthetik a www.zrinyimedia.hu weboldal digitális könyvtárában.
Minden könyvünk kedvezményesen kapható a kiadványszerkesztőségben.

Dr. Murinkó Attila mk. alezredes:

AZ ÖNKÉNTES MŰVELETI TARTALÉKOSOK BEVONULÁSÁNAK ÉS FELKÉSZÍTÉSÉNEK TAPASZTALATAI

*„Kezdetben a golyóktól való vigyázatomban hajlott derékkel jártam a katonák között. Aztán lehajtott fejjel, azért, mert fejet kell előttük hajtani.”
Fényes László, 1915*

Azokban az országokban, ahol gondosan óvják a nemzet érdekeit, értékeit, ott a védelmi képességeket – humán erőforrás vonatkozásában – két lényeges alkotóelem határozza meg. Az egyik a katonák azon csoportja, amely nap mint nap ellátja szolgálati feladatait (a Magyar Honvédség esetében a szerződéses és hivatásos állományú katonák). A másik meghatározó elem a tartalékos állomány, amelyet bizonyos alkalmakkor, bizonyos feladatra és bizonyos időre aktivizálnak. A külföldi haderők jelentős részében – itt elsősorban az Amerikai Egyesült Államokra, az Egyesült Királyságra, Spanyolországra vagy a nem NATO-országok esetében Ausztria vagy Svájc példájára gondolok – nagy jelentősége van az ország védelmi képességében a tartalékos rendszernek. Magyar vonatkozásban szintén megvoltak a tradíciói a tartalékos állománynak, azonban ezek az utóbbi években (ha nem évtizedekben) megkoptak, ellaposodtak. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az a tény, hogy a rendszerváltást követően az első nagy létszámú (közel 1500 főt érintő) tartalékos bevonulásra és azt követő felkészítésre 2012 szeptemberében került sor.

Összeállításomban az önkéntes műveleti tartalékos személyi állomány bevonulásával, felkészítésével és eskütételével kapcsolatos tapasztalatokat, elemzési eredményeket, következtetéseket kívánom megosztani az olvasóval. A tapasztalat-feldolgozás állandó érvényű alapelveiből az időszerűség és hozzáférhetőség, célszerűség, kidolgozottság és az alaposág alapelveket vettem elsődlegesen figyelembe. Ezek közül talán az időszerűsége vonatkozott emelném ki: *„A tapasztalat-feldolgozásnak dinamikusnak, szakszerűnek és a felhasználók szempontjából hozzáférhetőnek kell lennie, hogy eredményei pozitívak, időszerűek és előremutatóak legyenek.”*¹

AZ ELEMZÉS ELŐKÉSZÍTÉSE, KIINDULÓ ADATOK

A tartalékos rendszer fejlesztésében a tapasztalatok feldolgozása hatékony segítség, jól alkalmazható eszköz lehet azok számára, akik a feladat tervezésével, szervezésével és végrehajtásával foglalkoznak. Ennek megfelelően a Magyar Honvédség tapasztalat-feldolgozó szakállománya kiemelt feladatként tekintett a 2012. évre jóváhagyott önkéntes műveleti tartalékos személyi állomány (ÖMT-állomány) bevonulására. Ezen a téren korábbi tapasztalat

nem lévén, kellő gondossággal terveztük meg a tapasztalatok feldolgozásának főbb feladatait, lépéseit, és ütemtervet készítettünk annak érdekében, hogy a már említett időszerűség alapelv maximálisan érvényesüljön. Széles körű koordináció kezdődött meg a feladatban érintett katonai szervezetekkel, amelyek közül a HVK Kiképzési Csoportfőnökséget, az MH Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokságot és az MH Összhaderőnemi Parancsnokságot emelem ki. Tekintettel arra, hogy felmérésünk, vizsgálatunk az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandárhoz bevonult ÖMT-állományra irányult, így előkészítői tevékenységünk során szorosabb munkakapcsolatba kerültünk a bevonulás és felkészítés feladatára kijelölt MH 32. Nemzeti Honvéd Díszegység személyi állományával és vezetésével.

A FELMÉRÉS, A MINTAVÉTEL MÓDSZEREI

A koordinálás, együttműködés időszakában összeállítottuk azokat a kérdőíveket, amelyeket az ÖMT-állománynak és a kiképzőknek (parancsnoki állomány) terveztünk kiosztani. A kéthetes alapfelkészítés végéhez közeledve, a Petőfi-laktanyában 200 darab kérdőívet osztottunk ki az ÖMT-állomány tagjai között. Ez a szám közel fele a behívott és a felkészítésben részt vett személyi állománynak. Munkamódszerünk alapjában elsődlegesen az önkéntesség elvét vettük. Azoktól vártunk bedolgozást, kitöltött kérdőívet, akik őszintén úgy gondolták, hogy véleményükkel, észrevételeikkel és javaslataikkal hozzájárulnak a tevőleges közreműködésükkel végrehajtott esemény hiteles feldolgozásához.

Az ÖMT-állomány lelkesedése, érdeklődése messze felülmúlta a várakozásokat. A mintavétel hatékony volt, hiszen közel 80%-ban kaptunk vissza kitöltött kérdőíveket, amelyekből elsődlegesen megállapítottuk, hogy az ÖMT személyi állományt 87%-ban tisztek, főtisztek és 13%-ban altisztek tették ki. A személyes adatok számunkra több szempontból is fontosak voltak. Célunkat az Ált/31 pontosan fogalmazza meg a Magyar Honvédségen belül alkalmazott kérdőívek felépítésével kapcsolatban: *„A tartalmi követelményekhez hozzátartozik, hogy valamiféle azonosítóval kezdődjön a kérdőív, a válaszadás hitelességének ellenőrizhetősége miatt. Az azonosító általában személyes adatokból (például név, lakcím, telefonszám stb.) áll, amelyeket a*

*későbbi vizsgálat és az eredmények közlése során bizalmasan kell kezelni, az adatvédelmi előírásoknak megfelelően.”*²

A teljes hitelességre, a körültekintő pontosságra és a megalapozott következtetések levonására való törekvés szándékával három mintavételben részt vevő csoportot alakítottunk ki.

Az első mintavételi csoportba azok a tartalékos bajtársak tartoztak, akik a kérdőív kiosztásának helyszínén (Petőfi-laktanya), ad hoc körülmények között, lelkesen fogadták és késedelem nélkül kitöltötték a kérdőívet.

A második – 55 főből álló – mintavételi csoport tagjainak a kéthetes alapfelkészítést követően, a szakfelkészítésen való részvételig rendelkezésükre állt egy teljes hétvége a válaszok kialakításához. Továbbá az ócsai bázison, ahol a második mintavételt végrehajtottuk, a felmérés helyszíne előkészített volt. (Ebben jelentős segítséget kaptunk az MH HKNYP parancsnokától). Az állomány közel 100%-a töltötte ki az első felvételi csoportnak kiosztott kérdőívvel megegyező kérdőívet.

Az elemzés szempontjából a harmadik csoportot a súlyozott állomány alkotta. Ide azokat a bajtársakat soroltuk, akik az általunk összeállított kritériumoknak megfeleltek. A „kritériumszemléletű gondolkodás” a tapasztalat-feldolgozásban bevált gyakorlat. Munkánk során ugyanis meghatározott kritériumok³ alapján kezeljük a megfigyeléseket. Az összeállított kritériumok közül az elsőt a személyes ismeretség jelentette. A kérdőívek kiosztásakor ismertettük a mintavétel célját, és a meggyőzés szándékával egyes esetekben még a személyes ismeretségre is utaltunk. Ezzel reméltük elérni azt, hogy a kölcsönös ismeretség bizalmat eredményez a tapasztalat-feldolgozók irányában. Figyelembe vettük a kérdőívet kitöltő személy szakmai hátterét, szakmai múltját, és ebből származtathatóan a tapasztalatait. Fontosnak tartottuk, hogy a kritérium utaljon a különböző állománykategóriák megfelelő reprezentáltságára is; hogy ne csak minden állománykategória legyen képviselve, amit súlyozottan veszünk, de mind a két nem, így a katonanők is egyenlő eséllyel szerepeljenek. Fontos szempont volt számunkra, hogy csak a terjedelmes, minden kérdést kellően taglaló kérdőívek kitöltői jöhettek számításba az előbbi kritériumokon túl a súlyozott csoport kialakításánál. Az is fontos volt, hogy ne legyen túl nagy e csoport létszáma, hiszen

nem a csoportok közötti versengés volt a cél. Összességében végül is a felállított kritériumok szerint 22 fő került a súlyozott csoportba. A kérdőívek mellett közel 30 interjú is készítettünk a kiképző és a kiképzendő állományból felkért személyekkel. Az interjúk eredményeit is figyelembe vettük a következtetések megfogalmazásakor.

AZ ELEMZÉS ÉS A TAPASZTALATOK FELDOLGOZÁSÁNAK FŐBB TERÜLETEI

A bevonulás előkészítésével és végrehajtásával foglalkozó kérdések voltak azok, amelyek elemzésében figyelemre méltó eredmények mutatkoztak és igazolták alkalmazott elemzési módszereinket. A kérdőívet kitöltő katonák 59%-a nyilatkozott úgy, hogy minden információt megkapott. Ez az érték különösen szembetűnő lesz, ha a súlyozott állománytól kapott válasszal összevetjük, ahol már csupán 50% érezte úgy, hogy minden információt megkapott. A hiányosságok felsorolásában a válaszadók 54%-ának véleménye szerint a behívó kevés információt tartalmazott, például a szükséges felszerelésekről, az elhelyezésről, a hazajárás lehetőségéről és a kiképzés menetéről. Tizenhárom százalékuk az utolsó pillanatban kapta meg a behívót, sőt előfordult az is, hogy a tartózkodási cím helyett az állandó lakcímre érkezett meg a behívó.

Ettől még érdekesebb a bevonulás végrehajtásával kapcsolatos eredmény. Ott az első mintavételi csoportban nyilatkozott állomány és a súlyozott állomány által adott válaszok eredményét tekintve valójában a reciprokára fordul a pozitív és negatív véleményérték. A kifejtős válaszokból az is kiderült, hogy a bevonulás végrehajtására elkerülhetetlenül rányomta bélyegét maga az esemény kiemelt jelentősége, és az is, hogy ilyen nagy létszámú állomány bevonulásával kapcsolatban kevés tapasztalat áll rendelkezésre. A részben eredményes minősítést megjelölők 48%-a sok holtidőre, lassú végrehajtási folyamatra utalt. Legtöbben segítő szándékkal, több beöltöztetőpont kialakítását javasolták. Számos más jobbító irányultságú javaslat is érkezett, amelyekre a javítófolyamat során oda fogunk figyelni.

A felmérési eredmények alapján az esemény egyik lényeges sikere a tartalékos állomány felkészítése és kiképzése volt. A 73%-os elégedettségi képet megerősítik a második felvételi csoport, valamint a súlyozott állomány értékei is. A felkészítés erőssége az alaki foglalkozás és a lökiképzés volt, illetve jó néhányan méltatták a tereptan- és menetgyakorlat-foglalkozásokat is. A hiányosságok közül általánosságban a konkrét tartalékos beosztásra való felkészítés nem kellő súlya emelhető ki, illetve néhányan kevesellték az elméleti foglalkozások óraszámát. Sőt, olyanok is voltak, akik keményebb felkészítésre számítottak.

Az együttműködés, szolgálati érintkezés terén is nagyon jó kép rajzolódik ki. A felmérésben részt vett mindegyik mérési csoport közel 90%-ban eredményesnek tartja a hivatásos (szerződéses) állomány (a felkészítésért felelős állomány) és a tartalékosok (felkészítendő) közötti kapcsolatot. Elenyésző értékben van utalás a rendfokozati különbségekből következő sajátos helyzetre. Az ÖMT-állomány

felkészítését döntő arányban altisztek hajtották végre, viszont – ahogy arra már az előbbiekben is utaltam – a felkészítendő tartalékos állomány döntő arányban főtisztekből állt (közülük jelentős számban szolgáltak korábban magas beosztásban).

A felkészítés személyi, tárgyi feltételei kérdés csoport szintén igen megnyugtató eredményt mutat. A nyilatkozott állomány 86%-a szerint teljes mértékben biztosított volt az ÖMT-állomány felkészítése. A javaslatoknak kétségtelenül vannak megszívlelendő részei, amelyekkel a javítófolyamat keretén belül, a következő tartalékos bevonulás és felkészítés előkészítésekor tervezési adatként számolunk. Az elemzett kérdőívek adatai alapján a személyi járandósághoz tartozó elhelyezés és élelmezés volt a feladat egyik sikere és egyben a gyenge pontja is. A kérdőívekben főleg az ócsai elhelyezés idejélmúlt állapotával kapcsolatban volt vélemény. A válaszadók 26%-a szerint az ócsai bázis lakhatatlan (elavult és kevés a bútorzat), de többen nehezményezték a sátrak beázását is. Az interjúkban is többször visszaköszött e terület problematikája. A vélemények között többen allegorikusan fogalmaztak, mely szerint a tábor retro, a 70-es/80-as évek hangulatát idézi fel.

Az élelmezés összességében sikeresnek értékelhető, azonban az elemzés alapján látható, hogy jócskán fogalmaztak meg problémákat, illetve javaslatokat. Az észrevételek a felkészítésben részt vett állomány korcsoportjához köthetők. Például problémát jelentett a hagyományos, bőséges és zsírban gazdag ételek fogyasztása, illetve „feldolgozása”. A vélemények szerint a felszolgált mennyiség bőséges volt, de a korosztály sajátosságait (40-50 év fölöttiek) javasolt lenne a későbbiekben figyelembe venni. A javaslatok szerint nem a mennyiség, hanem inkább a minőség lenne a fontosabb. Az is bebizonyosodott, hogy az ásványvízzel való ellátást fontosnak tarja a felkészítésben részt vevő állomány. A vélemények tükrében talán a hidegélélemmel való ellátást is célszerű a jövőben megvizsgálni.

Véleményem szerint az élelmezés és az elhelyezés vonatkozásában összefüggést is feltételezhetünk, mivel akik hazajárók voltak, azok kevésbé voltak kritikusak, hiszen napi étkezésük meghatározó részét akár otthon is elfogyaszthatták. Az ÖMT-állomány bevonulását és felkészítését követően került sor az eskütelre, ami a felmérési csoportok véleménye alapján kétségtelenül a legemlékezetesebb része az egész feladatnak. Mind az előkészítésről, mind a végrehajtásról a válaszadók 90%-ának pozitív volt a véleménye. A fejlesztés, a jobbítás szándékával megadott egyéni véleményeket, javaslatokat a majdani javítófolyamatban feldolgozzuk.

ÖSSZEZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

A vélemények alapján megállapítható, hogy az ÖMT személyi állomány bevonulása, felkészítése eredményes volt. Régóta végre nem hajtott, nagy létszámot jelentő feladatot teljesített jó eredménnyel a kiképző (parancsnoki) állomány. Ehhez hasonló megmérettetésre régóta nem került sor, így korábbi tapasztalatok nélkül bizonyítottak a feladatban érintettek, hiszen az MH Hadkiegészítő és Központi

Nyilvántartó Parancsnokságot és az MH 32. Nemzeti Honvéd Díszegységet a közelmúltban alapították – az ÖMT-feladatot mutató eredmény alapján – kiváló képességű katonákból. Továbbá azt tapasztaltuk, hogy az önkéntes művelti tartalékosok nagy érdeklődéssel fogadták a tapasztalat-feldolgozó állományt, és példás volt az együttműködésük. Megállapítható, hogy nemcsak a felkészítésben, de a felmérésben is igen aktívak voltak. Segítő szándékkal mondtak véleményt nekünk, aktív katonáknak, és segítettek közvetve építő jellegű véleményükkel a következő ÖMT-állományt. A kiképző, parancsnoki állomány is jelentősen segítette együttműködésével a tapasztalatok feldolgozását.

Mindezek alapján úgy vélem, hogy kelendő tapasztalattal rendelkezünk a következő tartalékos bevonulás, felkészítés megtervezéséhez, előkészítéséhez és a majdani végrehajtás eredményesebbé tételéhez. A tapasztalatok feldolgozása azonban ezzel nem áll le, sőt valójában az érdemi rész csak most fog számunkra elkezdődni. Ennek érdekében szakértői csoport bevonásával beazonosítjuk a tapasztalatokat (megfigyeléseket) és összeállítjuk a javítófolyamat feladatait. Úgy gondolom, hogy a felmérés pontosságának érdekében megalakított mintavételi csoportok igazolták korábbi elképzeléseinket. Bizonyos esetekben megerősítették egymás értékeit, míg akadt olyan vélemény is, ami a kérdések további átgondolására orientál. Azt gondolom, hogy a Magyar Honvédség ügye iránti elkötelezettség volt jellemző a felmérésben részt vevő ÖMT-állományra. Ezt a következőképpen foglalja össze a szakterület kézikönyve: „A tapasztalat-feldolgozás eredményeinek hasznosítása tehát a Magyar Honvédség minden tagjának érdeke, az eredmények gyarapítása és megosztása viszont kötelessége.”⁴ Ennek szellemében jártak el az érintett művelti tartalékosok, és ennek kívántak megfelelni a bevonulatast és kiképzésük tapasztalatait feldolgozó szakemberek, köztük e sorok írója is.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Ált/31. A Magyar Honvédség Művelti Tapasztalat-feldolgozó Rendszerének Működési Szabályzata. A Magyar Honvédség kiadványa, 2010

Tapasztalat-feldolgozó kézikönyv. A Magyar Honvédség Művelti Központ Kiadványa, 2010

¹ Ált/31. 14. o.

² Ált/31. 83. o.

³ „Beviteli Kritérium: a Megfigyeléssel szemben támasztott objektív követelmények, amelyek teljesülése hiányában a Megfigyelés az adatbázisba nem vihető be, illetve a magasabb művelti szinten »Visszaütalt Megfigyelés« minősítést kap. A Beviteli Kritériumok biztosítják, hogy a Központi Tapasztalat-adatbázisba csak olyan Megfigyelések kerüljenek, amelyek valós információkat hordoznak, illetve korábban még nem kerültek valamilyen szabályozásban meghatározásra.” Tapasztalat-feldolgozó kézikönyv 14. o.

⁴ Tapasztalat-feldolgozó kézikönyv 57. o.

Dr. Szelei Ildikó őrnagy:

A MINDENNAPOK PEDAGÓGIÁJA A PARANCSNOKI, VEZETŐI MUNKÁBAN

Írásomat a több éve parancsnoki beosztásban, vezetői munkakörben dolgozóknak és az újonnan ilyenbe kerülőknek szánom.

A szerző

„A testi sértésekről készíthető látélet, így az is megállapítható, hogy hány napon belül gyógyulnak. De ki mondja meg egy szóról, egy hangsúlyról, egy vállvonogatásról vagy egy röhögésről, hogy meddig lehet utána életben maradni, s miféle belső vérzésekre hal bele ilyenkor az ember?” – úgy vélem, hogy Ancsel Éva gondolata az emberi kapcsolatok, a vezető-beosztott viszony alfája-ómegája. Mindennapjainkat emberek között éljük, időnk nagy részét a munkahelyünkön töltjük, ezért egyáltalán nem mindegy, milyen légkörben. Felmérések, kutatások bizonyítják: rossz munkahelyi légkörben a dolgozók sokkal többet mennek betegállományba, többet kritizálnak, kevésbé motiváltak. Azt, hogy a szervezeten belül ki, hogyan érzi magát, az interperszonális viszonyok határozzák meg – többek között, véleményem szerint, ez az alap. Ezután jöhet a többi tényező, az egyén érdeklődését kielégítő munka, a kihívások, az előrelépés lehetősége stb. Nem figyelünk egymásra, könnyen megbántjuk kollégáinkat, amit gyakorta észre sem veszünk. Az emberek különbözőek, eltérően reagálnak a sértésekre, a kritikára. A vezetőnek igen nagy pedagógiai-módszertani kultúrával kell rendelkeznie ahhoz, hogy ezeket a viszonyulásokat kezelje. Sokan arra a szóra, hogy pedagógia-módszertan, legyintenek: a pedagógia „tanároknak való”. Biztos ez? Az emberekkel való bánásmód sava-borsa a pedagógia felkészültség. Mit is jelent ez a gyakorlatban, mi is az a pedagógia?

A PEDAGÓGIA FONTOSSÁGA

Maga a szó a görög paidagogosz szóból származik, jelentése: gyermekvezető. Így nevezték azokat a rabszolgákat, akik a kisebbeket iskolába, oktatásba vitték, kísérték. Majd később azokat, akik a gyerekek szellemi vezetésért voltak felelősek. Sok nagy személyiséget említhetnénk, akik hittek a nevelhetőségben. A teljesség igénye nélkül: Szent Ágostont, aki az embert rossznak tartotta a bibliai ősbűnök miatt, és szerinte az embert minden eszközzel nevelni kell; vagy Herbartot, Rousseau-t, akik a tapasztalás fontosságát hangsúlyozták. A lényeg: a pedagógiát sokszor összetévesztik az oktatással, pedig sokkal több annál. Az oktatás és a nevelés a 17. századtól vált el egymástól, de már az ókorban is hittek a nevelés erkölcsformáló hatásában.

A pedagógiának vizsgálható az elméleti és

gyakorlati oldala, jómagam írásomban döntően a pedagógiának a vezető munkájában való mindennapi előfordulásával foglalkozom.

A mai értelemben, ha Bábosik István meghatározására gondolunk, a nevelés az egyén konstruktív életvezetésének kialakítása, amely a társadalom, jelen esetben a honvédség számára hasznos, egyénileg motivált, a honvédség értékeivel azonosuló egyének képzéséről szól. Zrinszky László szerint a nevelés az a tevékenység, melynek során a vezető úgy hat a beosztottjára, hogy az optimálisan fejlődjön abban, amit ő mint vezető fontosnak tart. És akkor el is érkeztünk a fentebb citált idézethez. A vezetőnek igen fontos felelőssége van az interperszonális kapcsolatok alakulásában. Fontos, hogy milyen értéket tart fontosnak, milyen az emberi tartása, vezetői-parancsnoki munkájában van-e tudatosság, milyen munkahelyi légkört teremt, milyen munkamotivációt, munkamorált alakít ki, hogyan bánik az egyes munkatársaival. Általánosságban elmondható: ha a vezető közvetíti a honvédség által elvárt értékeket, akkor már elegendő tesz feladatának. Az állítás általában igaznak is mondható, azonban nem teljes a megállapítás.

KÉRDÉS AZ, MI A TÁVOLI CÉL?

A vezetői-parancsnoki munkában a honvédség értékeivel való azonosuláson túl igen fontos a tudatos nevelői munka. A vezetés-pedagógia gyakorlati megnyilvánulása az, hogy milyen módon járul(hat)ok hozzá vezetőként a konstruktív életvezetés kialakításához, jelen esetben a honvédség értékeivel való azonosuláshoz. Fel kell hívni a figyelmet arra, deficieteket idéz elő, ha a vezető csak a feladatra figyel. Lényeges például, hogy kap-e és milyen mértékben visszacsatolást a beosztott munkájáról? Ismeri-e őt a főnöke? Észreveszi-e az adott dolgozója munkáját? Ad-e szóbeli megerősítést, értékelést az egyén munkájáról? Egyáltalán, ismeri-e a beosztottját, vagy megmarad az átlagos sablonokban gondolkodásban?

Mit jelent ez konkrétan? Ha nem ismeri, kedveli az adott vezető a beosztottat, akkor minimális az esély arra, hogy elismerésben, vállveregetésben részesítse. Nyilván nem kell egy parancsnoknak pszichoanalitikusnak lennie ahhoz, hogy megismerje beosztottait. Az emberek neveltetésük okán személyiségükben különböznek egymástól, vannak, akik több elismerést, megerősítést igényelnek, mert önbecsülésük esetleg alacsonyabb szinten áll. A jó vezető, ha akarja, észreveszi, ki az, aki jobban igényli a megerősítést és ki az, aki kevésbé, de a visszacsatolás, az értékelés mindenképpen

szükséges. Időnként persze sajátos tényezők is megjelenhetnek: nem dicsérem meg, ne-hogy jobban előtérbe kerüljön, mint én. Ezzel a felfogással persze nehéz elérni, hogy a beosztott belsőleg motivált legyen, azonosuljon a feladatával.

A FELADATOK ELOSZTÁSA AVAGY A KISPADRA KERÜLÉS

Nem lehet elégszer hangsúlyozni, mennyire fontos a feladatok elosztása. Nem szabad abba a hiába esni, hogy nem egyenletesen osztjuk el a munkát, hiszen ha mindig ugyanazok az emberek kapnak feladatot, megbízásokat, az nemcsak az egyén szempontjából káros, de a szervezet tekintetében sem jó. Ha az egyén azt érzi, nem bíznak benne, nem megfelelő a feladatra, kedvét veszti, demotivált, frusztrált lesz. A szervezet hatékonysága szempontjából sem jó a kirekesztettség, a mellőzöttség, a kispadra kerülés. A spontán kirekesztődés fogalmát Bábosik használta 10–14 éves gyerekek vonatkozásában. De beszélhetünk-e munkahelyi kirekesztődésről? Igen! Akkor, amikor az egyes emberek kikerülnek a feladatrendszerből, folyamatokból. Nézzünk csak szét saját munkahelyünkön! Vannak-e folyamatosan központban levő emberek, akik rendszeresen megbízást, feladatot kapnak, és vannak-e olyanok, akik a „szürke verebek”, olyan „elvannak” típusúak? Biztos, hogy rájuk nem lehet feladatot szabni? Ezeknek az embereknek soha nem lesz módjuk bizonyítani, kitűnni a szürkeségből és bekerülni a szervezet vérkeringésébe. Bízni kell a beosztottakban! Persze itt felmerül a kérdés: Melyek azok az okok, amelyek miatt a kispadra lehet kerülni? Mitől sodródnak a „szürke verebek” a perifériára?

Ok lehet a vezető részéről a féltékenység, illetve a figyelmetlenség. Az önmagát elfogadó, magabiztos vezető nem fél attól, hogy beosztottja sikeres lehet egy feladatban. Másik ok lehet a szűk feladatrepertoár, vagyis hogy a kötelező teendőknél túl nincs más közös tevékenység. Az oktatásban már jó néhány évtizeddel ezelőtt felfigyeltek a spontán kirekesztődés kérdéskörére, ezért jöttek létre a különböző reformpedagógiák, alakultak alternatív iskolák (Bábosik). A kirekesztődés másik oka lehet a feladatrendszer már említett aránytalan elosztása, amikor a munkahelyen preferált helyek, funkciók alakulnak ki, amiket mindig ugyanazok az emberek kapnak, míg másokat mellőznek. További ok lehet a megszokás, ami alatt azt értem, hogy bizonyos feladatoknál a vezetőnek mindig ugyanazok a nevek jutnak az eszébe, pusztán berögzülésből; pedig ez csak szervezés kérdése.

A peremre kerülés nem veszélyezteti azokat a munkahelyi szervezeteket, kisebb-nagyobb közösségeket, szervezeti egységeket, amelyeknél a csoportmunka, a kollektív munkavégzés dominál. Az ilyen módszerrel dolgozó parancsnok, vezető megéri a csoportmunka pozitív, motiváló hatását.

SZEMÉLYISÉGBELI OKOK

A peremhelyzetbe kerülésnek vannak személyiségbeli okai is, amikor az egyén saját, tudatos vagy akaratlan viselkedésbeli, személyiségbeli tényezői miatt rekesztődik ki. Ide sorolható a gyengébb teljesítményt nyújtó egyén, a kellemetlen karakterű, a visszahúzó, a csendes, központba kerülést kerülő típus, de az úgynevezett nehéz ember is bekerülhet ebbe a kategóriába. Az emberek sokfélék, különböző karakterűek, különböző munkateljesítménnyel, különböző motiváltság-

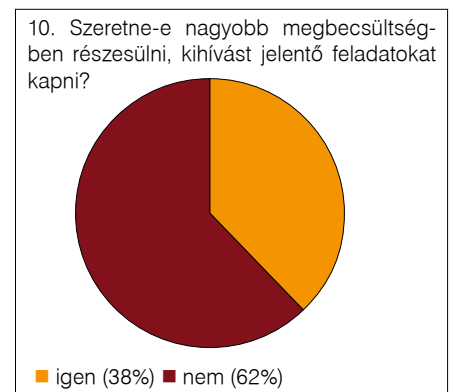
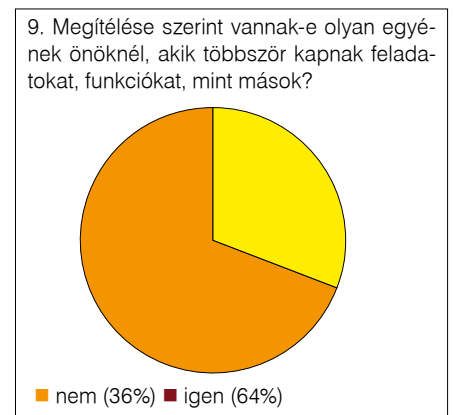
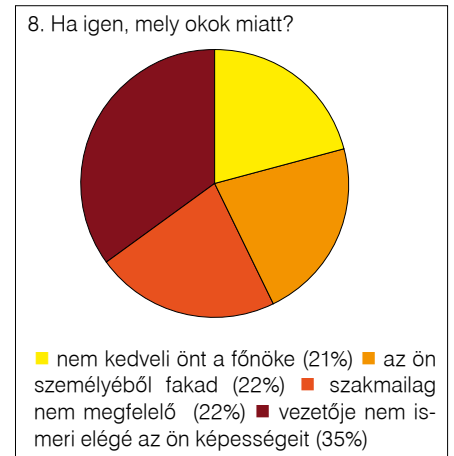
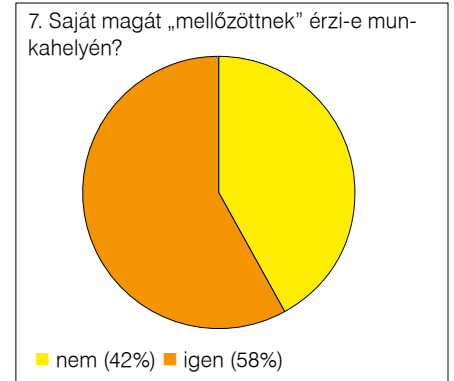
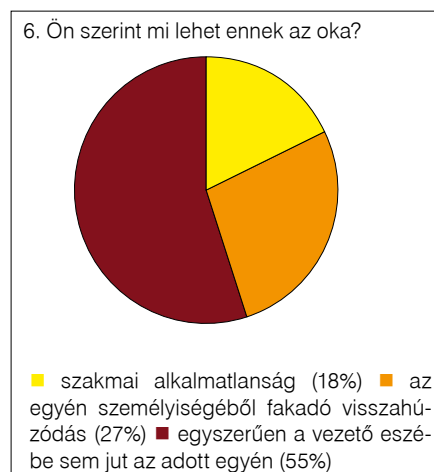
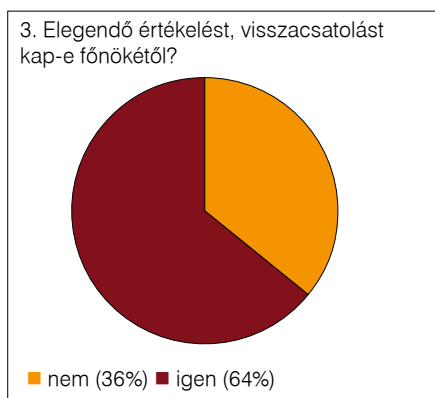
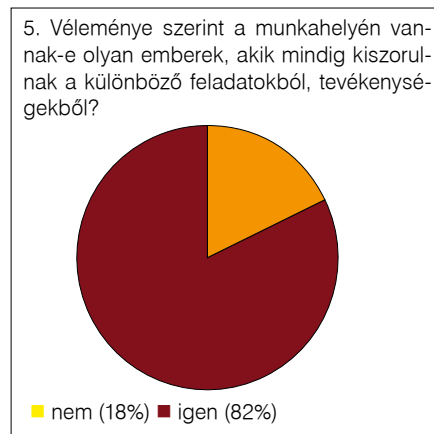
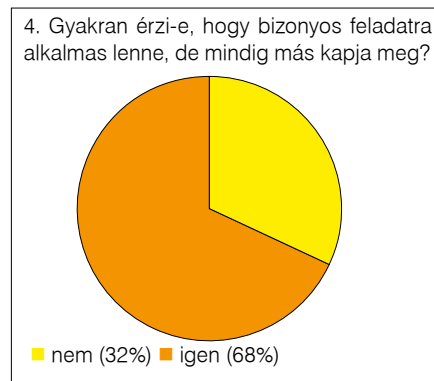
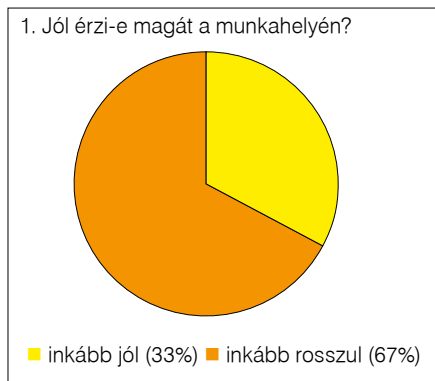
gal rendelkeznek, ezért nagyon fontos, hogy a vezetők jól ismerjék beosztottaikat, alárendeltjeiket. Összefoglalva, a spontán kirekesztődés veszélyét fokozzák: gyengébb teljesítmény, interperszonális helyzet (kedvezőtlen szociometriai státus), bizonyos karakterbeli jellemzők, valamint a vezető részéről tapasztalható előítéletesség.

MIT TEHET A VEZETŐ A KIREKESZTŐDÉS ELLEN?

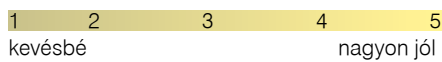
Fontos, hogy a vezető ne csak felületes kapcsolatot alakítson ki a munkatársaival, lehetőség szerint ne legyenek klikkek, kedvencek a közösségben. Csapatépítéssel, közös tevékenységgel, munkával, közös kutatással javíthatók az interperszonális kapcsolatok. A vezetőnek lehetőségeihez mérten egyenletesen kell a feladatokat elosztani, meg kell bízni a beosztottakban, azok képességeiben.

FELMÉRÉS

Kismintás felmérést készítettem egy munkahelyen, mert arra voltam kíváncsi, létezik-e ott munkahelyi kirekesztődés. A kutatást írásbeli kikérdezőzéssel végeztem. Tíz kérdést tettem fel a beosztottaknak és a vezetőknek. Az első tíz kérdés a beosztottak válaszait takarja.

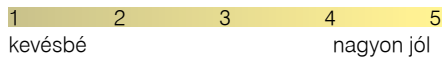

A következő kérdéseket vezetőknél tettem fel:
1. Ön szerint milyen mértékben ismeri beosztottai szakmai képességeit?

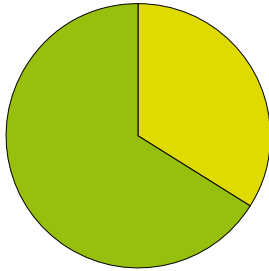
A válaszadók átlaga 3,2 volt.

2. Emberileg mennyire ismeri beosztottjait?

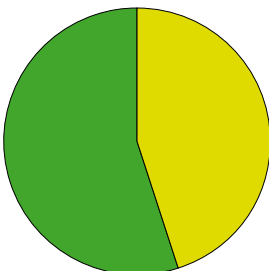
A válaszadók átlaga: 3,56 volt.

3. Megfelelő időt, energiát fektet beosztottai megismerésére?

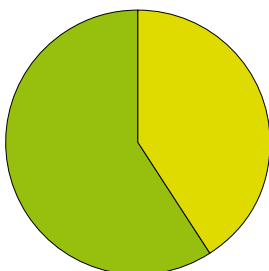
■ igen (34%) ■ nem (66%)

4. Megfelelő visszacsatolást, szóbeli értékelést ad beosztottjai munkájáról?

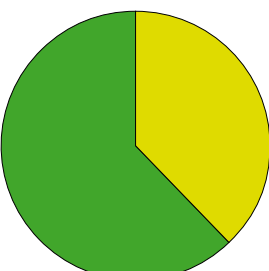
■ igen (45%) ■ nem (55%)

5. Igyekszik-e javítani az interperszonális kapcsolatokat a munkahelyén?

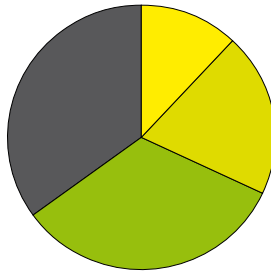
■ igen (41%) ■ nem (59%)

6. Van-e mellőzött kolléga beosztottai között?

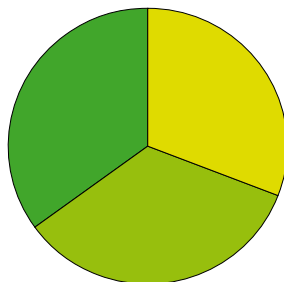
■ igen (38%) ■ nem (62%)

7. Miből fakad ez?

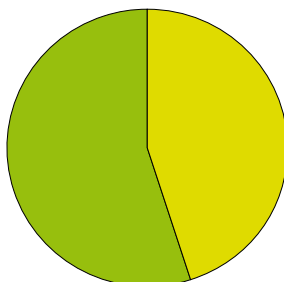
■ nem kedveli őt (12%) ■ ön nem ismeri beosztottjai képességeit (20%) ■ szakmailag nem megfelelő (33%) ■ az ő személyéből fakad (35%)

8. Ha egy új feladatra, munkára, megbízásra kell kijelölni egy beosztottját, milyen szempontok alapján teszi?

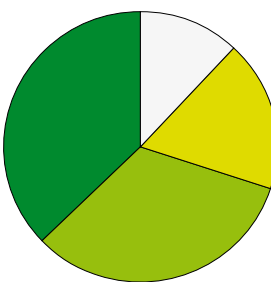
■ a már bevált embereknek adom a munkát (31%) ■ megkérdezem, ki vállalná (34%) ■ szakmai képességek (35%)

9. Van-e olyan beosztottja, aki feladatokba történő bevonáskor eszébe sem jut?

■ igen (45%) ■ nem (55%)

10. Ön szerint milyen okokból fakad ez?

■ nem kedvelem (12%) ■ nem bízom benne (18%) ■ visszahúzó az adott kolléga (33%) ■ szakmailag alkalmatlan (37%)

A hipotéziseim az alábbiak voltak:

- A vezetők nem ismerik megfelelően beosztottaik szakmai képességeit, személyiségüket;
- A vezetők elsősorban a feladatra koncentrálnak, nem fordítanak elég időt az interperszonális kapcsolatokra;
- Létezik munkahelyi spontán kirekesztődés.

LEVONHATÓ KÖVETKEZTETÉSEK

Mindhárom hipotézisem beigazolódtott, a vezetők elsősorban a feladatra, a munkára koncentrálnak. Kevés visszacsatolást, értékelést, megerősítést adnak munkatársaik, beosztottaik, alárendeltjeik felé.

Lényeges kérdés, hogy a parancsnok milyen érzelmeket vált ki a beosztottakból vezetői munkájával, attitűdjével, empatikus bánásmódjával. A célok és az érzelmek kapcsolatának megértésére Locke dolgozott ki alapvető modellt, a megelégedettség-elméletet. Az ember általában olyan szituációban tartózkodik szívesen, amelyben meghatározóan több pozitív élményben (sikerben) van része. Ezzel szemben a magas negatívumszintű élethelyzetekben kényszerjellegűnek érez minden követelményt, belső ellenállással fogadja a vezető-parancsnok irányító szándékait.

Úgy gondolom, nem kell túlzottan bizonyítani a parancsnoki-vezetői állomány körében, hogy mennyire fontos a pozitív személyközi kapcsolatok kialakítása a főlérendeltek és alárendeltek viszonyában, különös tekintettel a kiképző munkában. Számtalan indokot lehetne felhozni, de most csak a legfontosabbat említjük meg! Ha pozitív kapcsolatot sikerül a beosztottakkal kialakítanunk, az mindenekelőtt azzal az előnnyel jár, hogy partnerré tesszük a vezetett állományt, annak érdekében, hogy hozzájáruljanak, közreműködjenek döntéseink kivitelezésében. A csapatoknál, a hallgatóknál, a szervezeteknél a tapintatos, humánus magatartás a beosztott és a parancsnok között, nélkülözhetetlen feltétele a jó közérzet kialakításának.

Milyen a jó vezető, mint pedagógus?

- Hatni tud másokra;
- Támogatja beosztottai céljait;
- Kellemes munkahelyi légkört teremt;
- Ha a maximumot várja el beosztottaitól, neki is ezt kell nyújtania;
- Pontosan ismerteti elvárásait;
- Legyen bizalma beosztottaihoz;
- Legyen világos, mit vár el beosztottaitól;
- Ismerje meg beosztottait;
- Merje bevonni beosztottait a döntéshozatalba;
- Értékelje a munkavégzést, a beosztottait;
- Válgjon pozitív szerepmoddellé!

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Keményné dr. Pálffy Katalin: Bevezetés a pszichológiába. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998
Bábosik István: A spontán kirekesztődés mint iskolai ártalom. http://w3.oszk.hu/repscr/wwwi32.exe/%5bin=rpsr2.in%5d/?SFI=UJ_PEDAGOGIAI_SZEMLE_UJ_Pedagogiai_Szemle_1993_7-8_szam_86-94_o.

Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes:

1848-AS HONVÉD EMIGRÁNS AUSZTRÁLIÁBAN

A nyughatatlan Vékey Zsigmond

Vékey Zsigmond a szabadságharc kitörésekor fegyvert fogott és beállt a felkelők seregébe, később Kossuth Lajos egyik segédtszije lett. 1851-ben Londonba emigrált, ahol a magyar emigráció londoni bizottságának aktív tagja, Kossuth Lajos megérkezése után pedig annak titkára lett. Melbourne-be 1854 elején érkezett, a ballarati aranymezőkre ment, majd megalakította a Victoria Szőlő és Gyümölcsstermesztő Társaságot. 1854-ben a Filozófiai Társaság tiszteletbeli titkára lett Melbourne-ben. 1859-ben és 1864-ben bányagép-, 1869-ben érc-törő- és olvasztóberendezés-szabadalmat jelentett be. Ausztrália elhagyása után Amerikában tett utazást, majd 1876-ban visszatért Európába. Budapesten előadásokat tartott az útjairól és 1885-ben megjelentette az utazásairól szóló könyvét.

ZEMPLÉNBŐL AUSZTRÁLIÁBA

Kunz Egon, a neves ausztráliai magyar író a „Magyarok Ausztráliában” című átfogó művében külön részt szentelt – A „csodálatos” Vékey címmel – honfitársunknak.¹ Fantasztikus életútjával megismerkedve senki sem fogja kétségbe vonni a „csodálatos” jelzőt. Szerteágazó, magas szintű ismeretei, fáradhatatlan vállalkozó szelleme dacára – habár folyamatosan új és új vállalkozásba kezdett, szőlészeti és bányászati társaságot alapított, közben szakkönyveket, cikkeket írt és tekintélyes tudományos, közéleti státusokat töltött be –, alig tudta vállalkozásait végigvinni és sikerrel befejezni.

1825 körül született Zemplén vármegye északkeleti részén, Tokaj szőlőtermesztő vidékén, de sem születésének pontos ideje, sem a pontos helye nem ismert.² Apja Vékey Pál, édesanyja Szilvássy Pauline, apja kisbirtokos családja szőlőtermesztéssel foglalkozott.³

Iskoláit – néhány évig atyja házában magánnevelésben részesült – Sárospatakon

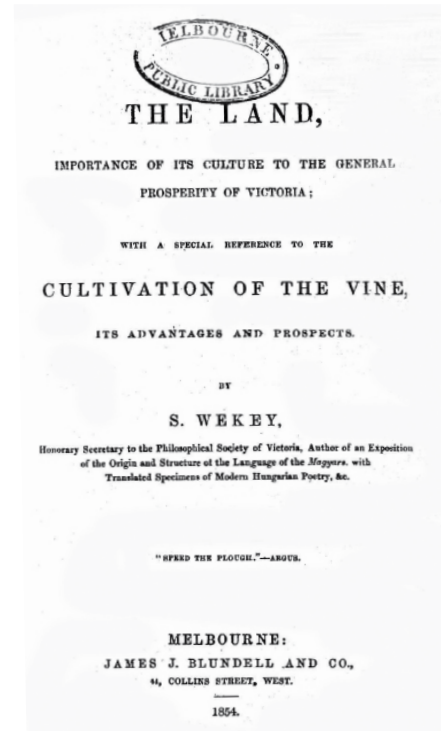
és Késmárkon végezte, ügyvédnek készült. 1847-ben kapta meg a köz- és váltóügyvédi oklevelét, majd Sáros vármegye tiszti ügyésze lett, később pedig, mint kerületi táblai és váltóügyvéd, Eperjesen kezdte működését. Mint a szabadelvű párt erélyes ifjú szónoka, a Sáros megyei közgyűlésekben gyakran részt vett.

A szabadságharc kitörésekor fegyvert fogott és beállt a felkelők seregébe; főhadnagyként, később századosként részt vett a szabadságharcban. 1849. április 21-én a Rákosmezőn vívott ütközetben sebet kapott. Ezután Kossuth Lajos egyik segédtszije (parancsörtszije) lett.⁴ A világsi fegyverletétel után Hamburgba menekült, majd 1851-ben Londonba emigrált, ahol a magyar emigráció londoni bizottságának (Committee of Emigrants) aktív tagja, Kossuth Lajos megérkezése után pedig annak titkára. A bizottság fontos feladata volt, hogy biztosítsa a honfitársak számára az Újvilágba (Amerika, Kanada, Ausztrália) az emigráció lehetőségét.

Vékey 1852–53-ban az angol kormány bányászati iskolájában (School of Mines) művelést és mechanikát tanult, abban szerzett jártasságot.⁵ 1852-ben felvette a Sigismund Wekey nevet, és ezen a néven publikálta az angol nyelven kiadott könyvét is, amelyben a magyar nyelvtan leírására vállalkozott. A könyv mellékletében néhány jelesebb magyar költeményt közölt angol fordításban.⁶

Amikor eljutott az ausztráliai aranyláz híre Londonba, őt is magával ragadta az aranyláz. 1853-ban több társával (Prihoda János⁷ huszár ezredessel, Komárom egyik hőseivel és Rochlitz Bélával, Görgey Artúr adjutánsával⁸) hajóra szállt és Dél-Afrika, illetve a Jöremény-ség-fok megkerülésével, öt hónapos úttal jutottak el Ausztráliába; 1854 elején a Midas fedélzetén⁹ érkeztek Melbourne-be.

Vékey Zsigmond sok ezer aranyásóhoz hasonlatosan Ballarat vidékén egyedül, társak nélkül kutatott arany után – nagyon kevés sikerrel. Pár hónap után feladta és visszatért Melbourne-be. Victoriában aktívan bekapcsolódott a kibontakozó gazdasági és kulturális életbe.

A FÖLD: A NÖVÉNYKULTÚRA FONTOSSÁGA VICTORIA ÁLTALÁNOS JÖLÉTESZEMPONTJÁBÓL, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZŐLŐTERMESZTÉSRE... CÍMŰ 1854-BEN KIADOTT KÖNYVE

1854. április 22-től a Melbourne-ben megjelenő The Argus napilapban rendszeresen publikált cikkeket az ausztrál szőlőtermesztés minőségi fejlesztése, új termelési módszerek meghonosítása érdekében. Mivel a tokaji borvidékről származott, ismerte a szőlőtermelés módját, Victoria gyarmat természettőlrajzi adottságait pedig hasonlóknak találta a tokaji vidékhez. Nem sokkal ezután „A föld: a növénykultúra fontossága, Victoria általános jóléte szempontjából, különös tekintettel a szőlőtermesztésre, annak előnyei és kitalásai címmel” könyvet is írt és jelentetett meg.¹⁰

Részt vett a Victoria Szőlő- és Gyümölcsstermesztő Társaság (Victoria Vineyard and Fruit Growing Company) megalakításában és annak egyik igazgatója lett.¹¹ Bevonta a legkiválóbb ausztrál szőlőtermesztőket; a résztulajdonosok egyike John. P. Fawcner¹², akinek különleges szerepe volt Victoria állam önállóságának megteremtésében. A társaság 500 darab 10 dolláros részvényt bocsátott ki, 30 acre (22 katasztrális hold) területet vásárolt; nagyszabású elképzeléseik voltak, mesterséges öntözést és új módszereket terveztek meghonosítani a szőlőművelésben.

1855 márciusában Vékey a Bulleen Hotelben tartott találkozóra összehívta a részvényeseket, hogy döntsenek a Felső Yarrán Eltham és Templestowe települések híddal történő összekötéséről. A hidat öt kilométerrel rövidítette volna le az Elthamból Melbourne-be vezető utat. A tervet felkarolta a melbourne-i üzletemberek egy csoportja, akik megalakították a Templestowe Bridge Committee-t. A hidat

A VASÁRNAPI ÚJSÁGBAN 1876-BAN MEGJELENT VÉKEY ZSIGMOND-ARCKÉP

(43 m hosszú, 8 m széles) tervezőmérnöke James Balmain, a műszaki munkálatokat és kivitelezést Allott & Greenwood végezte. Az alapkövet 1855. augusztus 18-án tették le.

Vékey időközben a Studley parknál létesítendő újabb híd tervén dolgozott, amely 1855. szeptember 21-én el is készült. A templestowe-i híd építése körül bonyodalmak és pénzügyi viták támadtak a kivitelezők és a bizottság között. A társaság azonban az elégtelen pénzügyi támogatás miatt – a gyarmati kormányzattól ugyanis nem kapott elég pénzügyi segítséget – 1856. január 29-én feloszlott, földjeit eladták. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a társaság a két év alatt egyetlen szőlőtőkét sem telepített.¹³ Ekkor a templestowe-i híd már működött.

Vékey szerepet vállalt a gyarmat 1854. augusztus 12-én megalakult első kulturális egyesületében, a melbourne-i Filozófiai Társaságban (Philosophical Society of Victoria) is, amelynek tiszteletbeli titkárává választották. Amikor egyesült a Tudomány Fejlődéséért Viktoriánus Intézettel (Victorian Institute for the Advancement of Science), az újonnan létrejött Filozófiai Intézet (Philosophical Institute of Victoria) titkára lett. Vékey, fellelkesülve, a saját költségén nyomtatta ki a társulat értesítőjét, de pénzügyi elszámolási viták és a hosszú huzavona után végül 1856. június 19-én lemondott a titkári funkcióról.

1854 szeptemberében Vékey részletes tervet dolgozott ki egy Ausztrália belsejébe irányuló felfedező expedícióra, amelynek fő célja az ott található ásványkincsek és egyéb erőforrások felkutatása lett volna. A széles körű támogatás ellenére a gyarmat kormányzója megtagadta a terv pénzügyi támogatását, így az expedíció elmaradt.

Vékey Sandhursts (Bendigo) településen élt, ahol 1861. szeptember 23-án feleségül vette a 16 éves Agnes Florence Warden-t a Minden-szentek-templomban.

1862 júliusában, amikor híre érkezett, hogy

Új-Zélandon is aranyat találtak, a család áthajózott Új-Zélandra, ahol Vékey – ezredparancsnokként – katonai szolgálatot vállalt a maorik elleni háborúban. Mivel a háború nem sok dícsőséget ígért, visszatért az íráshoz. Az Otago Times című újság rovatvezetőjeként és tudósítójaként dolgozott. 1862-ben megírta a kereskedőknek, kapitalistáknak és a bevándorlók-nak szóló, „Otago aranybányái és természeti erőforrásai” című¹⁴ igen hasznos kézikönyvet. A két kiadást megért rendkívül részletes, térképmelléklettel rendelkező kötet csábította Otago Range-be az arany után sóvárgókat.¹⁵

1863-ban visszatért Victória államba, 1866-ban Lauraville bányászvárosban (Gaffney's Creek, Mansfield district) élt.

A Victoria Government Gazette 1866. július 24-én a 80. számában, az „Electoral Registrars” című tudósításban arról adott hírt, hogy 1866. július 16-ával Sigismund Wekeyt – tekintettel arra, hogy elődje J. C. Macarthur leköszönt – nevezték ki a Murray District and Eastern Province Mansfield-i választási körzet hivatalvezető-helyettesének.¹⁶ Wekey Lauraville, Gaffney's Creek anyakönyvvezetője és postamestere is volt.

VÉKEY, A FELTALÁLÓ ÉS VÁLLALKOZÓ

A Victoria Government Gazette alapján nyom követhetjük Vékey Zsigmond bányászathoz kapcsolódó feltalálói tevékenységét. 1859-ben, 1864-ben és 1869-ben kapott szabadalmat a bányagépeire.

A Victoria Government Gazette 1859. március 18-án tette közzé azt a hírt, miszerint Sigismund Wekey 1859. március 14-én a Chief Secretary's Office-ban 204. sorszámon szabadalmi bejelentést és leírást nyújtott be „egy továbbfejlesztett érczúzó és -olvasztó bányagépezetről, az aranyat tartalmazó kőzettörmelékekből történő kinyerésre”.¹⁷

Az újság 1859. július 26-án tudósított arról, hogy Sigismund Wekey H. S. Chapman főállománygyász irodájában kérte a szabadalmának meghosszabbítását. Az akkori törvények szerint a bejelentett szabadalom felett a feltaláló hat hónap időtartamra rendelkezett, ennek elteltével értesítenie kellett az államügyészt, hogy szeretné a szabadalmat a nevére bejegyeztetni. Így az államügyész augusztus 22-ére meghirdette az újságban Vékey szándékát, személyes megjelenést és egyben lehetőséget adva bárkinek, aki a szabadalom bejegyzése ellen tiltakozna.¹⁸

Az évek során még számos alkalommal tökéletesítette az arany kinyerésére tervezett és alkalmas gépét. 1859. december 28-án 299. nyilvántartási számon ismét szabadalmat jelentett be egy kőzettörmelékből arany mosására és kinyerésére alkalmas továbbfejlesztett gépezet (Improvement in machinery for washing and obtaining gold from earthy matters) címen.¹⁹ Trevors Adamson államügyész-helyettes irodájában Sigismund Wekey kezdeményezte december 28-án bejelentett szabadalmának meghosszabbítását és nevére történő bejegyzését.²⁰

Wekey 1864. július 12-én a Chief Secretary's Office-ban 729. sorszámon szabadalmi bejelentést és leírást nyújtott be az arany mosására és kinyerésére alkalmas továbbfejlesztett gépezet címen, Victoria állam 20. törvénye alapján.²¹

Sigismund Wekey kérte a július 12-én bejelentett szabadalmának meghosszabbítását Geo. Higinbotham államügyész-helyettes irodájában. Erről adott hírt a Victoria Government Gazette újság 1864. október 18-án.²²

1869. július 7-én Patton Smith főállománygyász irodájában 1266. nyilvántartási számon újabb szabadalmat jelentett be „Wekey-féle érczúzó és olvasztó” (Wekey's velox ore crusher and amalgamator) címen, Victoria állam 28. törvénye alapján.²³

A családban azonban nemcsak a férj, hanem a feleség, Agnes Florence Wekey is feltaláló volt. 1873. április 7-én is szabadalmat nyújtott be J. W. Steven főállománygyász-nál a Találmányi Hivatal Szabadalmi Ügyek Kamarájában, „gazdaságos, mindenfajta ruházat és textília mosására alkalmas mosógépre (Patent for Improvements in machinery and apparatus for the washing of clothes or textile fabrics of any kind, to be called the combination economic clothes-washer). Erről a Victoria Government Gazette újság 1873. április 10-én adott hírt. Az 1865. évi 240. szabadalmi törvény értelmében 1750. nyilvántartási számon Agnes Florence Wekey benyújtotta a szabadalmi bejelentést és leírást, erről adott hírt a Victoria Government Gazette 1873. május 9-én.²⁴

Az örök kezdeményező Vékey Victóriában újabb vállalkozásba kezdett, bányászati társaságot – Aladdin and Try-Again United Gold Mining Company – alapított, amelynek menedzsere és igazgatója lett. Gaffney's Creek, Jamiesonban bányával és birtokkal rendelkezett a vállalat. A vállalatnak öt igazgatója volt; Vékey a jogi, John Keogh a bányászati igazgató volt.

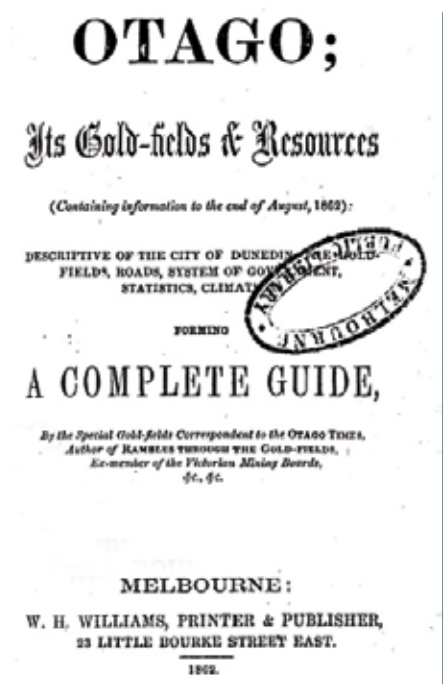
Az igazgatósági tagok közötti pénzügyi viták és nézeteltérések támadtak, amelyek Vékey és a két igazgatóhelyettes elleni büntetőeljárás-hoz vezettek, a részvényesek kifosztására irányuló gazdasági összeesküvéssel vádolták.²⁵ A vállalat vezetését megvádolták többek között Pokorny, Schaw, Murphy, Biddle és más részvényesek fondorlatos és törvénytelen megkárosításával.

Az eljárásban megmutakozó szabálytalanságok arra készítettek Vékeyt, hogy tiltakozzon és támadást indítson a gyarmati igazságszolgáltatási rendszer ellen. Ekkor, 1870-ben írta „Az ország intézményei, amelyben élünk” című cikket.²⁶ Írásában élesen bírálta a gyarmati joggyakorlatot, a rendőrséget, a bíróságot. Vékeyt egy év börtönbüntetésre ítélték, igazgatótársai hat és három hónapot kaptak.²⁷

Vékey és társai perének hatalmas visszhangja volt, a The Argus rendszeresen tudósított az eseményekről, Ausztráliában minden idők hírekben legtöbbet szereplő magyar emberévé vált – szándékai ellenére.

ISMÉT EURÓPÁBAN

A csalódott Vékey 20 év után intett búcsút Ausztráliának, skót származású feleségével, lányával és négy fiával visszatért Európába. Áthajóztak a Csendes-óceánon, útközben megálltak Fidzsin, a Hawaii-szigeteken, Honolulu, meglátogatták az Egyesült Államokban a mormon államokat, megnézték a Niagara nagy vízesését, Chicagót, Washington, Philadelphiat, New Yorkot. Ezután áthajózta az Atlanti-óceánt, és tizenkét havi utazása után,

OTAGO ARANYBÁNYÁI ÉS TERMÉSZETI ERŐFORRÁSAI CÍMŰ, 1862-BEN KIADOTT KÖNYVE

családjával megérkezett Angliába. Először Londonban telepedett le, majd Párizst útba ejtve, 1876-ban végleg Magyarországra költözött.

A Vasárnapi Újság 1876-ban „A két Vékey” címen számolt be élettörténetéről. Így méltatták életét: „...a földteke másik oldalán közel egynegyed századi munkálkodásával szerzett magának és a magyar névnek becsületet a vállalkozó szellemű ausztráliai angolok között. Ez Vékey Zsigmond...”²⁸ A cikkben megemlékeznek Vékey Antalról is, aki alig tizenhét éves korában már a kilencedik vörös sapkás honvédszászlóaljban, Damjanich alatt szolgált. Egyike volt a komáromi kapituláció alkalmával szabadon bocsátott tisztnek, majd követte bátyját Londonba, onnan az Amerikai Egyesült Államokba vándorolt. Az amerikai polgárháború kezdetén már őrnagy volt. 1862 márciusában a 39. New York-i ezred parancsnokaként szolgált a potomaci táborban, s ugyanazon év április 20-án meghalt, hamvai Winchesterben (Virginia) nyugszanak.

Vékey Zsigmond Budapesten előadásokat tartott az útjairól, a Magyar Földrajzi Társaság 1883. október 19-i ülésén beszámolt ausztráliai²⁹ utazásáról és ottani működéséről. Utazni, világot látni már ifjabb éveinek egyik leghőbb vágya volt. Előadása során hangsúlyozta, hogy a „Tudomány és művészet karöltve működnek eddig ismeretlen földrészek átkutatásában és megvizsgálásában, hogy új meg új felfedezések tétessenek az emberi élet által követelt szükségletek megszerzésére, s tudományos és hasznos ösmereteink fejlődésének és növekedésének érdekében.”³⁰

A világ másik részébe történő utazás során Vékey a Jöreménység fok felé vette az irányt, utazását az ősi napéjegyenlőség idején kezdte, hajójuk a Vizcayai-öbölben viharba került. Megemlékezett a viharral hányatott napokról, az utazók viszontagságairól, és a tropikus égöv gyönyörű látványosságairól. Így írt erről: „Az egyenlítő alatt szelünk megszűnt s a hajónak egy helyben maradva kellett vesztegelni. Helyzetünk nagyon unalmas is lett volna, ha nem találtunk volna szórakozást és kárpótlást a tropikus égöv alatti gyönyörű látványok szemlélésében. A mennyezetről lesugárzó Zodiac világítás, a gyönyörű naplemenet, a foszforeszkáló tenger vizének tükre – mintha a víz parázs-tüzzel lett volna behintve – bámulásra bíró tünemények. A röpködő halak számos serege, a midőn őket üldöző más állatok által fölriasztva röpködtek föl a tengerből, oly látványt idéztek elő, mintha több száz meg száz, vagy ezer mozgásban tartott ezüst darabok tükröznek vissza a tropikus égöv alatti nap vakító fénysugarait.”³¹ Beszélt a tengeri pillangókról, a cethalokról, a kardhalokról, a tengeri disznókról, a cápákról és az albatroszról.

A Jöreménység fokánál nyugtalan tengerrel találkozta. Akárcsak Mednyánszky Cézár „Egy katolikus pap vallomása” című naplójában,³² Vékey is megemlékezett a déli félteke égboltját.

„A »cross« (Déli kereszt) konstellációja és Vénus gyönyörű csillaga, mintha egy óriási gyémánt világítaná meg a firmamentumot, jelezték, hogy egy oly pontjára érkezünk a földtekének, a mely Európának átellenében fekszik.”³³

A Hobson-öblön keresztül, a Yarra folyón hajóztak fel egy gőzösn. Vékey előadásában

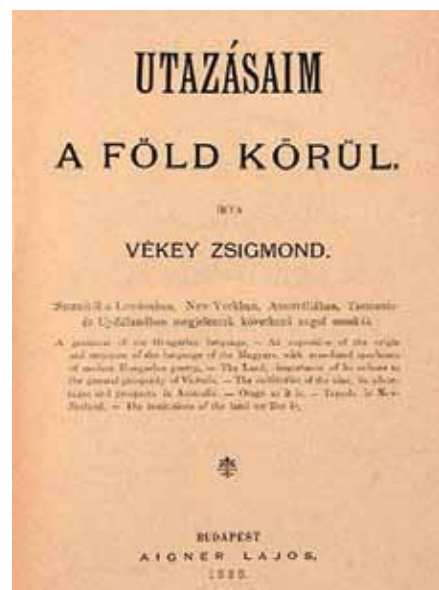
cáfolta az európaiak téveszméit a távoli kontinenssel kapcsolatban, miszerint az ausztráliai virágoknak nincs illatuk és a madaraknak nincs hangjuk. Beszélt az ausztrál közművelődés lehetőségeiről, a melbourne-i közönyvtárról és a csodálatos csillagvizsgáló készülékről.

Részletesen leírta a bennszülöttek nomád életmódját, akik 50-60 családból álló csoportokban élnek, és a nyelvük annyira különbözik, hogy az egyik csoport nem érti a másikat. A különböző fajok és csoportok között gyakran tör ki háborúskodás. Kiemelte, hogy az angol gyarmati hatóságok gyakran hasznosították a bennszülöttek rendkívüli nyomolvasó képességét a szökevények és az eltűnt személyek keresésekor.

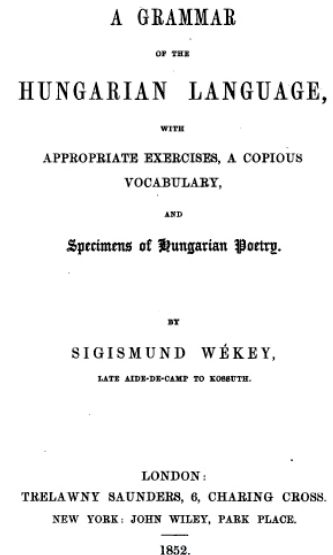
„Oly éles látásuk van ugyanis, hogy képesek emberek és állatok nyomait meglátni szárazföldön, erdőségben, faleveleken, réten, s oly helyeken, a hol az európaiaknak a legcsekélyebb nyomot is észrevenni lehetetlen lenne.”³⁴ Öltözetükről is szólt, meleg időben bőruket különféle krétával bevonallazzák, és azzal pótolják a ruházat hiányát, a hűvösebb időben állatok és madarak bőrével fedik be testük egy részét. Részletesen elmondta a házassági és temetkezési, valamint a vadászati és halászati szokásaikat. Az Ausztráliában honos fák közül különös figyelmet szentelt az eukaliptusznak, a fű-fának (grass-tree) és a Mallee-fának.

A Magyar Földrajzi Társaság felolvasása során csak töredékét ismertethette időhiány okán Ausztrália kontinensnek, nem került sorra Új-Zéland, a Fidzsi-szigetek, Hawaii, Sandwich-szigetek, Kalifornia, Calaveros Grove, Yosemite-völgy, Kanada, a Niagara-vízesés, Chicago, New-York és Washington.

1885-ben „Utazásaim a Föld körül” címen kiadta kalandos világljárásának történetét, amelyben dicsérte az ausztrál embereket, a gyarmati adminisztrációt és Victoria állam gyors fejlődését. Elismeréssel szólt az ausztrál kolóniák jótékonyági intézményeiről is. A Vasárnapi Újság 1885. február 22-i számában tudósított Vékey Zsigmond könyvének a megjelenéséről. „Egy világljárás hazánkfia, soktapsztatul, élénk szemlélődő ember élményeit és benyomásait adja e kötet.”³⁵

VÉKEY ZSIGMOND: UTAZÁSAIM A FÖLD KÖRÜL, 1885

A MAGYAR NYELVTAN LEÍRÓ KÖNYVE 1852-BEN JELENT MEG

Vékey Zsigmond, az igaz hazafi, Ausztrália elkötelezett híve hosszú, küzdelmes, kalandos élet után 65 éves korában, 1889. március 23-án halt meg Budapesten az Erzsébet-kórházban.³⁶

A Vasárnapi Újság 1890. március 23-i számában a „Halálozások” rovatban jelent meg halálának híre, valamint méltatás.

„Elhunytak a közelebbi napok alatt: VÉKEY ZSIGMOND, 1848–49-iki honvéd-százados, ki hosszabb ideig Kossuth titkára volt s a szabadságharc után külföldre ment, csaknem az egész világot bejárta, s útjáról többször írt – így lapunkba is – és felolvasásokat tartott, Budapestben.”³⁷

A kivándorolt honfitársak közül sokan kétségtelen tanúbizonyosságát adták annak, hogy a „magyarban” is van vállalkozás, erély és tehetség. Kunz Egon a „Magyarok Ausztráliában” című könyvében írja Vékey Zsigmondról: „...tehetséges, agilis ember volt, akit bárhová is sodort az élet, mindig vezető szerepre vágyott. Mert energiája fogyhatatlan volt és tehetsége kétségtelen, célját látszólag mindig gyorsan elérte, de szelet vetve vihart aratott.”³⁸

A tehetséges, rendkívül aktív, nyughatatlan Vékey Zsigmond számos ötlet, elgondolás gazdája volt, tervei többsége csak álom maradt, a vállalkozásai kudarccal végződtek. Jól ismerte mind a magyar, mind az ausztrál kultúrát. A maga sajátos módján járult hozzá Ausztrália kulturális és gazdasági fejlődéséhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Balázs Dénes: Magyar utazók Ausztráliában, Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 8. 1990.
- Balázs Dénes: Magyar utazók lexikona, Panoráma, Budapest, 1993. 464. o.
- Duka Tivadar: A két Vékey, Vasárnapi Újság 1876. 17. szám XXIII. évfolyam, 261–262. o.
- Borsody Bevilacqua Béla: Régi magyar világljárók. A szabadságharc emigránsai fejezet: Magyar honvédemigránsok az ausztráliai aranymezőkön (1851–1854)

<http://mek.niif.hu/02500/02520/02520.htm> (Megnyitva 2012. június 18.)
 Kunz F. Egon: Magyarok Ausztráliában, Budapest, 1997. 249. o.
 Pénzes János: Szeretem e napsütötte földet, Ausztrália rövid története, Dezsery Ethnic Publications Adelaide, 1984. 345. o.
 Régi magyar utazók, Zalai Közlöny, Nagykánizsa, 1888. április 7. Huszonhete-dik évfolyam, 14. szám
 Ürményházi Attila: Wekey (Vékey) szócikk az Immigration Place honlap, Hobart, Tasmania, 13 January 2010. <http://www.immigrationplace.com.au/> (megnyitva 2012. július 14.)
 Vékey Zsigmond ügyvédjelölt 1825–1889, Akikre büszkék lehetünk sorozat, Szilágysági Polgári Lap, 2008. szeptember V. évfolyam 9. o.
 Vékey Zsigmond: Utazásaim a Föld körül, Budapest, 1885. Aigner Lajos kiadásában

¹ A „csodálatos” Vékey. In: Kunz F. Egon: Magyarok Ausztráliában, Budapest, 1997. 249. o.
² Balázs Dénes: A magyar utazók lexikona című könyvében, Egon F. Kunz: The Hungarians in Australia című munkájában, valamint az ausztrál Immigration Place honlapon is csak a születése valószínűsíthető ideje és helye szerepel.
³ Az Australian Dictionary of Biography honlapon Sigismund Wekey néven szerepel. <http://adb.anu.edu.au/biography/wekey-sigismund-4828> (Megnyitva 2012. június 28.)
⁴ A Vasárnapi Újság 1894. 41. évfolyam 14. száma Kossuth Lajos temetésére (1894. április 1.) kiadott tematikus számában Kossuth tiszafüredi látogatásánál említi Vékey Zsigmond szándékát mint Kossuth parancsörtsztjét (a „Kossuth Lajos és a magyar hadsereg 1848/49-ben” című írásban, az újság 223. oldalán).
⁵ Balázs Dénes: Magyar utazók lexikona. Panoráma, Budapest, 1993. 408–409. o.
⁶ Wekey, Sigismund: A Grammar of the Hungarian Language. With Exercises, a Vocabulary and Specimen of Hungarian Poetry. London, 1852.
⁷ Bárány Mednyánszky Cézár, az 1848–49-es forradalmi sereg tábori lelkésze a világsíri fegyverletétel után Hamburgon keresztül Franciaországba menekült. 1852-ben Ausztráliába hajózott, ahol a Victoria állambeli aranymezőkön a társaival – Farkas Márton, Prihoda János – arany után kutatott. Prihoda Jánost Mednyánszky Cézár a The Confessions of a Catholic Priest címen megjelent naplójában álneven szerepelteti; Kevély a neve.
⁸ Az ausztráliai magyarokról lásd Batár Zsolt honlapját, http://www.batarzsoltbotond.hu/mausztralia_anyagok_betelepulesuk.html, valamint a Magyar honvédemigránsok az Ausztráliai aranymezőkön (1851–1854) írást. (Megnyitva 2012. június 28.)
⁹ A Midas nevű hajót és a bevándorlás időpontját Egon Kunz a The Hungarians in Australia című könyvében, valamint az ausztrál Immigration Place honlapon is említi, azonban a Mariners and ships in Australian Waters honlapján – amelyen megkereshető bármely Ausztráliába befutott vagy onnan más kontinensre kifutott hajó személyzete és utaslistája

– a hajó nem fellelhető. Lásd <http://mariners.records.nsw.gov.au/1854/05/021lon.htm> (megnyitva 2012. május 31.) A Journey in Time: Ships honlap szerint a Midas, amelyet 1809-ben bocsátottak vízre, fegyencszállítmányokat szállított Ausztráliába, a Sydney-ből való kihajózás utolsó időpontja és a hajó nevének ausztrál vizeken történő utolsó említése 1827. március 19-e.

¹⁰ Wekey, Sigismund: The land: importance of its culture to the general prosperity of Victoria; with a special reference to the cultivation of the vine, its advantages and prospects, Melbourne: James J. Blundell and Co., 1854. 45 p.

¹¹ Vékey Zsigmond ügyvédjelölt 1825–1889. Akikre büszkék lehetünk sorozat, Szilágysági Polgári Lap, 2008. szeptember V. évfolyam 9. o.

¹² John Pascoe Fawkner 1803-ban tizenegy évesen érkezett Melbourne-be, ahol az egykori fegyenc apjával a Sorrento melletti kolónián élt. Amikor a kolónia 1804-ben elnéptelenedett, átköltöztek a tasmániai Hobartba. Apja pékségében, sörfőzdéjében és fűrészüzemében dolgozott. 1819-ben Launcestonba költöztek, ahol hotel, pékséget, fűrészüzemet, könyvesboltot, óvodát és gyümölcsöskertet alapított. A legfontosabb azonban a „The Launceston Advertiser” újság megalapítása volt 1829-ben. 1851-ben bekerült Port Phillip körzet első Törvényhozó Tanácsába, 1856-ban Victoria gyarmat első parlamentjébe választották be mint a Central Province képviselőjét. Fawkner fáradságát harcolt azért, hogy Victoria elszakadhasson New South Walestől, ami végül 1851-ben következett.

¹³ The Argus, January 29, 1856. No. 2683. p. 6. „VICTORIA VINEYARD COMPANY.-This company has at last resolved upon winding up its affairs. Nearly two years have elapsed since the undertaking was commenced, but not a single vine has been planted.”

¹⁴ Wekey, Sigismund: Otago as it is, its gold-mines and natural resources: hand-book for merchants, capitalists, and the general public, and a guide to intending emigrants, Melbourne: F.F. Bailliere, 82 pages 1862

¹⁵ A Launceston Examiner 1862. december 13-án tudósított arról, hogy S. Wekey „OTAGO AS IT IS” című 82. oldalas könyve megjelent F. F. Bailliere kiadásában. Launceston Examiner Saturday 13 December 1862 p. 5.

¹⁶ Registrars for electoral divisions In: Victoria Government Gazette No. 80. 1866. July 24. p. 1527.

¹⁷ Application for letters patent, In: Victoria Government Gazette No. 38. Friday, 1859. March 18. p. 504.

¹⁸ Application for letters patent In: Victoria Government Gazette No. 117. 1859. July 26. p. 1568.

¹⁹ A Victoria Government Gazette 1859. december 30-án, a 202. szám 2827. oldalán megjelent hírt lásd: Application for letters patent In: Victoria Government Gazette No. 202. 1859. December 30. p. 2827.

²⁰ Application for letters patent In: Victoria Government Gazette No. 2. 1860. January 6. p. 126.

²¹ Application for letters patent In: Victoria Government Gazette No. 71. 1864. July 12. p. 1496.

²² Application for letters patent In: Victoria Government Gazette No. 106. 1864. October 18. p. 2344.

²³ Patent for inventions In: Victoria Government Gazette No. 33. 1869. July 9. p. 1030. „Patent for Improvements in machinery for reducing and pulverizing ores, and saving, obtaining and amalgamating gold and other metals, to be called „Wekey’s velox ore crusher and amalgamator”, Applications Patents for inventions In: Victoria Government Gazette No. 36. 1869. July 30. p. 1139.

²⁴ Agnes Florence Wekey találmányáról szóló híradást lásd Patent for inventions In: Victoria Government Gazette No. 28. 1873. April 10. p. 644. ; Patent for inventions In: Victoria Government Gazette No. 38. 1873. May 9. p. 793.

²⁵ Lásd Trial of Sigismund Wekey, John Keogh, and Elisha Capes for conspiracy to defraud p. 158-159. In: The Australian Jurist Reports, Supreme Court of the colony Victoria, Edited by James Liddell Purves and William McKinely, Volume I. From February 1 to December 23, 1870. Melbourne, Stillwell and Knight, 1871. p. 176.

²⁶ Wekey, Sigismund: The institutions of the land we live in, Published Melbourne : Walker, May & Co., [1870], p. 18.

²⁷ Lásd *The Argus*, September 21, 1870. p. 5., valamint 7. oldal Melbourne Criminal Sessions tudósítást. „His Honour Mr. Justice Molesworth sentenced Wekey to a year’s imprisonment, Keogh to six months’ and Capes to three months’...”

²⁸ Vasárnapi Újság, 1876. XXIII. évfolyam 17. szám, 261–262. o.

²⁹ Egy magyar ember utazása a Föld körül. Vékey Zsigmond fölolvásásából (arczképpel) Vasárnapi Újság 1883. október 21. 42. szám, XXX. évfolyam 676–678. o.; Egy magyar ember utazása a Föld körül. Vékey Zsigmond fölolvásásából (arczképpel), Vasárnapi Újság 1883. október 28. 43. szám, XXX. évfolyam 698-699. o.

³⁰ Lásd Egy magyar ember utazása a Föld körül. Vékey Zsigmond fölolvásásából (arczképpel) Vasárnapi Újság 1883. október 21. 42. szám, XXX. évfolyam p. 676–678. o;

³¹ Uo.

³² Megállapította, hogy a Dél Keresztje az egyik leggyönyörűbb csillagkép, de mégiscsak idegen az északi féltélekről érkező ember számára, lásd Mednyánszky Cézár: The Confession of a Catholic Priest könyv 174. oldalán

³³ Egy magyar ember utazása a Föld körül. Vékey Zsigmond fölolvásásából (arczképpel) Vasárnapi Újság 1883. október 21. 42. szám, XXX. évfolyam 676–678. o.

³⁴ Egy magyar ember utazása a Föld körül. Vékey Zsigmond fölolvásásából (arczképpel), Vasárnapi Újság 1883. október 28. 43. szám, XXX. évfolyam 698–699. o.

³⁵ Vasárnapi Újság, 1885. február 22. 8. szám XXXII. évfolyam, 132. o.

³⁶ A Vasárnapi Újság 1890. március 23-i 12. szám, XXXVII. évfolyam 194. oldalán a „Halálhírek” rovatban jelent meg halálának híre.

³⁷ Vasárnapi Újság 1890. március 23. XXXVII. évfolyam, 12. szám, 194. o.

³⁸ A „csodálatos” Vékey In: Kunz F. Egon: Magyarok Ausztráliában, Budapest, 1997. 249. o.

AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZER ÚJ TÁVLATOKAT NYITOTT A PARANCSNOKSÁG ÉS A HADKIEGÉSZÍTÉSI SZAKMA RÉSZÉRE

Beszélgetés Vanyur Tibor Attila mérnök ezredessel, a Magyar Honvédség Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság parancsnokával

A hadkiegészítés, a toborzás katonai feladatai minden bizonnyal közel egyidősek a hadviseléssel. A hadseregek feltöltésének határozott követelményét a reguláris haderő megalakulásának időszakától figyelhetjük meg. Nyilvánvaló, hogy e szakmai terület feladatait mindig meghatározták az adott kor követelményei és nem utolsósorban a lehetőségek.

– Egy évvel ezelőtt, 2011. november 15-én alakult meg a Magyar Honvédség Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság. Ezredes úr, mely feladatok teljesítésére jött létre az ön által vezetett parancsnokság?

– A parancsnokság a két területi hadkiegészítő parancsnokság, a Magyar Honvédség Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központ, valamint a Honvéd Vezérkar Személyzeti Csoportfőnökség Katonai Igazgatási Osztálya mint jogelődök bázisán jött létre. Feladatait tekintve mindazon feladatokat átvette és egy központi parancsnokságként kezeli, amelyeket ezek a jogelődök az elmúlt években végeztek, teljesítettek. A parancsnokság kezeli és vezeti a Magyar Honvédség összes központi nyilvántartását, legyen az személyügyi, hadköteles- vagy szociális érdekvédelmi nyilvántartás. Nagyon fontos feladatunk a hadkiegészítéssel kapcsolatos teendők végzése, ideértve békeidőben a toborzást, valamint a hadkötelezettség, a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség teljesítésének békeidőszaki előkészítése. Hozzánk tartoznak a szociális érdekvédelemmel kapcsolatos tevékenységek is, hiszen a Magyar Honvédség szociális érdekvédelmi körébe több mint 34 ezer ember tartozik, ebből több mint 22 ezer fő korábban katonatársunk volt. Ide tartozik a nyilvántartáshoz és a katonai igazgatáshoz kapcsolódóan az igazolványokkal történő ellátás, beleértve azok előkészítését, kiadását vagy bevonását, a kapcsolódó nyilvántartások vezetését. A Magyar Honvédség teljes vertikumában véghezvük a bélyegzőkkel, pecsétnyomókkal történő ellátást és az ezzel kapcsolatos adminisztratív feladatokat is. Fontos teendőnk a személyi állomány személyi igazolvánnyal történő ellátása. Békében csak a külszolgálatra menőket látjuk el személyi igazolvánnyal, de fel vagyunk készülve, hogy rendkívüli jogrendben a honvédség teljes személyi állománya részére biztosítsuk azt. Megvannak hozzá a készleteink, gépeink.

– Napjainkban a parancsnokság kiemelt feladata a tartalékos rendszer megújítása.

– Így igaz. Ma már mondhatjuk, hogy nemcsak a fejlesztési koncepcióval, hanem magával a végrehajtással kapcsolatos kezdeti lépések túlnyomó részét is megtettük. Ebben a feladatban a parancsnokság minden szakterülete és szinte teljes állománya részt vett és vesz.

– A Budapesten diszlokáló parancsnokság nagy valószínűséggel nem tudná ellátni teljes hatékonysággal az előbb felsorolt feladatokat, ha nem lennének az alárendeltségében különböző kisebb, sajátos funkciókkal bíró katonai szervezetek.

– Talán nem tűnik nagykétségnek, ha azt mondom, hogy a parancsnokság egyedülálló a Magyar Honvédségben, ugyanis minden megyeszékhelyen van szervezeti elemünk, központ vagy iroda. Ezek rendkívül fontosak a szervezet életében, mert nap mint nap egyfajta adminisztratív harcfeladatot látnak el, hiszen a megyeszékhelyeken az ügyfélfogadás során munkatársaink szemtől szemben ülnek azokkal az emberekkel, akikről már beszéltem. Legyenek azok a katonai pálya iránt érdeklődők, illetve azt már korábban választó polgárok, vagy éppen üdülni vágyó nyugállományú katonák. A katonai igazgatási szervek funkciójukat tekintve területi alapú felelősségi körök és jogosultságok szerint lépcsőzöttek, egymásra épülnek, egymás feladatait kiegészítik. A budapesti, a székesfehérvári és a debreceni katonai igazgatási központok a béke- és rendkívüli jogrendben a korábbi megyei hadkiegészítő parancsnokságok jogköreit ellátva igazgatási szervként működnek, területi alapon, ami azt jelenti, hogy közigazgatási hatósági határozatot adhatnak ki. A Szolnokon, Szegeden, Kaposváron és Veszprémben működő toborzó- és érdekvédelmi központjaink szakmai téren irányítják és segítik a hozzájuk beosztott kisebb irodák tevékenységét.

– Hogyan kapcsolódnak ezek a területileg széttelapított kis szervezetek a Magyar Honvédséghez, illetve a társadalom egyéb, honvédelemmel foglalkozó elemeihez?

– A Magyar Honvédség egyes szervezeteihez egyrészt a parancsnokság révén, másrészt a különböző utaltsági rendek alapján kapcsolódnak, illetve a feladataik végrehajtásakor szintén tartanak közvetlen kapcsolatot is, leginkább a toborzás és az érdekvédelem területére jellemző ez. Külön ki szeretném emelni: az irodák és központok azokban a megyékben is biztosítják a katonai jelenlétet, ahol nincs más katonai szervezet, egy olyan időszakban, amikor hosszú évek után a társadalom ismét fokozottan érdeklődik a honvédelem, a honvédség iránt, amikor igény van a katonai jelenlétre, melynek igen nagy a jelentősége. Nagyon sok kollégám vesz részt például a Katonasuli-programban mint oktató, illetve több helyen a mi szervezetünk révén csatlakoznak iskolák a programhoz. A Magyar Honvédség nemcsak a fiatalok honvédelem iránti érdeklődésére és elkötelezettségére számít, hanem tényleges szolgálatukra is. A foglalkoztatás elősegítése érdekében nagyon fontos a munkaügyi központokkal és kirendeltségekkel kialakított kapcsolatunk. Meglátásom szerint nagyon sokat tesz a Magyar Honvédség ebben a kérdésben. A közigazgatás és védelemlégi igazgatás rendszerével is szorosan együttműködünk. A végére hagytam, de mindenképpen fontos kihangsúlyozni a társadalmi szervezetekkel kialakult kapcsolatokat ápolását, legyenek azok hagyományörzők vagy nyugdíjas-szervezetek. Nagyon sok feladatot közösen hajtunk végre velük.

– Az eltelt időszak mérlegét áttekintve melyek azok a feladatok, területek, amelyekben/ahol jelentős eredményeket ér-

tek el? Milyen tapasztalatok vonhatók le az egyéves működés alapján?

– Véleményem szerint az eltelt egy esztendő alatt fontos lépéseket tettünk, eredményesen dolgoztunk és természetesen sok tapasztalat is levonható. A parancsnokság munkája számos szakterület tekintetében nem annyira látványos, ám ahogy említettem, a nyilvántartás fontos, minden igazgatási tevékenységnek ez az alapja. Az, hogy ma a személyi nyilvántartás, a KGIR továbbfejlesztett SAP-rendszerben tud működni, hogy egyre több olyan modulral, résszel bővül, amely az adatokat egységesen tudja kezelni és előbb-utóbb háttérbe szorítja vagy megszünteti a papír alapú nyilvántartó rendszert, az egyértelműen az itt dolgozó kollégák sikere. Szervezetünknel ún. help desk szolgáltatás működik, ami azt jelenti, hogy közvetlenül elérhető vagyunk és segítünk azoknak, akik a program működtetése közben elakadnak és tanácsot kérnek. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy az igazolvány-ellátásban jelentős lépéseket tettünk. Az elmúlt években nem volt kidolgozott rendszere a hazánkban feladatot teljesítő külföldi katonák igazolásokkal, igazolványokkal történő ellátásának, pedig azok mind katonai feladataik ellátásához, mind magánéletük megéléséhez szükségesek. Az igazolványcsalád bővítése folyamatban van. Már hosszú ideje dolgozunk a Magyar Honvédséggel szerződéses jogviszonyban álló önkéntes tartalékos állomány igazolvánnyal történő ellátásán. Nagyon fontos a hadkötelesek adatainak – a jogszabályok által adott kereten belüli – naprakészen tartása. Rendkívüli jogrendben ez lesz a bázisa több mint 1,7 millió magyar állampolgár megszólításának. Hadkiegészítés szempontjából az idei esztendő egyfajta csúcsev, ilyen már nagyon régen nem volt. A formálódó Önkéntes Tartalékos Rendszerben az idén 2000 fő önkéntes műveleti tartalékos elérése volt a cél. E létszámot október elejére elértük! Több mint 20 éve nem volt ilyen nagyságrendű tartalékos behívás; emlékeztet, hogy szeptember 24-én 1379 fő vonult be. Feladataink végrehajtása során nagyon komoly tapasztalatokat szerezünk, melyeket igyekszünk beépíteni a fejlesztés rendszerébe, legyen az nyilvántartási vagy hadkiegészítési feladat.

– Napjainkban a Magyar Honvédség legfontosabb feladatai között szerepel az Önkéntes Tartalékos Rendszer fejlesztése, amelynek keretén belül folyik az önkéntes védelmi tartalékos és az önkéntes műveleti tartalékos honvédek felkészítése és kiképzése. A „Feltöltés 2012” és az „Alapos Bázis 2012” gyakorlatok megfelelő teret és keretet adtak ennek a célkitűzésnek.

– Az Önkéntes Tartalékos Rendszer fejlesztése, egyfajta új tartalék erő megszervezése mindenképpen új távlatokat nyitott a parancsnokság és maga a hadkiegészítési szakma részére is. Az említett gyakorlatok már az első évben nyilvánvalóvá tették az elérendő célokat. Jelenleg az önkéntes műveleti tartalékosok legnagyobb része egykori kollégánk, aki vagy a honvédség hivatásos állományú tagja volt, vagy rendvédelmi szervnél szolgált, jól kiképzett, felkészült és magasan kvalifikált szakember. Ők a gyakorlatokon és más helyzetek-

ben már részt vettek a Magyar Honvédség feladatainak végrehajtásában. Tartalékosok dolgoztak a gyakorlatok során a Magyar Honvédség vezetésének különböző szintjein, harcászati, hadműveleti és stratégiai területeken egyaránt. Tartalékosok mutattak be harcászati jellegű mozzanatokot, amire az MH 25. Klapka György Lövészdandárnál kaptak felkészítést. A gyakorlattól függetlenül tartalékosok vettek részt Szolnokon, az MH Béketámogató és Kiképző Központnál külföldi és magyar katonák béketámogató felkészítésében. Véleményem szerint az Önkéntes Tartalékos Rendszer nem lehet sikeres, ha annak nincs társadalmi támogatottsága. Szerencsére jók a tapasztalatok, a társadalom valóban érdeklődik. A Magyar Honvédség nevében több száz olyan munkáltatóval kötöttünk megállapodást, amelynek/akinek önkéntes tartalékos munkavállalója van. A munkáltatók nagyobbik része támogatja, hogy munkavállalója önkéntes tartalékos legyen. Remélem, hogy 2014-ben, amikor már 8000 önkéntes tartalékosunk lesz, elmondhatom: azért tudtuk ezt megcsinálni, mert a magyar társadalom megértette a tartalékos rendszer lényegét.

– Az említett gyakorlatokon a parancsnokság személyi állománya nem csupán adminisztrációs, szervezői, koordinációs feladatokat látott el, de a felkészítési-kiképzési foglalkozásokból is kivette a részét.

– A kollégáim az adminisztratív feladatokon túl a végrehajtásban is aktívan részt vesznek. Az állományilletékes parancsnoki jogkörből adódóan a személyügyi és pénzügyi ellátás 100 százalékaról mi gondoskodtunk. Megemlítem, hogy munkatársaim a HM Védelmi Hivatallal együttműködve több mint 160 fő önkéntes műveleti tartalékos részére vezettek le katonai és védelmi igazgatási szakfelkészítést a helyi védelmi bizottságok katonai igazgatási összekötői feladatainak ellátására; a kiképzett tartalékosok január 1-jétől egyben a helyi védelmi bizottságok katonai elnökhelyettesei lesznek. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a 10 napos felkészítést és a 25 napos alap kiképzést a Magyar Honvédség kijelölt katonai szervezetei hajtották végre, nem szeretném elvenni tőlük ezt a dicsőséget, a siker közös. Hiszen ahogy számunkra siker, hogy ennyi embert be tudtunk hívni ebben az évben, a katonai szervezetek sikere pedig az, hogy szűkös, anyagi korlátokkal terhelt időszakban végre tudták hajtani a tartalékosok felkészítését. Emberséggel, katonai fegyelmekkel és példamutatással dolgoztak együtt a tartalékosokkal. Kiemelném az MH Altiszti Akadémia, az MH 25. Klapka György Lövészdandár, az MH 5. Bocskai István Lövészdandár és az MH vitéz Szurmay Sándor Budapesti Helyőrség Dandár ebben betöltött szerepét.

– Ezredes úr, a parancsnoksága alá tartozó katonai szervezetet érintő feladatok, folyamatok ismeretében hogyan látja a jövőt?

– A feladatok, amelyeket az új szervezet tavaly november 15-ével elkezdett, a jövőben is komoly kihívásokat jelentenek mind a parancsnokság, mind a Magyar Honvédség számára. Én úgy látom, hogy a parancsnokságnak hosz-

szú távon adott a feladatrendszer. Fontosnak tartom újra kiemelni: az elmúlt év sikerei mellett minden területen látjuk a fejlődés lehetőségeit és irányait is, szeretnénk ezekben továbblépni. Kifejezetten jónak tartom, hogy az említett adminisztratív jellegű feladatokat és az ehhez kapcsolódó terheket ez a speciális katonai szaktudással rendelkező parancsnokság gyakorlatilag leveszi más katonai szervezetek válláról. Nemcsak elvégzi a feladatokat, de el is látja őket humán erőforrással vagy éppen nemzetgazdasági eszközzel. Ez hosszú távú és fontos feladat. A parancsnokságon ehhez megvan a képesség. Ha továbbra is sikeresen együtt tud működni más katonai, társadalmi és egyéb szervezetekkel, akkor a szervezet folyamatosan fejlődve képes végrehajtani azokat a feladatokat, amelyeket célul tűzött ki elének a Magyar Honvédség vezetése.

– Az eddig elhangzottakból jól érzékelhető a parancsnokság feladatainak sokszínűsége, összetettsége. Hogyan fogott hozzá a parancsnoki feladatokhoz a ki-nevezését követően? Melyek voltak azok a korábbi szolgálati helyei, beosztásai, amelyek megfelelő alapot adtak a dinamikus kezdéshez?

– A dinamikus kezdéshez – mert ez tényleg találó megfogalmazás – az kellett, hogy azoknak a szervezeteknek a legjobb szakemberei, amelyek bázisán megalakultunk, leginkább a parancsnokságnál kapjanak és vállaljanak beosztást. Ez volt a dinamikus kezdés kulcsa. Jómagam a honi légvédelemnél szolgáltam több mint 10 évig. Mérnökemberként nemcsak a technika kiszolgálásának magas szintű feladataival ismerkedtem meg „előéletem” során, hanem különböző szintű vezetői funkciókat is betöltöttem. Ezt követően 2000-ben a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem katonai vezetői szakán szereztem diplomát. Az egyetem után egy meglehetősen éles pályamódosítás következett. A honi légvédelem ugyanis, mire elvégeztem az egyetemet, mint fegyvernem gyakorlatilag megszűnt. Ekkor kerültem a hadkiegészítési területére. Korábban, mint törzsfőnök csapatoldalról találkoztam a hadkiegészítés kérdéseivel, a Hadkiegészítő és Kiképző Parancsnokság állományában szolgáló törzstisztként pedig megismerhettem ennek a másik oldalát is. Meglátásom szerint a szakma évekre perifériára szorult a Magyar Honvédség feladatvégrehajtási rendszerében. Az elmúlt néhány évben kezdődött egyfajta változás. Ma újra azt mondhatjuk, hogy a Magyar Honvédség vezetése, a katonai szervezetek parancsnokai elismerően foglalnak állást a hadkiegészítés és katonai igazgatás szükségességét illetően. Az Önkéntes Tartalékos Rendszer fejlesztése egyértelműen reflektorfénybe állította a katonai igazgatást, valamint parancsnokságunkat. A társadalom részéről is egyre nagyobb érdeklődést vált ki a tartalékos rendszer és ezen keresztül a hadkiegészítés is mint szakma. A fokozott figyelem az erőteljes médiaérdeklődésben is megmutatkozik. Ez egyre nagyobb elismertséget, de egyben nagyon nagy felelősséget jelent mind a Magyar Honvédségen belül, mind a társadalom egésze előtt.

– Ezredes úr, köszönöm az interjút.

Dr. Murinkó Attila mk. alezredes

VÁSÁROLJON KÖNYVEKET

*Kiemelt
ajánlataink*

A ZRÍNYI KIADÓTÓL!

3500 Ft

Babos László–Papp Tamás:
A MODERN KOR HÁBORÚI
ÉS CSATÁI

B/5 formátum * 288 oldal
keménykötés
ISBN 978 963 327 480 4
Kiadás éve: 2009

2990 Ft

M. Szabó Miklós:
SZUPERTITKOS ALAKULAT
Az MN 1480 hadműveleti-
harcászati rakétadandár
története (1963–1991)

B/5 formátum * 136 oldal
keménykötés
ISBN 978 963 327 496 5
Kiadás éve: 2010

4500 Ft

Sallay Gergely Pál:
MINDENT A HAZÁÉRT!
Első világháborús
osztrák–magyar katonai
alakulat- és emlékjelvények

182 oldal
keménykötés
ISBN 978 963 327 506 1
Kiadás éve: 2010

3995 Ft

Somogyi Győző:
A SZABADSÁGHARC KATO-
NÁI • MÁRIA TERÉZIA MA-
GYAR KATONÁI • MAGYAR
HADIZÁSZLÓK

A/4 formátum
152/116/124 oldal * kartonált
Kiadás éve: 2011 * Megjelent a
Cser Kiadó gondozásában

H o n v é d s é g i   S z e m l e